UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: [801.82 + 81'42](=135.1=111)

OLESEA BODEAN-VOZIAN

SPECIFICUL CONCEPTUALIZĂRII MIȘCĂRII ÎN LIMBILE ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ: PARALELE TIPOLOGICE ȘI DISCURSIVE (în baza textului narativ)

621.06 – teoria textului; analiza discursului; stilistică

(limba engleză)

Teză de doctor în filologie

Conducător ştiinţific: **Cincilei Cornelia**
Conf. univ., dr. în filol.
(10.02.04)

Autor: **Bodean-Vozian Olesea**

CHIŞINĂU, 2019

© BODEAN-VOZIAN OLESEA, 2019

CUPRINS

ADNOTARE (în română, engleză şi rusă)……..... 5
LISTA ABREVIERILOR ……... 8
INTRODUCERE ……..…… 9
1. NOI ABORDĂRI TIPOLOGICE ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRII DE PARADIGMĂ ÎN LINGVISTICĂ……. 18
1.1. Evoluția cercetărilor prin schimbări de paradigmă...…...…… 18
1.2. Noțiunea de conceptualizare a lumii la baza paradigmei cognitive ……..... 20
1.3. Conceptualizarea și imaginea lingvistică a lumii...…….. 32
1.4. Tipologia cognitivă și problema universaliilor…… 35
1.5. Conceptul de mișcare…….. 39
1.6 Concluzii la capitolul 1……... 43
2. PARALELE TIPOLOGICE CONCEPTUALE ALE EVENIMENTELOR DE MIȘCARE ÎN LIMBILE ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ……..... 44
2.1. Metodologia și materialul de cercetare…… 44
2.2. Conceptualizarea mișcării și evenimentul de mișcare ……..……... 45
2.2.1 Evenimentul de mișcare……. 45
2.2.2 Structura evenimentului de mișcare……... 48
2.3. Diferențe tipologice în baza tiparelor de lexicalizare a mișcării (conform teoriei lui Talmy)..... 57
2.3.1 Verbele de mișcare……. 57
2.3.2. Verbele de mișcare cu componenta Traseu și Modalitate..... 59
2.4. Contribuții la tipologia talmiană de lexicalizare a mișcării ..……... 65
2.5. Statutul tipologic al limbii române în comparație cu limba engleză din perspectiva conceptualizării mișcării……... 67
2.5.1 Mijloacele lingvistice de redare a Modalității desfășurării acțiunii în limbile engleză și română……..... 71
2.5.2 Mijloacele lingvistice de exprimare a Traseului în limbile engleză și română..... 87
2.6. Concluzii la capitolul 2…….... 103
3. DIFERENȚE TIPOLOGICE ENGLEZE-ROMÂNE LA TRADUCEREA TEXTULUI NARATIV (STUDIU DE CAZ)..... 104
3.1. Corpusul și metodologia studiului de caz…… 104

3.2 Traducerea ca proces de codificare și recodificare a evenimentelor de mișcare… 109

3.3 Traseele complexe, boundary-crossing și telicitatea în calitate de criterii tipologice relevante……. 119

3.4 Strategii de traducere a evenimentelor de mișcare din engleză în română…….. 125

3.5 Specificul traducerii evenimentelor de mișcare fictivă din engleză în română..... 135

3.6 Concluzii la capitolul 3……... 150

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI…….……. 151

BIBLIOGRAFIE……..…… 156

ANEXE ……..……... 182

Anexa 1. Glosar terminologic……. 182

Anexa 2. Verbe ce exprimă modalitatea și cauza desfășurării acțiunii în LOTR …….. 185

Anexa 3. Verbe de mișcare utilizate în LOTR (engleză)……..... 187

Anexa 4. Verbe de mișcare utilizate în LOTR (română)……..... 190

Anexa 5. Verbe ce exprimă mișcarea realizată de părțile corpului…… 191

Anexa 6. Verbe de mișcare onomatopeice (limba engleză)……..... 193

Anexa 7. Verbe de mișcare onomatopeice (limba română)…..……... 194

Anexa 8. Verbele de mișcare din DEX……... 196

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII ……..……... 209

CV-ul AUTORULUI……..……..... 210

ADNOTARE

Olesea Bodean-Vozian

Specificul conceptualizării mișcării în limbile engleză și română: paralele tipologice și discursive (în baza textului narativ). Teză de doctor în științe filologice. Chișinău, 2019.

Structura tezei. Prezenta cercetare cuprinde adnotări în limbile română, engleză, rusă; lista abrevierilor; introducere; trei capitole; concluzii generale și recomandări; bibliografie din 338 de titluri; 10 figuri, 3 diagrame, 7 tabele, 8 anexe. Textul de bază cuprinde 155 de pagini. Rezultatele obținute au fost publicate în 18 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: conceptualizare, evenimente de mișcare, verbe de mișcare, tabloul lumii, text narativ, tipologie, traducere.

Domeniul de studiu: Cercetarea se plasează la confluența unor domenii de cercetare precum semantica lexicală, sintaxa semantică, stilistica textului, analiza discursului, lingvistica cognitivă și traductologia.

Scopul cercetării: Prezenta lucrare își propune să stabilească specificul conceptualizării mișcării în limbile engleză și română din perspectivă cognitivă și tipologică, precum și implicațiile discursive ale acestor distincții tipologice în cadrul comunicării interculturale.

Obiectivele cercetării sunt: - elaborarea, în baza studiilor actuale, a unui instrumentar terminologic coerent și comprehensiv de cercetare a realizării conceptului de mișcare în limbă;
- studierea comparată a structurii semantice a verbelor de mișcare din engleză și română ca reflectare a evenimentului de mișcare; - studierea implicațiilor de ordin sintactic a diferențelor de lexicalizare a mișcării în cele două limbi; - verificarea gradului de corespundere a limbii române, ca limba romanică, cu tipul de lexicalizare descris de L. Talmy în cadrul opoziției tipologice limbi verbale versus limbi satelitare; - studierea impactului diferențelor tipologice între cele două limbi asupra comunicării interculturale în baza traducerii textelor narative;

Noutatea și originalitatea științifică: relevanţa ştiinţifică reiese din faptul că noțiunea de mișcare se examinează dintr-o perspectivă complexă, cognitiv-tipologică, ca mecanism de conceptualizare a acesteia la nivel de limbile engleză și română, dar și din perspectiva impactului distincțiilor tipologice ce apar în cadrul comunicării interculturale având la bază textul narativ (originalul și traducerea acestuia).

Problema științifică importantă soluționată: cercetarea noastră a contribuit la elucidarea fenomenului variabilității în limbă din perspectiva conceptualizării mișcării în limbi tipologic distincte, a explicat caracterul dificultăților care apar în cadrul comunicării interculturale cauzate de distincțiile tipologice de conceptualizare a mișcării în limbile respective. Aplicând conceptul de „eveniment de mișcare", au fost cercetate mecanismele compensatorii pentru a scoate în prim-plan aspectele discursive pertinente ale evenimentelor de mișcare, în funcție de tipul textului/discursului, având ca exemplu textele narative, care sunt maximal sensibile la transformări lexico-structurale, cu implicații pe dimensiuni precum modalitatea subiectivă, perspectiva narativă, nivelul de granularitate a evenimentului de mișcare, tempoul narațiunii.

Semnificația teoretică decurge din actualitatea temei cercetate. Lucrarea reprezintă un studiu pluridisciplinar, în care se îmbină aspecte de semantică lexicală, sintaxă semantică, stilistica textului, analiza discursului, lingvistică cognitivă și traductologie. Considerăm că, prin această lucrare, am contribuit cu cercetări noi la domeniul de studiu, ținând cont de faptul că limba română nu a fost printre limbile care au beneficiat de atenție sporită din partea lingviștilor ce au studiat dificultățile de traducere a textelor narative din perspectiva conceptualizării mișcării.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în elucidarea diferențelor la nivelul continuumului lexico-gramatical dintre limbile engleză și română, care permit o mai mare sensibilitate la fenomenele limbii engleze din partea vorbitorilor nativi de limbă română, în special la traducerea discursurilor orale și narative dintr-o limbă în alta.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele tezei au fost implementate în articolele și comunicările ştiinţifice elaborate de autor (inclusiv, în co-autorat), care au fost prezentate în cadrul unor conferinţe naţionale şi internaţionale. Acestea vor putea fi abordate în procesul de predare a cursurilor universitare pentru studenții de la specialitățile filologie engleză și traducere, vor servi drept punct de plecare în procesul de elaborare a tezelor de licență și de masterat, vor constitui fundament pentru potențiale teze de doctorat în domeniul cercetării achiziției limbii engleze ca limbă străină, a limbii române ca limbă maternă, studierii gesturilor sau emoțiilor sau investigării tulburărilor de limbaj în contextul analizei verbelor de mișcare și vor putea fi incluse în dicționare specializate (de exemplu, dicționare de verbe de mișcare monolingve sau bilingve, inclusiv ilustrative, pentru copii) sau vor putea fi utilizate în cadrul unor programe de cercetare interdisciplinare.

ANNOTATION

Olesea Bodean-Vozian,

The Specificity of Motion Conceptualization in English and Romanian: Typological and Discursive Parallels (based on the narrative text)

PhD Thesis in Philology. Chisinau, 2019.

Structure of Dissertation. The present research includes annotations in Romanian, English and Russian; the list of abbreviations; Introduction; three chapters; General Conclusions and Recommendations; Bibliography (338 sources); 10 figures; three diagrams, seven tables and eight appendices. The main text contains 155 pages. The obtained results were published in 18 scientific articles.

Key words: conceptualization, motion events, motion verbs, picture of the world, narrative text, typology, translation.

Area of study: the research is at the confluence of certain research domains, such as lexical semantics, semantic syntax, text stylistics, discourse analysis, cognitive linguistics and translation studies.

Purpose of the thesis: this PhD aims at establishing the peculiarities of motion conceptualisation in English and Romanian from the cognitive and typological perspectives as well as discursive implications of these typological differences in intercultural communication.

Objectives of the thesis: based on various studies on motion concept, to identify a coherent and comprehensive terminological toolkit to research the realisation of the concept of motion in language; to make a comparative study of the semantic structure of the English and Romanian motion verbs as a reflection of the motion event; to study the syntactic implications of the motion lexicalization differences in the two languages; to check the compliance of the Romanian language, as a Romance language to the lexicalization pattern described by L. Talmy within the binary typological opposition verb-framed languages versus satellite-framed languages; to analyse the impact of typological differences between the two languages on the intercultural communication, based on the translation of narrative texts.

Scientific novelty and originality ensue from the fact that the notion of motion is investigated from a complex, cognitive-typological perspective, as a mechanism of its conceptualization in English and Romanian, as well as from the viewpoint of the impact of typological differences that emerge in intercultural communication based on the narrative text (the original and its translation).

Solved scientific problem: the research contributed to the elucidation of the phenomenon of language variability from the point of view of motion conceptualization in typologically different languages, explained the nature of the difficulties related to intercultural communication caused by typological differences of motion conceptualization in these languages. Relying on the concept of „motion event", we investigated the compensatory means to highlight the relevant discursive aspects of motion events, depending on the type of text/ discourse, taking as example the narrative texts which are very sensitive to lexical and structural transformations having implications for subjective manner, narrative perspective, level of granularity of motion events, and narrative tempo.

Theoretical significance stems from the relevance of the researched subject. The PhD thesis represents a multidisciplinary work combining aspects of lexical semantics, semantic syntaxis, text stylistics, discourse analysis, cognitive linguistics and translation studies. Our opinion is that the thesis contributed with new researches to the area of study, considering that Romanian was not among the languages that were closely investigated by the linguists who have focused on the translation difficulties of narrative texts from the point of view of motion conceptualization.

The applied value of this research resides primarily in clarifying the differences at the level of lexico-grammatical continuum between the English and Romanian languages, which allow for a greater sensitivity to English phenomena in native speakers of Romanian, in particular during the translation of oral discourses and narrative texts from one language into another.

Results implementation: The results of this PhD thesis were implemented in scientific articles developed by the author (including, in co-authorship), and in communications that were delivered during national and international conferences. They could be applied in the teaching process of university courses for students of philology and translation, could serve as a departing point in the process of developing BA and MA theses, could represent a fundament for potential PhD theses in the area of language acquisition (English as FL and Romanian as mother tongue), gestures, emotions or language disorders in the context of motion verbs and could be included in specialised dictionaries (monolingual and multilingual, including illustrative dictionaries for children) or could be explored within interdisciplinary research programmes.

АННОТАЦИЯ

Олеся Бодян-Возиян

Специфика концептуализации движения в английском и румынском языках: типологические и дискурсивные параллели (на основе художественного текста).
Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук
Кишинэу, 2019

Структура диссертации. Диссертация состоит из аннотаций на румынском, английском и русском языках; списка сокращений; введения; трех глав, общих выводов и рекомендаций; библиографии (338 источников); 10 рисунков; 3 диаграмм, 7 таблиц и 8 приложений. Основной текст диссертации изложен на 155 страницах. Полученные результаты опубликованы в 18 научных статьях.

Ключевые слова: концептуализация, картина мира, события движения, глаголы движения, художественный текст, типология, перевод.

Областью исследования настоящей работы является лексическая семантика, семантический синтаксис, стилистика текста, дискурсивный анализ, когнитивная лингвистика и переводоведение.

Цель работы заключается в определении особенностей концептуализации движения в английском и румынском языках с когнитивной и типологической точек зрения, а также в выяснении дискурсивного воздействия типологических различий в межкультурной коммуникации.

Задачи исследования: основываясь на разных исследованиях концепта движения, разработка последовательного и всеобъемлющего терминологического инструментария для изучения реализации этого концепта в языке; изучение синтаксического значения различий в лексикализации движения в английском и румынском языках; сравнительный анализ семантической структуры английских и румынских глаголов движения как отражение событий движения; проверка степени соответствия румынского языка, как одного их романских языков, типологии моделей лексикализации описанной Л. Талми в контексте бинарной оппозиции: языки глагольного типа и языки сателлитного типа; изучение воздействия типологических различий между двумя языками на межлингвистическую коммуникацию на основе перевода художественного текста.

Научная новизна и оригинальность исследования заключаются в следующем: понятие движения исследуется с комплексной, когнитивно-типологической точки зрения как механизм его концептуализации в английском и румынском языках, а также с точки зрения влияния типологических различий, возникающих в межкультурной коммуникации на основе повествовательного текста (оригинал и его перевод).

Решенная научная задача: исследование способствовало выяснению феномена вариации в языке с точки зрения концептуализации движения в типологически разных языках, объяснило характер трудностей, связанных с межкультурным общением, вызванных типологическими различиями концептуализации движения в этих языках. Опираясь на концепт «события движения», мы исследовали компенсационные средства для выделения соответствующих дискурсивных аспектов событий движения в зависимости от типа дискурса/текста. Нарративные тексты очень чувствительны к лексическим и структурным преобразованиям, имеющим последствия для субъективной манеры, повествовательной перспективы, уровня детализации событий движения, повествовательного темпа.

Теоретическая значимость работы вытекает из актуальности исследуемого предмета. Кандидатская диссертация представляет собой междисциплинарную работу, сочетающую в себе аспекты лексической семантики, семантического синтаксиса, стилистики текста, дискурс-анализа, когнитивной лингвистики и теории перевода. Мы считаем, что научная работа внесла свой вклад в исследованиях данной области, учитывая, что румынский язык не был среди языков, которые были тщательно исследованы специалистами, которые сосредоточились на трудностях перевода повествовательных текстов с точки зрения концептуализации движения.

Практическая значимость исследования заключается в прояснении различий на уровне лексического и грамматического континуума между английским и румынским, которые способствуют более высокой чувствительности к феноменам английского языка со стороны носителей румынского языка, особенно в переводах устных и письменных дискурсах с одного языка на другой.

Внедрение научных результатов: основные результаты диссертации были реализованы в научных статьях, тезисах и докладах разработанные автором (в том числе в соавторстве), которые были представлены на национальных и международных конференциях. Данные результаты могут быть использованы в учебном процессе преподавания специальных курсов для студентов кафедры английской филологии и кафедры перевода, послужат отправной точкой для разработки курсовых работ, магистерских диссертаций, станут основой для будущих кандидатских и докторских диссертации в области исследования изучения английского языка как иностранного языка, изучении румынского языка как родного языка, изучение жестов и эмоций или исследование языковых нарушений в контексте глаголов движения и смогут быть включены в специализированные словари (одноязычные или двуязычные словари глаголов движения, иллюстративный толковый словарь для детей), а также в реализации междисциплинарных исследовательских программ.

LISTA ABREVIERILOR

B-C (*Boundary-crossing*)	Traversarea unei frontiere
EEG	Electroencefalogramă
Hi:M (*High-Manner*)	Limbi bogate în VMm
LC	Lingvistică cognitivă
Lo:M (*Low-Manner*)	Limbi sărace în VMm
LOTR (*Lord of the Rings*)	Săpânul Inelelor
LS	Limbi satelitare
LV	Limbi verbale
PET	Tomografia computerizată cu emisie pozitronică
SF/SFL/SFLs/SfLs/'S' (*Satellite-framed languages*)	Limbi satelitare
VF/VFL/VFLs /VfLs/'V' (*Verb-framed languages*)	Limbi verbale
VM	Verbe de mișcare
VMc	Verbe de mișcare cu componenta care exprimă cauza desfășurării acțiunii
VMm	Verbe de mișcare cu componenta care exprimă modul/modalitatea desfășurării acțiunii
VMm/c	Verbe de mișcare cu componenta care exprimă modalitatea și cauza desfășurării acțiunii
VMt	Verbe de mișcare cu componenta care exprimă traseul

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța cercetării

Odată cu schimbarea abordărilor în lingvistică, conceptul de mișcare a început să se bucure de un interes sporit din partea cercetătorilor. În contextul progreselor obținute în domeniul științelor cognitive, care au pus accent pe relația dintre limbă și cogniție, conceptualizarea constituie unul dintre cuvintele cheie cu care se operează și nu în zadar a devenit, în ultimul deceniu, subiect de studiu al numeroaselor lucrări cu caracter tipologic-contrastiv.

Aceste studii consacrate semanticii spațiale, în general și mișcării, în particular, abordează conceptele date din punct de vedere cognitiv, psiholingvistic și sociolingvistic, dar și din perspectiva comunicării interculturale în cazul practicilor de traducere și predare a limbii străine, fapt ce constituie dovada actualității subiectului enunțat în tema tezei de doctorat, „Specificul conceptualizării mișcării în limbile engleză și română: paralele tipologice și discursive (în baza textului narativ)".

Tema abordată în prezenta teză se bazează pe un material bibliografic vast, în special pe contribuțiile unor personalități notorii din domeniul lingvisticii cognitive și cognitiv-tipologice ce explorează mișcarea – o componentă cheie a spațialității – și pe rezultatele propriei cercetări, vizând specificul reflectării conceptului de mișcare în limbă, prin intermediul claselor de verbe și a structurilor sintactice la care acestea participă pentru a reda un eveniment de mișcare.

Astfel, lucrarea contribuie, în plan teoretic, la studiile interdisciplinare și cognitiv-tipologice axate pe conceptul de mișcare și, implicit, pe variabilitatea tipologică a limbilor, iar în plan aplicativ, aceasta favorizează promovarea competențelor de comunicare interculturală aprofundate prin sensibilizarea vorbitorilor la diferențele dintre engleză și română din punctul de vedere al conceptualizării mișcării.

Alegerea conceptului de mișcare drept subiect al cercetării se justifică, în primul rând, prin faptul că mișcarea reprezintă un domeniu central al cogniției (aceasta din urmă mediază legătura dintre limbă și realitate) și este un concept prezent în toate limbile lumii, presupus a fi universal, grație faptului că reprezintă o activitate de bază a ființei umane. În al doilea rând, mișcarea reprezintă un domeniu de larg interes în cadrul lingvisticii cognitive și a tipologiei. Iar în al treilea rând, studierea conceptului de mișcare și a modului de redare a acestuia în limbă permite identificarea unor anumite tendințe, similitudini, dar și diferențe la nivel interlingvistic. Acest lucru ne-a servit drept imbold pentru a desfășura propriul studiu comparativ asupra modalităților de conceptualizare a mișcării în limbile engleză și română din perspectiva comunicării interculturale în vederea verificării ipotezelor enunțate în studiile anterioare, pe care le-am aplicat

în raport cu limbile engleză și română, în contextul comunicării interculturale, în baza textului narativ.

Conceptul de mișcare a devenit subiect al studiilor lexicologilor și semanticienilor, fiind cercetat sub aspectul specificului reprezentării lui în limbă, la nivel lexical și sintactic. Acest fapt a permis inițierea discuțiilor despre diferențele de conceptualizare a mișcării în diferite limbi care apar cu regularitate (se pretează unor tipare), dând naștere perspectivei tipologice.

Printre aceste studii, cea mai mare contribuție au avut-o cercetările realizate de lingvistul american L. Talmy [230], care a propus teoria tiparelor lexicale sau tipologia evenimentelor de mișcare, conform căreia, limbile sunt divizate în două tipuri: limbi satelitare (LS) și limbi verbale (LV). Lingvistul a ales să cerceteze mișcarea din perspectiva lingvisticii cognitive, dar și a tipologiei, deoarece aceasta este esențială pentru cunoașterea umană, este prezentă în fiece limbă și permite realizarea studiilor comparate.

La origini, studiile efectuate de L. Talmy [230], [231], [234]; [235] s -au axat pe două limbi: engleza și spaniola și au reprezentat un punct de plecare în investigarea mișcării și de către alți lingviști, deoarece mișcarea reprezintă un domeniu conceptual interesant pentru a analiza relația dintre limbă și gândire. În pofida faptului că există variabilitate referitor la modul în care aceasta este redată în diferite limbi, spațialitatea și mișcarea sunt comune tuturor ființelor umane.

Tipologia propusă de L. Talmy a fost extinsă grație studiilor unui alt lingvist american, D. I. Slobin [215], dar și ca urmare a publicării studiilor interdisciplinare ale altor lingviști precum W. Croft, L. Filipovic, I. Antuñano sau J. Bohnemeyer, care și-au propus drept obiectiv verificarea tipologiei propuse de L. Talmy și au abordat diferite perechi de limbi, discuții care au impulsionat și prezenta lucrare. În acest context teoretic, studiile ample asupra unei serii de limbi genetic apropiate și îndepărtate, preponderent indo-europene, au reliefat o mai mare diversitate tipologică, decât o putea descrie dihotomia propusă inițial de L. Talmy.

În studiile majore realizate, limba română nu se regăsea și datele despre ea în tabloul tipologic de ansamblu erau lacunare, fapt care a generat interesul nostru pentru distincțiile tipologice dintre limbile engleză și română și pentru implicațiile pe care le-ar putea avea acestea asupra vorbitorilor de limbă română care studiază limba engleză.

Dintr-o perspectivă mai largă, este foarte evident faptul că interesul pentru conceptualizarea mișcării în ultimii 10 ani a sporit exponențial în contextul studiilor cognitive. Astfel, au fost realizate numeroase studii interdisciplinare (neurolingvistică, neuropsihologie, neurobiologie și psihologie socială), preponderent experimentale, cu implicarea diferitor tehnologii (*eye tracking*) și metode de imagistică, așa precum RMN funcțional, tehnologia PET sau EEG. O parte dintre aceste studii ([104]; [206]; [44]; [257]; [175]; [261]; [32]; [26]; [179]; [244]) abordează funcțiile

creierului intact, dar și cel al persoanelor cu tulburări de limbaj (de ex., afazie, apraxie, Alzheimer), având drept referință utilizarea verbelor de mișcare, în timp ce altele ([90]) cercetează prospectiv diverse tipare de mișcări ale nou-născuților și ale bebelușilor, ce apar la diferite vârste, cu scopul de a stabili pronosticurile legate de tulburările cognitive. O serie de studii investighează achiziția verbelor de mișcare de către roboții umanoizi ([110]; [140]; [51]), iar altele se axează pe simulări detaliate pe calculator ale corpului uman și ale mișcărilor faciale, care sunt utilizate pentru mai multe scopuri, inclusiv, educație sau cinematografie.

Scopul și obiectivele tezei

Prin prezenta lucrare ne propunem drept *scop* stabilirea specificului conceptualizării mișcării în limbile engleză și română din perspectivă cognitivă și tipologică, precum și al implicațiilor discursive ale acestor distincții tipologice în cadrul comunicării interculturale.

Pentru atingerea scopului enunțat, au fost formulate următoarele **obiective**:

- elaborarea, în baza studiilor actuale, a unui instrumentar terminologic coerent și comprehensiv de cercetare a realizării conceptului de mișcare în limbă, din perspectiva cognitivă;
- studierea comparată a structurii semantice a verbelor de mișcare din engleză și română ca reflectare a diverselor modalități de fuzionare a elementelor evenimentului de mișcare;
- studierea implicațiilor de ordin sintactic ale diferențelor de lexicalizare a mișcării în cele două limbi;
- verificarea gradului de corespundere a limbii române, ca limbă romanică, cu tipul de lexicalizare descris de L. Talmy în cadrul opoziției tipologice limbi verbale versus limbi satelitare;
- studierea impactului diferențelor tipologice dintre cele două limbi asupra comunicării interculturale în baza traducerii textelor narative.

Obiectul cercetării în cadrul studiului nostru îl reprezintă grupul verbelor de mișcare din engleză și română și construcțiile sintactice la care acestea participă pentru a reda un eveniment de mișcare.

Ipoteza de la care pornește cercetarea este faptul că evenimentele de mișcare în engleză și română sunt conceptualizate diferit, reieșind din tipurile diferite la care sunt afiliate limbile. Unul dintre elementele de bază ce atestă diferențele majore în lexicalizarea verbelor de mișcare este modul/modalitatea de desfășurare a acțiunii. Din cauza acestui element, apar dificultăți în procesul de traducere a evenimentelor de mișcare dintr-o limbă în alta. În consecință, în prezenta lucrare ne propunem să verificăm această ipoteză, selectând și investigând un text narativ, ce va conține multă

acțiune și numeroase evenimente de mișcare, care va fi comparat cu versiunea română, în vederea înțelegerii problemelor identificate în timpul traducerii evenimentelor de mișcare.

Pornind de la aceasta, ne-am propus să valorificăm cercetarea noastră pentru a determina dacă există sau nu dominanță în limba română și dacă în urma acestui studiu, am putea confirma sau infirma ipoteza propusă de L. Talmy.

Corpusul materialului faptic

La baza analizei și a concluziilor propuse în lucrarea de față stat un corpus format din 2482 de exemple de evenimente de mișcare și 3060 (en) / 3423 (ro) de verbe utilizate în acele evenimente de mișcare, care au fost selectate din lucrarea „Stăpânul Inelelor" de J.R.R. Tolkien, textul original englez [327] și textul tradus în limba română [326], dar și exemple de verbe extrase din sursele lexicografice engleze și române, precum și exemple și date statistice ale altor lingviști din domeniul dat.

Metodologia cercetării ştiinţifice

Baza metodologică şi teoretico-ştiinţifică a prezentei investigații o constituie studiile în domeniul lingvisticii cognitive și tipologice, conceptualizării mișcării și semanticii verbelor de mișcare. Teza noastră apelează la o serie de metode de cercetare cantitative și calitative.

În partea teoretică a tezei, aplicând metoda studiului bibliografic, a fost cercetată experiența științifică în domeniu, pentru a putea elabora o sinteză teoretică și pentru a identifica instrumentarul necesar realizării cercetării.

În partea practică a tezei, în scopul realizării obiectivelor trasate, au fost utilizate o serie de metode de cercetare cantitative și calitative, în special, metoda observației, descriptivă, a analizei corpusului, a analizei contextuale, a interpretării și a studiului de caz.

Noutatea ştiinţifică şi originalitatea cercetării reiese atât din scopul şi obiectivele propuse, cât şi din metodologia aplicată în cadrul prezentei teze și constă în faptul că noțiunea de mișcare se examinează dintr-o perspectivă complexă, cognitiv-tipologică, ca mecanism de conceptualizare a acesteia la nivel de limbile engleză și română, dar și din perspectiva impactului distincțiilor tipologice ce apar în cadrul comunicării interculturale având la bază textul narativ (originalul și traducerea acestuia). Având în vedere faptul că în această lucrare dorim să elucidăm, în primul rând, dintr-o perspectivă comparată, profilul tipologic al limbii române (limba engleză fiind luată ca limbă de referință), punctul de reper pentru studiul nostru a fost reprezentat de teoriile propuse de L. Talmy, dar și D.I. Slobin.

În abordarea cognitivă a conceptului de mișcare ne-au servit drept reper teoriile propuse de Ch. Fillmore, G. Lakoff, R. Langacker, R. Jackendoff, L. Talmy, dar și D.I. Slobin.

Metodologia cercetării ne-a permis să analizăm mai profund profilul tipologic al limbii române, mai puțin studiate în comparație cu limba engleză. Anterior, au fost publicate lucrări separate care abordau semantica verbelor de mișcare în limba română, examinau aspectualitatea verbului, însă, abia recent au apărut unele studii tipologice dedicate, care analizează conceptul de mișcare în limba română în contextul tipologiei lui L. Talmy și a lui D. I. Slobin.

Semnificaţia teoretică și valoarea aplicativă a cercetării decurge din actualitatea temei cercetate. Cercetarea noastră a contribuit la elucidarea fenomenului variabilității în limbă din perspectiva conceptualizării mișcării în limbi tipologic distincte, a explicat caracterul dificultăților care apar în cadrul comunicării interculturale cauzate de distincțiile tipologice de conceptualizare a mișcării în limbile respective.

În mod special, studiul a analizat diferite modalități de distribuire a elementelor frame-ului de mișcare în continuumul lexico-gramatical la nivel de limbă, dar și potențialul limbii din punct de vedere al structurilor lexicale și gramaticale puse la dispoziția vorbitorilor.

De asemenea, aplicând conceptul de „eveniment de mișcare", au fost cercetate mecanismele compensatorii pentru a scoate în prim-plan aspectele discursive pertinente ale evenimentelor de mișcare, în funcție de tipul textului/discursului, având ca exemplu textele narative, care sunt maximal sensibile la transformări lexico-structurale, cu implicații pe dimensiuni precum modalitatea subiectivă, perspectiva narativă, nivelul de granularitate a evenimentului de mișcare, tempoul narațiunii.

Lucrarea reprezintă un studiu pluridisciplinar, în care se îmbină aspecte de semantică lexicală, sintaxă semantică, stilistica textului, analiza discursului, lingvistica cognitivă și traductologie. Considerăm, că prin această lucrare, am contribuit cu cercetări noi la domeniul de studiu, ținând cont de faptul că limba română nu a fost printre limbile care au beneficiat de atenție sporită din partea lingviștilor ce au studiat dificultățile de traducere a textelor narative din perspectiva conceptualizării mișcării. Limba română, puțin studiată, a furnizat, ca urmare a cercetării, un material ilustrativ de interes deosebit pentru discuțiile actuale ce au loc în domeniul lingvisticii cognitiv-tipologice.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în elucidarea diferențelor la nivelul continuumului lexico-gramatical dintre limbile engleză și română, care permit o mai mare sensibilitate la fenomenele limbii engleze din partea vorbitorilor nativi de limbă română, în special la traducerea discursurilor orale și narative dintr-o limbă în alta. Analiza corpusului alcătuit din practica lexicografică și, în mod special, analiza modalităților de conceptualizare în baza textului narativ, pot furniza material practic pentru cursurile de semantică lexicală și traductologie.

Rezultatele cercetării efectuate de noi

- pot fi aplicate instituțional la elaborarea unor cursuri universitare pentru studenții de la specialitățile filologie engleză și traducere, astfel contribuind la îmbunătățirea practicilor de studiere a limbii engleze ca limbă străină de către vorbitorii de limba română, sub aspectul înțelegerii complexității conceptului de mișcare care este redat prin mijloace lexico-gramaticale,
- pot înlesni apariția unor noi cercetări și pot constitui o platformă pentru potențialele teze de licenţă, masterat și doctorat,
- pot furniza informații pentru dicționare specializate,
- pot fi utilizate în cadrul unor proiecte de cercetare interdisciplinare.

Aprobarea rezultatelor ştiinţifice. Rezultatele științifice obținute pe durata efectuării prezentei cercetări au fost abordate prin comunicări prezentate în cadrul manifestărilor științifice naţionale şi internaţionale şi prin reflectarea materialului cercetării în 18 lucrări științifice (inclusiv, 10 lucrări fără coautori) publicate în reviste ştiinţifice de specialitate. Volumul total al publicațiilor la temă constituie 7,65 c. a.

a) <u>Rezumate ale comunicărilor din cadrul manifestărilor</u>

1. Cincilei C., Bodean-Vozian O. Modalităţi de exprimare a conceptului de mișcare în limbile engleză și română. În: Programul Conferinței internaționale „Plurilingvismul și traducerea ca provocări ale globalizării: de la învățământ la politici lingvistice și culturale”, prilejuită de aniversarea a 20 ani de la fondarea ULIM, Chișinău, 2012, p.19.
2. **Bodean-Vozian O.** Etude de l’aspectualite en anglais et en roumain. În: Programul Colocviului Doctoranzilor (Colloque International de Doctorants en Sciences Humaines des Universites d’Europe Centrale et Orientale organisé par le CODFREURCOR), Chișinău, 2013, p.6.
3. Cincilei C., Bodean-Vozian O. On Motion Conceptualization in English and Romanian. În: *Colocviu francofon internaţional* „Interculturalitatea şi pragmatica prin prisma lingvisticii, literaturii, traducerii şi comunicării”, Chişinău, 2014, p. 26-27.
4. **Bodean-Vozian O.** A Contrastive Study of Aspectuality in English and Romanian. În: Programul Conferinței științifico-practice (Meta)limbajele specializate și documentarea terminologică multilingvă din perspectiva practicii traductive, Chișinău, 2014, p. 14-15.
5. **Bodean-Vozian O.** Tipologia evenimentelor de mișcare cauzată: de la sursă la țintă. În: Programul Colocviului Doctoranzilor (Colloque International de Doctorants en Sciences Humaines des Universites d’Europe Centrale et Orientale organisé par le CODFREURCOR), Tbilisi, Georgia, 2015, p. 18.

6. Bodean-Vozian O., Cincilei C. A Cross-Linguistic Investigation of Telicity in Motion Events. În: Culegere de rezumate, Chișinău, 2015, p. 78-82.

b) <u>Articole</u>

- ***Articole ştiinţifice apărute în reviste de specialitate din străinătate***

1. **Bodean-Vozian O.** Etude de l'aspectualite en anglais et en roumain. În: „Etudes interdisciplinaires en Sciences humaines", Revue officielle internationale, Open Journal Systems, no.1, 2014, p.3-16. ISSN: 1987-8753.
2. Bodean-Vozian O., Cincilei, C. Encoding Path in Motion Events: Boundary-Crossing as a Relevant Typological Criterion, În: „Sustainable Multilingualism", No. 7, 2015, p. 94-110, ISSN: 2335-2019.
3. **Bodean-Vozian O.** Conceptualizarea evenimentelor de mișcare cauzată în engleză şi română. În: „Etudes interdisciplinaires en Sciences humaines", Revue officielle internationale, Open Journal Systems. p. 383-394. ISSN: 1987-8753.
4. Bodean-Vozian O., Cincilei C. Problema fidelității traducerii textului narativ: re-conceptualizarea evenimentelor de mișcare în cazul limbilor tipologic diferite și implicațiile acesteia. Cazul verbelor de mod exprimate prin onomatopee. În: „Etudes interdisciplinaires en Sciences humaines" no. 4, Revue officielle internationale, Open Journal Systems. p. 347-361. ISSN: 1987-8753.

- ***Articole ştiinţifice apărute în reviste de specialitate din ţară***

1. Cincilei C., Bodean-Vozian O. Conceptualizarea noțiunii de mișcare în limbile engleză și română. În: „Intertext", Chișinău, 2013, nr.1/2 (25/26), anul 7, p.80-84. ISSN: 1857-3711.
2. Cincilei C., Bodean-Vozian O. On Motion Conceptualization in English and Romanian. În: „Francopolyphonie", Chișinău, 2014, ediția a IX, vol. I, p. 203-212. ISSN: 1857-1883.
3. **Bodean-Vozian O.** Motion Conceptualization and Translation Difficulties (based on English and Romanian). În: „Limbaj și Context", Bălți, 2015, vol. I, p. 79-88, ISSN: 1857-4149.
4. **Bodean-Vozian O.** A Contrastive Study of Aspectuality in English and Romanian. În: „Intertext", Chișinău, 2015, nr.1/2 (33/34), anul 9, p. 111-117. ISSN: 1857-3711.
5. **Bodean-Vozian O.** Narrative Perspective Mediated by Manner of Motion Verbs. În: Studia Universitatis Moldaviae, Chișinău, Nr. 4 (94), 2016, p. 53-58. ISSN: 1811-2668.

- ***Articole ştiinţifice publicate în culegeri (în ţară)***

1. **Bodean-Vozian O.** Motion Verbs in English. Introductory Notes. În: Actele Colocviului International de Științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu", 2012, ed. XI-a, Chișinău. Normă-Sistem-Uz: codimensionalitatea actuală. Vol I. p.337-340. ISBN: 978-9975-71-216-3.

2. Cincilei C., Bodean-Vozian O. Telicity of English Motion Verbs. În: Actele Conferinței Internaționale „Probleme de Didactică și Gramatică a Limbilor Moderne" *in memoriam* Eugenia Pavel, Chișinău, 2013, p.84-87. ISBN: 978-9975-71-501-0.
3. **Bodean-Vozian O.** Do We Lose or Do We Gain in Translation? A Comparative Approach to English and Romanian Motion Verbs. În: CEP USM, 2015, p. 331-334. ISBN: 978-9975-647-5.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza de doctorat include: adnotări în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, o introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări (155 de pagini text de bază), bibliografie ce constă din 338 de titluri, 10 figuri, 7 tabele, 3 diagrame, 8 anexe (una dintre anexe este un glosar al termenilor utilizați în lucrarea de față), declaraţia privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Prezenta lucrare este structurată pe trei capitole, divizate în subcapitole.

Primul capitol, ***Noi abordări tipologice în contextul schimbării de paradigmă în lingvistică*** conține cinci secțiuni și debutează cu o privire de ansamblu asupra literaturii de specialitate din domeniul lingvisticii cognitive în care am conturat aspectele teoretice legate de specificul reflectării lumii prin limbă (conceptualizarea realității prin limbă), în timp ce în capitolul doi, ***Paralele tipologice conceptuale ale evenimentelor de mișcare în limbile engleză și română***, interesul major s-a axat pe distincțiile tipologice și funcționale dintre două limbi: engleza și româna, manifestate în tiparele de lexicalizare a mișcării prin verbele de mișcare. Acest capitol cuprinde cinci secțiuni.

Al treilea capitol, cu titlul ***Diferențe tipologice engleze-române cu implicații la traducerea textului narativ,*** cercetează efectele multiaspectuale ale distincțiilor tipologice menționate în comunicarea interculturală, amplificate de specificitatea textului narativ tradus.

Teza se încheie cu **concluziile generale** care redau rezultatele obținute ca urmare a realizării acestui studiu, cu **recomandări** privind potențialele aspecte de cercetare, cu o cuprinzătoare listă bibliografică ce însumează 338 de titluri de studii publicate până prezent în domeniul lingvisticii cognitive, tipologiei lingvistice și traducerii. Bibliografia este prezentată în ordinea alfabetică și include de asemenea dicţionarele şi glosarele consultate, precum şi resursele care au facilitat accesul la anumite lucrări disponibile doar în format electronic.

Teza conține **8 anexe**. **Anexa 1** cuprinde un glosar care grupează 44 de unităţi terminologice utilizate în cercetarea noastră. **Anexa 2** prezintă date referitoare la o parte din corpusul utilizat în teză (numărul de verbe de mod și cauză din LOTR). **Anexele 3 și 4** sunt consacrate prezentării exemplelor de verbe de mișcare utilizate în LOTR (limbile engleză și română). **Anexa 5** conţine exemple de verbe ce descriu mișcarea corpului, în timp ce **Anexele 6** și

7 includ exemple de verbe onomatopeice din ambele limbi. **Anexa 8** cuprinde verbele de mișcare colectate din DEX. Toate anexele au fost aranjate astfel încât informația care este ilustrată în acestea, să reflecte informația prezentată în capitolele tezei.

Cuvinte-cheie: conceptualizare, tabloul lumii, evenimente de mișcare, verbe de mișcare, text narativ, tipologie, traducere.

1. NOI ABORDĂRI TIPOLOGICE ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRII DE PARADIGMĂ ÎN LINGVISTICĂ

1.1 Evoluția cercetărilor prin schimbări de paradigmă

Termenul de **paradigmă**[1] a fost propus în anii '60 de istoricul și filosoful T. Kuhn, care l-a utilizat cu scopul de a desemna viziunea diferitor comunități științifice asupra lumii. În lucrarea sa, „Structura revoluţiilor ştiinţifice", T. Kuhn [15, p.58] definește acest concept drept „niște realizări științifice universal recunoscute care, pentru o perioadă, oferă soluții model unei comunități de practicieni". Autorul constată că „pentru a fi acceptată ca o paradigmă, o teorie trebuie să pară superioară rivalelor sale, dar nu trebuie neapărat să explice toate faptele cu care poate fi confruntată" [15, p. 80].

În viziunea autoarei A. Kremer-Marietti [277 p.77], paradigma reprezintă un exemplu la care se face referire, incluzând un set de reguli sau de norme acceptate și utilizate de comunitatea științifică cu scopul de a studia faptele identificate și abordate de această paradigmă. O altă definire a acestui concept o găsim la A. Green, pentru care, paradigma este un *frame* sau un sistem de referință ce modelează felul în care oamenii percep lumea, dar care descrie și o stare de spirit generală: „regulile derivă din paradigme, dar paradigmele pot ghida cercetarea chiar în lipsa acestora" [103, p. 29].

În ceea ce privește sursele românești, termenul de „paradigmă" este atestat de *Dicționarul Explicativ Român*, care îl definește drept un „set de asumpții de fond, de concepte, rezultate și proceduri, un mod global de a privi fenomenele, instituit, de regulă, de anumite opere științifice, în cadrul căruia se desfășoară cercetarea într-o comunitate științifică și într-o epocă istorică și aceasta este schimbată atunci când apar anomalii și disfuncționalități care nu mai pot fi rezolvate în cadrul ei" [318].

Ideile propuse de T. Kuhn au fost aplicate și în lingvistică, termenul de paradigmă fiind perceput ca o viziune asupra lumii, un stil de gândire lingvistică, o poziție a unor școli lingvistice sau drept o filozofie a limbajului [156, p. 69].

Paradigmele se schimbă și trecerea de la o paradigmă la alta constituie o revoluție însă, K. Jaszczołt este de părere că schimbarea paradigmelor nu semnifică o întrerupere a *consensus omnium*, ci dimpotrivă, noua paradigmă devine una de succes ca urmare a restructurării viziunii

[1] Pentru definirea termenului dat, în ianuarie 2017, motorul de căutare Google a generat 35 de pagini (341 de referințe) în limba engleză – fapt ce denotă că este un termen popular, cunoscut și utilizat în diverse domenii ale științei, inclusiv, în lingvistică.

asupra lumii, care a fost impusă de către precedenta paradigmă. Noua paradigmă trebuie să fie superioară predecesoarelor și să explice lucrurile vechi și noi [132, p. 97-98].

Anterior dezvoltării lingvisticii cognitive ca paradigmă lingvistică separată, se discutau despre trei școli lingvistice proeminente [132, p.99]; [41], reprezentative pentru respectivele paradigme, care au produs schimbări revoluționare și au generat noi cercetări și anume:

- *școala sau tradiția lui A. Schleicher – paradigma naturalistă*

La mijlocul secolului al XIX-lea, studiile realizate de August Schleicher au reprezentat un cadru sau o paradigmă pentru cercetările ulterioare în domeniul lingvisticii comparate și istorice. Opinia lingvistului privitor la limbă în general și la mecanismele și evoluția acesteia derivă din conceptele naturaliste. Cunoscător al lucrării lui Charles Darwin, A. Schleicher pretindea că teoriile savantului puteau fi aplicate și în privința limbilor.

- *școala saussuriană sau, structuralistă*

Structuralismul s-a constituit ca o paradigmă importantă în lingvistică, având originea în lucrarea lui F. de Saussure, *Cours de linguistique générale* (1916) și a avut o influență majoră asupra altor lingviști. La finele secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, F. de Saussure a prezentat un nou cadru de referință pentru lingvistica generală, prin crearea concepției despre limbă ca un cod și sistem semiologic care poate funcționa în baza unor acorduri convenționale stabilite între membrii unei comunități privitor la valoarea semnelor. Școlile de la Praga, Geneva și Copenhaga au adoptat abordări care derivă din teoria lui F. de Saussure sau din aspectele formulate în *Cours de linguistique générale.*

- *școala chomskyană sau generativă*

În anii '50, sunt publicate lucrările lui N. Chomsky, care se bazează pe logica simbolică, pe matematică și pe natura dinamică a sincroniei. De fapt, teoria propusă de lingvist încerca să descrie și să explice limba și mecanismele acesteia. Aceasta a fost înțeleasă drept un ansamblu de reguli a căror respectare în vorbire conduce la producerea unor enunțuri admisibile într-o limbă dată, adică enunțuri recunoscute corecte din punct de vedere gramatical [18, p. 147]. Principalele concepte operaționale ale gramaticii generative sunt structura de suprafață și structura de adâncime.

Gr. Chiper [2, p. 139] subliniază că dacă s-ar face o comparație între paradigma lingvisticii structurale și cea a lingvisticii generative, se va putea observa că una se caracterizează prin tendința de a descrie limbajul, iar cealaltă prin tendința de a-l modela. În același timp, ele se definesc printr-o trăsătură paradigmatică comună: ambele pornesc de la premisa că limbajul are caracter de structură. A doua paradigmă derivă din prima – astfel se produce o schimbare de paradigmă.

Lingviștii consideră că noua cotitura, noua schimbare a paradigmelor sau revoluția în știință s-a produs în a doua jumătate a secolului XX, când s-a trecut de la lingvistica structurală, la cea

generativă și ulterior, la lingvistica cognitivă. Era clar că știința tradițională își îndeplinise funcția: paradigmele științifice deveniseră atât de complexe și multidimensionale, încât, turnura cognitivistă nu putea fi evitată [315, p. 218].

Negreșit, în ultimele trei decenii, lingvistica cognitivă s-a bucurat de popularitate, fiind considerată una dintre ramurile principale ale științelor cognitive și o teorie influentă cu privire la limbă și conceptualizare, care pledează pentru o relație strânsă între corpul uman, mintea umană și lumea înconjurătoare și după cum remarcă B. Rudzka-Ostyn [201, p. 1-2], în cadrul paradigmei lingvisticii cognitive, limba este percepută drept unul dintre domeniile cunoașterii umane care reflectă interacțiunea dintre factorii psihologici, culturali și sociologici și prin urmare, limba trebuie abordată ca un obiect al cercetărilor multidisciplinare.

Recunoașterea oficială a acesteia ca disciplină teoretică separată la finele anilor '80 a fost fundamentată de lucrările publicate de L. Talmy, G. Lakoff, G. Fauconnier și M. Johnson, care abordau aspecte legate de conceptualizarea lumii și tipologie.

1.2 Noțiunea de conceptualizare a lumii la baza paradigmei cognitive

Lingvistica cognitivă (LC) reprezintă o nouă abordare față de studiul limbii și este denumită în mod diferit de diferiți autori: funcțională, comunicativă, cognitivă, cognitiv-comunicativă, cognitiv-discursivă [312 p.146]. LC integrează în sine inteligența artificială, lingvistica, psihologia și neurologia și se extinde către domenii precum fonologie, tipologie, semantică istorică și traductologie.

La nivel internațional, lingvistica cognitivă a devenit un domeniu de interes al cercetătorilor care investighează legătura dintre limbă și cogniție și o varietate de fenomene sociale, psihologice și culturale. Cogniţia este o componentă de nivel superior situată între percepție și acțiuni [13, p.328] și aceasta nu poate fi studiată separat de limbă [264, p. 2].

Lingvistica cognitivă nu a urmărit scopul de a anihila toate cercetările efectuate anterior în domeniile tradiționale, precum gramatica, semantica și fonologia, ci dimpotrivă, turnura care s-a produs, a avut la bază realizările cercetătorilor anteriori, schimbându-se doar întrebările pe care le înaintaseră lingviștii cognitiviști.

Prin urmare, pe lângă numeroasele studii care s-au axat pe semantică sau morfologie, foarte multe cercetări au fost realizate în astfel de domenii precum traductologia, naratologia și achiziția limbajului (limba maternă și limba străină), iar în ultimii 10 ani, s-a lărgit arealul de domenii de cercetare, fiind publicate tot mai multe studii interdisciplinare (neuropsihologie, neurobiologie și psihologie socială), preponderent experimentale, cu implicarea diferitor limbi, tehnologii (de exemplu, *eye tracking* – o tehnologie aplicată pentru a compara felul în care vorbitorii de diferite

limbi acordă atenție aspectelor legate de o anumită scenă sau eveniment atunci când sunt implicați în anumite activități cognitive) și metode de imagistică, așa precum RMN funcțional (în engl. *Functional Magnetic Resonance Imaging*), tehnologia PET (tomografia computerizată cu emisie pozitronică; în engl. *PET Scan*/*Positron Emission Tomography*) sau EEG (electroencefalogramă).

O parte dintre aceste studii [104]; [206]; [44]; [257]; [175]; [261]; [32]; [26]; [179]; [244] abordează funcțiile creierului intact, dar și pe cele ale creierului vătămat (persoanele afectate de tulburări de limbaj, ca de exemplu, afazie, apraxie, Alzheimer), având drept referință utilizarea substantivelor și a verbelor (de mișcare, de exemplu), în timp ce altele [90] cercetează prospectiv diferite tipare de mișcări ale nou-născuților și ale bebelușilor, ce apar la diferite vârste, cu scopul de a stabili pronosticuri legate de tulburările cognitive. Unele studii se axează pe simulări detaliate pe calculator ale mișcărilor corpului uman, inclusiv ale feței, care sunt utilizate pentru mai multe scopuri, inclusiv, educație (de exemplu, în cadrul activităților desfășurate cu copiii care suferă de autism) sau cinematografie (captarea digitală a mișcărilor și a posturilor (*Stăpânul Inelelor, Avatar*, *Hobbitul* sau *Urzeala Tronurilor*), iar altele investighează roboții umanoizi din perspectiva mișcării, dar și a însușirii verbelor de mișcare de către aceștia [110]; [140]; [51]; [144].

Astfel, de-a lungul timpului, s-a format o rețea de cercetători și relaționarea dintre aceștia a început a fi înlesnită de ICLA – Asociația Internațională de Lingvistică Cognitivă, care a organizat prima sa conferință în 1989. Publicația oficială a ICLA este revista *Cognitive Linguistics*, înființată în 1990 de către D. Geeraerts [324]. Această revistă dispune de o bază de date electronică (*Cognitive Linguistics Bibliography*) care întrunește peste 7000 de publicații ce abordează diferite subiecte din domeniul lingvisticii cognitive.

În consecință, ceea ce a început ca o revoltă împotriva teoriilor lui N. Chomsky, a devenit, într-un final, o paradigmă lingvistică separată, cu drepturi depline și cu statut de disciplină academică predată în cadrul universităților [88, p. 15].

Cel mai important obiect de cercetare al lingvisticii cognitive este conceptul. Prin *concept* se subînţelege un construct ştiinţific, prin care se caracterizează resursele mentale sau psihologice ale conștiinței noastre, acea sursă de informaţii care reflectă cunoştinţele şi experienţa omului. Conceptele pot fi personale sau naționale; ele au o structură compusă din straturi, în sensul că fiecare strat este rezultatul sau „sedimentul” vieții culturale a diferitor epoci. Și, după cum afirmă Iu. Chivu [3, p. 14], conceptul se suprapune peste ceea ce în mod obișnuit numim sens și este, din punct de vedere pragmatic, cunoaștere care diferențiază și totodată obiect și subiect al comunicării pus să deservească construirea unei lumi intersubiective întemeiate pe comprehensiune în sensul vieții colective.

În termeni generali, lingvistica cognitivă poate fi divizată în semantică cognitivă și gramatică cognitivă sau abordarea gramaticală a limbii. Semantica cognitivă se preocupă de investigarea legăturii dintre experiență, sistemul conceptual și structura semantică codificată de limbă. În așa fel, se examinează modul în care sunt reprezentate cunoștințele (*structura conceptuală*) și cum se construiește sensul (*conceptualizarea*) [92, p. 49]. Semantica cognitivă include teoria conceptuală a metaforei propusă de G. Lakoff, teoria spațiilor mentale înaintată de G. Fauconnier și semantica lexicală cercetată de V. Evans [313 p. 157]. Abordarea gramaticală studiază limba la nivel structural și organizațional. Fiind inițial cunoscută sub denumirea de *Space Grammar*, aceasta a fost lansată de R. Langacker ca reacție la gramatica generativă a lui N. Chomsky, care privilegia abordarea logică și formală a gramaticii [74, p. 89].

Spre deosebire de curentele structuraliste și de gramaticile formale, paradigma cognitivistă afișează o abordare integrată față de limbă. Cu alte cuvinte, noua paradigmă nu face o divizare tranșantă între sintaxă, semantică și pragmatică, fiind caracterizată prin faptul că în cadrul acesteia, se face un transfer de interes de la obiectul cunoașterii la subiectul acesteia. Astfel, se analizează omul în cadrul limbii și limba din perspectiva omului [306 p. 105] sau, altfel spus, vorbitorul unei limbi și mentalitatea lingvistică națională. Prin urmare, în lingvistica cognitivă limba este abordată nu doar ca un instrument al comunicării și al cunoașterii, ce ne servește pentru codarea și transformarea informației [19, p. 111], dar și ca un cod cultural al unei națiuni; o cale prin care pătrundem nu doar în mentalitatea unui popor, dar și în modul în care oamenii percep lumea, societatea și pe ei înșiși, G. Deutscher subliniind că limba reflectă diferențele culturale în anumite modalități și că există dovezi științifice robuste, potrivit cărora, limba maternă poate afecta felul în care noi gândim și percepem lumea [79, p.7].

Remarcăm că lingviștii cognitiviști [92, p. 5] au lansat ipoteza potrivit căreia limba reflectă anumite tipare de gândire și a studia limba din această perspectivă înseamnă a studia modelele de conceptualizare – limba dezvăluie caracterul, structura și organizarea ideilor și gândurilor. Această oglindire a anumitor proprietăți fundamentale ale minții umane prin limbă constituie principala diferență între lingvistica cognitivă și alte abordări ale limbii.

Deoarece se împotriveau abordării formale a limbii [92, p. 3], cognitiviștii au respins opoziția strictă dintre structură (forma lingvistică a unităților lexicale) și conținutul conceptual (sensul), considerând că sintaxa, morfologia, lexicul și gramatica formează de fapt, un continuum [84, p. 40-41], așa după cum a menționat R. Langacker în *The Foundations of Cognitive Grammar* – sintaxa și semantica sunt inseparabile [155, p. 1]. Acest continuum presupune că sintaxa trebuie integrată cu semantica, divizările gramaticale fiind doar convenționale [84, p. 41], contrar opiniei

formulate de lingviștii generativiști, pentru care gramatica constituia „*a device of some sort for producing the sentences of the language under analysis*”[2] [62, p. 11].

Fără a nega importanța structurii expresiilor lingvistice, cognitiviștii erau împotriva faptului că se acorda o prea mare atenție doar structurii, izolat de conceptualizarea umană – nicio structură nu are sens decât atunci când se face referire la experiența umană din care derivă. Prin urmare, baza teoriei cognitive a expresiei lingvistice este mai degrabă sensul, decât structura expresiei lingvistice, deoarece sensul este imaginar și încorporat, iar limba este definită ca un construct experiențial [84, p. 40].

Astfel, unul dintre cele mai importante postulate înaintate de lingvistica cognitivă este faptul că orice în limbă este pătruns de sens, acesta constituind esența conceptualizării: „sensul este conceptualizare”, după cum afirma R. Langacker [154, p. 30] sau, rezultatul conceptualizării, care este configurat de contextul cultural: lumea înconjurătoare este construită sub influența contextului cultural specific în care se regăsesc ființele umane. Sensul derivă din interpretarea umană a realității și, deși procesele cognitive apar în mintea fiecărui individ, sensul este partajat, deoarece realitatea și capacitatea de conceptualizare sunt comune [135, p. 175]; [149, p. 280]; [92, p. 56].

În acest fel, toate categoriile conceptuale, sensurile cuvintelor și propozițiilor, precum și ale altor structuri, sunt considerate motivate și fundamentate în experiența pe care o are fiecare cu lumea înconjurătoare, cu care interacționează prin percepție, mișcare, etc. [195, p. 80]. Prin urmare, cognitiviștii percep gândirea ca fiind *embodied*[3], adică, „întrupată” [8] și declară că conceptele au sens datorită experienței umane [84, p. 56].

Aceste aspecte au fost împrumutate de lingvistica cognitivă din psihologie și filozofie – științe care pun accent pe importanța experienței umane, a corpului uman și a structurii/organizării cognitive și care consideră că mintea și limba nu pot fi cercetate separat de această experiență ancorată în corp.

Termenul de **cogniție întrupată** (în engl. *embodied cognition*) se referă la dependenţa cogniţiei de corp: de morfologia lui, de senzaţiile, acţiunile și stările sale şi s-ar exprima cel mai bine drept „întrupare a minţii” sau „minte întrupată” [13, p. 327] și reflectă faptul că mintea umană generează sensuri în baza experienței subiective a omului, care este azi investigată în termeni de circuite neuronale legate de diferite regiuni ale creierului, inclusiv de cele responsabile pentru funcționarea motorie. Verbele de acțiune în general și verbele de mișcare în special, activează neuronii din aceste regiuni nu doar când ne pregătim să executăm o mișcare sau ne imaginăm că

[2] Un soi de dispozitiv pentru producerea propozițiilor din limba analizată (t. a.)

[3] „Meaning is embodied. All meaning! There is no abstract meaning floating in air” [148].

realizăm o mișcare [100, p. 144], sau când sunt implicate diferite părți ale corpului în efectuarea acțiunii, dar și atunci când aceste acțiuni sunt realizate de alte persoane [60] – creierul uman reacționează la astfel de stimuli sau, are tendința de a imita (grație declanșării activității neuronilor-oglindă [198]). Altfel spus, felul în care noi ne mișcăm influențează capacitatea noastră de a percepe, interpreta și prezice mișcările care vor fi realizate de alții.

Ideea despre experiența ancorată în corpul uman presupune că ființele umane au anumite viziuni asupra lumii din cauza naturii corpurilor fizice, adică, felul în care noi construim realitatea reiese din natura corpului uman. Conceptele la care avem acces și realitatea despre care vorbim și la care ne gândim, sunt o funcție a acestei ancorări: noi putem vorbi doar despre ceea ce percepem și concepem [84, p. 44-46].

V. Evans ilustrează derivarea conceptelor din percepții în baza cuvântului „pară": creierul uman sau mai exact, diferite părți ale acestuia, vor percepe diferit forma, culoarea, textura, mirosul acestui fruct. Această gamă bogată de informație perceptuală, care reiese din lumea exterioară, este integrată într-o singură imagine mentală (o reprezentare care este disponibilă la nivel de conștiință), care dă naștere conceptului de PARĂ. Când utilizăm limba și pronunțăm forma PARĂ, acest simbol corespunde unui sens convențional și astfel, face legătura cu un concept și nu cu un obiect fizic din lumea înconjurătoare (Figura 1.1). Abilitățile noastre cognitive integrează informația perceptuală primară într-o imagine mentală, coerentă și bine definită. Aceste sensuri codificate de simbolurile lingvistice se referă la realitatea noastră proiectată[4]: o reprezentare mentală a realității, așa cum este construită de mintea umană, mediată de sistemele noastre perceptuale și conceptuale unice [92, p.7].

[4] Termen propus de R. Jackendoff în1983.

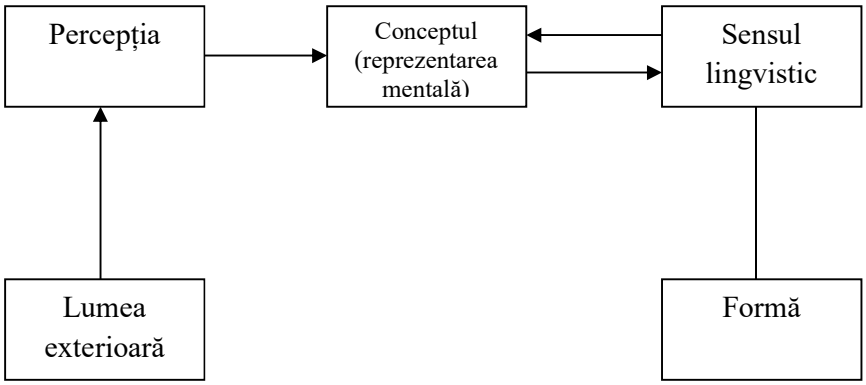

Fig. 1.1 Nivelurile de reprezentare (Evans, Green [92])

Informația perceptuală derivă din lumea exterioară, conceptele derivă din percepții. Prin corelația dintre sistemul perceptual și cel conceptual, mintea umană construiește o reprezentare mentală a realității.

Din punctul de vedere al funcției cognitive, lingvistica cognitivă este studiul limbii, este o abordare a analizei limbajului natural care pune accentul pe limbaj ca instrument pentru organizarea, procesarea și prezentarea informației: limbajul este văzut ca o reprezentare a tuturor cunoștințelor despre lume, care facilitează perceperea de noi experiențe și înmagazinarea celor vechi [25, p. 689].

În procesul de comunicare, experiențele prin care trece un vorbitor vor afecta organizarea conceptuală a limbajului folosit în acea discuție. R. Langacker [151], [152] menționa că într-o astfel de situație, emițătorul încearcă să formuleze un mesaj pentru a stabili o legătura mentală cu receptorul. Atunci când acești participanți ai comunicării stabilesc legătura dată, sunt activate o serie de procese cognitive ce asigură înțelegerea dintre cei doi. Stabilind această legătură mentală, vorbitorul inițiază o anumită *conceptualizare* care implică o anume perspectivă asupra unui eveniment, pe care R. Langacker o numește *construal* [83, p. 7-8].

Noțiunea de *construal* reprezintă abilitatea de a concepe și de a reda aceeași situație diferit [155, p. 43] și este necesară pentru a marca operația cognitivă de transformare a unei scene conceptuale într-o descriere lingvistică a acestei scene. Deși în cazul unei scene nu se impun limite față de numărul de participanți și relațiile dintre aceștia, expresia lingvistică a scenei întotdeauna impune un construal – un anumit mod de a vedea sau de a percepe o scenă, fiind specificat volumul de informații referitor la scenă care va fi inclus în descriere și elementele care vor fi excluse din scenă [80, p. 19]. L. Talmy [234, p. 257-309] a descris acest aspect în termeni de *windowing of attention* – cadrare a atenției – când unor segmente ale scenei li se acordă o atenție mai mare

comparativ cu altele. În acest caz, anumite aspecte sunt scoase în prim-plan (în engl. *foregrounding*), iar altele sunt lăsate pe fundal (în engl. *backgrounding*).

Nu se pune la îndoială faptul că elementele unor paterne mintale care reflectă situații tipice au caracter pretins universal – ele stau la baza atribuirii rolurilor semantice și pragmatice participanților la acea situație (indiferent de structura sintactică, de suprafață) pe care o selectează un vorbitor. Drept exemplu clasic, descris de Ch. Fillmore, este frame-ul care descrie un „eveniment comercial" și care include astfel de elemente precum *Vânzătorul, Marfa* și *schimbul între Marfă* și *Bani.* Sistemul lexical oferă vorbitorilor posibilitatea de a selecta un punct de vedere, o perspectivă asupra evenimentului, aducând în centrul atenției oricare dintre aceste elemente prin selectarea unuia dintre următoarele verbe: *a cumpăra, a vinde, a plăti, a cere (un preț), a costa.* Sistemul gramatical, de asemenea, oferă posibilitatea de selectare a perspectivei prin utilizarea opozițiilor diatezale, având la bază același verb [1, p.107].

Capacitatea vorbitorilor de a construi o anumită situație depinde de mai multe aspecte precum:

- Specificitatea – gradul de detaliere, granularitate în conceptualizarea unei situații. B. Narasimhan și G. Cablitz [181, p. 18] percep conceptul de granularitate în termeni de detalii oferite la descrierea unui eveniment de mișcare. Granularitatea depinde de cunoștințele partajate de vorbitori [243].
- Proeminența – reliefarea unor aspecte comparativ cu altele;
- Dinamismul – construalul este un proces mental, realizat într-un anumit cadru temporar;
- Perspectiva – conceptualizatorul adoptă anumite poziții față de anumite scene pe care le vizualizează, aceste poziții fiind cunoscute în engleză sub denumirea de *vantage points* [181, p. 3-5]. Modul în care este construită fiecare scenă depinde de perspectiva pe care o adoptă cel ce urmărește acea scenă și într-un text narativ, alegerea perspectivei denotă atitudinea, empatia pe care o are un anumit personaj față de anumite lucruri sau persoane.

Prin urmare, studiile recente legate de conceptualizare și de construal pun accent pe distincția dintre situațiile construite, ce sunt conceptualizate individual de vorbitori (*construal individual*) și unele tipare/scheme care constituie rezultatul procesului de conceptualizare colectivă (*construal comun*), ce sunt imprimate în limbă prin mijloace lexico-gramaticale (posibilități pe care le are o limbă în comparație cu altele).

Remarcăm în acest context opinia cercetătoarei L. Nuttall [182, p. 7], care subliniază că un construal individual (Figura 1.2) devine unul comun sau partajat ca urmare a utilizării repetate a construcțiilor lingvistice care îl codifică în interiorul unei anumite comunități lingvistice, devenind într-un final parte a unui inventar de unități lingvistice convenționale care formează limba. Această utilizare repetată implică un proces de consolidare și abstractizare, adică, modelele mentale personale sunt percepute ca o bază pentru procesul de generalizare, abstractizare și decontextualizare implicat în formarea cunoștințelor care sunt partajate de membrii unui grup [246, p. 252].

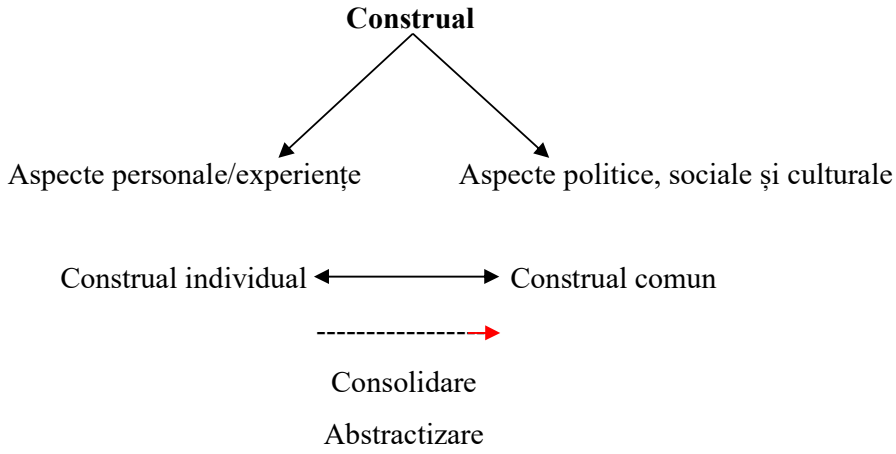

Fig. 1.2 Construalul după L. Nuttall

Conceptualizarea implică declanșarea anumitor procese cognitive precum schematizarea (selectarea sistemică doar a unor anumite aspecte dintr-o scenă [236, p. 225]) și categorizarea (proces prin care entități distincte sunt abordate cumva similar [199]). Aceste procese duc la apariția schemelor și a categoriilor. Conceptualizarea reprezintă un proces complex de selectare a unor concepte individuale (reprezentări stocate în memoria de lungă durată), ce permite construirea, în limite temporare, a unei situații sau a unui eveniment [275 p. 68]. Procesul dat este cunoscut sub mai multe denumiri în literatura de specialitate: macro-planificare, construirea evenimentelor și perspectivizare [159], [251], [253] și constă dintr-o *segmentare* sau *descompunere* a unei situații complexe în mai multe evenimente, *o selectare* (vorbitorii aleg ce unități să fie verbalizate și ce blocuri conceptuale de bază să fie reprezentate – timp, spațiu), *o structurare* (includerea unităților selectate într-un format structural, ținând cont de aspectele spațiale și temporale) și *o liniarizare* (amplasarea unităților lingvistice în așa mod încât acestea să fie redate într-o anumită ordine lingvistică) a informației primite [108], [252].

Studiile au scos la iveală diferențe la nivel de limbi în ceea ce privește conceptualizarea. De exemplu, după cum arată N. Delbecque [273, p. 163], există discrepanțe privind felul în care vorbitorii de anumite limbi conceptualizează experiențele lor, ceea ce duce la apariția diversității lingvistice („variațiile dintre limbi sunt consecințele conceptualizărilor specifice limbilor" [224, p. 552]). Deciziile care sunt asumate de cel ce conceptualizează trebuie să fie făcute conform felului în care informațiile sunt organizate într-o limbă și în corespundere cu regulile gramaticale ale acelei limbi. Atunci când limba este utilizată pentru a relata informații despre experiența noastră, ceea ce rezultă nu este de fapt, o reflectare ideală a lucrurilor care au avut loc [254], [252], [56], ci, dimpotrivă, toate reprezentările se bazează pe informația care este stocată în memoria noastră și, când construim un eveniment într-o limbă, informația relevantă este extrasă și utilizată de vorbitori [57, p. 68]. Se consideră că alegerea informației este dictată de categoriile lingvistice ale limbii, mai ales de acele categorii care sunt de regulă utilizate pentru a reda anumite evenimente [33], [209], [210], [252], [106].

Atunci când se codifică o informație cu privire la anumite activități care au loc în lumea înconjurătoare, mintea fiecărui vorbitor are capacitatea și libertatea de a construi situațiile în mod individual, de a crea reprezentări structurate ale acestor situații care conțin informații spațiale, temporale și cauzative despre mediul în care coabităm. Reprezentarea conceptuală a situației include date despre subiecții care participă în cadrul acelui eveniment, despre trăsăturile acestora sau despre relațiile care există între aceștia (mișcare, contact, cauzalitate, etc.).

Pentru un astfel de proces, L. Filipovic [95, p. 4] indică 3 niveluri, așa după cum este redat în Figura 1.3:

- Nivel 1. Evenimentele așa cum s-au produs în realitate;
- Nivel 2. Conceptualizarea evenimentelor;
- Nivel 3. Redarea lingvistică a evenimentelor.

Primul nivel reprezintă lumea exterioară, iar stimulul descrie o situație care implică trăsături spațio-temporale și participanți, etc. În ceea ce privește acest nivel, sunt necesare cunoștințele vorbitorului și setul de concepte disponibile în limbă pentru elaborarea discursului.

Al doilea nivel reprezintă etapa în care vorbitorul unei anumite limbi formează o reprezentare conceptuală a situației descrise la nivelul 1. Informația care a fost prezentată la primul nivel este segmentată, selectată, structurată și aranjată liniar, conform cerințelor limbii. Construcția evenimentului are loc în conformitate cu sistemul temporal-aspectual al unei anumite limbi.

Al treilea nivel implică formularea reprezentării verbale a evenimentului care preia o formă și are un conținut [98, p. 43-44].

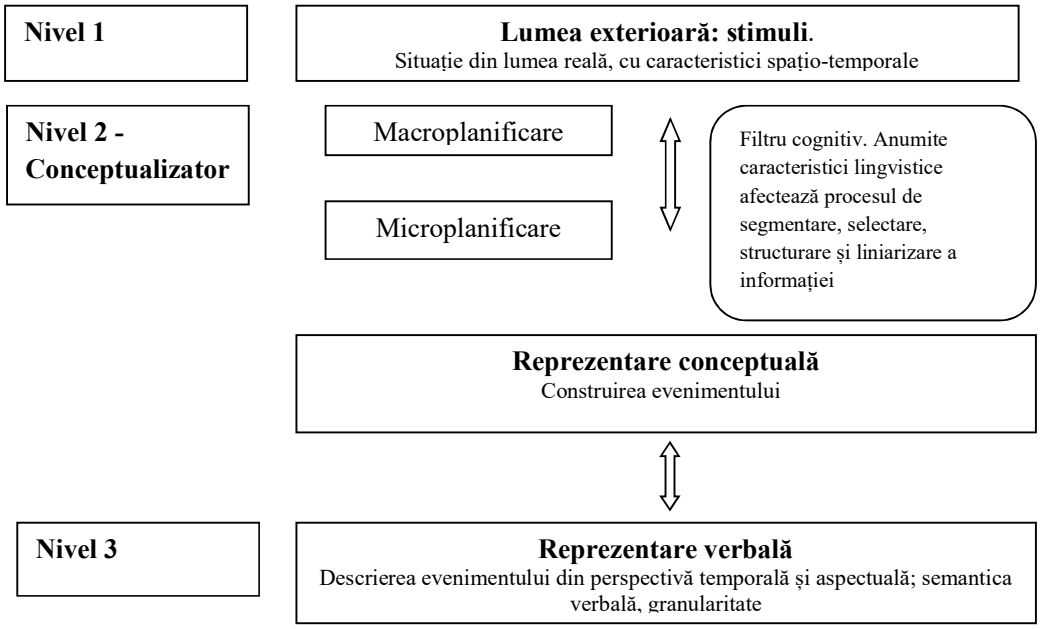

Fig. 1.3. Nivelurile implicate în conceptualizarea evenimentelor (Filipovic, 2007) [95].

O altă modalitate de reprezentare o găsim la N. Delbecque [273] și W. Levelt [159], în Figura 1.4 și respectiv, Figura 1.5.

În modelul prezentat în Figura 1.4, poate fi percepută legătura cu lingvistica tradițională și cu studiile anterioare privitor la semnul lingvistic. Potrivit modelului, un semn este constituit din formă și sens și reflectă o categorie conceptuală a unui conceptualizator care are o anumită experiență a lumii. Acest model implică faptul că comunicarea include mijloace lingvistice și non-lingvistice și că diferite persoane pot categorisi același lucru în mod diferit. De exemplu, fiecare poate descrie în mod diferit un pahar pe jumătate plin sau pe jumătate gol și fiecare poate alege unghiul din care dorește sa îl privească. Alegerea personală dintre mai multe alternative este denumită construal [81, p. 14-15].

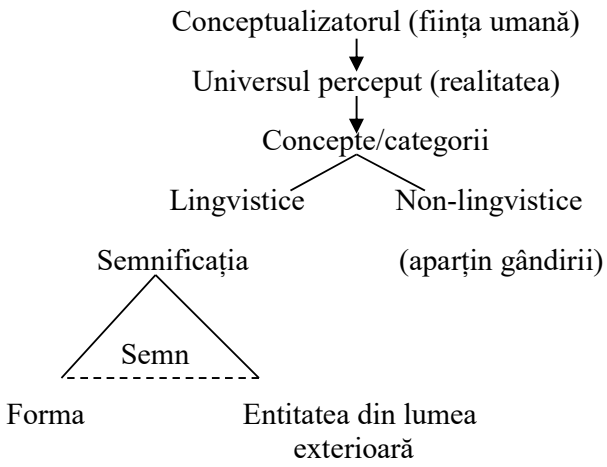

Fig. 1.4. Modelul propus de Delbecque (2006) [273]

Este semnificativă și schema propusă de W. Levelt (Figura 1.5), care reprezintă modelul elaborării mesajelor verbale.

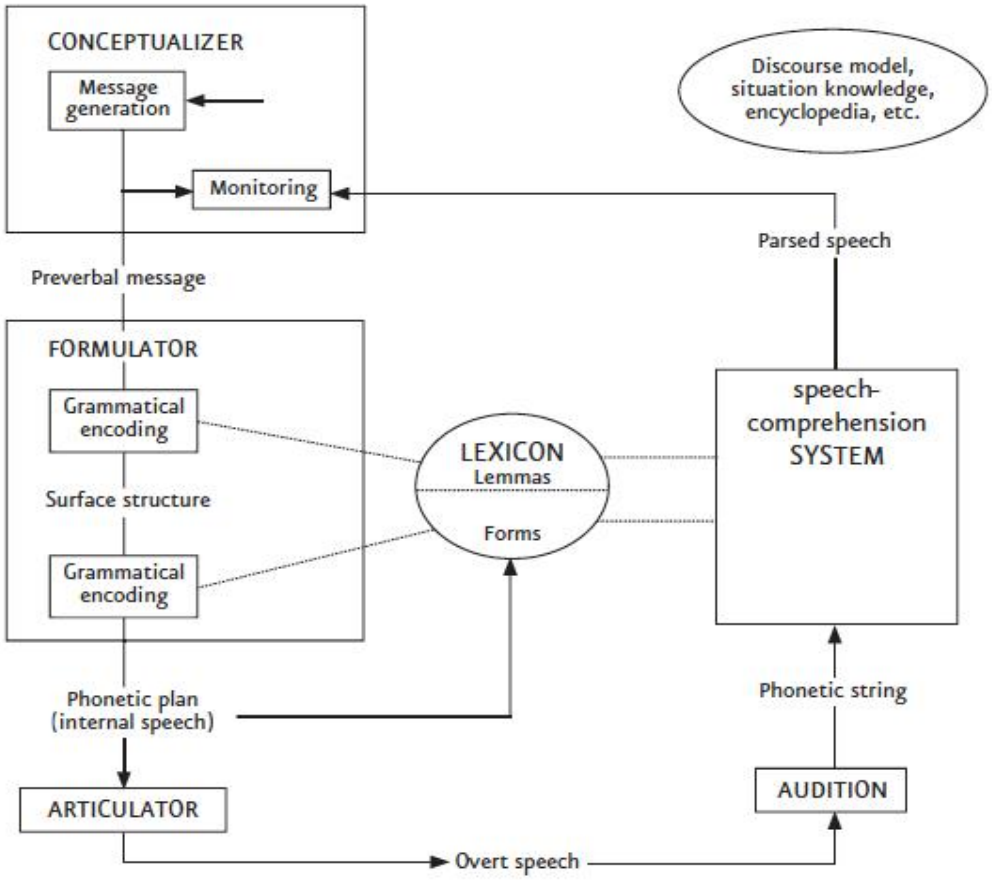

Fig. 1.5 Modelul propus de Levelt (1989) [159]

În schema în care se pune accent pe conceptualizarea care precedă comunicarea, W. Levelt [159, p. 20-21] distinge 3 niveluri:

- *Conceptualizatorul* – concepe o propoziție și o prelucrează sub formă de mesaj pre-verbal,
- *Formulatorul* – se preocupă de codificarea gramaticală și fonologică și
- *Comunicantul* – extrage propoziția din minte și o transpune în sunete.

În opinia lingviștilor W. Levelt, C. von Stutterheim și R. Nüse, conceptualizarea implică două tipuri de procese:

- macroplanificarea (selectarea informației stocate în creier) și
- microplanificarea (structurarea informației la nivel cognitiv) [159], [252].

La nivel de macroplanificare, locutorul alege informația care va fi redată, inclusiv nivelul de granularitate a informației, iar la nivel de microplanificare, vorbitorul atribuie o formă propozițională fiecărei unități de informație. Ulterior, mesajul format îmbracă forma lingvistică la nivel de Formulator: la nivelul dat au loc procesele gramaticale și fonologice și se stabilește legătura cu vocabularul. Apoi, informația ajunge la nivel de Comunicant, unde de fapt, se generează o propoziție. Fluxul informațional nu este unidirecțional – conform schemei propuse de W. Levelt, conceptualizatorul întotdeauna monitorizează ceea ce aude sau ceea ce emite, pentru a verifica dacă propoziția pe care a formulat-o are sens [200, p. 18] sau dacă este corectă și în cazul în care va identifica anumite greșeli sau incorectitudini, va reformula mesajul, în special în comunicarea interlingvistică. În lumina celor afirmate anterior, acest model prezintă „ceea ce de fapt se produce în mintea ființei umane în procesul de prelucrare a vorbirii” [183, p. 459-460].

Introducerea sensurilor sau, conceptualizarea, consideră Iu. Chivu [3, p. 14], se realizează în toate limbile prin trei strategii esențiale: 1 – referențialul epuizează semnificația, 2 – în semnificația unui cuvânt poate să încapă mai mult decât referențialul, 3 – există nevoia de a îmbogăți ontologia, nu teoria. În plus, autorul subliniază că diferențele de conceptualizare sunt determinate de mai mulți factori printre care concepția despre lume, cultura, dar și natura (cu sensul de geografie).

Actualmente, cercetarea specificului conceptualizării lingvistice în diferite culturi și tradiții naționale reprezintă unul dintre domeniile care se dezvoltă foarte intens și care a beneficiat de o atenție sporită din partea lingviștilor, potrivit cărora, conceptualizarea constituie una dintre capacitățile esențiale ale caracterului uman [204, p.504].

Numeroase studii experimentale converg în acceptarea faptului că diferențele majore la nivel de limbă reflectă anumite diferențe la nivel de experiențe, gândire și cogniție colectivă: fiecare limbă reflectă un anumit mod de percepere și de conceptualizare a lumii. Aceste moduri specifice

de reprezentare a lumii prin limbă constituie imagini sau tablouri lingvistice ale lumii, astfel, ajungându-se la situația când vorbitorii de diferite limbi gândesc despre lume sau percep lumea în diferite moduri.

1.3. Conceptualizarea și imaginea lingvistică a lumii

În filozofie și lingvistică, *tabloul lumii* este cunoscut drept un model al lumii format în rezultatul interacțiunii ființei umane cu lumea înconjurătoare [302 p. 68]. Sintagma dată își are originea în ideile expuse de W. Humboldt și succesorii acestuia și reprezintă „acel nivel mintal, unde este concentrată totalitatea conceptelor minții omului" [300 p. 94] sau „un sistem de cunoștințe despre lume, care reflectă experiența de cunoaștere a omului" [305, p. 280] și este un subiect de studiu actual pentru lingvistica cognitivă și lingvoculturologie. Unii autori percep tabloul lumii ca fiind „ideea centrală a lingvisticii cognitive" [30, p. 19]. Tabloul lumii este rezultatul experienței prin care a trecut umanitatea, reprezintă istoria și cultura unui popor sau a unei comunități.

În procesul de evoluţie a etniei, unele aspecte ale tabloului lumii se pot modifica, însă, rămân intacte elementele structurale fundamentale ale inconştientului etnic colectiv, prin a cărui prismă omul receptează lumea. Astfel, fiecare reprezentant al unei culturi poartă în conştiinţa sa fragmente ale tabloului comun, având, în același timp, sentimentul clar al existenţei tabloului integral din care cunoaşte doar părţi [23, p. 33].

Fiecare limbă are propriul tablou național, care reflectă caracterul și mentalitatea poporului, iar V. Gak insistă asupra faptului că „specificul național al tabloului lumii și al comportamentului lingvistic poate fi explicat atât prin specificul culturii unui popor, cât și prin particularitățile structurale ale limbii" [296]. Frazeologismele, în special, reflectă cel mai clar specificul național al tabloului lumii și al comportamentului lingvistic [309]. Acestea constituie un element important al expresivității și apar, practic, în toate stilurile și formele de comunicare verbală, fiind indisolubil legate de limba și mediul în care au apărut [4, p. 113; 117]

Tabloul lumii este „naiv", în opinia lui I. Apresjan [293], pentru că este construit de om, este adaptat la nevoile sociale și mentalitatea etnocentrică, însă, „tabloul lumii nu semnifică un tablou care reprezintă lumea, ci înseamnă lumea percepută ca un tablou" [311 p.49].

Problema studierii tabloului conceptual al lumii, care reflectă specificul omului și al existenței sale, relațiile pe care le-a stabilit cu lumea și condițiile existențiale, se află în strânsă corelație cu problema studierii *imaginii lingvistice a lumii (tabloului lingvistic al lumii)*. Imaginea lingvistică a lumii este conceptul care unește limba și gândirea, aspectele lingvistice și mentale și reprezintă „o a doua existență a obiectelor din lumea exterioară reflectată în conștiința umană și

fixată într-o formă singulară" [299, p. 15], care nu este nimic altceva decât materialul lingvistic de care dispune o anumită limbă. Definiția pe care o prezintă O. Charykova scoate în evidență faptul că imaginea lingvistică a lumii este o reflectare a lumii, care este creată prin mijloace lingvistice gramaticale, funcționale, figurative și discursive [314].

Imaginea lingvistică a lumii este dinamică și se conformează sau se ajustează la nevoile actuale ale comunității lingvistice și ale utilizatorilor acesteia. Acest tablou este perceput ca o conștientizare mentală a lumii din punct de vedere lingvistic, cultural, social sau psihologic și ar putea fi descris metaforic ca un bulevard traversat de un număr de străzi secundare, fiecare dintre ele însă, „aducând o anumită contribuție" la felul în care arată bulevardul, prin faptul că completează peisajul [207, p. 300].

Reprezentanții lingvisticii cognitive îmbrățișează idea conform căreia, sistemul de conceptualizare care este descris sub forma imaginii lingvistice a lumii, depinde de experiența fizică, dar și de cea culturală a omului. Dacă limba este o interpretare a realității sau a modului în care cineva vede lumea, atunci, toate aspectele, valorile și categoriile care sunt apreciate de o comunitate lingvistică trebuie să fie luate în calcul când se scriu sau se interpretează textele literare. După cum afirma J. Mukařovský, trebuie să existe o legătură între o lucrare scrisă și societate, care se va înfăptui prin limbă [192, p. 48]. Aceeași idee o regăsim la E. Sapir, care menționa că înțelegerea unui text, de exemplu, implică nu doar înțelegerea sensului cuvintelor separate, ci și înțelegerea deplină a vieții comunității oglindite în acele cuvinte [205, p. 209].

În opinia cercetătoarei ruse G. Samoilova, interesul manifestat de lingviști la sfârșitul secolului XX, începutul secolului al XXI-lea față de imaginea lingvistică a lumii a fost condiționat de schimbarea sistemului de valori din domeniul educației și al științei, de umanizarea științei, de perceperea limbii ca un factor social de stabilire a identității naționale și autodeterminării naționale, de extindere și consolidare a contactelor dintre limbi și de cercetare a specificului limbilor naționale și a viziunii asupra lumii din perspectivă națională [307, p. 281-286], idee pe care o regăsim și la lingvistul englez D. Crystal, pentru care limba reprezintă o călăuză în înțelegerea viziunii unui popor asupra lumii [73, p. 49].

Identificarea specificului imaginii lingvistice naționale are loc doar în cadrul unei analize comparativ-tipologice a limbilor și a unităților lingvistice [316, p. 553]. Astfel, la nivel european, există studii și se realizează cercetări privind diferite imagini lingvistice ale lumii, subiect care a câștigat popularitate în ultimii ani. Sarcina pe care și-o pun aceste cercetări europene este de a afla cum tablourile lingvistice ale lumii pot fi studiate în așa fel încât rezultatele obținute să fie comparate din punctul de vedere al interlingvisticii [265, p. 52]. Unul dintre aceste studii este cel demarat pentru a investiga diferite limbi și constituie baza proiectului de cercetare contrastivă

EUROJOS, lansat în 2008. Ipoteza de la care a pornit acest proiect este că ființele umane percep lumea dintr-o perspectivă determinată în mare parte de limbă și comunitatea culturală [30].

În articolul său „Viziunea lingvală asupra lumii din perspectivă coşeriană", Gh. Popa [21, p. 329] amintește că nu trebuie să ne scape din vedere mesajul ilustrului lingvist al spațiului românesc, E. Coşeriu, care era conştient de existenţa unui „tablou lingval al lumii" al oricărei limbi naţionale, după cum era conştient şi de faptul că acest „tablou" trebuie să reprezinte o sistematizare completă, precisă, a „conţinutului" limbii respective. Întrucât există diferite tipuri de conştiinţe umane (de exemplu, conştiinţă individuală, conştiinţă colectivă, conştiinţă naţională, conştiinţă ştiinţifică ș.a.), remarcă Gh. Popa, reiese că există şi diferite „tablouri lingvale ale lumii" și după cum menționase marele lingvist, „se poate ajunge până la individ cu varietatea şi, în cazul individului, la anumite forme de expresie ale acestuia în situaţii diferite" [5, p. 38].

Cea mai expresivă manifestare a imaginii lingvistice a lumii poate fi urmărită în textele literare, în care lumea este creată cu ajutorul diferitor mijloace lingvistice așa cum este văzută din perspectiva autorilor [303 p. 968]. Însă, atunci când vorbim despre astfel de texte, facem referire nu doar la autor(i). Într-un text narativ, se creează cadrul de interacțiune dintre două minți: cea a autorului, care alege mijloacele lingvistice pentru a conceptualiza o scenă și cea a cititorului, care recepționează sau reproduce această conceptualizare în baza cunoștințelor și a experienței sale. Iar în cazul textelor narative traduse, felul în care o situație este construită în limba sursă poate afecta înțelegerea acesteia de către cititorul de limbă țintă, în cazul în care acestuia nu îi este cunoscut construalul. Faptul dat ar putea fi din cauza lipsei unui construal similar cunoscut în limba maternă, a lipsei expunerii la construalul din limba străină sau a utilizării unui construal neobișnuit în limba străină. Ținând cont de o astfel de situație, în procesul de traducere, alegerea unui echivalent nu se face între diferite reprezentări lingvistice, ci între diferite construaluri și păstrarea sau modificarea unei situații (gradul de granularitate, proeminența) din limba străină în limba maternă este dictată de cunoștințele și experiența traducătorului în raport cu limba și cultura sursă (limba străină, de exemplu) [184, p. 55].

1.4 Tipologia cognitivă și problema universaliilor

Printre elementele centrale pe care le abordează lingvistica cognitivă sunt variația lingvistică și tipologia lingvistică [34, p.191].

Lingviștii cognitivi nu ezită să specifice că limba reflectă o structură, dar și o organizare conceptuală, iar diferențele dintre limbi sugerează existența unor diferențe conceptuale. Prin urmare, variația dintre limbi este datorată faptului că limbile codifică diferite tipuri de sisteme conceptuale. Totuși, aceste sisteme conceptuale distincte au la bază o capacitate comună de conceptualizare, ce derivă din aspectele fundamentale ale cogniției umane, comune ființelor umane [92, p. 56].

Studiile interlingvistice permit investigarea tiparelor care apar sistematic în limbi, iar în baza acestor tipare recurente se pot face generalizări tipologice și formula universaliile lingvistice – niște „trăsături care se regăsesc în toate limbile sau în toate culturile reflectate în aceste limbi" [9, p.159]. Astfel, lingvistica cognitivă urmărește scopul de a identifica tipare comune la nivel de limbi și de a investiga principiile cognitive generale care sunt valabile pentru toate ființele umane.

De regulă, universaliile în privința cărora s-au propus mai multe ipoteze precum monogeneza sau contactul între limbi, sunt divizate în două tipuri: *absolute* (mai rare) și *statistice*. Primele se referă la caracteristici care există în toate limbile, în timp ce universaliile statistice reflectă tendințe importante care sunt identificate în anumite limbi [89, p. 2].

G. Mounin distinge câteva tipuri de universalii: *cosmogonic*e (pământul, cerul, ploaia, vântul, etc.), *biologice* (mâncarea, părțile corpului, culorile, spațialitatea/mișcarea, timpul, etc.), *psihologice* (iubirea, ura, frica, etc.), *culturale* (războiul, religia, educația) și *lingvistice* (fapte de structură comune tuturor limbilor) [280]. Iar E. Coșeriu [6, p. 75-84] distinge cinci tipuri de universalitate: trei tipuri primare și două tipuri secundare. Potrivit lingvistului, tipurile primare sunt: *conceptuale* (universalitatea ca posibilitate) – atunci când toate categoriile lingvistice sunt universalii și pot să apară în limbile cunoscute în prezent; *esențiale* (universalitatea ca necesitate raţională) – atunci când orice proprietate care poate aparține conceptelor de limbă și limbaj este universală; *empirice* (universalitatea ca generalitate istorică) – aceasta este universalitatea proprietăților ce sunt atestate efectiv în toate limbile. În ceea ce privește tipurile secundare, E. Coșeriu distinge universalitatea *selectivă* și universalitatea *implicativă*. Aceste două tipuri sunt derivaţii prin combinare ale celor trei tipuri primare: una dintre aceste derivații îmbină posibilitatea cu generalitatea, limitând numărul elementelor constitutive posibile ale limbilor (universalii selective), iar a doua derivaţie îmbină posibilitatea cu necesitatea, admiţând o conexiune necesară între anumite posibilităţi (universalii implicative).

Majoritatea cercetărilor în privința universaliilor s-au concentrat predominant asupra aspectelor fonologice, morfologice și sintactice ale limbilor și mai puțin pe cele semantice [247, p.155]. De exemplu, B. Comrie [67], a promovat studiile interlingvistice din perspectiva tipologiei morfologice și sintactice, în timp ce W. Croft [71] a abordat subiecte similare, dar din perspectiva construcțiilor. Anumiți lingviști consideră că printre cauzele unui număr limitat de studii în privința universaliilor semantice, comparativ cu cele privind universaliile fonologice și sintactice, este faptul că semantica, ca disciplină, este una tânără și abia recent a început să abordeze variațiile interlingvistice [97, p. 140].

W. Croft [72] subliniază că există câteva opinii cu privire la universalii: prima, denumită *universalism extrem,* implică faptul că toate limbile și toate culturile posedă anumite trăsături comune și acestea reprezintă întreaga umanitate, însă, existența diverselor practici culturale anihilează acest universalism extrem. Cea de-a doua opinie este denumită *relativism extrem*: fiecare cultură este unică și incomensurabilă în raport cu alte culturi, iar a treia opinie este numită *universalism tipologic* – conform acesteia, culturile și limbile variază în diferite modalități.

J. Greenberg, B. Comrie și R. Jackendoff sunt printre acei lingviști care accentuează ideea că structurile conceptuale sunt universale, identice în toate limbile, în timp ce studiile lui B. Whorf [258] și ale altor lingviști legate de ipoteza relativității lingvistice, pretind că nu toate reprezentările conceptuale sunt universale. Ipoteza Sapir-Whorf sprijină idea că limba și gândirea sunt interdependente, că limba influențează gândurile noastre și felul în care percepem realitatea, reieșind din cele două principii: cel al relativității lingvistice și cel al determinismului lingvistic. Potrivit celui dintâi, structura limbii determină felul în care vorbitorii percep realitatea, iar relativismul lingvistic, mai puțin radical și sprijinit mai mult de cercetători, comparativ cu determinismul, pretinde că structura limbii afectează, dar nu determină felul în care vorbitorii percep realitatea.

În opinia autoarei A. Wierzbicka [260], fiecare limbă este compusă dintr-un număr limitat de concepte care există în toate limbile și un număr și mai mare de concepte care sunt specifice unei anumite culturi. Diferențele conceptuale dintre limbi devin clare atunci când se compară conceptele universale cu cele care sunt specifice unei anumite comunități lingvistice.

Deși discuțiile privitor la acest subiect au fost lansate de J. Herder și W. Humboldt, filosoful englez J. Locke menționa deja în 1690 că în toate limbile există un anumit număr de cuvinte care nu au echivalente în nici o altă limbă. Aceste cuvinte reprezintă niște idei complexe, care derivă din tradiții și stilul de viață al unui popor [273, p. 164].

În lucrarea sa din 1772, J. Herder discută despre necesitatea de a compara limbile pentru a înțelege vorbitorii și mentalitățile acestora, declarând că fiecare națiune vorbește potrivit modului

în care gândește și gândește după cum vorbește [146, p. 236], iar F. von Schlegel (1808) considera că limbile dispun de diverse strategii pentru a organiza propriile mijloacele lingvistice atunci când asociază conceptele între ele. Pentru W. Humboldt, limba reprezenta un spațiu intermediar între vorbitori și lumea înconjurătoare și în baza ideilor propuse de lingvist, a început să se contureze teoria care a fost denumită „ipoteza relativității lingvistice", principalii susținători ai acestei teorii devenind ulterior lingviștii americani E. Sapir și B. Whorf. Lingviștii au pornit de la ipoteza conform căreia, limba configurează percepția. Teoria autorilor postulează în termeni simpli că între limbaj și gândire există o relație de interdependență și influență reciprocă și că vorbitorii de diferite limbi percep lumea diferit, ceea ce demonstrează că fiecare limbă are propria sa logică de gândire [308 p.16].

În anii '60-80, Chomsky a propus ideea despre o gramatică universală și a sugerat că limbile nu diferă unele de celelalte în mod semnificativ. Ideea acestuia a fost susținută și de alți teoreticieni precum R. Montague sau L. White, care pretindeau că creierul uman dispune de un set limitat de reguli care organizează limba. Dar, după ani de cercetări, au fost identificate nenumărate diferențe între limbi, iar ideile inovatoare ale lingviștilor cognitivi au abordat într-o nouă lumină relația dintre limbă și gândire. Prin urmare, s-a pus accent nu doar pe înțelegerea capacității oamenilor de a vorbi, dar și pe înțelegerea modului în care aceştia gândesc, pentru că limbile care sunt vorbite nu doar reflectă sau exprimă gândurile, dar de asemenea, configurează gândurile care vor fi exprimate (structurile care există în limbă modelează felul în care noi construim realitatea). Și atunci când oamenii învață o altă limbă, ei involuntar însușesc și o nouă modalitate de a percepe lumea înconjurătoare [43].

În pofida faptului că ipoteza relativității lingvistice a fost criticată (unii cercetători declarau că percepția și cogniția sunt universale și nu sunt legate de limbă sau cultură), în ultimii ani aceasta a fost reevaluată de unii cercetători precum D. I. Slobin, care a înlocuit sintagma „gândire-limbă" cu sintagma „gândire pentru vorbire" (în engl. *thinking-for-speaking*) [146, p. 244]. D.I. Slobin explică această reformulare prin faptul că dorește să atragă atenție asupra acelor procese mentale care au loc atunci când se exprimă o propoziție [208, p. 435]. În opinia autorului, o propoziție nu este niciodată o reflectare obiectivă a realității, pentru că una și aceeași situație poate fi descrisă diferit în diverse limbi din cauza setului de opțiuni lingvistice puse la dispoziția vorbitorilor. Astfel, ceea ce noi de fapt construim prin conceptele noastre, nu reprezintă nici pe departe realitatea.

Deși tipologia semantică (care include o sub-ramură – tipologia lexicală), ca parte a lingvisticii tipologice, ocupă un loc central în procesul de cercetare a aspectelor legate de ceea ce este sau nu este universal, aceasta a beneficiat de o mai mică atenție din partea cercetătorilor,

comparativ cu tipologia fonologică, morfologică și sintactică. Însă, această ramură beneficiază de contribuția ce vine din partea altor domenii precum psihologie, psiholingvistică și științele neurologice pentru a investiga în profunzime sistemul conceptual, legătura cu mintea și creierul uman și pentru a sistematiza și înțelege diferențele legate de modul în care limbile organizează sensurile [91, p. 505; 532]. L. Spitzer [220, p. 2] menționa în acest sens că „din toate ramurile lingvisticii, doar semantica poate să releve schimbările produse ca urmare a evoluției culturale, deoarece sensul este cel mai bun barometru al unui climat cultural" și din toate aspectele limbii, cel semantic este expus modelării de către diversele culturi ale vorbitorilor de o anumită limbă.

Fiind axată pe sens, pe modul în care limbile „împachetează" materialul semantic în cuvinte [157, p. 249], tipologia lexicală, care este una dintre disciplinele ce a început să se dezvolte activ în ultimele două decenii, abordează modul în care limbile categorisesc anumite domenii, așa precum culorile, percepția, corpul uman sau mișcarea, prin utilizarea unităților lexicale și încearcă să elucideze ce este universal și ce este specific limbii, în privința unui anumit fenomen (inclusiv, cum variază acest fenomen în diferite limbi).

Cercetările care se fac în domeniul tipologiei, de regulă se axează pe un singur domeniu (de exemplu, mișcarea) și utilizează sursele lexicografice, dar și alte tipuri de date, obținute din chestionare, studii experimentale și corpusuri compilate în baza textelor paralele (text original și traducere) [143, p. 434-435]. În ultimele decenii ale secolului XX, cercetătorii - tipologi au început să-și îndrepte atenția spre manifestarea unor categorii semantice în limbi diferite ca origine și structură pentru a descoperi eventuale elemente comune (posibil universale, ca bază a comunicării interculturale) și elemente variabile, lingvo-specifice. Studiile cognitive au contribuit considerabil la identificarea distincțiilor tipologice dintre limbi prin oferirea aparatului analitic și terminologic elaborat, în special pentru interpretarea diferențelor ca rezultat al diferitor conceptualizări a realității reflectate în limbă.

Trebuie să subliniem faptul că tipologia semantică a fost martoră a declanșării unui interes sporit față de conceptul de mișcare, autorii contribuind fundamental prin publicarea unor serii de cercetări. Domeniul semantic al mișcării este important pentru toate limbile, deoarece se pretează explorării modului în care tiparele specifice unei limbi influențează felul în care vorbitorii descriu mișcarea. Această poziție privilegiată a „mișcării" în cadrul tipologiei lingvistice se datorează lucrării influente a lui L. Talmy [226], [230] care a propus o analiză semantică a elementelor implicate la redarea mișcării.

Este bine cunoscut faptul că studiile lui L. Talmy au reprezentat un punct de plecare în investigarea mișcării și de către alți lingviști, deoarece mișcarea reprezintă un domeniu conceptual interesant pentru a analiza relația dintre limbă și gândire. În pofida faptului că există variabilitate

referitor la modul în care aceasta este redată în diferite limbi, spațialitatea și mișcarea sunt comune tuturor ființelor [178, p.38].

Importante sunt și contribuțiile unor lingviști precum S. Levinson [164], care se ocupă de studierea modului în care diferite limbi abordează noțiunile de spațiu și mișcare, I. Ibarretxe-Antunano [123] care abordează constatările lui L. Talmy din perspectiva traducerii și D. I. Slobin [215] care s-a preocupat de tipologie și stilul narativ.

1.5 Conceptul de mișcare

Conceptul de mișcare a fost introdus de Aristotel[5] în anul 350 î. Hr., însă, a suferit ulterior modificări [320] datorită lucrărilor lui G. Galilelo, R. Descartes[6], I. Newton și L. Kosman [145].

Autorii care au cercetat mișcarea [231], [234], [64, p.2], [124, p. 366], [133, p. 22] sunt de acord cu universalitatea acestui concept și specificitatea redării acestuia în diferite limbi, V. Karasik [298, p. 3] subliniind apartenența conceptului dat la un grup de concepte de tip categorial, printre care:

- ***conceptele parametrice***, așa precum timpul, spațiul, mișcarea;
- ***conceptele existențiale***, ca de exemplu, fericirea, dragostea, libertatea.

În una dintre lucrările sale, lingvista rusă T. Chernigovskaia [315 p. 321], subliniază că spațiul și mișcarea în cadrul acestui spațiu (începutul, mijlocul și sfârșitul traseului, deplasare în interior, în exterior, la suprafață, pe verticală, mișcare ritmică, lineară, mișcarea obiectelor, mișcarea influențată de factori externi, etc.) sunt printre cele aproximativ 30 de unități care au fost incluse în lista conceptelor primitive de bază.

Mișcarea reprezintă un concept important al tabloului lumii și a fost mereu corelată cu ciclul vital al omului, fiind considerată pe bună dreptate una dintre experiențele de bază, prezentă în fiece societate și una dintre primele acțiuni conștientizate de om, care fie prin mișcarea întregului corp, fie prin întinderea unui braț, începe să cunoască lumea prin cercetarea mediului înconjurător aflat în imediata apropiere [263, p. vii].

Mișcarea a fost întotdeauna importantă pentru ființa umană, care a învățat să distingă între entitățile care se mișcă și cele care sunt statice, între diferite viteze de mișcare și mediile în care se produc mișcările. Astfel, aceasta recunoaște când cineva *se mișcă*, când cineva *se apropie* de ea,

[5] „*To be ignorant of motion is to be ignorant of nature*" [85, p.8].

[6] Mișcarea nu e nimic altceva decât o acțiune prin care un corp trece dintr-un loc în altul [79, p. 50].

când o foaie de hârtie *zboară*, *dusă* de vânt sau atunci când cineva se *află în mișcare* pentru *a lua*, de exemplu, un obiect de undeva.

Mișcându-se, ființele umane stabilesc legătura cu spațiul (mișcarea depinde de spațiu și nu poate exista în absența acestuia), datorită unei serii de modificări în relațiile spațiale, așa precum schimbarea poziției sau a direcției, această legătură fiind fundamentală pentru funcționarea fizică, cunoaștere și expresia lingvistică [176].

În opinia cercetătoarei Cr. Frith, creierul uman permite să cunoaștem lumea prin legătura ce se stabilește între percepție și acțiune: „*We do things to the world with our bodies and see what happens*" [100, p.130]. Copiii, de exemplu, petrec foarte mult timp observând oamenii și lucrurile în mișcare, ajungând să înțeleagă felul în care lumea funcționează la nivel fizic: ei *apucă, aruncă, împing, lovesc* diferite obiecte, urmărind ce se întâmplă cu acestea. Copiii încep astfel să înțeleagă relațiile spațiale și conceptul de mișcare înainte de a fi capabili să descrie prin cuvinte acele acțiuni, ceea ce înseamnă că ființele umane utilizează spațiul și mișcarea pentru a structura conceptual propria experiență [129, p.248].

Mișcarea implică transpunerea unui corp dintr-un punct în altul, pe o traiectorie, într-un anumit interval de timp. Astfel, un ciclu de mișcare în spațiu include punctul de pornire (faza inițială), punctele intermediare (localizarea obiectului/subiectului în spațiu), traseul și punctul final al acestuia (punctul în care ajunge obiectul/subiectul). Fără îndoială, într-un context putem întâlni situații în care punctul de pornire trece imediat în punctul final, așa precum în acest exemplu: *A sărit în mare din barca în care se afla*.

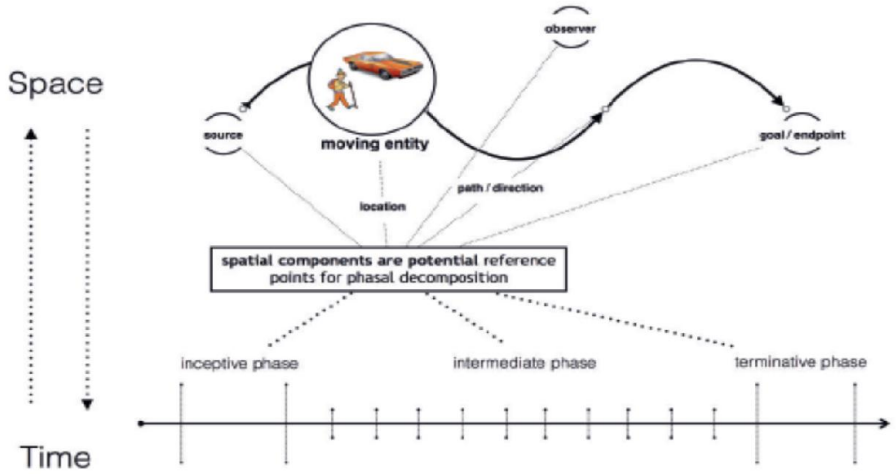

Fig. 1.6 Realizarea mișcării [222]

Toate mișcările, de la cele mai simple, precum mersul pe jos, până la cele mai complexe, precum cântatul la pian, implică existența unei extraordinare coreografii dintre creier și întregul corp [321]. Mișcarea nu este pur și simplu declanșată de un stimul extern, aceasta este rezultatul unor serii de procese mentale (planificarea, pregătirea și producerea propriilor acțiuni și anticiparea, prezicerea și interpretarea acțiunilor celorlalți) care pot fi activate chiar și atunci când nu are loc mișcarea de facto. De exemplu, o planificare simplă a mișcării necesară pentru coborârea unor scări, se bazează pe un set sofisticat de procese neurologice care dictează când și cum să poziționăm piciorul. În acest caz, percepția ne ajută să recunoaștem obiectele din jurul nostru, dar și ne ghidează în planificarea următoarelor mișcări. Astfel, legătura dintre procesele motrice și de percepție este interconexă și dinamică [158]. Cu alte cuvinte, atunci când ne mișcăm, capacitatea noastră de a ne orienta depinde nu doar de reperele spațiale, dar și de semnalele care sunt transmise creierului despre locul aflării noastre, despre poziția mâinilor și a picioarelor într-un anumit moment al timpului [304, p. 121].

Mișcarea în spațiu reprezintă o sursă importantă în structurarea gândirii noastre privitor la o serie de concepte abstracte, precum conceptualizarea zilnică a timpului [186, p.291]: *Hours crawled by and she did not come* sau formularea experiențelor noastre emotive: *He ran into frustration*. Anumite stări emotive sau reacții fiziologice își găsesc reflectarea în construcții spațiale și sunt distinct localizate: *A cold shudder ran through her*.

În semantica spațială, există două modalități de caracterizare a conceptului de mișcare: cea care încadrează mișcarea în limitele realului: mișcarea percepută drept reală (faptică) și cea care se extinde spre scenariile de mișcare imaginară (fictivă), ultima reprezentând un fenomen lingvistic în care situațiile statice sunt conceptualizate și descrise ca fiind dinamice printr-un limbaj care este specific mișcării reale. Mișcarea fictivă a fost denumită astfel pentru că este atribuită stărilor materiale, obiectelor și conceptelor care nu pot să se miște în spațiul fizic [197, p.590] și construcțiile care implică absența mișcării au un înalt grad de imaginabilitate și creativitate. L. Talmy [229], iar ulterior și R. Langacker [150], au afirmat că evenimentele de mișcare fictivă invocă un sens implicit și pasager de mișcare, deși mișcarea nu este exprimată în mod direct.

Cu toate că spațiul este considerat o categorie universală și are aceleași proprietăți fizice pretutindeni, vorbitorii se confruntă cu anumite limitări atunci când abordează spațialitatea: studiile teoretice și experimentale interlingvistice efectuate în ultimele două decenii de lingviști precum D. I. Slobin, M. Bowerman sau M. Hickmann au demonstrat o mare diversitate în ceea ce privește reprezentarea lingvistică a deplasării în spațiu. Astfel, în pofida opiniei autoarelor P. Cifuentez Ferez și I. Ibarretxe-Antuñano, conform căreia, toate limbile de pe glob exprimă mișcarea, au fost dezvăluite diferențe tipologice legate de felul în care mișcarea este exprimată în

limbi, deoarece limbile conceptualizează mișcarea diferit, reieșind din rigorile impuse de sistemul semantic, lexical și morfologic specific fiecărei limbi: limbile dispun de structuri și resurse specifice pe care le utilizează pentru a reda anumite aspecte ale mișcării. Cu alte cuvinte, putem afirma că domeniul mișcării este un domeniu atât universal, cât și specific limbii.

1.6 Concluzii la Capitolul 1

1. În lingvistica actuală s-a produs o schimbare de paradigmă: s-a trecut de la paradigma structuralistă la cea cognitivistă, care percepe limba ca o facultate cognitivă și o studiază în raport cu experiența corporală și mentală, percepția, atenția, memoria sau emoțiile, accentuând caracterul antropocentric al limbii.
2. Fiecare limbă reflectă un anumit mod de percepere și conceptualizare a lumii, o viziune generalizatoare colectivă, pe care o însușesc toți vorbitorii acestei limbi.
3. Deși conceptualizarea realității prin limbă are la bază anumite categorii universale, de natură ontologică, superioară în plan categorial, care fac posibilă comunicarea interculturală, fiecare limbă structurează și îmbină în mod specific elementele categoriale constituente, ceea ce determină diferențele care apar în cadrul acestei comunicări.
4. Unul dintre conceptele universale este cel de mișcare prin faptul că reprezintă un aspect de bază al experienței umane. Acest lucru determină interesul reînnoit al cercetătorilor, din perspectiva cognitivistă, pentru diversele modalități de conceptualizare a mișcării, pentru explorarea opțiunilor lingvistice disponibile în diverse limbi pentru a codifica acest concept.
5. Mișcarea a devenit subiectul unor procese intense de cercetări interdisciplinare deoarece constituie un domeniu empiric, în care poate fi studiată legătura dintre limbă și gândire și felul în care vorbitorii percep lumea.

2. PARALELE TIPOLOGICE CONCEPTUALE ALE EVENIMENTELOR DE MIȘCARE ÎN LIMBILE ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ

2.1. Metodologia și materialul de cercetare

Pentru realizarea scopului şi a obiectivelor preconizate, am efectuat un studiu ce se bazează pe două întrebări cheie, care au fost abordate, în capitolele 2 și respectiv, 3, iar metodologia cercetării și corpusul utilizat au reieșit din acestea.

Aceste întrebări sunt, după cum urmează:

- care este statutul comparat al celor două limbi diferite genetic și structural, engleza și româna, din punct de vedere al tipologiei conceptualizării mișcării?
- care este impactul diferențelor tipologice asupra construirii evenimentelor de mișcare în discursul narativ și ce probleme de traducere cauzează aceste diferențe?

Cu scopul de a răspunde la prima întrebare și de a urmări tendințele tipologice de conceptualizare a mișcării în engleză și în română, dar și pentru a stabili statutul tipologic al românei în acest sens, în Capitolul 2 au fost utilizate preponderent surse lexicografice. Corpusul cu care lucrăm este paralel, fiind compilat din verbe de mișcare engleze și românești. În această parte a lucrării, examinăm verbele de mișcare separat, dar și în cadrul evenimentelor de mișcare, pentru a vedea comportamentul acestora în context. Exemplele de evenimente de mișcare au fost preluate și din „Stăpânul Inelelor”.

Drept surse lexicografice pentru limba engleză au servit dicționarele monolingve, bilingve, explicative, de sinonime, așa precum *Collins English Dictionary* [329]*, Merriam-Webster's Dictionary* [332] și *Oxford English Dictionary* [332], *Visuwords Online Graphical Dictionary* [337] și *Visual Thesaurus* [334] – ultimele două permițând căutarea cuvintelor reieșind din legăturile semantice dintre acestea – și bazele de date lexicale: *WordNet* (versiunea 3.1) [338] în care verbele sunt grupate în seturi de sinonime cognitive, fiecare exprimând un concept distinct; sistemul *Unified Verb Index* [335] care cuprinde *VerbNet* (cea mai mare bază de date de verbe engleze online) [336] și *FrameNet* [331], o bază de date lexicală care conține exemple adnotate privitor la modul în care cuvintele sunt utilizate în texte.

În ceea ce privește limba română, au fost utilizate următoarele surse: Dicționarul explicativ al limbii române [330] și Dicționarul etimologic al limbii române [328].

Capitolul 2 se axează pe tipologia mișcării exprimată prin verbe, această tipologie având la bază diferențele de tipare de lexicalizare a mișcării.

Fundamentul teoretic pentru acest capitol l-au asigurat, în primul rând, lucrările lui L. Talmy elaborate în cheia paradigmei cognitive. Lingvistul a înaintat cunoscuta ipoteză despre divizarea limbilor în două tipuri după modelul de lexicalizare a mișcării.

Comparând statul tipologic al românei (mai puțin studiată sub acest aspect) cu cel al englezei (mult mai bine studiată), am urmărit să verificăm această ipoteză, în special referitor la veridicitatea presupunerilor tipologice făcute de L. Talmy, conform cărora româna, *a priori*, ar avea toate caracteristicile unei limbi romanice. În acest scop, am comparat clasele de lexeme verbale de mișcare din engleză și română, utilizând metode cantitative și calitative, pentru a stabili cât de voluminos este acest grup de verbe în limbile respective și a determina ce modele de lexicalizare preferă fiecare din ele.

Am testat dacă limba română își menține aceeași poziție (de limbă verbală) alături de alte limbi romanice, așa cum a propus L. Talmy, reieșind și din categorii precum telicitatea sau *boundary-crossing* (capacitatea/sensibilitatea limbilor la utilizarea verbelor de mișcare în contexte de traversare a frontierelor dintre diferite medii/spații), luând în calcul și variabilitatea în cadrul aceluiași tip.

Întrucât în limba română încă nu s-a ajuns la termeni consacrați în raport cu termenii cu care operăm, de exemplu, unele surse utilizează sintagma „limbi satelitare”, iar altele – „limbi satelice”, am decis să utilizăm termenii care sunt mai aproape de engleză și mai concișii.

2.2 Conceptualizarea mișcării și evenimentul de mișcare

2.2.1 Evenimentul de mișcare

Termenul de *eveniment* constituie unul dintre elementele de bază ale limbii și ale cogniției și derivă din cercetările realizate în domeniul lingvisticii cognitive care percepe capacitatea umană „de a construi mintal o situație în diferite moduri” [240, p.11] drept una dintre abilitățile cognitive esențiale de care se preocupă această ramură a lingvisticii.

Teoriile privind *evenimențialitatea* încearcă să explice modul în care conceptualizarea anumitor evenimente este codificată în limbă, axându-se pe elementele semantice și morfosintactice ce sunt utilizate pentru a reda evenimentele și pe variațiile care există la nivel de instrumente lingvistice utilizate pentru a descrie evenimentele.

Un eveniment se formează ca urmare a segmentării fluxului întâmplărilor din lumea înconjurătoare și înglobează astfel de aspecte precum intenția sau intențiile, ținta (finală sau de reper) și „aspecte temporale” (început, mijloc și sfârșit).

Din punct de vedere al lingvisticii cognitive, vorbitorul (tot el *conceptualizatorul*) construiește o situație sau un eveniment în mod subiectiv, abordând situația dintr-o anumită

perspectivă sau dintr-un anumit punct de vedere (în termenii lui R. Langacker, de pe o platformă de observare construită subiectiv – în engl. „**subjectively construed viewing platform**" [153, p. 220]), prezentând acea situație sau acel eveniment într-un mod mai general sau mai detaliat, explicitând sau, dimpotrivă, implicitând unele elemente ale evenimentului (grad lărgit de exprimare, percepție conștientizată trecută prin cogniție și transpusă în limbaj).

Evenimentul de mișcare implică o entitate care se deplasează dintr-un loc în altul și reprezintă unul dintre cele mai timpurii și omniprezente evenimente din viața ființelor umane [127]. Atunci când vorbim despre evenimente, trebuie să ținem cont de mai multe tipuri de informații legate de acesta, așa precum dimensiunile spațiale care definesc locul unde au loc aceste evenimente.

Din punct de vedere tipologic, evenimentului de mișcare i s-a atras cea mai mare atenție, comparativ cu alte tipuri de evenimente (de ex. evenimente mentale, statice [322]). O serie de lingviști precum L. Talmy, R. Langacker, W. Croft, R. Jackendoff, R. D. Van Valin și J. R. LaPolla, M. Rappaport Hovav și B. Levin, G. Lakoff, Ch. Fillmore, S. Rothstein, N. Erteschik-Shir și T. Rapoport, P. Kempchinsky și R. Slabakova, H. Borer, E. Reuland și al., J. Dölling și al. au realizat studii cu referire la evenimentul de mișcare și structura acestuia. De exemplu, L. Talmy consideră un eveniment sau o situație de mișcare cazul în care un subiect sau un obiect se mișcă într-o anumită direcție sau este amplasat în raport cu un alt obiect, adoptând o anumită poziție sau postură [226, p. 181], [234].

Mulți autori reprezentă evenimentul de mișcare sub formă de schemă în care sunt implicați mai mulți participanți între care se formează anumite relații. Aceste scheme includ diferite elemente structurale care diferă de la un autor la altul. R. Langacker, de exemplu, reprezintă mișcarea ca fiind compusă din stări componențiale, când fiecărei etape îi corespunde un nou punct în spațiu și timp. Schema abstractă a lui G. Lackoff include *sursa, traseul, ținta* și *direcția*. Ch. Fillmore, pe lângă *sursă, itinerar* și *țintă,* introduce și conceptul de *temă* [297 p. 32-34]. J. Zlatev [266, p. 2] propune șapte categorii semantice spațiale care includ *traiectoria, terenul, mișcarea, cadrul de referință, regiunea, traseul* și *direcția*. Comparativ cu ceilalți cercetători, L. Talmy schimbă formula schemei, după cum reiese din Figura 2.1 și poate fi observată diferența dintre modelul propus de Fillmore și cel care aparține lui L. Talmy:

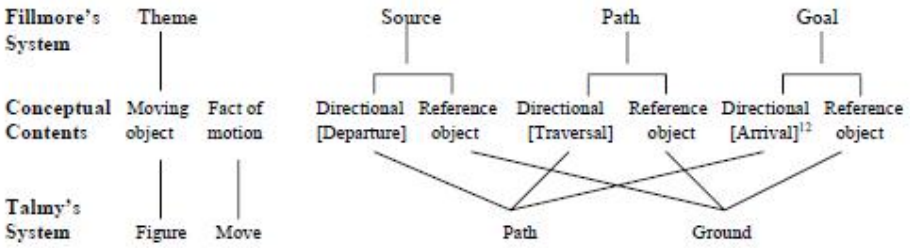

Fig. 2.1 Comparația dintre sistemul propus de Fillmore și Talmy [63, p. 39].

Comparând schema lui Ch. Fillmore cu cea a lui L. Talmy, observăm că ambele conțin obiectul în mișcare – Tema (la Fillmore) și Figura (la Talmy). L. Talmy adaugă ca element conceptual Mișcarea (faptul mișcării). Schema lui L. Talmy înglobează acele etape menționate la ceilalți autori, Terenul întrunind obiectele ce le întâlnește în calea sa Figura în timpul deplasării, care la Fillmore sunt descrise separat, ca obiecte de referință. Motivul pentru care a procedat astfel va fi discutat în subcapitolul ce ține de tiparele de lexicalizare.

Evenimentul de mișcare cercetat de L. Talmy este organizat în două straturi:

- semantic, de profunzime, care implică concepte ce țin de situațiile spațiale (elementele semantice) și
- gramatical, de suprafață, care implică expresii lingvistice ce codifică acele concepte (elementele de suprafață) [128, p. 237].

Atât elementele semantice, cât și cele de suprafață au o importanță majoră atunci când se examinează, în special din perspectivă interlingvistică, evenimentele de mișcare.

Studiind evenimentul de mișcare, L. Talmy a observat distincții tipologice între limbi, pe care le-a dezvoltat în lucrări ce au devenit o referință notorie pentru alți cercetători, inclusiv D. I. Slobin, care a avut contribuție aparte în acest domeniu și care a studiat evenimentul de mișcare în raport cu textele narative.

Acest fapt ne-a determinat să inițiem prezenta cercetare, în cadrul căreia ne-am bazat pe instrumentarul analitic și pe terminologia lui L. Talmy, care i-a servit pentru descrierea unor diferențe tipologice dintre limbi în conceptualizarea mișcării. De asemenea, am aplicat și instrumentarul elaborat de D. I. Slobin, care este valoros, în special atunci când se aplică unui text narativ (a se vedea Capitolul 3, în care am comparat textul narativ englez cu traducerea acestuia în română).

2.2.2 Structura evenimentului de mișcare

Evenimentele de mișcare sunt exprimate prin verbe care redau mișcarea sau deplasarea unui anumit subiect/obiect.

La origini, evenimentul de mișcare talmian, numit *translatory situation*, includea doar două componente – **Figura**, care se deplasa de-a lungul unui **Traseu**. Mai târziu, L. Talmy [234], [236, p. 70-71] precizează că un eveniment de mișcare este compus dintr-un *eveniment cadru* (în engl. ***framing event***) – Mișcarea și un *co-eveniment* (în engl. ***co-event***) – Modalitatea sau Cauza desfășurării acțiunii – numit și eveniment subordonat. Aceeași abordare o regăsim și la T. Fanego [9 4 , p. 30], care vorbește despre faptul că evenimentele pot să difere în dependență de complexitatea lor structurală. Astfel, autoarea face distincție între un *eveniment unitar*, care indică o singură dimensiune a mișcării (ca de exemplu, Traseul) și unul *complex*, care mai înglobează o componentă adițională a mișcării, de exemplu, Modalitatea.

Evenimentul cadru reprezintă structura schematică a unui eveniment de mișcare și poate fi divizat în patru componente de bază (elemente semantice sau elemente interne) universale:

Figura (în engl. ***Figure***[1]): aceasta face referință la obiectul/subiectul care este conceptualizat ca aflându-se în mișcare sau ca fiind localizat în raport cu un alt obiect. Locul se poate schimba sub influența cuiva sau din propria inițiativă a Figurii. Termenul alternativ pentru Figură este **Temă –** entitatea care se mișcă [105], [130]. Atunci când există un set de obiecte/subiecte care se mișcă unele față de altele, vorbim despre **Figuri multiple**. Unii autori români utilizează termenul de „Profil" [17, p. 111] în loc de „Figură".

Terenul (în engl. ***Ground***): servește drept mediu pentru dislocarea Figurii conceptualizate ca aflându-se în mișcare sau într-o anumită poziție. Termenul alternativ pentru Teren este „Bază" (*ibidem*). În 1987, R. Langacker a propus termenul de „Landmark". Trei medii de bază pot fi distinse cu referință la Teren: cel terestru, acvatic și aerian [82, p. 152].

Termenii „Teren" și „Figură" au fost preluați de Lingvistica Cognitivă din Psihologia Gestalt prin intermediul lucrărilor lui G. Lakoff, L. Talmy, R. Langacker, J. Taylor și W. Croft. Din punct de vedere al percepției vizuale, Figura este percepută ca un element proeminent, comparativ cu Terenul.

Mișcarea (în engl. ***Motion***): procesul activator ce face referință la deplasarea sau amplasarea în cadrul unui eveniment. Mișcarea este considerată a fi acel aspect dinamic sau static care caracterizează legătura dintre Figură și Teren.

[1] La propunerea lui L. Talmy, categoriile semantice se scriu cu majusculă, iar cele conceptuale cu minusculă.

Traseul/Itinerarul/Traiectoria/Parcursul (în engl. ***Path***): o serie de locații care fac legătura dintre sursă și destinație [149, p. 275], [196, p. 380]. Traseul se referă la calea urmată de Figură în raport cu Terenul sau la locul amplasării Figurii. R. Langacker [151] propune un termen alternativ – cel de **Traiectorie**, care este utilizat și de unele surse românești [17], [20]. Traseul este un concept de relație, legătura spațială dintre Figură și Teren (indiferent dacă este statică sau dinamică) fiind stabilită prin Traseu [128, p. 380]. Potrivit lui L. Talmy, Traseul reprezintă schema principală a unui eveniment de mișcare, fapt susținut de autori precum F. Ungerer și H. J. Schmid [245, p. 236], care-l consideră drept cel mai important element al evenimentului de mișcare, ce are funcţia de încadrare a mişcării. Traseul [235, p. 53] cuprinde trei componente esențiale: *vectorul* (înglobează trei etape – plecarea, traversarea și sosirea), *conformarea* (se referă la aspectele spațiale/geometria Terenului) și *deixa* (reprezintă perspectiva vorbitorului și se referă la două aspecte – mișcarea spre vorbitor și mișcarea dinspre vorbitor. Deixa poate fi observată în verbele engleze precum *come* și *go*). Pentru R. Jackendoff [131], Parcursul cuprinde „sursa", „ținta", „itinerarul" (punctele din interiorul unui Parcurs) și „direcția" (spațială, temporală și deictică).

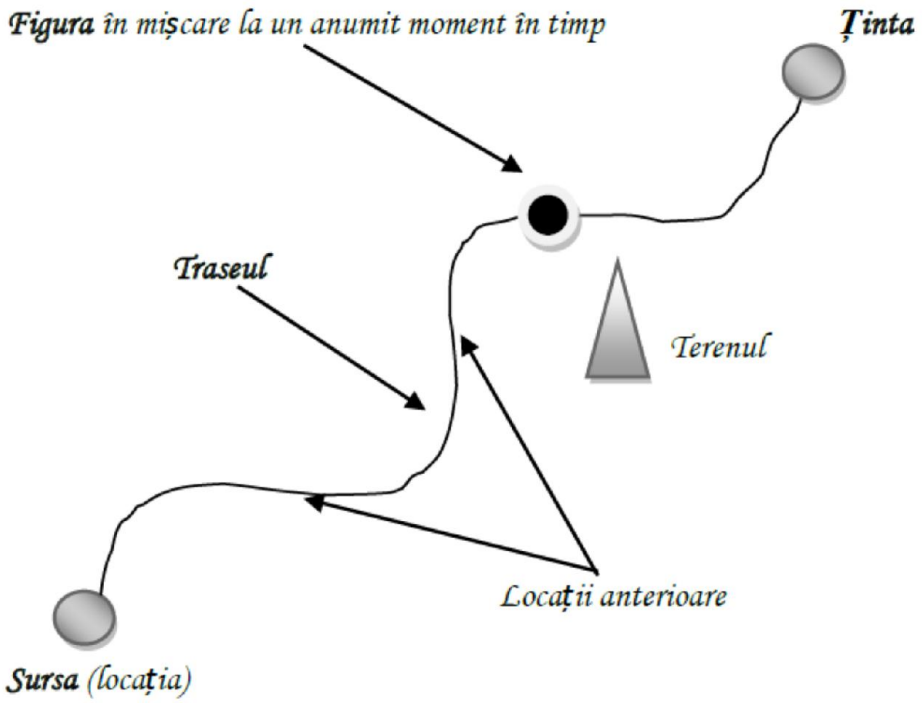

Fig. 2.2 Schema unui eveniment de mișcare

Co-evenimentul – reprezintă acea parte a propoziției, care descrie un eveniment de mișcare ce redă modul sau cauza mișcării și este opțional.

Pentru L. Talmy, Modalitatea (în engl. ***Manner***) și Cauza (în engl. ***Cause***) desfășurării acțiunii sunt caracteristici asociative, elemente externe, care generează informații suplimentare, deși importante pentru un eveniment de mișcare.

Modul sau **modalitatea** desfășurării acțiunii reprezintă tipul de mișcare pe care un subiect este capabil să îl facă [242, p.3] și demonstrează că mișcarea este produsul unor anumite aspecte, așa precum viteza de mișcare a obiectelor și a subiecților implicați într-un eveniment (mișcare rapidă, mișcare lentă):

(1) *Through the trees he **sped**.*

(2) *He **rode** through the gate.*

După cum am subliniat în articolul nostru [39], atunci când se analizează elementul semantic Modalitatea, este necesar de a face distincție între elementele care însoțesc mișcarea – cele de natură obiectivă – mediul, tipul de mișcare, viteza, efortul, mijloacele de transport, instrumentele, părțile corpului și cele de natură subiectivă – atitudinea, starea de spirit. Anume aceste elemente ale Modalității (subiective) pot dezvălui anumite lucruri despre un subiect, caracteristici ale acestuia, reieșind din felul în care acesta s-a deplasat sau s-a mișcat.

Cauza reprezintă un alt element secundar sau periferic al evenimentului de mișcare.

Potrivit lui L. Talmy [230], un eveniment de mișcare poate implica și prezența unui Agent (Figura 2.3) care declanșează producerea mișcării, după cum este reprezentat în următorul exemplu:

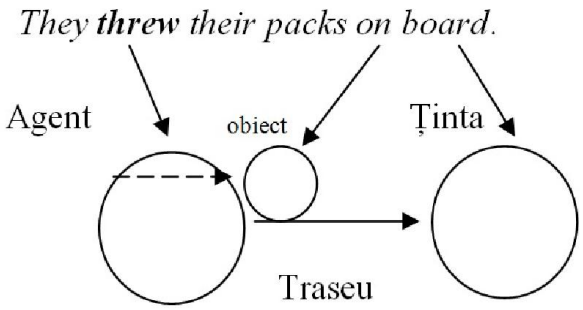

Fig. 2.3 Mișcarea cauzată

Există situații în care executorul acțiunii nu este agentul, dar autorul și atunci, acesta nu poate fi considerat drept cauzatorul direct al mișcării. Autorul este pur și simplu facilitatorul sau cauza indirectă a evenimentului [99, p. 206] și nu poate fi caracterizat prin astfel de trăsături, precum intenționalitate sau responsabilitate:

(1) *I **broke** the window when I pressed my back against it.*

(2) *The canoe **floated** lightly on the swift current toward the Columbia.*

Interacțiunea dintre Mișcare și Cauză este un fenomen obișnuit și Cauza indică faptul că aplicarea forței produce inevitabil mișcarea. Toate limbile au tendința de a exprima Cauza deoarece aceasta este unul dintre principalii parametri legați de domeniul mișcării, pe lângă translocare (schimbarea poziției celui care se deplasează) și delimitare (în engl. *boundedness*)[2] [37, p. 61].

L. Talmy consideră că toate aceste „elemente semantice" există în fiece limbă, însă ceea ce face limbile să fie diferite sunt „elementele de suprafață", formele lingvistice. Altfel spus, toate aceste elemente semantice enumerate anterior pot fi redate în diferite limbi, în dependență de mijloacele lexico-gramaticale disponibile vorbitorilor, inclusiv copiilor, care fac distincție între Traseu și Modalitate de la o vârstă timpurie. Aceeași idee este preluată de D. I. Slobin [211, p.195], pentru care, evenimentul de mișcare este situat, pe de o parte, într-un cadru discursiv care se referă la Figura ce se mișcă de-a lungul Traseului și pe de altă parte, într-un cadru tipologic, care se referă la mijloacele și limitările impuse vorbitorilor la exprimarea mișcării. Cadrul discursiv este comun tuturor limbilor, însă cel tipologic, este specific fiecărei limbi. Fiecare limbă dispune de opțiuni lexicale și gramaticale care, în opinia autorului, permit vorbitorilor să exprime aceleași experiențe, dar într-un mod diferit.

Analizând fixarea în limbă a evenimentelor de mișcare prin intermediul verbelor, L. Talmy a observat anumite regularități/tipare de lexicalizare a mișcării (*lexicalization patterns*). Aceste tipare reprezintă modalități de codificare a elementelor unui concept fie într-un singur lexem/morfem, fie distribuite în unitățile lexicale/morfeme în cadrul propoziției dintr-o anumită limbă [162, p. 2][3]. Astfel, procesul de lexicalizare vizează legătura dintre elementele semantice și cele morfologice [267, p. 41]. Dacă un tipar anumit apare mai des sau mai rar în anumite limbi, vorbim despre o tipologie, iar dacă există doar un singur tipar pentru toate limbile, vorbim despre universalitate.

Termenul de **lexicalizare**, care a fost propus de J. McCawley în 1968, este utilizat pentru a desemna două tipuri de fenomene. Din punct de vedere sincronic, lexicalizarea se referă la codificarea categoriilor conceptuale, iar din punct de vedere diacronic, aceasta se referă la procesul

[2] (Un)boundedness relates to whether or not a situation is described as having reached a temporal boundary [70]. A sentence is bounded if it represents a situation as having reached a temporal boundary, irrespective of whether the situation has an intended or inherent endpoint or not [77, p.3].

[3] "*Lexicalization*" refers to the encoding of conceptual components in a lexical unit, whether a word or a morpheme and the term "*lexicalization pattern*" refers to regularities in the way such components are encoded in lexical items and hence distributed across the constituents of the clause in particular languages.

de „includere a unui cuvânt în lexic” sau la „etapa în care o formă lingvistică nu se mai supune regulilor productive ale gramaticii” [48, p.18-21].

Începând cu 1985, au fost publicate studii privind lexicalizarea în sens sincronic (ca proces ce implică codificarea componentelor conceptuale într-o unitate lexicală, precum un cuvânt sau un morfem), atenție acordându-se și aspectelor tipologice.

Lexicalizarea contribuie la economia vorbirii, după cum specifică A. Cehan [59, p. 116] prin faptul că într-o singură unitate se incorporează o serie de elemente care separat, s-ar fi realizat într-o înșiruire lexicală ce ar fi fost stranie, din punct de vedere sintactic. Lexicalizarea demonstrează un specific al limbii: ceea ce nu este lexicalizat în verb, este redat prin alte mijloace care sunt la dispoziția vorbitorilor.

L. Talmy [230], [234] a abordat lexicalizarea în sens sincronic și anume, în termeni de îmbinare (*conflation*[4] – termen creat de autor în 1972, care face referire la un termen similar – „*incorporation*” propus de J. Gruber în 1965) a structurilor conceptuale într-o singură formă lexicală și este cel care a subliniat că există diferențe între limbi în ceea ce privește opțiunile pe care acestea le au, care duc la apariția diferitor tipuri de construcții. Autorul a investigat ce componente conceptuale sunt lexicalizate sistematic, alegerea acestora determinând felul în care un eveniment de mișcare va fi construit. Atunci când a propus teoria sa, L. Talmy s-a axat pe ceea ce era tipic îmbinat în tema verbului și a observat că limbile respectă, de regulă, un anumit tipar. El a înaintat ipoteza conform căreia există trei combinații prrincipale ale componentelor unui eveniment de mișcare, în dependență de îmbinarea elementului de bază „mișcare” cu elementele „modalitate”, „traseu” sau „figură”.

Astfel, principalele tipare de lexicalizare propuse de L. Talmy au fost:

i. mișcarea+ traseul,
ii. mișcarea + modalitatea/cauza,
iii. mișcarea + figura.

Ulterior, L. Talmy a izolat Traseul în calitate de element central al unui eveniment de mișcare, scopul fiind de a urmări unde era redat acesta: în verb sau în satelit (categorie gramaticală care se află într-o relație de afiliere cu rădăcina verbului).

[4] L. Talmy a creat termenul dat (1985) pentru a face referință la îmbinarea diferitor informații semantice într-un singur element gramatical.

Ajungând la concluzia că limbile pot fi comparate și grupate tipologic, luând în calcul felul în care ele „împachetează” componentele semantice în formele lingvistice [231, p. 480-519] sau, în dependență de locul reprezentării lingvistice a Traseului, L. Talmy propune divizarea limbilor reieșind din felul în care acestea descriu evenimentul mișcării, îmbinând în lexemul verbal anumite elemente semantice ale evenimentului de mișcare.

Potrivit autorului [234, p. 222], diferențele majore dintre limbi apar din cauză că:

i. unele lexicalizează Traseul la nivel de verb, lăsând Modalitatea de mișcare pe seama altor constituenți sau, în general, îl omit. Deoarece informația despre Traseu este incorporată în verb, aceste limbi au fost denumite limbi verbale, limbi cu încadrare verbală sintetică sau limbi de tipul ’V’ (în engl. ***verb-framed languages/VFLs/VfLs*** sau ***„verb-friendly”* languages** [58]). Limbile romanice, limbile semitice, turca, japoneza și araba aparțin acestui grup.

ii. altele exprimă în prim plan Modalitatea sau Cauza mișcării, Traseul fiind redat prin particule numite „sateliți”. Deoarece sateliții sunt „purtători de informație” despre Traseu, limbile au fost denumite limbi satelitare, limbi cu încadrare verbală analitică sau limbi de tipul ’S’ (în engl. ***satellite-framed languages/SFLs/SfLs***).

Limbile germanice, limbile slave, finlandeza, olandeza și maghiara fac parte din prezentul grup.

iii. în timp ce altele codifică în rădăcina verbului mișcarea și Figura care se deplasează.

Acest tip de lexicalizare este rar și apare doar în unele limbi precum Navajo și Atsugewi și de aceea, nu a devenit subiect de discuții. Prin analogie, o astfel de propoziție din limba engleză precum *It* ***rained*** *in through the bedroom window* a fost propusă de L. Talmy [230] drept exemplu pentru a ilustra acest tipar de lexicalizare.

În opinia lui L. Talmy [234], dintre toate elementele unui eveniment, doar Terenul nu este lexicalizat sistematic în verb, cu excepția unor cazuri rare, precum verbele engleze *to shelf, to box* și *to land*, deoarece Terenul este un element fix și servește drept reper pentru Figura care se mișcă.

Limbile ce aparțin tipurilor menționate anterior au la dispoziție mijloacele necesare pentru a codifica elementele semantice și dispun de diferite modalități pentru a exprima evenimente de mișcare (o gamă variată de mijloace lingvistice și non-lingvistice pentru redarea tiparelor de lexicalizare specifice limbii lor). Aceste caracteristici tipologice, de exemplu, au un impact specific asupra felului în care profesorii predau gramatica limbii engleze celor care studiază engleza ca L2 sau ca limbă străină.

Tabel 2.1 Limbi satelitare vs Limbi verbale

LS	LV
Modalitatea desfășurării acțiunii este salientă (indiferent de tipul sau genul discursului) și este redat economicos	Traseul este salient, iar Modalitatea desfășurării acțiunii este secundară (*foregrounding element*), dependentă de context
Traseul este exprimat în satelit, ca element de fond (*backgrounding element*)	Traseul și Modalitatea sunt exprimate în clauze separate
Există un număr impunător de verbe de mișcare cu componenta ce exprimă Modalitatea desfășurării acțiunii (VMm): varietate impresionantă, grad înalt de specificitate, utilizare frecventă, habituală	Există un număr mai mic de VMm, cu utilizare limitată la descrierea acțiunilor și care depinde de registrele stilistice
Există un număr mic de verbe de mișcare cu componenta ce exprimă Traseul (VMt), majoritatea fiind împrumutate	Există un număr mare de VMt
Construcțiile cu Traseu complex (granularitatea evenimentului de mișcare) sunt mai frecvente	Traseele complexe sunt mai puțin frecvente. Orice segment de Traseu este exprimat printr-un verb nou
Acces extins al vorbitorilor la VMm	Constrângeri în utilizarea VMm, legate de *boundary-crossing* și telicitate

Începând cu mijlocul anilor '90, apar primele studii psiholingvistice cu privire la mișcare, efectuate în rândul populațiilor adulte și de copii. Cercetătorii au ajuns la concluzia că elementele unui eveniment de mișcare sunt încadrate în conformitate cu structurile lexico-gramaticale specifice unei limbi și unele elemente sunt, într-un fel, privilegiate comparativ cu altele, vorbitorii mobilizând aceste resurse lingvistice în mintea lor, înainte de a le verbaliza [193], iar alți autori au demonstrat în studiile lor că deja la vârsta de trei ani, copiii descriu relațiile spațiale respectând tiparul specific limbii lor. Mai mult decât atât, comportamentul lingvistic al copiilor (marcherii relațiilor spațiale, verbele de mișcare) se aseamănă mai mult cu cel al adulților care aparțin aceleiași comunități lingvistice, decât cu al copiilor de aceeași vârstă, dar care provin din alte grupuri [112], [113].

Modalitatea prin care sunt construite evenimentele diferă de la o limbă la alta, deoarece depind de mijloacele de care dispun limbile pentru a codifica aceste evenimente [234]. Însă, limbile nu doar că au o varietate de mijloace pentru a organiza relațiile spațio-temporale, ci diferă și după felul în care ele conceptualizează mișcarea, dar, acest lucru nu înseamnă că vorbitorii diferitor limbi nu pot cognitiv construi sau nu au libertatea de a construi cognitiv și subiectiv situația (de a alege punctul de vedere din care e percepută situația, de a alege aspectele temporale,

de a explicita anumite elemente ale situației). Totuși, tipul limbii impune anumite constrângeri care devin evidente în cazul traducerii sau a comunicării interculturale (libertate de exprimare în limitele tipului limbii).

De exemplu, în LS, traseul mișcării este redat de satelit, verbul rămânând liber să codifice modalitatea în care se desfășoară acțiunea. Astfel, inventarul sateliților englezi, include, bunăoară, particule verbale (*in, out, off, along, around*, etc.), prepoziții, adverbe, locuțiuni adverbiale sau prefixe, în timp ce în LV, Traseul este încorporat în verb și se utilizează adverbe, locuțiuni adverbiale, gerunzii, clauze subordonate, onomatopee sau gesturi pentru a exprima Modalitatea. Într-un eveniment de mișcare dintr-o limbă verbală, informația despre Modalitate este redată doar atunci când este considerată importantă pentru vorbitor sau textul narativ.

Comparativ cu Modalitatea, care este un element opțional, Traseul este o categorie obligatorie, deoarece mișcarea nu poate să aibă loc în absența acestuia, fie că Traseul este codificat în verb, fie în satelit. S-a observat că Traseul și Mișcarea sunt mai rar lexicalizate de către limbile satelitare comparativ cu limbile verbale.

Tendința ca Modalitatea să apară în interiorul verbului în LS sau exteriorul acestuia în LV nu înseamnă că aceste limbi interzic utilizarea unor construcții alternative – pur și simplu, acestea sunt cele mai „caracteristice" mijloace de descriere a unui eveniment de mișcare și teoria lui L. Talmy se bazează anume pe acele construcții care sunt utilizate frecvent în limbă [119, p. 311]. Mai mult ca atât, R. Berman și D. Slobin [33, p. 613] au menționat că „modurile specifice de filtrare și împachetare a informației sunt dictate de limba maternă". Această ipoteză, care a fost denumită „*thinking for speaking*", prevede că informația care urmează a fi exprimată trebuie ajustată vorbirii și trebuie să fie compatibilă cu resursele lexico-gramaticale ale unei anumite limbi [210]. Astfel, există două tipuri de componente cărora vorbitorii le acordă atenție [219]:

(1) cele care întotdeauna sunt prezente într-un eveniment, ca de exemplu, Traseul;

(2) cele care sunt relevante pentru un anumit eveniment de mișcare, așa precum Modalitatea.

W. Levelt [159, p.105] sugerează că în perioada maturității, ipoteza „*thinking for speaking*" nu mai este la fel de activă ca în copilărie: deși la copiii care însușesc limba, procesul de conceptualizare și codificare gramaticală interacționează, vorbitorul adult deja a însușit ce trebuie să codifice sau să combine în procesul de elaborare a mesajului ce urmează a fi exprimat. Adultul cunoaște din experiență ce număr, timp verbal, obiect, formă, culoare, modalitate sunt necesare și va selecta informația potrivită pentru a construi mesajele preverbale. Acest fapt ar putea explica unele dificultăți legate de învățarea unei limbi străine sau a unei L2. Procesul de învățare a primei noastre limbi setează, într-un fel, mintea noastră, astfel încât, devenim sensibili la anumite lucruri

și le ignorăm pe celelalte. La fel este și în cazul studierii limbii străine – este necesar să trecem printr-un proces dificil pentru a deveni sensibili la lucrurile ce nu ne sunt cunoscute.

Un aspect important ce ține de tiparul de lexicalizare utilizat la exprimarea evenimentelor de mișcare este studierea diacronică a limbii cu scopul de a urmări dacă pe parcursul evoluției sale, aceasta trece de la un model la altul sau îl păstrează pe cel inițial.

De exemplu, în perioada de tranziție de la franceza veche la franceza modernă, limba a trecut de la modelul predominant satelitar la modelul predominant verbal, ca urmare a pierderii productivității prefixelor verbale utilizate anterior în calitate de sateliți, așa precum „en" sau „par": *envoler*, *parcourir* [142]. Alte exemple includ italiana, care se orientează spre limbi satelitare din cauza influenței germanei [289], [169], [118] și franceza vorbită în Belgia, care este influențată de contactul cu olandeza [215].

Se consideră [215] că în situații de contact dintre limbile romanice și limbile germanice, în special în cazul celor aflate la frontiera geografică, particulele ce redau Traseul sunt utilizate în combinație cu VMm sau VMt. Astfel, ca urmare a unui studiu cu implicarea bilingvilor (franceză-olandeză), s-a observat utilizarea redundantă a locuțiunii prepoziționale „en bas" alături de VMt „tomber": „*tomber en bas*", lucru care putea fi explicat prin transferul tiparului dintr-o limbă în alta. Și T. Cadierno și L. Ruiz [53] au identificat situații similare, când vorbitorii de daneză care studiau spaniola, utilizau redundant și atipic particule ce redau Traseul. Iar studiul realizat de Cr. Papahagi sugerează că limba română este supusă influenței din partea limbilor slave și a limbii maghiare, care sunt limbi satelitare, ceea ce duce la apariția de construcții specifice acestor limbi [281, p. 407].

Prin cercetările sale privind conceptul de mișcare și ca autor al ***teoriei tiparelor de lexicalizare a evenimentelor de mișcare***, L. Talmy [227], [228], [230], [231], [234] rămâne a fi o referință majoră, atât pentru lingvistica cognitivă, prin analiza legăturii dintre limbă și cogniție, cât și pentru tipologia cognitivă.

Teoria tiparelor de lexicalizare a mișcării este importantă pentru stabilirea specificului conceptualizării mișcării în lexicul verbal al diferitor limbi și a fost ulterior aplicată și dezvoltată prin studii comparate a diferitor perechi de limbi (studiul lui L. Talmy, de exemplu, la origini, s-a axat pe engleză și spaniolă), preponderent indo-europene și nu doar, care au scos în evidență un grad sporit de varietate tipologică: B. Lamiroy [278]; J.-P. Boons [270]; C. Vandeloise [287]; A. Guillet [274]; R. Berman, D. Slobin [33]; Bowerman et al., 1995 [45]; N. Asher, P. Sablayrolles [27]; A. Borillo [271]; L. Sarda [284]; A. Özyürek, S. Özçalişkan [191]; S. Özçalişkan, D. Slobin [189]; S. Özçalişkan, D. Slobin [190]; S. Özçalişkan [191]; I. Ibarretxe-Antuñano [123]; D. Slobin [215]; D. Creissels [69]; A. Kopecka [142]; P. Cifuentes-Ferez, D. Gentner [66]; T. Cadierno, L.

Ruiz [53]; D. Stosic [285]; L. Filipovic [95]; A. Papafragou [193]; M. Maguire et al. [168]; M. Brala-Vulkanovic, A. Memisevic [47].

Toate aceste cercetări au contribuit la înțelegerea semnificației componentelor semantice utilizate de limbă și a structurilor sintactice care codifică aceste elemente, au înlesnit perceperea relației dintre limbă și gândire în ceea ce privește investigarea spațiului și au dus la apariția unei terminologii noi [29, p. 2].

S-a demonstrat că diferențele interlingvistice privitor la tiparele de lexicalizare influențează modalitatea în care evenimentele sunt construite sau conceptualizate în limbă (informația pe care vorbitorii unei anumite limbi o consideră relevantă și o selectează pentru a o exprima) [49, p. 80], D. I. Slobin subliniind că „tipologia predispune vorbitorii să conceptualizeze sau să construiască evenimentele într-un anumit mod" [216, p. 197] și anume, evenimentele conceptualizate diferă din punctul de vedere al gradului de detaliere, al cadrului temporal, al scenelor descrise și al participanților.

2.3 Diferențe tipologice în baza tiparelor de lexicalizare a mișcării (conform teoriei lui Talmy)

2.3.1 Verbele de mișcare

Stabilind locul verbelor de mișcare în sistemul lingvistic modern, cercetătorii, printre care și T. Maysak [301, p.39], declară că verbele de mișcare sunt o parte integrantă a sistemului de mijloace lingvistice care indică relațiile spațiale și aparțin unor dintre cele mai importante unități lexicale ale limbii ce descriu schimbarea în spațiu a poziției sau a locului unui subiect/obiect.

Din punct de vedere gramatical, procesul de mișcare reprezintă o acțiune care este exprimată prin verb. Verbele de mișcare (care constituie unul dintre elementele esențiale ale tabloului lumii), dar și prepozițiile spațiale, oferă informații detaliate privitor la felul în care sunt conceptualizate aspectele spațio-temporale ale mișcării și sunt cele două unități lexicale utilizate predominant pentru a descrie mișcarea unei anumite entități, deși la dispoziția vorbitorilor sunt puse mai multe forme lingvistice/elemente de suprafață.

Din punct de vedere sintactic, verbele formează nucleul propoziției, unificând în jurul său celelalte elemente, cu scopul de a crea un eveniment coerent [141]. Un principiu comun teoriilor gramaticale este faptul că nucleul expresiei lingvistice, de exemplu, nucleul verbal al unei propoziții determină structura sintactică și aspectul semantic al acesteia. Acest concept de „verbo-centrism" al propozițiilor verbale a fost propus de lingvistul francez, L. Tesnière (1959) [282, p. 74].

Verbele de mișcare au constituit obiectul unui șir de studii de semantică lexicală, care au analizat structura semantică a acestora, precum cele efectuate de B. Levin, M. Rappaport [163]; C. Tenny [241] sau C. Tenny și J. Pustejovsky [242], iar variația verbelor de mișcare de la o limbă la alta a fost investigată în studii autorate de: M. Frauendienst [291] și A. Malblanc [279] care au comparat verbele de mișcare din franceză și germană; L. Bergh [269] care a comparat franceza cu suedeza; J.-P. Vinay și J. Darbelnet [288] care au investigat verbele franceze și engleze; V. Gak [295] care a analizat verbele franceze și ruse și I. Evseev [7] care a făcut un studiu contrastiv pe marginea verbelor din limbile română și rusă.

De asemenea, verbele de mișcare au fost abordate și în studiile interdisciplinare, ca de exemplu, cele care se ocupă de cercetarea modului în care creierul uman (părți ale acestuia) reacționează la verbele de mișcare. Studiind verbele, s-au obținut dovezi referitor la modul în care sunt prelucrate evenimentele la nivel neural. Astfel, verbele din cadrul evenimentelor de mișcare au fost divizate în două grupuri: ***high motion verbs*** – verbe care implică mișcare vizuală sporită, așa precum *climb, meander, sneak* și ***low motion verbs*** – care induc în minte mai puțină mișcare vizuală – *rustle, twinkle* [80].

L. Filipović [95, p. 4] a sugerat ideea de a utiliza sintagma „verbe din cadrul evenimentelor de mișcare" deoarece pentru a reda evenimentele de mișcare, se utilizează nu doar verbele de mișcare, care ocupă un rol central, dar și alte tipuri de verbe care devin contextual verbe de mișcare. Însă, noi am optat pentru sintagma „verbe de mișcare", pentru că este utilizată de majoritatea cercetătorilor, dar și din considerente de economisire a spațiului și, atunci când vor fi examinate exemplele care conțin verbe ce aparțin altor clase, vom specifica acest lucru.

În ceea ce privește întrebarea „ce verbe pot fi atribuite grupului de verbe de mișcare?", considerăm că nu există un răspuns corect sau greșit și că totul depinde de scopul și de interesele cercetătorului, așa cum au menționat și alți lingviști [325] ce au sugerat de a aborda mai degrabă întrebarea „ce constituie de fapt, mișcarea?".

În sens mai larg, mișcarea, ca concept, implică o dualitate: ea poate fi internă și externă, proces și rezultat, activă și inactivă, cauză și efect, animată și inanimată, voliționalăsau accidentală [37, p. 6]. Această dualitate se observă și în semantica verbelor de mișcare și nu doar grație lucrărilor lui L. Talmy, care consideră [235, p. 25-26] că în cadrul unui eveniment de mișcare, trebuie să se facă distincție între:

a) mișcarea care implică deplasarea obiectului/subiectului în spațiu (în engl. ***transl(oc)ational motion*** sau ***movement***), ca de exemplu, atunci când obiectul/subiectul *vine, iese* sau *pleacă* (potrivit lui Talmy [236], „*in translational motion, an object's basic location shifts from one point to another in space*") și

b) mișcarea care nu implică o schimbare a locației obiectului/subiectului (în engl. ***self-contained motion*** sau ***motion***) – „*an object keeps its same basic or average location*", ca de exemplu, atunci când acesta *se rotește, oscilează*, *se apleacă* etc. Acest lucru este exemplificat în următoarele evenimente:

(1) *Pas Mare* ***îngenunche*** *iute alături de el.*

(2) *Îşi aruncară raniţele în căruţă, apoi* ***urcară*** *şi ei.*

După cum se poate observa din (1), verbul nu implică deplasare [-], ci arată localizarea statică a subiectului sau mișcarea pe loc, „internă, periodică sau aleatorie" [272, p.54], declanșată de o schimbare de poziție fără dislocare, în timp ce în (2), verbul presupune o deplasare [+] sau exprimă o mișcare exterioară: personajele își schimbă locul în spațiu în raport cu un punct de referință [255, p. 298].

Literatura franceză de specialitate de asemenea utilizează două noțiuni: cea de „mișcare" (*mouvement*) și „deplasare" (*déplacement*), distincție care a fost propusă de L. Tesnière în 1959 [277]. Ch. Bally, de exemplu, consideră că astfel de verbe precum *saisir* (a înșfăca), *casser* (a strica), *vibrer* (a tremura) și *ouvrir* (a deschide) [268, p. 235–237] sunt verbe de mișcare, la fel precum pentru P. Robert verbele *palpiter* (a palpita) sau *plier* (a împături, îndoi) [283, p. 1713–1719]. Deci, schimbarea locului este criteriul principal care distinge deplasarea și mișcarea.

P. Cifuentes-Ferez menționează [64, p.27] în baza următorului exemplu că uneori este dificil de a separa aceste două tipuri de mișcare:

(3) *Claire* ***slid*** *through the hall in her socks*.

Verbul de mișcare englez *to slide* include componenta de fricțiune între Figură și Teren, care însă, nu implică o deplasare. Dar, o astfel de fricțiune apare atunci când Figura se află în mișcare. Prin urmare, mișcarea fără deplasare este frecvent inclusă în cadrul mișcării cu deplasare [235, p. 228-229].

L. Talmy [231], [235] face distincție între „mișcarea spontană" și „mișcarea cauzată": prima se referă la faptul că figura se mișcă independent, fără vreo forță sau cauză externă (*The wind* ***blows***), iar a doua se referă la deplasarea sau mișcarea care este rezultatul unei forțe externe (*The napkin* ***blew*** *off the table*). În acest caz, cauza este co-eveniment și se referă la tipul de verb care codifică Mișcarea+Cauza. Astfel de codificare într-un verb intranzitiv este limitată în limba engleză [61].

2.3.2 Verbele de mișcare cu componenta Traseu și Modalitate

În literatura de specialitate, de regulă se face comparație între două tipuri de verbe care participă la conceptualizarea evenimentelor de mișcare:

- verbele care redau Traseul (în engl. *Path Verbs*) și
- verbele care descriu Modalitatea desfășurării acțiunii (în engl. *Manner verbs*).

Dar, deoarece multe verbe nu se conformează acestei divizări, se ajunge la o diversitate de verbe de mișcare și prin urmare, considerăm că este necesară investigarea întregului arsenal de verbe de mișcare: verbe cu componenta care redă traseul, verbe cu componenta care exprimă modalitatea, verbe traseu+modalitate, verbe neutre, verbe de postură, verbe care nu fac parte din clasa verbelor de mișcare, dar și verbele care fac parte din limbajul uzual, registrul neformal, verbele care sunt utilizate în cadrul limbajului literar artistic și care afișează un anumit grad de plasticitate.

În cazul unui eveniment de mișcare, principala informație cu privire la mișcare este redată de Traseu. D. I. Slobin [211] menționează că există limbi care descriu Traseul mai frecvent și mai detaliat decât altele (LS, de exemplu, au tendința de a prezenta mai multă informație despre Traseu în raport cu LV) și subliniază că acest lucru se poate demonstra prin numărarea verbelor care apar singure în cadrul evenimentului de mișcare (*He fell*), alături de satelit (*He fell down*) sau adverb /Teren/ (*He fell down into the river*). Însă, ulterior, autorul a specificat că într-un text literar, naratorii nu se limitează doar la verbe și adjuncții acestora, ci pot descrie o serie de trasee interconexe [211, p. 202]. Aceste trasee extinse sau complexe, includ mai multe ținte intermediare și apar mai rar în LV, comparativ cu LS.

I. Ibarretxe-Antunano [124] consideră că indiferent de tip, toate limbile pot fi aranjate de-a lungul unui continuum al Traseului (în engl. ***cline of Path***) și poziția fiecărei limbi reiese din accesibilitatea și frecvența mijloacelor de descriere a Traseului dintr-o anumită limbă și depinde de caracteristicile structurale, discursive și tipologice ale limbii, așa precum prezența unui lexic bogat ce se referă la spațiu și mișcare, ordinea cuvintelor în propoziții, omiterea verbelor, existența unui sistem cultural care conferă un rol important spațiului și mișcării. Pentru a indica direcția sau locul, vorbitorii de limbă engleză utilizează un sistem de coordonate egocentric, corpul uman fiind luat drept referință. De exemplu, se utilizează stânga/dreapta, înainte/înapoi, spațiul fiind astfel divizat în diferite regiuni în care se află Figura, amplasată în raport cu Terenul: *A little below him to the left the road ran down steeply into a hollow* sau *The low hill of Bucklebury across the River was now to their left* [327].

Alte limbi dispun de un sistem de orientare alocentric – pentru redarea direcției, se utilizează coordonatele geocentrice sau obiectele din jur servesc drept repere [101, p. 27]. În limba thayore, de exemplu, nu există astfel de cuvinte precum „înainte”, „înapoi”, „la dreapta”, „la stânga”, care sunt utilizate în limba engleza sau limba româna pentru a defini spațiul în raport cu vorbitorul, în

schimb, în orice situație se utilizează punctele cardinale pentru a defini spațiul: *Băiatul care se află la sud de Mary e fratele meu*.

Și vorbitorii de limbă engleză pot utiliza al doilea sistem, când vorbesc despre cineva care „trăiește mai la nord de pod" sau „se îndreaptă spre țărm", țărmul fiind în acest caz, un reper.

În LOTR am identificat astfel de situații, așa precum se poate observa din următoarele exemple:

(1) You'll pardon my wondering what business takes you ***away east of Bree****?*

(2) *They came on a narrow track that led* ***off towards the North***.

(3) *A narrow ravine led* ***away northwards***.

(4) *Along this they* ***went westward***.

(5) *They can go ten miles* ***north to Brandywine Bridge***.

(6) *The main road of Buckland ran* ***south from the Bridge***.

Studiile desfășurate în ultimele două decenii de autori precum St. C. Levinson sau J. B. Haviland au demonstrat că astfel de vorbitori se orientează foarte bine în spațiu – probabil, aceste capacități se formează sub influența limbii [42, p. 64]. Sistemul egocentric se schimbă atunci când schimbăm direcția (ce a fost în stânga noastră, se află deja în dreapta noastră). În sistemul alocentric, direcțiile nord, sud, est, vest nu se schimbă odată cu mișcările noastre – indiferent de cât de frecvent ne rotim, ce este la nord de noi, rămâne la fel [79, p. 161-162].

Comparativ cu Traseul, Modalității i s-a atras o atenție deosebită în studiile lingviștilor. După cercetările desfășurate de L. Talmy, a urmat o serie de publicații privitoare la acest element semantic, care s-au axat pe: tipologia lingvistică: C. Iacobini [117]; psiholingvistică: P. Li, L. Gleitman [167]; A. Papafragou, C. Massey, L. Gleitman [193]; însușirea limbii străine: S. Choi, M. Bowerman [61]; T. Cadierno, L. Ruiz [53]; A. Pavlenko [194]; analiza discursului și a stilului narațiunii: R. Berman, D.I. Slobin [33]; diacronie: A. M. Verkerk [248].

Concluzia la care au ajuns cercetătorii este că Modalitatea nu poate fi atribuită tipologic limbilor, ci mai degrabă, acestea ar trebui incluse într-un continuum al Modalității (în engl. ***cline of manner salience***, propus de Slobin [212]): de la cele care exprimă predominant, regulat și lesne Modalitatea în verbe (în engl. ***High-Manner-Salient Languages/Hi:M languages*** sau **Manner-rich languages**), până la cele în care Modalitatea este secundară, fiind exprimată prin gerunziu sau adverb (în engl. ***Low-Manner-Salient Languages/Lo:M languages*** sau **Manner-poor languages**).

Salienția limbilor poate fi evaluată comparând descrierea evenimentelor de mișcare din diverse limbi (texte literare, conversații, articole din mass media, reportaje), dar și traducerea acestora, precum și numărul și diversitatea VMm ale unei limbi.

Totuși, bogăția sau sărăcia limbilor nu depinde de tiparul de lexicalizare, deoarece există limbi care aparțin tipului LV, dar care au multiple VMm, așa ca de exemplu, franceza.

Schematic, condițiile necesare pentru ca o limbă să devină *Hi:M language* sunt redate în Fig. 2.4. Conform acestei scheme, o limbă dispune de un set de tipare lingvistice – model de lexicalizare, forme morfologice și construcții sintactice. Pentru utilizarea acestora, limba implică factorii de procesabilitate de natură psiholingvistică. Aceste două elemente stabilesc împreună gradul de accesibilitate la mijloacele de exprimare a Modalității de care dispune limba. Dacă Modalitatea este accesibilă, aceasta va fi codificată mai frecvent și vorbitorii vor avea tendința de a o specifica în perspectivă.

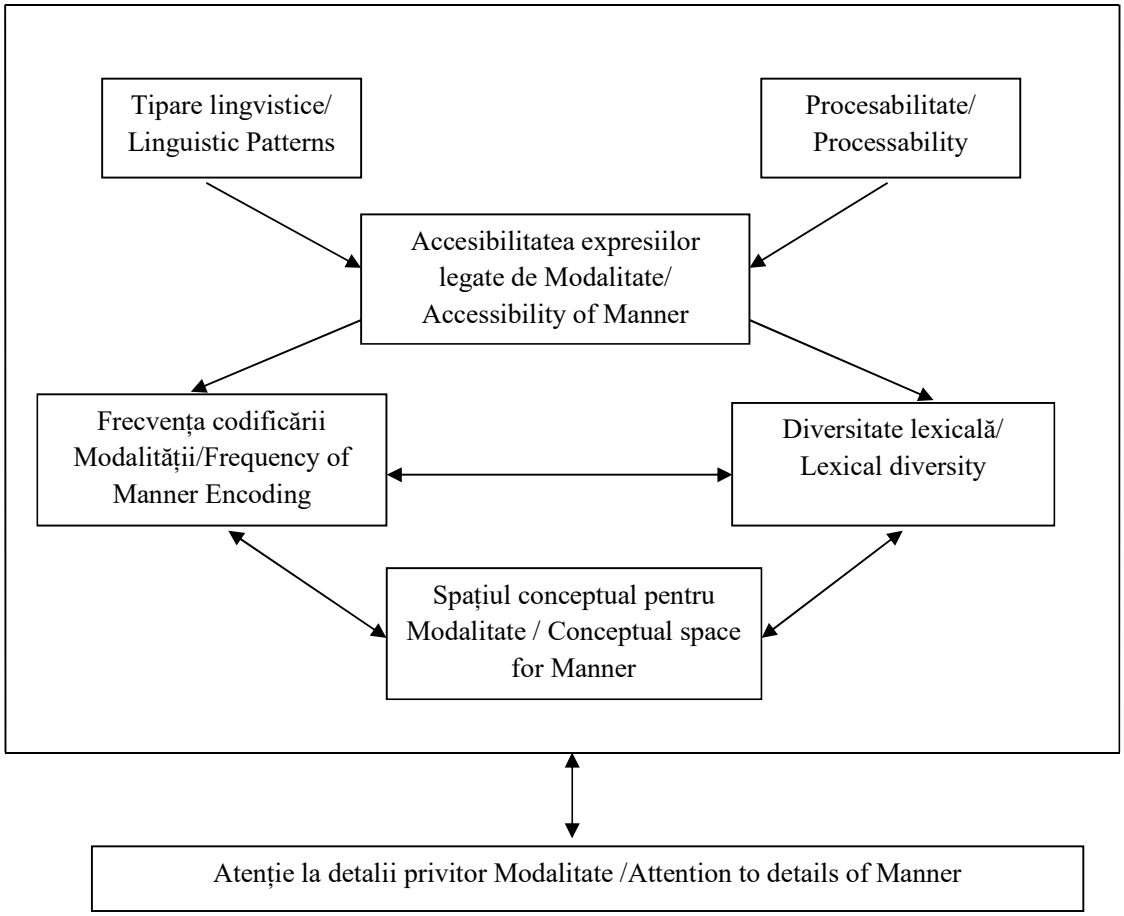

Figura 2.4 Model propus de D. I. Slobin [212, p. 252].

O diferență majoră între limbile satelitare și cele verbale care are impact asupra discursului, este numărul și tipul VMm pe care îl au aceste limbi cu tipare de lexicalizare diferite [211]. Există și criterii [214] care stau la baza comparațiilor dintre limbi în ceea ce privește frecvența exprimării Modalității în evenimentele de mișcare, așa precum:

- accesul vorbitorilor la un arsenal extins de VMm (cazul englezei);

- competențe legate de VMm – vorbitorii de limbă engleză (inclusiv copiii de vârstă preșcolară) cunosc mai multe VMm comparativ cu vorbitorii de alte limbi. Printre verbele de mișcare pe care copiii le învață în primul rând, se enumeră: *blow, break, bump, dance, drive, fall, go, hit, hug, hurry, jump, kick, pull, push, put, ride, run, splash, swim, swing, throw, tickle, touch, walk, wipe* [*109*]. *S-a observat, că în familiile în care p*ărinții englezi utilizează verbe de mișcare mai specifice, precum *run, jump, hop* sau *step* în loc de verbe generale precum *go*, copiii învață să facă diferența între aceste verbe specifice (*jump* și *hop*, de exemplu) încă de la vârstă timpurie, ceea ce duce la formarea unui inventar mai bogat de verbe de mișcare la acești copii [114]. Un studiu efectuat recent [319] pe grupuri de copii englezi cu vârsta cuprinsă între 3 și 4 ani, care erau implicați în activități combinate: lecturarea poveștii *The Gruffalo*, de J. Donaldson și practicarea diferitor tipuri de mișcări, a demonstrat o ameliorare majoră a abilităților motrice ale copiilor de a alerga, de a sări sau de a arunca etc., dar și o îmbogățire semnificativă a arsenalului de verbe de mișcare însușite de aceștia;

- utilizarea verbelor de mișcare ce redau Modalitatea în care se desfășoară acțiunea în conversații obișnuite – în cadrul unei discuții cu un vorbitor de engleză vor fi auzite mai multe VMm decât în cadrul unei discuții în care este implicat un vorbitor de LV;

În acest context, am putea sublinia că atunci când Modalitatea este suficient de accesibilă, aceasta va fi codificată mai frecvent și în timp, vorbitorii vor avea tendința de a dezvolta acest domeniu generând termeni semantici mult mai specifici. Prin urmare, se va construi un spațiu mult mai detaliat privitor la modalitate, ceea ce va permite noilor generații să acorde în continuare atenție acestui element [212, p. 252].

Studiile din ultimii ani au scos în evidență faptul că există o legătură dintre construcțiile care redau evenimentul mișcării și capacitatea lexicală a limbii, adică numărul de verbe de mișcare disponibile vorbitorilor. Astfel, D. I. Slobin a evidențiat, în repetate rânduri, că limbile satelitare au un arsenal mai extins de VMm, iar A. M. Verkerk [248] a demonstrat acest fapt în baza unui studiu realizat pe 20 de limbi indo-europene. Pornind de la ipoteza precum că limbile satelitare dispun de un lexic mai bogat de VMm, comparativ cu limbile verbale, LV au un vocabular mai bogat de verbe care exprimă Traseul comparativ cu LS. Totuși, în studiile sale, S. Ozsalışkan [186, p. 85] menționează că ambele tipuri de limbi ar trebui să aibă un număr similar de verbe ce exprimă Traseul, deoarece un astfel de vocabular „nu oferă prea multe opțiuni pentru descrieri detaliate”.

Într-adevăr, numărul de verbe de mișcare care arată direcționalitatea ar părea la prima vedere mic, deoarece acestea se referă doar la sursă, puncte intermediare, țintă și direcțiile spațiale de bază și nu au aceeași capacitate precum VMm. Cu toate acestea, în unele limbi, numărul de verbe Traseu este impunător, căci se referă la un set mai variat de puncte de referință abstracte din mediul

înconjurător, așa cum s-a arătat în studiul realizat de S. Levinson și N. Burenhult în 2009 cu privire la limba jahai [248, p. 310]. Adițional, limbile verbale au o serie de verbe ale căror semnificație este similară și diferită în același timp, ceea ce permite utilizarea lor în diverse contexte. Acest fapt a fost elucidat de P. Cifuentes Ferez în 2010 în privința a 14 verbe spaniole care exprimă Traseul [65] și care contrazice poziția S. Ozsalışkan [186]. Mai mult ca atât, sunt limbi clasificate drept verbale și care dispun de un grup mai mare de verbe de mișcare ce exprimă modalitatea decât grupul de verbe ce descriu Traseul [172]; [179].

Privitor la VMm, deși nu se cunoaște cu exactitate numărul definitiv al acestora în diferite limbi, multe studii au confirmat că limbile satelitare, contrar celor verbale, pun la dispoziția vorbitorilor săi sute de verbe de mișcare care descriu diverse nuanțe ale Modalității. În situații de comunicare interculturală, această cotă înaltă a verbelor ar putea reprezenta o provocare pentru acei vorbitori, ale căror limbă maternă dispune de un vocabular limitat de astfel de verbe din cauza rolului privilegiat acordat Traseului în tiparele de lexicalizare ale respectivelor limbi. Totuși, pentru studii extinse privitor la evenimentele de mișcare, datele cu privire la numărul și frecvența utilizării VMm sunt importante, deoarece ar putea dezvălui raportul dintre numărul total de „mijloace lingvistice disponibile vorbitorilor unei limbi pentru a codifica mișcarea și mijloacele accesibile de facto acestora – verbe de mișcare care sunt utilizate frecvent, zilnic” [119, p. 320].

Într-un studiu realizat de D.I. Slobin [215, p.14], autorul pune în discuție numărul de verbe de mișcare ce redau modalitatea care au fost adăugate în limba engleză începând cu secolul al 16-lea, așa după cum este arătat în Tabelul 2.2. Însă, studiul nu descrie numărul de verbe de Mod adăugate în general în limbă, autorul referindu-se doar la verbele de mișcare intranzitive, dar care sunt foarte reprezentative pentru mișcarea umană.

Tabel 2.2 VMm care au intrat în vocabularul limbii engleze (D. I. Slobin)

Perioada de timp	Numărul de VMm noi
> 1500	48
1500 – 1599	30
1600 – 1699	17
1700 – 1799	11
1800 – 1899	32

Nu există un studiu diacronic care să fi examinat în continuare din punct de vedere statistic numărul de VMm care au fost create și adăugate după 1899 în dicționarele explicative ale limbii engleze, totuși, putem presupune că numărul verbelor ar fi mult mai mare comparativ cu secolele trecute, în special ținând cont de influența mediilor culturale și sociale (în afară de OED, există și alte surse utilizate pentru astfel de cercetări – monografii, articole și baze de date electronice), dar

și pentru că, după cum afirmă T. Fanego [94, p. 57], în engleză, principala metodă de formare a cuvintelor este **conversiunea**, permițând astfel, vorbitorilor să adauge zeci de VMm la inventarul de verbe de mișcare, prin simpla trecere de la substantiv la verb.

Câteva exemple în acest sens ar fi: verbul „*to be travelated*", creat în secolul al XXI-lea de la substantivul *travelator*, care a apărut, la rândul său, în anii '50 ai secolului XX. Verbul denotă mișcarea pe benzile transportoare din aeroporturi cu o anumită viteză (care diferă de la un aeroport la altul și depinde și de viteza cu care se mișcă persoana); verbul „*scissor-kick*" [317], format din substantiv prin schimbarea valorii morfologice, care a devenit popular în 2012 ca urmare a meciului de fotbal Anglia-Suedia și care descrie acțiunea realizată de unul dintre jucători sau verbul „*zorb*", atestat de dicționarul Collins în 2014, care descrie acțiunea de rostogolire pe pantă a unei persoane care se află într-o sferă gonflabilă și transparentă numită 'zorb'. Adițional, limba engleză își îmbogățește ansamblu de VMm prin astfel de mijloace precum afixarea (*derail, skitter*), contopirea (*trampede, galumph*), derivarea regresivă (*plank, vogue*), extensia semantică (*rabbit, thunder*).

2.4 Contribuții la tipologia talmiană de lexicalizare a mișcării

Fără a pune la îndoială și a nega importanța tipologiei date și în pofida interesului sporit al cercetătorilor față de aceasta, totuși, teoria lui Talmy a fost revizuită în mod repetat în studiile elaborate de autori precum I. Ibarretxe-Antunano [122], J. Beavers, B. Levin, S. W. Tham [31], W. Croft et al. [71], M. Hickmann [111], C. Imbert [128], J. Goschler, A. Stefanowitsch, [102], K. Szczeniak [223], L. Filipovic [96].

Cercetătorii au pus întrebări pe marginea dihotomiei limbi satelitare și limbi verbale, ceea ce a dus la aprofundarea investigațiilor asupra evenimentelor de mișcare ca fenomen complex. Potrivit unor autori, există limbi care nu corespund tipologiei talmiene. De exemplu, D.I. Slobin [215] și M. Hickmann [111] declară că limbile ar trebui plasate pe un continuum, de la limbile verbale la cele satelitare și resping distincția dual avansată de L. Talmy. Tipologia lui L. Talmy, în opinia lui R. Berman și D.I. Slobin [33], reflectă tendințe, dar nu diferențe absolute, iar M. Hickmann consideră că există două modalități diferite de a aborda tipologia clasică a lui L. Talmy [111, p.7]: fie din perspectiva localizării Traseului (în verb sau în satelit), fie din perspectiva a ceea ce este și ceea ce nu este tipic codificat la descrierea evenimentelor de mișcare (de exemplu, componenta Modalitate). Prin urmare, s-a sugerat includerea unui al treilea membru al „familiei" – limbile echipolente [215], [218], [267] sau, limbile de tip III [40]. Tipul dat de limbi se distinge de celelalte două prin faptul că Traseul și Modalitatea au un statut morfosintactic aproape egal și sunt exprimate de forme gramaticale similare (două verbe, de exemplu).

W. Croft et al. [70] a propus luarea în calcul și a situațiilor pe care le-a numit limbi cu cadru dublu (în engl. ***double-framing languages***). În evenimentele de mișcare din astfel de limbi, Traseul este redat de două ori: o dată printr-un satelit separat și a doua oară prin intermediul unui verb. Aceeași idee o găsim și la J. Bohnemeyer et al. care propune sintagma de *double marking* [40, p. 512-514]. Astfel de construcții se întâlnesc în engleză – *to* ***go down below***, rusă – *я* ***вы****бежал* ***из*** *магазина*, franceză – ***monter en haut*** și chiar română – *a* ***urca sus*** etc. Suntem de părerea că este necesar un studiu separat în privința limbii române, pentru a stabili dacă este vorba de o utilizare pleonastică sau totuși, este vorba de situații în care această dublare are o importanță și urmărește realizarea unor scopuri legate de context.

În ultimul timp, cercetătorii depun efort ca să înțeleagă unele fenomene precum variația, pe care L. Talmy a numit-o *a parallel conflation system*:

- **variația inter-tipologică**, ce apare în limbile cu sistem mixt (hibrid), adică, limbi care, în pofida afilierii la un tipar de lexicalizare, demonstrează tipare caracteristice grupului de lexicalizare opus sau limbi, în care tiparul specific LS este utilizat în paralel cu tiparul tipic LV. Un exemplu de limbă cu o astfel de variație este greaca modernă [96, p. 531-532].
- **variația intra-tipologică,** ce se referă la variația în cadrul aceluiași tipar de lexicalizare. Este cazul limbilor înrudite genetic, așa precum limbile germanice sau neolatine. „Limbile variază în ceea ce privește gradul de descriere detaliată, în dependență de componentele semantice care constituie un anumit eveniment” [124, p.353].
- **variația diatopică** [36], [96, p. 532], [124] ce se referă la dialectele ce aparțin aceleiași limbi și care nu se comportă în mod similar (de exemplu, dialectul german muothatal vorbit în Elveția versus dialectele elvețiene).

Acest efort reiese din faptul că autorii identifică caracteristici specifice limbilor cu cadru verbal și limbilor satelitare în una și aceeași limbă – limbile demonstrează semne de „nesupunere” față de clasificarea lor tipologică [95, p. 23].

De exemplu, în pofida faptului că limbile romanice aparțin tipului de încadrare ’Mișcare + Traseu’, acestea dispun de verbe care aparțin tipului de încadrare ’Mișcare + Modalitate/Cauză’, iar studiile realizate recent scot în evidență faptul că dihotomia LS versus LV este prea rigidă. Suntem de acord că rare sunt cazurile când în limbile naturale se întâlnesc tipuri pure și deci, ar fi mult mai potrivit de a aborda limba din perspectiva unor tipare dominante de lexicalizare (prevalența în limbă).

L. Talmy a recunoscut existența variației în codificarea evenimentelor de mișcare în una și aceeași limbă, ilustrând acest fapt pe baza englezei, care dispune de verbe ce codifică Mișcarea și

Traseul, similar modelului limbilor verbale, subliniind că pentru engleză, modelul cu codificarea componentei Modalitate este tipic și frecvent [235, p. 27].

Unii critici au chestionat și modul în care L. Talmy a definit noțiunea de „satelit". L. Talmy consideră că sateliții care exprimă Traseul diferă de prepoziții prin faptul că ei pot apărea în situații intranzitive: *He **rushed** by me*, iar prepozițiile trebuie să fie însoțite de un complement: *He **ran** to the shop*. Însă, în opinia unor lingviști [95]; [70], era necesară o nouă abordare față de sateliți. Astfel, s-a înaintat propunerea de a nu se trage linia de demarcare între satelit și prepoziție. Dimpotrivă, satelitul și prepoziția trebuie să fie tratați ca particule ce exprimă Traseul și care sunt relevante atât timp cât sunt utilizate pentru a reda direcția sau localizarea mișcării [95]. Astfel, distincția dintre prepoziții și sateliți nu mai este actuală, deoarece sateliții și prepozițiile se suprapun.

Deși L. Talmy a fost primul care a elaborat tipologia privind codificarea mișcării, acesta a declarat că unica sa contribuție constă în compilarea tuturor aspectelor teoretice privitor la fenomenele cercetate [121, p. 327].

Toate argumentele care au fost menționate anterior însă, nu par să revoce tipologia lui L. Talmy; dimpotrivă, se încearcă a se demonstra relevanța tipologică a tiparelor de conceptualizare opuse atunci când se cercetează variația în limbi.

2.5 Statutul tipologic al limbii române în comparație cu limba engleză din perspectiva conceptualizării mișcării

În lucrările lui L. Talmy publicate în 2000 și 2009 [234], [237] se insistă asupra faptului că principalul criteriu în determinarea statutului unei limbi (ca aparținând LV sau LS) este partea de vorbire prin care de regulă este exprimat Traseul. Dar, deoarece constatările lui L. Talmy se bazează mai mult pe logica deductivă decât pe corpus, lingviștii fac trimitere la contribuțiile empirice ale lui D.I. Slobin în acest domeniu, care a observat că deoarece codificarea preferată a Traseului este în sateliți, vorbitorii de LS sunt încurajați să exprime Modalitatea prin verbe de mișcare – o alternativă „low cost" și nu prin elemente subordonatoare, așa cum se întâmplă în LV [218, p. 62].

Unii cercetători, precum R. Berthele [35], și-au exprimat opinia referitor la stabilirea statutului tipologic al unei limbi, subliniind importanța aspectelor empirice, a utilizării corpusurilor și a datelor statistice, iar I. Ibarrexte-Antunano [119] consideră că pentru a testa și a stabili tipul limbilor, este necesar de a investiga:

- mijloacele lingvistice disponibile pentru a reda Modalitatea de mișcare;
- semantica Modalității;

- frecvența exprimării Modalității.

Dacă profilurile tipologice ale unor limbi precum engleza, germana, spaniola, italiana sau franceza au fost studiate în detalii și și-au găsit reflectarea în zeci de lucrări publicate în ultimele decenii, atunci, după cum remarcă lingvista N. Stolova, limbile portugheză și română, ca limbi romanice, a priori considerate de L. Talmy drept limbi verbale, au rămas neglijate [221, p.2].

În vederea analizării tipologice a tiparelor de lexicalizare specifice limbii engleze și române și a dezvăluirii implicațiilor lexico-gramaticale ale tipologiei propuse de L. Talmy, vom porni de la examinarea, în primul rând, a verbelor de mișcare din cele două limbi, deoarece, potrivit lui L. Talmy, identificarea verbelor de mișcare dintr-o anumită limbă și determinarea componentelor semantice prezente în acele verbe de mișcare contribuie la procesul de determinare a tipului de limbă, care mai include câteva etape, așa precum:

- stabilirea sateliților din limbă, precizarea componentelor semantice prezente în sateliți,
- stabilirea combinației tipice a componentelor semantice (Mișcare+Traseu, Mișcare+Co-eveniment, etc.) și
- determinarea tiparului de lexicalizare: manifestarea Traseului fie în verb, fie în satelit [203, p.14].

Pentru acest subcapitol, diferite tipuri de verbe de mișcare din engleză au servit drept unități de analiză. În primul rând, am colectat verbele engleze, deoarece limba engleză a fost limba sursă a textului narativ selectat pentru studiul de caz.

Verbele de mișcare au fost extrase din evenimente de mișcare. Prezența Traseului, care reprezintă legătura dintre Figură și Teren a fost luată drept criteriu pentru delimitarea unui eveniment de mișcare. Verbele din corpusul nostru au fost grupate conform următoarei taxonomii:

- **VMt** (*Path Verbs*) = *exit, descend, follow*;
- **VMt + VMm** (element subordonator) = *come running, go hopping*.
- **Verbe deictice =** *go, come*;
- **VMm** (*Manner Verbs*) = *roll, fly*;
- **VMm+SAT** (particule direcționale) = *creep out, run down*;
- **VMm + VMm**t = *chase, fall, climb, escape*;
- **Verbe neutre** = *travel, move*;
- **Verbe neutre+SAT** (particule direcționale) = *go out, go after*;

Au fost selectate toate situațiile când s-au utilizat verbe de mișcare: verbele ce redau traseul, verbele cu componenta deictică, verbele traseu+verbele ce redau modalitatea, verbele ce exprimă modalitatea cu sau fără satelit, verbele neutre.

Din corpus, am evidențiat 10 grupuri semantice de verbe de mișcare reprezentate în continuare. Astfel, primele șapte tipuri de mai jos se referă la aspectele spațiale ale mișcării, iar ultimele trei – la modalitatea în care are loc mișcarea:

(1) mișcarea în general, fără a fi specificată direcția (go/*a merge*);

(2) mișcarea spre un anumit loc (come/*a veni*);

(3) mișcarea dinspre un anumit loc (leave/*a pleca*),

(4) mișcarea spre interior (enter/get into/*a intra*),

(5) mișcarea spre exterior (exit/get out/*a ieși*),

(6) mișcarea în sus (climb/*a urca*),

(7) mișcarea în jos (descend/*a coborî*),

(8) mișcarea pe jos, la pas (walk/*a se plimba*),

(9) mișcarea pe jos, în fugă (run/*a alerga*),

(10) mișcarea prin desprindere de la sol (jump/*a sări*)

Deși la prima vedere s-ar părea că verbele cu componenta care exprimă Traseul din această listă ar fi mai numeroase (descriu sursa mișcării, ținta, direcția în sus, jos, înainte, înapoi), în realitate, în LS, acestea sunt depășite numeric de verbele cu componenta ce exprimă Modalitatea (reprezentate în listă de cele trei verbe de mișcare de bază – *a merge/a se plimba*, *a alerga*, *a sări*).

Toate limbile dispun în mod obligatoriu de aceste verbe de mișcare de bază [250, p. 94] și toate ființele umane sunt capabile de a efectua un anumit număr de mișcări de bază, indiferent de cultură. Totuși, cele peste 7 mii de limbi [323]; [73] existente la nivel global diferă enorm în ceea ce privește lexicalizarea mișcării dincolo de aceste verbe (extindere spre periferia câmpului semantic al verbelor de mișcare). Unele limbi, de exemplu, pot dispune de un inventar bogat – verbele de bază pot fi subdivizate în multiple clase și uneori, aceste verbe sunt atât de specializate, redau niște nuanțe subtile ale mișcării, încât este dificil de a fi echivalate în alte limbi [137]. În acest sens, Y. Matsumoto [173, p. 409] menționa că un sistem de verbe de mișcare cu componenta ce exprimă Modalitatea este bogat atunci când există distincții fine. De exemplu, următoarele verbe engleze redau diferite tipuri de mers: *stride, swagger, pace, tread*.

Această diversitate a VMm a fost profund documentată și numeroase studii au stabilit că repertoriul verbelor de mișcare ce redau Modalitatea, în special în limba engleză, este unul bogat,

ceea ce a rezultat în faptul că limba engleză a început a fi considerată prototip de limbă bogată în verbe de acest fel.

Faptul dat a fost observat și în raport cu textul narativ analizat, în care diversitatea VMm este mult mai mare comparativ cu verbele ce redau traseul. În diagramă sunt exemplificate VMm de bază din LOTR cu subtipuri care redau nuanțele mersului, săritului și a alergatului. Exemplele italicizate au fost extrase din dicționarele explicative engleze, deoarece nu au fost identificate în textul narativ.

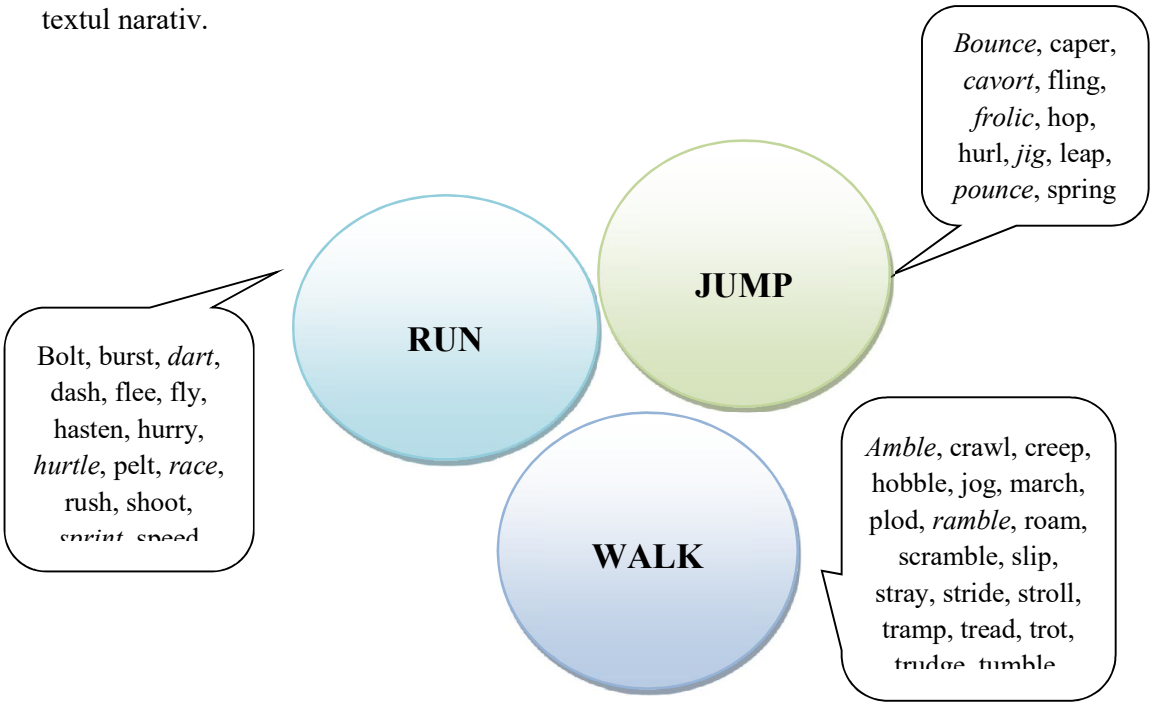

Diagrama 2.1 Verbe de mișcare de bază în limba engleză

Toate verbele din textul narativ descriu mișcarea Figurii sau a Figurilor și anume, a personajelor fictive: ființe umane și creaturi mitologice (orci, elfi, gnomi, troli), animale (câini, cai, ponei) și păsări (ciori, șoimi, vulturi), mijloace de transport (căruțe, bărci), ape curgătoare (râuri, pâraie, cascade) și obiecte.

În procesul cercetării, am colectat verbe de mișcare din originalul și traducerea lucrării lui J.R.R. Tolkien, „Stăpânul Inelelor” (**3060** de verbe din textul englez și **3423** de verbe din versiunea română), dar și din alte surse literare engleze și române.

2.5.1 Mijloacele lingvistice de redare a Modalității desfășurării acțiunii în limbile engleză și română

În limba engleza, tiparul cu Modalitate exprimată în verb reprezintă cea mai caracteristică opțiune de exprimare a Mișcării, deoarece ca stil, expresia produsă este colocvială și nu literară; este utilizată frecvent în vorbire și este mai degrabă omniprezentă decât limitată, adică, în cadrul acestui tip se redă o gamă largă de noțiuni semantice. Engleza este o limbă satelitară și rar exprimă modalitatea în alte elemente decât verbul, L. Talmy subliniind că redarea modalității prin adverbe sau locuțiuni este adesea considerată nefirească și greoaie [225, p. 71].

În textele narative, autorii utilizează mijloace alternative de redare a componentei date prin evenimentele de mișcare. Totuși, D.I. Slobin [215] a descoperit câteva funcții ale acestor expresii alternative care pot fi desprinse din narațiuni. În engleză, majoritatea acestor expresii sunt utilizate, de exemplu, pentru a însoți și a spori atenția acordată VMm (adaugă detalii despre personaje, de exemplu): *The other two **ran** quickly to the left and down into a little hollow not far from the road*.

Fiindcă are posibilitatea de a codifica modalitatea în verbul de mișcare, limba engleză a generat o clasă bogată și variată de VMm. Această îmbogățire se realizează grație mai multor mijloace, inclusiv verbelor care nu exprimă deplasarea. Aceste verbe engleze se actualizează contextual, dobândind rol de verb de mișcare, deși primar imită sunetul sau fac referire la noțiunea de „lumină" și sunt mereu însoțite de prepoziții direcționale, codificând modul în care a avut loc deplasarea. Astfel de verbe au fost identificate în versiunea engleză a textului narativ analizat: *babble, bang, beat, boom, clatter, flash, flicker, gurgle, howl, slam, snap, splash, splutter, strike, swish, swoosh, thunder, whine, whistle*:

(1) *Arrows **whined** and **whistled** down the corridor*;

(2) *It **gurgled** under the walls, and was rising slowly but surely.*

(3) *He cast back his cloak, **flashed** out his sword.*

Și limba română dispune de astfel de verbe: *a fâlfâi, a fulgera, a lipăi, a pâlpâi, a pleoscăi, a plesni, a scăpăra, a străfulgera, a șuiera, a tropăi, a țăcăni etc*. Acestea descriu mișcarea sau acțiunea repetată și majoritatea sunt onomatopei și pot fi utilizate ca locuțiuni:

(4) *A **scăpărat** motanul, de n-am mai avut vreme să îl prind*.

(5) *Cred că au ajuns departe, după cum le **scăpărau călcâiele**.*

(6) *Trenul **țăcănea** agale de-a lungul râului*.

Printre exemplele identificate în versiunea română a romanului enumerăm:

(7) *Se porniseră **să huruie**, **să bubuie** şi **să tropăie** până ce şi pietrele au început să crape şi să se prăbuşească numai la auzul lor.*

(8) *Mai multe săgeţi **şuierară** în jurul lor şi unele căzură între ei.*

(9) *Dar chiar în timp ce cădea, el **plesni** cu biciul.*

Am identificat în versiunea engleză verbe care sunt create prin diferite mijloace productive de îmbogățire a clasei verbelor engleze de mișcare care exprimă Modalitatea, ca de exemplu, prin:

- conversiune: *duck, finger, gallop, hammer, hurl, shoulder, slope, strike, swarm, thump, tiptoe, tunnel, wedge, worm, wrench*:

(10) *He **wormed** his way like a maggot into the heart of the hills*;

(11) *He **tiptoed** away, found a large stone, and came back*;

(12) *Boromir **hurled** himself against the door and slammed it again.*

- afixare: *quicken, return, unfasten*;

(13) *They **quickened** their pace*;

(14) *He **unfastened** it and handed it slowly to the wizard*.

- onomatopee, interjecție, imitare: *clatter, plod, snap, splash, smash, stamp, swish:*

(15) *All that day they **plodded** along, until the cold and early evening came down*;

(16) *He **snapped** his fingers under Frodo's nose and **stumped** off.*

- derivare regresivă: *caper:*

(17) *He **capered** about on the table*;

- extensie semantică: *bang, drift, duck, flash, flop, patter, thunder*:

(18) *But it was not an echo, for when they halted it **pattered** on for a little all by itself, and then grew still*;

(19) *After him **thundered** the knights of his house*.

(20) *Sam **ducked** and lunged forward again.*

Deși engleza dispune de un lexic bogat de VMm, unii autori [173, p. 149-150] exemplifică și cazurile în care vorbitorii acestei limbi evită intenționat redarea Modalității. Întrucât Modalitatea este în permanență disponibilă vorbitorilor, probabil, aceștia se confruntă uneori cu situații de suprasaturație și încearcă să identifice posibilități de a înlocui astfel de verbe prin verbe deictice (*come* și *go*): *He comes out the pipe* în loc de *He rolls out the pipe* (care este mult mai potrivit) sau prin gesturi: în timpul unei conversații, verbul care descrie modalitatea este înlocuit printr-un gest sau, gesturile însoțesc simultan exprimarea VMm. De exemplu, un vorbitor, atunci când produce un enunț: *the ball was rolling*, ar putea trasa cercuri imaginare cu mâna sau cu degetul ca să descrie acțiunea de rostogolire în timp ce vorbește.

În opinia lui C. Sălăvăstru, gestul are cel puțin două înțelesuri. În înțeles restrâns, gestul privește raportul dintre corp și ceea ce receptează cei din jur din poziționările lui diferite, iar în

înțeles larg, se referă la raportul dintre actul uman (fizic, psihic sau moral) și relevanța lui pentru comunitate [22].

S. Özçalişkan et al. [185] au efectuat un studiu experimental în care au inclus copii originari din America de Nord. În „*Do iconic gestures pave the way for children's early verbs*?", autorii studiului au arătat că 60% din gesturile pe care le utilizau copiii pentru a reda informația privitor la anumite acțiuni, se referea la modalitate și doar 10% din informație se referea la direcție. Astfel, s-a ajuns la concluzia că gesturile copiilor erau influențate de tiparul specific limbii engleze.

Și textul original analizat de noi conține pasaje în care sunt descrise gesturile personajelor care însoțesc redarea verbală a mișcării și care denotă modul în care s-a produs mișcarea sau traiectoria acesteia:

(21) *'That', said Merry,* ***pointing*** *with his hand, 'that is the line of the Withywindle'.*

(22) *'Whoa! Whoa! steady there!' cried the old man,* ***holding up*** *one hand, and they stopped short.*

(23) *Suddenly he stopped and* ***waved*** *his arms. 'And they tell us to throw it away!' he cried.*

Autorii studiilor recente în privința LV [139]; [107]; [116] au ajuns la concluzia că și vorbitorii de LV utilizează gesturi pentru a reda Modalitatea și Traseul. În versiunea română aaa romanului, de exemplu, au fost identificate unele verbe ce redau gesturi în timpul descrierii evenimentelor de mișcare. De exemplu, verbul *a trece*, care arată direcția:

(24) *El* ***îşi trecu*** *mâinile într-o parte şi-n alta - Uitaţi! Acum puteţi vedea ceva?*

sau verbul *a flutura*, care denotă maniera mișcării, însă în context, acesta achiziționează și componenta Traseu:

(25) *Ei spun că se duc spre porturi, departe, dincolo de Turnurile Albe. Sam* ***îşi flutură*** *mâna într-un gest nedesluşit: nici el şi nici altcineva dintre ei nu ştia cât de lung era drumul până la Mare.*

Cu toate că unele studii realizate anterior [211], [212]; [190]; [218]; [193] etc. au arătat că informația cu privire la modalitate este adesea omisă în evenimentele de mișcare cu lexicalizarea Traseului deoarece ar putea fi neimportantă într-un text narativ, iar în unele situații, aceasta este subînțeleasă din context, limbile verbale, inclusiv limba română, dispun totuși, de verbe de mișcare care exprimă modalitatea, bineînțeles, într-un număr mult mai limitat, comparativ cu limbile satelitare.

În versiunea română a textului au fost utilizate mijloace non-verbale, dar și verbale de redare a modalității, așa precum **gerunzii** (*veni lipăind*), **adverbe** (*se răsuci fulgerător*), **locuțiuni**

adverbiale (*în grabă*), **locuțiuni verbale** (*a o șterge*), **verbe** (*a călări*), **onomatopee** (*a țâșni, a tropăi*), **fraze nominale** (*a merge pe jos*) și **adjective** (*potecă accidentată şi şerpuitoare*).

În studiul mijloacelor lingvistice ale românei, ne-am axat doar pe gerunzii, verbe, locuțiuni verbale și onomatopee. Astfel, dintr-un număr total de **3423** de verbe, am identificat **708** verbe care exprimă modalitatea, ceea ce constituie 20,68% din numărul total[5]. Dintre acestea, construcțiile cu verb general/verb ce exprimă Traseul+gerunziu au fost utilizate în **21** de cazuri. Numărul total al locuțiunilor verbale care redau mișcarea constituie **359** de unități, dintre care, **42** redau modalitatea mișcării. Au fost identificate și expresii verbale ce descriu modalitatea. Acestea reprezintă niște construcții analitice incoative, care cel mai frecvent exprimă trecerea de la starea de repaus la debutul mișcării: *a da pinteni, a o lua mai sănătos*, *a o lua cătinel*, *a porni în goană*, *a pune pe fugă, a o rupe la fugă*:

(26) *Acum trebuie să-mi trag oleacă sufletu', ca **s-o iau mai sănătos**, apoi, la goană*;

(27) *Răsucindu-se pe călcâie **o rupse la fugă** îngrozit.*

În articolele noastre publicate anterior, am punctat necesitatea de a face distincție între: *elementele obiective ale modalității mișcării*, așa precum mediul, caracteristica mișcării, viteza, gradul de efort, mijloace de transport, instrumente utilizate, implicarea părților corpului uman, și *elementele subiective ale modalității mișcării*, care reies dintr-o comparație, o conotație pozitivă-negativă în ceea ce privește multitudinea de mișcări efectuate de diferiți subiecți: atitudinea, starea de spirit și intenția. În baza acestor distincții, am divizat VMm în diferite subcategorii, în dependență de componenta pe care o lexicalizează sau codifică, în baza unor clasificări pe care le-am identificat în studiile lingviștilor Y. Ikegami [126], G. A. Miller [176], G.A. Miller și Ph. N. Johnson-Laird [177], B. Levin [160], L. Rodríguez-García [290], P.B. Faber și R. Mairal Usón [93], D. I. Slobin [213] și B. Narasimhan [180], etc.

De exemplu, una dintre clasificările enumerate [93, p. 55] se referă la mediul în care are loc mișcarea. În ambele texte am identificat exemple cu VMm:

1. Lichid/Apă

a. Mișcare într-un anumit mod: *flow/curge*, *ripple/undui* –

(1)

a. *The water **rippled** on either side of the white breast beneath its curving neck*

b. *Apa **se unduia** în valuri mici de-a dreapta şi de-a stânga pieptului alb, sub gâtul arcuit al pasării.*

[5] În textul englez am identificat 1148 de VMm (A se vedea Anexa).

b. Mişcare dincolo de suprafaţa lichidului (interior): *sink/scufunda, plunge/prăvăli, dive/scufunda –*

(2)

a. *He **dived** into deep pools.*

b. ***Se scufundă** în vâltorile adânci.*

c. Mişcare la suprafaţă: *sail/a pluti, flow/a curge*

(3)

a. *There the River **flows** in stony vale.*

b. *Acolo, Râul **curge** prin văi pietroase.*

d. Mişcare dincolo de suprafaţa lichidului (exterior): *rise/a se înălţa, scramble/căţăra –*

(4)

a. *Sam was able **to scramble** out, wet as a water-rat.*

b. *Sam reuşi **să se caţăre** afară din apă, ud ca un pui de bogdaproste.*

2. Atmosferă/Văzduh

a. Mişcare în aer: *fly/a zbura –*

(5)

a. *There were fountains of butterflies that **flew** glittering into the trees*

b. *Erau fântâni de fluturi care **zburau** scânteind în copaci.*

b. Mişcare în sus: *fly/a zbura, jump/a sări –*

(6)

a. *He **jumped** up and stood on a table.*

b. *Frodo **sări** în picioare şi drept pe tăblia unei mese*.

c. Mişcare în jos: *fall/a se prăbuşi –*

(7)

a. *Gandalf **fell** to the ground in the midst of the Company.*

b. *Gandalf **se prăbuşi** la pământ în mijlocul lor.*

3. Sol/Uscat

a. Mişcare într-un anumit mod: *creep/a se furişa –*

(8)

a. *It **crept** into holes to find the young.*

b. ***Se furişa** în vizuine pentru a găsi puii.*

b. Mișcare în jos (cauzată): *drop/a cădea –*

(9)

a. *'Daro!' it said in commanding tone, and Legolas* ***dropped*** *back to earth in surprise and fear.*

b. *Daro! glăsui aceasta, făcându-l pe Legolas* ***să cadă*** *înapoi la pământ, surprins şi înspăimântat.*

c. Mișcare în sus*: climb/a se cățăra –*

(10)

a. *They* ***climbed*** *many stairs.*

b. *Ei* ***urcară*** *multe trepte.*

d. Mișcarea corpului/a unei părți a corpului: *finger/a pipăi, jerk/a smuci –*

(11)

a. *The foot* ***jerked*** *back, nearly wrenching Sting from Frodo's arm.*

b. *Laba* ***se smuci*** *îndărăt, aproape smulgându-l pe Sting din mâna lui Frodo.*

O altă clasificare se referă la distribuția categoriilor Modalității și a fost compilată în baza studiilor efectuate de D. I. Slobin [213], S. Özçalıskan [187], I. Ibarretxe-Antuñano [120] și P. Cifuentes Férez [64]. Exemplele prezentate în continuare (în Tabelul 2.3) au fost extrase din corpusul paralel și din sursele lexicografice. Sunt exemple reprezentative. Cele din corpus sunt comparabile și arată că limba româna nu dispune întotdeauna de echivalente care să fi fost traduse prin utilizarea unui VMm.

De exemplu, verbul de mișcare *bolt* a fost utilizat de câteva ori în textul englez și tradus prin diferite verbe/expresii în română:

Ex. **BOLT**

1. a) *Sam turned and* ***bolted*** *back down the path.*
   b) *Făcu stânga-mprejur şi* ***se repezi*** *pe potecă la vale.*
2. a) *And when he does come, you'll* ***bolt*** *and leave me*?
   b) *Şi când o fi să vină ăla,* ***o ştergi*** *frumuşel şi mă laşi*?
3. a) *The few remaining rats in Isengard* ***started bolting*** *through every hole that the Ents made.*
   b) *Puţinii şobolani rămaşi în Isengard* ***au ţâşnit*** *care-ncotro prin găurile făcute de enţi.*
4. a) *I turned back, and was just going* ***to bolt*** *home, when something came behind me and I... I fell over.*
   b) *M-am întors şi* ***mă-ndreptam glonţ*** *spre casă când ceva a venit pe la spatele meu şi... şi am căzut.*
5. a) *He put down his tail and* ***bolted*** *off howling.*

b) *Şi-a ascuns coada între picioare şi* ***<u>a luat-o la sănătoasa</u>*** *urlând.*

Astfel, un verb expresiv englez, care apare în diferite contexte, a fost transpus în limba română prin verbe, adverbe sau structuri analitice care redau modalitatea mișcării și care sunt expresive, doar că aparțin unui alt registru, comparativ cu cel original.

În ce privește exemplele din dicționare, acestea au fost colectate aleatoriu și scopul nu a fost să identificăm echivalențe, ci mai degrabă, să arătăm că și limba română dispune de un anumit număr de verbe ce exprimă modalitatea, în pofida tiparului dominant dictat de tipul de limbă la care este afiliată.

De exemplu, ca urmare a cercetării verbelor din limba română în baza DEX-ului, am colectat 400 de verbe de mișcare, dintre care, 278 exprimă modalitatea[6]. Din numărul total, 29 de verbe redau atât traseul, cât și modalitatea mișcării. Este important să menționăm că un anumit număr din aceste verbele colectate din DEX nu redau deplasarea, ci mișcarea pe loc (*a tremura, a lovi, a ridica*), nu sunt utilizate frecvent (nu sunt omniprezente în limbajul cotidian), o bună parte dintre acestea aparțin registrului popular (*a dănțui, a pătuli, a picni*), sunt regionalisme (*a zdupăi, a fâștica, a otânji*) sau arhaisme (*a pogorî, a se preumbla*) sau au la bază onomatopeea sau interjecția (*a jnăpăi, a tropăi*, *a țâști*). Cu unele excepții (VMm care au fost împrumutate din franceză și turcă, limbi verbale), verbele care exprimă modalitatea au fost împrumutate din latină, slavă, bulgară, albaneză, maghiară, greacă și chiar engleză (verbele din domeniul sportului) – toate aceste limbi fiind de tipul 'S'.

Principalele aspecte semantice ale componentei Modalitate pe care le-am identificat la verbele colectate sunt:

Tabel 2.3 Componentele semantice ale Modalității

MOD			
Engleză	**Română**	**Engleză**	**Română**
LOTR		**Dicționare**	
Viteza mișcării (lentă - rapidă)			
Jog	A merge, A mărșălui, A merge la trap	*Jog*	A face jogging, A merge încet
Trot	A lipăi, A merge fuguța, A tropăi	*Stride*	A merge cu pași mari
Rush	A (se) grăbi, A o lua repede	*Hasten*	A grăbi, a mâna calul repede,

[6] A se vedea Anexa 8.

			a galopa, a se întrece, a zori
Flee	A fugi, A o lua la sănătoasa, A zbughi	*Race*	A fugi
Hurry	A (se) grăbi, A zbura, A aluneca repede	*Flash*	A trece ca un fulger
Hasten	A o lua iute, A se grăbi, A înainta	*Hoof*	A o șterge
Speed	A fugi, A se năpusti, A se repezi	*Lope*	A înainta în salturi
Race	A (se) repezi	*Tittup*	A merge grăbit, A sălta
Ride	A goni, A călări	*Whisk*	A se mișca repede
Dash	A (se) repezi, A țâșni, A se azvârli	*Zip*	A trece glonț
Bolt	A se îndrepta glonț, A se repezi, A o lua la sănătoasa, A fugi mâncând pământul, A o șterge, A țâșni;	*Rabbit*	A fugi
Hurl	A se trânti, A băga în vâltoare;	*Stroll*	A se plimba
Make a somersault	A face o tumbă	*Drift*	A aluneca, A curge
Flow	A pluti	*Amble*	A merge agale
Mișcare fără finalitate (implică durativitate)			
Wander	A hoinări, A rătăci;	*Amble*	A merge agale
Flee	A o lua la sănătoasa	*Flee*	A fugi, A lua tălpășița
		Maunder	A umbla fără rost
		Ramble	A face plimbare, A hoinări
		Rove	A hoinări, A bate drumurile
		Saunter	A hoinări;
		Stroll	A rătăci;

		Wander;	A cutreiera, A umbla, A rătăci;
Mișcare intenționată, cauzată			
Drag	A trage	*Break*	A sparge
Push	A împinge	*Murder*	A ucide, A omorî
Throw	A (se) arunca, A azvârli	*Sweep*	A năvăli, A se năpusti
Urge	A îmboldi		
Kick	A lovi		
Cut	A tăia		
Stab	A înfige		
Mișcare continuă			
March	A mărșălui, A continua drumul	*Sway*	A se legăna
Flow	A curge		
Mișcare repetată (iterativitate)			
Knock	A ciocăni	*Caper*	A zburda, A sări, A face giumbușlucuri
Cut	A tăia	*Jounce*	A țopăi
Dance	A dansa	*Sway*	A se legăna
Caper	A dănțui		
Jump	A sări, A se ridica		
Wag	A da din cap		
Mișcare nesigură			
Stagger	A se clătina	*Bumble*	A se împotmoli, A se mișca strâmb, A se împiedica
		Lumber	A se mișca stângaci
		Lurch	A se împletici
		Plummet	A se prăbuși, A cădea brusc
		Stagger	A se bălăbăni, A bălăngăni
		Totter	A se clătina
		Waddle	A merge legănându-se
		Wobble	A se clătina
Mișcare energică			
Jump	A sări	*Bounce*	A sălta
Leap	A sări	*Bustle*	A se foi, A se fâțâi

Bound;	A țopăi;	*Cakewalk*	A dansa în stil cakewalk
Dance	A dansa	*Skip*	A sălta
Mișcare forțată (din cauza circumstanțelor exterioare)			
Trudge;	A se târî, A înainta cu greu	*Hobble*	A șontâcăi, A merge greu
Plod	A merge/a înainta	*Lumber*	A se mișca agale, A se mișca cu greutate
Tramp	A străbate, A porni la drum, A hălădui	*Plod*	A merge din greu
Wade	A trece pârâul, A vântura	*Scramble*	A se mișca de-a bușilea
Drag	A trage, A (se) târî	*Slog*	A merge cu efort
Hobble	-	*Tramp*	A tropăi, A hoinări
Mișcare violentă			
Dash	A țâșni, A se repezi, A se azvârli	*Dart*	A țâșni, A se repezi
Mișcare greoaie, afectată			
Shuffle	A se târî	*Dodder*	A târșâi picioarele, A merge greoi din cauza bătrâneții
		Flounder	A se mișca cu greu
		Limp	A șchiopăta, A merge șchiopătând
		Lumber	A se mișca cu greutate
		Toddle	A merge greoi, șovăitor
Mișcare fără efort			
Walk	A se plimba	*Amble*	A merge agale
Roam	A rătăci	*Glide*	A merge ușor
		Mosey	A se târî; A aluneca
		Stroll	A se plimba în tihnă
Mișcare ascunsă			
Creep	A se furișa	*Skulk*	A se furișa
Crawl	A se târî	*Sneak*	A se strecura
Totter	A bântui	*Tiptoe*	A umbla tiptil, A merge în vârful degetelor
Lurk	A se apropia pe furiș		
Mișcare zgomotoasă			
Tramp	A hălădui	*Bustle*	A se fâțâi, A se foi
Whiz	A se roti	*Clump*	A tropăi

Bustle	A ieși valvârtej	*Scuff*	A umbla târând picioarele
		Tramp	A tropăi
Mișcare vibrantă			
Tremble	A tremura	*Quiver*	A flutura, A dârdâi, A tremura, A vibra
		Shake	A tremura
		Throb	A palpita, A se agita, A tremura
Mișcare obstrucționată			
Stumble	A se poticni	*Stumble*	A se împiedica, A se împletici, A merge poticnindu-se
Mișcare neobstrucționată			
Roll	A (se) rostogoli	*Slide*	A aluneca
Mișcare subită (momentană)			
Plunge	A se prăvăli, A se înfunda;	*Jolt;*	A hurduca, A zdruncina
Spring	A sări, A țopăi	*Leap*	A sări, A face un salt
		Lunge	A izbi, A se năpusti
Jump	A sări	*Twitch;*	A zvâcni, A smulge, A trage;
Mișcare ce redă emoții			
Caper	A dănțui	*Cavort*	A dansa, A țopăi
Dance	A dansa	*Dance*	A dansa
		Frolic	A zburda
		Prance	A țopăi
Mișcare ce denotă tipul de contact (Figură - Figură; Figură - Teren)			
Smite	A doborî	*Clash*	A se izbi
Crawl	A (se) târî	*Scramble*	A se târî de-a bușilea, A merge în patru labe
Scramble	A orbecăi, A se cățăra		
Mișcare ce implică o parte a corpului			
Stretch	A (se) întinde	*Hit*	A lovi
Pull	A trage	*Put*	A pune
Push	A împinge		
Throw	A (se) azvârli, A (se) arunca		

Crawl	A se târî		
Step	A păși		
Jerk	A se smunci		
Wag	A da din cap		
Shake	A agita		
Mișcare cu utilizarea mijloacelor și a instrumentelor			
Drive	A mâna	*Barge*	A transporta cu barja
Gallop	A galopa, A merge la galop	*Bike*	A merge cu bicicleta
Ride	A călări	*Boat*	A vâsli
Boat	A ieși, A se plimba cu barca	*Drive*	A călători cu mașina
Paddle	A vâsli	*Motor*	A merge cu mașina
Sail	A pluti, A se duce pe mare	*Plane*	A zbura cu avionul
Cut	A tăia, A doborî	*Ski*	A schia
Mișcare imitativă			
Swagger	-	*Snail*	A merge ca melcul
		Spider	A se furișa
		Strut	A merge țanțoș
		Swagger	A se plimba țanțoș
		Waddle	A se împletici, A se bălăbăni, A merge legănându-se (ca o rață)
Mișcare în diverse medii (apă, aer)			
Swim	A înota	*Row*	A vâsli
Float	A pluti, A curge	*Swash*	A pleoscăi
Dive	A se scufunda	*Slop*	A traversa, A curge
Splash	A se prăvăli, A pleoscăi	*Slosh*	A se bălăci A se revărsa
Fly	A zbura		
Fall	A cădea, A se prăbuși, A se desprinde		
Wade	A trece		

Ceea ce confirmă aceste exemple este faptul că limba engleză dispune de un lexic format din „două straturi” [212, p. 459]: unul ce cuprinde verbe cotidiene, precum *walk* și *fly* și altul cu verbe mai expresive – *dash*, *slosh, waddle*, care sunt și mai numeroase, comparativ cu cele din prima

categorie. Aceste verbe de mișcare permit descrierea, cu o precizie lexicală unică, a modalităților de deplasare în spațiu a unui subiect sau obiect.

Contrar englezei, româna are la dispoziție un vocabular mai restrâns de VMm expresive și în plus, acestea nu pot reda aceleași nuanțe fine pe care le afișează verbele de mișcare din engleză. Unele verbe din engleză nu au echivalente în limba română și prin urmare, limba româna utilizează structuri analitice formate din verbe precum *a umbla, a merge* însoțite de adverbele care arată modalitatea mișcării: *Mergea fudul prin sat*.

Verbele românești din exemple care exprimă modalitatea sunt atât intranzitive (*a fugi, a se târî*), cât și tranzitive (*a împinge, a lovi*), cauzative (*a lovi, a sparge*) și necauzative (*a se clătina, a fugi*).

Unele din verbele engleze incluse în listă au fost extrase din structuri în care apare un verb general (*go*, *come*, *send*) alături de un VMm (participiu I), urmate de un satelit direcțional. De fapt, astfel de exemple pot fi mai des întâlnite în versiunea română decât în textul englez: *go clattering down, start rolling down, go dancing eastwards.*

O trăsătură tipică limbii engleze, care poate fi observată și în exemple, este caracterul exact al verbelor de mișcare care implică și desemnează mijloacele de transport. În limba română, verbelor de mișcare din această categorie le lipsește sema și de aceea, este necesară utilizarea unor unități lexicale care ar face mai specifice verbele de mișcare neutre: *a zbura cu avionul, a pluti/a ieși cu barca, a merge cu mașina*. Deși există sinonime precum *a pilota*, *a șofa*, a *conduce*, acestea sunt termeni utilizați în anumite registre funcționale.

Din verbele de mișcare colectate care exprimă modalitatea, majoritatea descriu felul în care are loc deplasarea dintr-un punct în altul și doar un număr mic de VMm caracterizează mișcarea pe loc, în cazul în care nu sunt însoțite de prepozițiile direcționale:

(1) *I **hoped** from one foot to the other.*

(2) *Suddenly he **hopped through** the door and disappeared*.

Un criteriu esențial al mișcării este viteza. Acest fapt poate fi redat prin semantica verbului de mișcare în engleză: *rush, crawl*, iar în română, pe lângă posibilitatea de a reda intensitatea prin seme: *a goni, a fugi*, există și o a doua opțiune – prin mijloace analitico-descriptive: *a merge ca melcul*, *a merge cu greu*, etc.

În tabel am inclus și unele verbe engleze pe care le considerăm speciale – *climb, leap, drop, cut, dive, sink, plummet, jump, fall*. Ceea ce este specific pentru aceste verbe este faptul că combină componenta Modalitate cu componenta Traseu (lexicalizează Traseul). Deci, ele sunt niște verbe intermediare între VMm și VMt. Totuși, Traseul este elementul dominant și aceste verbe mereu exprimă mișcarea spre Țintă.

Printre verbele românești incluse în tabel (dar și în corpus) am identificat verbe onomatopeice. Am observat că repertoriul acestora este divers, verbele onomatopeice jucând un rol esențial pentru limba română, deoarece constituie un mijloc compensator de redare a modalității de mișcare după regula LS în cazul traducerii VM engleze în limba română. De exemplu, pentru a transpune în română următoarea serie de verbe engleze care redau nuanțe ale mersului unei persoane: *trot, rush, shuffle, fumble*, vorbitorii au la dispoziție verbe onomatopeice, construcții analitice, gerunzii sau adverbe. Totuși, la compararea verbelor, se va observa că registrul funcțional stilistic al acestora nu este identic: *trot* poate fi tradus ca *a tropăi, rush – a țuști/țâșni, shuffle – a târșâi* și *grope – a bâjbâi*.

(3) a. *Down west sinks the Sun: soon you* ***will be groping****.*

b. *În curând se lasă noaptea, în curând* ***veți bâjbâi***.

Toate onomatopeele românești din corpusul nostru (cele colectate din narațiune și din DEX[7]) au fost divizate pe diferite categorii semantice ale componentei Modalitate, în baza clasificărilor propuse anterior de D.I. Slobin [215], S. Özçalıskan [187], I. Ibarretxe-Antuñano [120] și P. Cifuentes Férez [64]:

1. **Tipul de mișcare**: corpul adoptă diferite poziții pentru a realiza mișcarea. În această categorie sunt incluse elementele care descriu:

a) mersul: *bălăbăni, bălălăi, lipăi, tropăi, tropoti*.

(4) *Tom Bombadil veni* ***lipăind*** *de după colţul casei* [326].

b) alergatul: *forfăi, forfoti, fojgăi, șișăi, zbughi*.

(5) *A sărit în picioare şi-****a zbughit-o*** *ca un iepure* [326].

c) săritul: *țopăi, zupăi, țâșni, țuști*.

(6) *Gollum schelălăi şi sări în patru labe, de-a buşilea, apoi* ***ţâşni*** *ca o broască* [326].

Ceea ce am identificat la această categorie sunt verbele onomatopeice care sunt colocviale și expresive și nu fac parte din vocabularul cotidian.

2. **Viteza**

a) mișcare lină: *huțuța*.

(7) ***Se huțuță*** *în grădină*.

b) mișcare lentă: *bănănăi*.

(8) *Mâinile îi* ***bănănăiau*** *în toate părțile.*

c) mișcare rapidă: *bâțâi, forfăi, forfoti, huța, sfârâi, vâjâi, zupăi, zvârli*.

(9) *Gollum o luă la sănătoasa de-i* ***sfârâiau*** *călcâiele* [326].

[7] A se vedea Anexa 8

3. **Efortul**

a) mișcare cu dificultate, obstacole: *hopăi, scârțâi, șovâlcăi, zdupăi*.

(10) *Omul dinlăuntru a mormăit ceva, **a zdupăit** apăsat un pas ori doi și s-a ivit în ușa deschisă dintr-o smucitură* [328].

b) mișcare forțată, cu efort (include și cauza): *hâțâna, hurduca*.

(11) *Scoală... grăi Sandu Lungu către nevastă și prinse-a o **hâțâna*** [330].

c) mișcare violentă (include și cauza): *bufni, hăți, jnăpăi, înhăța, pocni*.

(12) *Primul pe care-l **înhăţase** dintre ei toţi fusese Frodo* [326].

4. **Mișcarea pe ascuns**: *fâștica*.

(13) *S-a **fâșticat** neobservat afară* [330].

5. **Mișcarea fără scop**: *fâțâi*.

(14) *Tom **se fâțâia** prin cameră fluierând ca un graur* [326].

6. **Mișcarea nesigură**: *fojgăi, bâțâi, bâjbâi*.

(15) *În curând se lasă noaptea, în curând veţi **bâjbâi*** [326].

7. **Mișcarea oscilatorie**: *bălăbăni, fâțâi*.

(16) *Bolnavii n-aveau voie să iasă pe coridoare, **să se fâțâie*** [326].

8. **Mișcarea instantanee**: *înhăța*.

(17) *Primul pe care-l **înhățase** dintre ei toți era Frodo* [326].

9. **Frecvența** (mișcarea repetată și durativă): *bălălăi, ciocăni, fâlfâi, bocăni*.

(18) *Frodo **ciocăni** şi uşa fu deschisă de Bolger Grăsunu* [326].

(19) *Cei trei tovarăşi **bâjbâiră** noaptea întreagă* [326].

Am constatat că unul și același verb, în dependență de context, poate fi atribuit unei sau altei categorii semantice, ceea ce este determinat de caracterul polisemantic al verbelor onomatopeice. Acest fapt este specific și verbelor din limba engleză. Pe lângă Modalitatea mișcării, verbele onomatopeice redau și alte componente, precum Terenul/Mediul (apă, noroi) spre exemplu: *a fleșcăi, a plescăi*, sau Traseul în combinație cu Modalitatea sau cu Terenul, care descriu conturul parcursului sau direcția mișcării: *a se bălăbăni, a se fâțâi, a forfăi, a țuști*, *a o zbughi.*

De asemenea, pentru limba română este caracteristică utilizarea onomatopeei exprimate prin substantiv ca substituent al verbului, spre exemplu, în enunțurile eliptice:

(20) *Băiatul deschise cușca, și pasărea **zbâr** pe ușă afară* [330] sau

*Și – **bâldâbâc** în apă* (= a sărit cu zgomot în apă).

În construcțiile eliptice pot fi întâlnite și formațiuni onomatopeice care sunt create prin reduplicare:

(21) C*opiii cu leagănul toată ziua **hâța-hâța*** [330].

În engleză, după cum am menționat anterior, onomatopeea este una dintre sursele de îmbogățire a clasei verbelor de mișcare, care a dus la apariția unor astfel de verbe precum: *jink (*a fugi*), plod (*a se târî*), plop (*a cădea în apă*), snap (*a pocni*), splash (*a împroșca cu apă), *swish (*a plesni), *trickle* (a se strecura), *trot (*a merge cu pași mărunți), *zap (a schimba direcția brusc și rapid)*. Unele studii de sinteză, printre care cel al lingvistei ruse M. Flaksman [310], au dezvăluit că această îmbogățire se face prin deplasări semantice cu caracter metaforic sau metonimic și, în majoritatea cazurilor, natura fonetică ce a stat la baza verbului nu mai este una vădită sau chiar se pierde. Conform cercetării realizate de I. Tamori și L. Schourup [238], cele mai frecvente onomatopei engleze sunt: *pop, dash, bash, bounce, tick, clash, crash, pat, bump, clatter, crisp, flap, jabber, clap, snap*. Dintre acestea – *pop, bash, bounce* și *dash* – redau schimbarea locației atunci când sunt utilizate ca verbe, iar *crash, clash, pat, snap, clap* și *bump* denotă mișcarea ce implică membrele sau întregul corp.

În romanul analizat, verbele onomatopeice sunt utilizate mai rar, comparativ cu onomatopeele substantive (*splash, thump*), care însă, nu fac obiect al acestui studiu și au fost identificate doar în unele situații. După cum poate fi observat din exemple, nu toate cazurile au fost traduse în limba română printr-un verb onomatopeic.

(1) a. *But it was not an echo, for when they halted it **pattered** on for a little all by itself.*
b. Şi totuşi nu putea fi vorba de ecou, căci atunci când se opreau, *tropăitul* continua puţin de unul singur şi abia apoi înceta.

(2) a. *They were not waving in the wind, they **were** falling, **crashing** to the ground*.
b. Copacii nu erau bătuţi de vânt, ci cădeau, *se prăbuşeau* la pământ.

(3) a. *Tom could be heard about the house, **clattering** in the kitchen.*
b. Pe Tom îl auzeau pe undeva prin casă, *sporovăind* în bucătărie.

(4) a. *The curtains **were flapping**.*
b. Vântul *înfoia* perdelele.

(5) a. *Suddenly he **clapped** his hand to his head.*
b. În clipa următoare *se plesni* cu palma peste frunte.

(6) a. *He **snapped** his fingers under Frodo's nose and stumped off.*
b. *Pocnind* din degete sub nasul lui Frodo, părăsi încăperea.

(7) a. *Frodo **knocked** on the door, and Fatty Bolger opened it*.
b. Frodo *ciocăni* şi uşa fu deschisă de Bolger Grăsunu'.

(8) a. *They **hammered** joyously on the tables.*
b. *Bătură* voioşi în tăbliile meselor.

(9) a. *He could hear [...] the river **murmuring** away on his right.*

b. Auzea *murmurul* îndepărtat al râului.

(10) a. *It **gurgled** under the walls*.

b. *Gâlgâia* sub ziduri.

Un lucru specific pentru limba engleză este utilizarea verbelor onomatopeice care imită sunete sau fac referință la lumină (*verbs of sound and light emission*) în calitate de verbe ce redau modalitatea mișcării atunci când sunt însoțite de prepoziții direcționale. Printre verbele identificate în LOTR enumerăm: *flash, gurgle, roar, shot, snap, splash, swish, thunder, wheeze, whine, whistle.* Acestea trec printr-un proces de schimbare a sensului, precum în aceste exemple:

(11) a. *He **flashed** out his sword.*

b. *Trase* sabia din teacă.

(12) a. *The River **thunders** down.*

b. Râul apoi *se prăvăleşte*, cu vuiet mare.

(13) a. *An arrow **whistled** over Frodo's head*.

b. O săgeată *trecu şuierând* peste capul lui Frodo.

În ultimele două decenii, numărul studiilor experimentale privind simbolismul fonetic din perspectiva lingvisticii cognitive a cunoscut o tendință ascendentă. De exemplu, J. Kanero et al. [136] au reliefat modul în care informația ce ține de acest simbolism este prelucrată de creier. Mai mult decât atât, s-a demonstrat că utilizarea acestor cuvinte în comunicarea cu copiii contribuie la o mai bună însușire a verbelor de mișcare de către aceștia [127, p. 56].

2.5.2 Mijloacele lingvistice de exprimare a Traseului în limbile engleză și română

Pentru redarea Traseului, sunt utilizate mai multe mijloace lingvistice.

În limba engleză, când verbul de bază exprimă modul în care se desfășoară mișcarea, Traseul poate fi codificat prin trei mijloace:

- Sateliți: prepoziții și adverbe/locuțiuni adverbiale care specifică conturul traiectului, direcția, punctul de plecare și destinația:

(1) *He **crawled** away under the tables to the dark corner*.

(2) *The road **climbed** to the top of a steep bank in a weary zig-zagging sort of way*.

Limba engleză exprimă predominant Traseul în sateliți și după cum au menționat L. Brinton și E. Traugott [48], „*English is strongly satellite-framing*". Engleza utilizează sateliții pentru a reda pozițiile spațiale pe care le ocupă un subiect sau un obiect aflat în mișcare, deoarece VMm nu codifică informația despre direcție și au nevoie să se cupleze cu prepozițiile direcționale, așa ca în aceste exemple: *trot **down***, *walk **towards***, *run **along***. Diversitatea

sateliților englezi care se combină cu VMm este impresionantă, după cum se poate observa din Tabelul 2.4. Unele verbe engleze utilizează sateliți ce specifică Traseul, dar, scot în evidență vectorul mișcării, fără a indica ținta: *ride along, creep across*, etc.

Tabel 2.4 Verbe de mișcare și sateliți (engleză)

VERB	SATELIT
Walk	back, off, in, to, down, towards
Run	to, away, back, past, about
Jump	up, over, out, down,
Ride	through, up, into, down, across
Push	in, out, back, off, to, against, forward
Crawl	away, to, out, by, towards
Pull	down, out, in, away, back
Fly	away, forth, back, up
Push	ahead, back, into, through

Este necesar a sublinia că prepozițiile engleze sunt tranzitive și intranzitive, ambele tipuri jucând un rol important în exprimarea mișcării, iar unele dintre acestea pot fi utilizate atât ca prepoziții tranzitive, cât și intranzitive. Această diferență în modul de utilizare a prepoziției (care este urmată sau nu de un substantiv) afectează întregul sens al propoziției în care apare aceasta. Astfel, următoarele două exemple – *she ran in the house* și *she ran into the house* – pot fi interpretate ca având un sens de localizare și direcționalitate [95, p. 36].

Un aspect specific limbii engleze este posibilitatea acesteia de a utiliza un verb cu o suită de sateliți, cu scopul de a descrie detaliat spațialitatea. În (3), de exemplu, satelitul *away* exprimă mișcarea de la sursă, satelitul *back* face referire la direcția opusă, iar *up* codifică direcția spre țintă:

(3) *It **wound** away back up the wooded slopes.*

- Unități de măsură care specifică distanța sau lungimea traseului:

(4) *Five-and-forty leagues as the crow flies we **have come**, though many long miles further our feet **have walked**.*

Exemplul dat descrie distanța parcursă de personaje (Traseul), redată în unități spațiale

(leghe). Nu este specificată sursa, însă aceasta poate fi conceptualizată ca fiind fixată în spațiu undeva „multe leghe” în urmă. Modalitatea mișcării este marcată semantic de verbul *walk*, care denotă mișcare pedestră.

- Verbe care incorporează Traseul:

(5) *Today I marked where you **descended** from the hills again.*

Limba engleză are posibilitatea de a lexicaliza Traseul similar LV, pentru că dispune de o serie de verbe de origine latină, împrumutate din franceză, care inerent exprimă Traseul.

Un studiu care a fost efectuat de J. Huber [115] privitor la inventarul de verbe de mișcare din engleza veche și medievală a arătat că anterior acestui proces de împrumut, în engleză aproape că nu existau VMt și în exemplele analizate de autoare, informația despre itinerar nu era descrisă de verb. Astfel, aceste verbe de mișcare împrumutate au devenit un nou tipar pentru limba engleză, însă, nu au modificat statutul tipologic al limbii.

Printre aceste verbe, se regăsesc următoarele: *advance* (a înainta), *arrive* (a sosi), *ascend* (a urca), *avale* (a coborî), *circle* (a înconjura, a se mișca în cerc), *cross* (a traversa), *depart* (a pleca), *descend* (a coborî), *enter (a intra*), *escape* (a evada), *exit* (a ieși), *issue* (a ieși, a pleca), *mount* (a urca), *proceed* (a înainta), *recede* (a se depărta), *return* (a reveni), *traverse* (a traversa), iar evenimentele de mișcare care utilizează astfel de verbe reflectă influența limbii sursă [234, p. 52-53], [259, p. 323–325]. Verbele ce lexicalizează Traseul sunt marcate stilistic și de regulă, aparțin unui registru mai formal comparativ cu corespondentele lor native din engleză – *go into*, *come back* [46], [99, p. 178], [54, p. 173–195]. De exemplu, limba engleză poate reda acțiunea de ieșire prin verbul *exit*, dar acesta este un verb utilizat rar, în anumite contexte. În mod obișnuit, ideea de „ieșire” poate fi exprimată cu ajutorul verbului neutru *go* sau prin utilizarea VMm *limp* și a prepozițiilor:

He went out

He limped out.

Verbele din engleză care încorporează Traseul pot fi cu ușurință parafrazate prin verbe însoțite de prepoziții. Astfel, construcția *Elrond **entered** and went towards the seat prepared for him* poate fi reformulată: *Elrond **got in/came in** and went towards the seat prepared for him*.

Anumite verbe din limba engleză, prin semantica pe care o afișează, deja conțin sensul de mișcare direcționată, chiar dacă nu sunt însoțite de prepoziții sau chiar dacă sunt VMm (excepție). Putem remarca o serie de astfel de verbe precum: *advance, cross, dash* (verb de mod)*, bolt* (verb de mod) etc. Sunt și unele verbe precum *arrive, come, go, leave, enter, return, depart,* etc. care mai sunt cunoscute și sub denumirea de verbe ce exprimă inerent direcția (în

engl. ***verbs of inherently directed motion***) [160, p. 100]. Acestea nu relevă nici o nuanță a modului în care are loc mișcarea:

(6) *Three black figures **entered**.*

Uneori, sunt cazuri când engleza nu exprimă direct traseul dacă nu este relevant pentru context și atunci acesta este „presupus" [55, p. 892] așa precum în aceste exemple:

(7) *A woman **was pushing** a pram.* [331]

*He **dropped** the gun and **ran.*** [330]

La baza ambelor evenimente de mișcare din aceste două exemple există un traiect de-a lungul căruia are loc acțiunea de „împingere a cărutului" și „fuga". Totuși, astfel de tipuri de evenimente nu sunt frecvente. În lucrarea pe care am analizat-o, am identificat unele exemple, precum *The enemy **is moving***.

Pe de cealaltă parte, româna, o limbă de tip 'V', dispune de un număr extins de verbe de mișcare direcționată, în care prepoziţia direcţională este direct incorporată în verb.

Ceea ce mai este specific pentru limba română, este prezența unor expresii de tipul: *a urca sus*, *a coborî jos*, *a ridica sus*, *a intra înăuntru*, etc. în care Traseul este redat de două ori. Aceste sintagme, împrumutate din franceză, reprezintă pleonasme care, contextual, ar putea fi utilizate pentru obținerea unui efect stilistic (repetare, enumerare sau precizare):

Ex. *Aşa-i mai bine. N-o să mai **cobor în jos**, de-a lungul apelor pădurii.*

De asemenea, am identificat locuțiuni verbale care denotă mișcarea de-a lungul traiectoriei. Aceste locuțiuni afișează, de regulă, valori aspectuale (incoativitate, continuitate, durativitate): *a lua-o înapoi, a continua drumul, a o tăia de-a dreptul*:

Ex. *A luat-o înapoi, spre drumu' pietruit, nu-i mult de-atunci.*

M-am strecurat prin gard şi mi-am continuat drumul pe partea cealaltă.

Încercam s-o tăiem de-a dreptul spre Ponton.

- Clasificări

Au fost propuse mai multe clasificări ale VMt, în dependență de aspectele lor semantice și sintactice. Ca urmare a revizuirii literaturii de specialitate, am identificat astfel de clasificări în lucrările unor cercetători precum: B. Levin [160], L. Rodríguez-García [290], L. Talmy [235], S. Özçalişkan, D.I. Slobin [188], B. Wälchli [255], T. Maysak [301], R. Berthele [36], Narasimhan [180], D. I. Slobin [218], P. Cifuentes-Ferez [64], M. Brala-Vukanović [47], Cr. Papahagi [281], E. Buja [50].

Astfel, verbele de mișcare pot fi clasificate în dependență de componentele Traseului:

1. Verbe care denotă sursa și ținta:

Orice mișcare are un punct de plecare (sursa) și un punct final (ținta):

Printre verbele care redau această informație, enumerăm:

a) Verbele care descriu mișcarea dinspre sursă în mod inerent sau, datorită sateliților direcționali: *Depart, exit, flee, go (off), leave (from), stray, move (away), part (from), set (off), crawl from* etc. Și verbele din română urmează același model: *a ieși, a pleca, a se depărta, a se duce, a părăsi*, *a fugi din/dinspre/de la* etc.

b) Verbe care descriu mișcarea spre țintă: în engleză – *enter, arrive (at), get (at), head (to), part (to), speed (to), hover(to), run (to)* și română – *a intra, a ajunge, a sosi, a poposi, a pleca (spre), a merge (spre), a veni* etc.

În literatura de specialitate, există studii care abordează corelația dintre sursă și țintă: Y. Ikegami [125] și K. Verspoor, R. Dirven, G. Radden [249, p. 98] au lansat ideea conform căreia există o ierarhie (asimetrie) între aceste două elemente: prioritate se acordă țintei (la exprimarea în cadrul evenimentului de mișcare, ținta este mai salientă decât sursa), deoarece se consideră că din perspectiva acțiunilor ființelor umane, aceasta este mai importantă decât sursa (principiul *Goal-over-Source*).

Același lucru a fost observat și în cazul exemplelor pe care le-am analizat. Numeric, evenimentele care specifică ținta predomină, comparativ cu cele care punctează asupra sursei:

(8) *The shadow bent and began to **crawl towards** him.*

*Umbra se aplecă spre pământ, apoi începu **să se târâie** în direcţia lui.*

(9) *Twilight was about them as they **crept back to** the lane.*

*Se înnopta la ceasul la care **reveniră** pe drumeag.*

(10) *The horse **turned aside** and **went into** the trees on the right.*

*Calul **o luase într-o parte**, **intrând** printre copacii din dreapta.*

2. Verbe care denotă mișcarea în sus și în jos:

Pe lângă verbele care descriu mișcarea pe orizontală, am examinat și verbele care redau mișcarea pe linie verticală. Un lucru ce trebuie subliniat este faptul că unele verbe din engleză și română din corpusul nostru incorporează atât Traseul, cât și Modalitatea.

a) *Climb, jump, lift, rise, speed/toil up* în engleză și *a se cățăra, a se cocoța, a ridica, a se sui, a urca* etc. în română.
b) *Descend, dive, drop, fall, plunge, sink, slop, tumble, go/move (down),* în engleză și *a coborî, a se scufunda, a se prăvăli, a cădea* etc. în română.

3. Verbe care denotă continuarea mișcării sau mișcarea înapoi:

Pentru a reda acest aspect, ambele limbi utilizează verbe care incorporează sensul dat sau locuțiuni verbale.

a) *Advance, carry on/towards*, *go/walk forward, make one's way, make progress* în engleză și *a înainta, a continua drumul, a mărșălui înainte, a merge înainte* etc. în română.
b) *Return, go/come back, withdraw* în engleză și *a se întoarce, a porni înapoi, a reveni, a se reîntoarce* etc. în română.

O altă divizare a verbelor Traseu pe care le-am examinat este următoarea:

- ✓ **Generale**

Ipotetic vorbind, în orice limbă există verbe care sunt generale, frecvente și nemarcate sau neutre (descriu mișcarea și nu direcția) – *move, travel și go, come* în cazul în care nu sunt deictice.

Go și *move* exprimă mișcarea în general, dar semnificația lor se schimbă atunci când sunt utilizate în propoziții cu particule direcționale sau când sunt însoțite de adverbe (punctează asupra modului mișcării).

Made și *take* sunt rareori utilizate actualmente cu o sintagmă direcțională, însă anterior puteau să apară alături de acestea.

(11) *A black shadow **moved** under the trees*.
(12) *What shall now become of our Company that our Company **has travelled** so far in fellowship?*
(13) *Frodo **came** in soon afterwards.*
(14) *He **made** towards it.*

- ✓ **Deictice**

Mișcarea poate fi redată și cu ajutorul verbelor deictice. Acestea descriu deplasarea către vorbitor sau în direcția dinspre vorbitor. Verbele deictice diferă de VMt (*a intra, a urca*) prin faptul că nu specifică vectorul, adică, sosirea, traversarea sau pornirea Figurii în raport cu un

anumit Teren [235]. În cazul verbelor deictice, ca de exemplu, *come/go* din engleză și *a veni/a pleca* din română, vorbim despre codificarea unui Traseu care implică sosirea și plecarea Figurii în raport cu anumite puncte de repere (centre deictice). Se consideră ca aceste sensuri sunt lexicalizate în toate limbile.

Diferența dintre aceste două verbe apare deoarece *come* implică un Traseu limitat, iar *go* – nelimitat (în engl. *bounded/unbounded*) ca spațiu:

(15) *The Elves **came** down the lane towards the valley.*

*Then, mounting their ponies, they **went** slowly on again.*

Dar, în context, se întâlnesc și situații când *go* devine delimitat:

(16) *Merry and Fatty **went** into the kitchen.*

Adițional, *come* și *go* codifică diferite tipuri de orientare temporală. De exemplu, în *he went home at seven*, se face referință la Sursa mișcării – punctul de plecare, iar în *he came home at seven* specificarea temporală se referă la timpul de sosire (Țintă) [166, p. 47].

Numărul verbelor *come* și *go* extrase din textul analizat constituie 209 și respectiv, 352 de unități, fiind astfel, două dintre cel mai frecvent utilizate verbe de mișcare din lucrare. Acestea au fost redate prin diferite verbe în limba română, după cum poate fi observat din următoarele exemple:

Ex.

- *But I'**ll come** and see you again, as soon as I can.*
  *Dar **mă voi întoarce** să te văd cât de repede pot.*
- *He **went** out noisily.*
  ***Ieşi** trântind uşa.*
- *He **went** to the window and drew the curtains.*
  ***Se apropie** de fereastră, trase perdelele la o parte.*
- *The road **goes** on forever, said Pippin.*
  *Drumul ăsta **nu se mai isprăveşte**, zise Pippin.*
- *It **comes** down out of the Downs and flows south-west.*
  ***Izvorăşte** din Gruiuri şi curge pieziş spre sud-vest.*

✓ **Direcționale**

Direcția este una dintre caracteristicile mișcării care poate fi redată prin verbe, adverbe sau prepoziții. Verbele de mișcare ce redau modalitatea nu codifică informația despre direcție, decât ca excepție (când incorporează și Traseul (de ex. *a se prăbuși*) și în cazul în care se cuplează cu prepozițiile direcționale [160, p. 267]:

(17) *He **ran** to the ponies*.

***Dădu fuga** la ponei*.

De asemenea, în contextul verbelor de mișcare, se face distincție între verbele:

- unidirecționale, care se numesc și verbe de mișcare lineară [292, p.104] – mișcarea Figurii are loc sau se propagă într-o singură direcție:

(18) *As they **walked up** the green path from the gate no light was visible.*

***Luând-o** pe cărarea de iarbă ce pornea de la poartă, nu zăriră nici o lumină*.

- bidirecționale [294, p.12] – mișcarea Figurii are loc sau se propagă în două direcții, iar sateliții sunt utilizați pentru a pune accent pe bidirecționalitate sau pentru a marca o acțiune repetată:

(19) *A hobbit **waded into** the water and **back***.

*Un hobbit **s-a** tot **vânturat** în apă și-napoi*.

- multidirecționale [292, p.104] – mișcarea Figurii are loc sau se propagă în mai multe direcții, verbele indică acțiuni repetate, schimbări de itinerar:

(21) *They found that he **had** now **wandered into** strange regions*.

*Înţeleseră că el **pătrunsese** de-acum pe tărâmuri necunoscute.*

O altă divizare a verbelor de mișcare (engleze) a fost adaptată după A. Cehan [59]. Astfel, delimităm:

- Verbe de mișcare cu componenta <u>UPWARD/UP</u>:

A*scend*, *arise*, *climb*, *hoist*, *jump, lift*, *mount*, *rise*

În textul narativ, astfel de verbe sunt utilizate fără prepoziții, deoarece exprimă direcționalitatea inerentă: *They now **mounted** their ponies*, însă, am identificat și cazuri când acestea erau însoțite de prepoziții direcționale precum: *over, off, up, forward, to, towards, on, out of, into, back*:

Ex. *A dark figure **climbed** quickly <u>in</u> <u>over</u> the gate*.

- Verbe de mișcare cu componenta <u>DOWNWARD/DOWN</u>:

Descend, dive, drip, drop, fall, lower, plunge, pour, sink, slop, tumble:

Ex. *They **had descended** many flights of stairs*.

Printre aceste verbe am identificat și unele care exprimă în același timp și modalitatea, și cauza mișcării – *dive, drop, fall, plunge, sink, tumble*:

Ex. *The road then **plunged** <u>into</u> a deep cutting*.

*Pippin **fell** <u>forward</u> on to his knees.*

- Verbe de mișcare cu componenta <u>FORWARD/FORTH</u>:

Advance, draw near, make one's way:

Ex. *The shapes slowly **advanced**.*

În cazul acestor verbe, mișcarea este direcțională și are loc pe axa orizontală.

- Verbe de mișcare cu componenta BACKWARD/BACK:

  Recede, return, withdraw:

  Ex. *They **withdrew** quietly into the shadows*.

Verbele date denotă o mișcare spre punctul inițial (sursă) sau o mișcare în direcția opusă.

- Verbe de mișcare cu componenta INWARD/IN:

  Enter, get on, invade, pierce, sink:

  Ex. *Some Riders **invaded** the Shire from the South*.

Aceste verbe descriu o mișcare spre interior sau spre un spațiu închis.

- Verbe de mișcare cu componenta OUTWARD/OUT:

  Descend, emerge, flee, get off:

  Ex. *The black figures **fled** from the house*.

Majoritatea acestor verbe se referă la un anumit spațiu de la care pornește mișcarea.

- Verbe de mișcare cu componenta FROM/TO:

  Depart, leave, go, scatter, start, arrive, gather, meet, reach, return, visit:

  Ex. *My friend **returned** out of great perils bringing the miserable creature with him.*

Verbele din categoria dată arată mișcarea dinspre sursa traseului sau spre țintă:

Ex. *Then many of the Elves of Nimrodel's kindred **left** their dwellings and **departed**.*

- Verbe de mișcare cu componenta TOWARDS/AWAY FROM:

  Approach, draw, head, move, reach, rush:

  Ex. *Elrond **drew** Frodo to a seat by his side*.

Verbele de acest tip fac referire la mișcarea orientată spre/dinspre un anumit loc sau un anumit subiect/obiect. Acestea nu implică întotdeauna destinația.

- Verbe de mișcare cu componenta de trecere:

  Cross, pass, penetrate:

  Ex. *I **have crossed** many mountains and many rivers*.

În acest caz, vorbim despre verbe care descriu deplasarea în spațiu în raport cu un anumit punct sau reper.

- Verbe de mișcare cu componenta de curs/traiectorie:

  Curve, follow, stray, swing, turn, wander, wind:

  Ex. *The road **curves** away to the left*.

În ceea ce privește aceste verbe, ele se referă la devierea sau schimbarea direcției mișcării realizate de subiect.

- Verbe de mișcare cu sens de circulație în jurul axei:

  Curl, loop, roll, turn, twist, wind:

  Ex. *The Great River **curled** like a toppling wave*.

Majoritatea acestor verbe descriu mișcarea în jurul axei și adițional, denotă informații privitor la modul deplasării.

- Verbe de mișcare cu componenta poziție relativă:

  Chase, follow, pursue, track:

  Ex. *His servants **have pursued** it almost to our door*.

Verbele de acest tip redau mișcarea unui agent care este poziționat în raport cu un alt subiect aflat în mișcare.

- Verbe de mișcare cu componenta însoțire:

  Escort, lead:

  Ex. *We **led** Gollum through the woods*.

Verbele de însoțire descriu acțiunea de acompaniere sau schimbare a locului efectuată de o persoană în raport cu alta.

P. Sablayrolles [202, p. 281-282] consideră că VMt pot fi divizate în:

- verbe de schimbare a locului – *enter, exit*
- verbe de schimbare a poziției – *travel, climb*
- verbe de schimbare a posturii – *knee, bend*

I. Evseev [7] propune ca verbele din limba română să fie divizate după semele spațiale care denotă:

- tipul traiectoriei – *a se abate, a coti, a se roti, a se învârti, a se răsuci*:

  Ex. [8] *Galeria **coti** de câteva ori, apoi prinse **a coborî***.
- orientarea mișcării spre un anumit punct – *a merge, a ieși, a intra, a înainta, a se coborî, a coborî, a se îndrepta*:

  Ex. *Un întreg regiment de păsări **se îndrepta** chiar spre buza văioagei*.
- mișcarea fără țintă – *a merge, a umbla, a hoinări, a pribegi* etc.:

  Ex. *După ce plecase din Hobbiton, **hoinărise** fără rost*.
- raportarea la punctul inițial al mișcării – *a pleca, a ieși, a părăsi* etc.

  Ex. *Am **plecat** din Denethor de îndată*.
- revenirea la punctul inițial al mișcării – *a reveni, a se întoarce* etc.:

  Ex. *Se înnopta la ceasul la care **reveniră** pe drumeag*.

[8] Toate exemplele au fost colectate din J. R.R.Tolkien.

- apropiere de țintă – a veni aproape, a se apropia etc.:

  Ex. *Sam şi Pippin **se apropiară** de el şi toţi trei începură să fredoneze*.

- atingerea țintei – *a sosi, a veni, a ajunge*:

  Ex. *Nişte gnomi călători **au sosit** în seara asta*.

- raportarea la teren – *a trece pe lângă, a înconjura, a ocoli, a traversa*:

  Ex. *Drumul este supravegheat, dar va trebui, vrem nu vrem, **să-l traversam***.

- raportarea la un alt subiect aflat în mișcare – *a însoți, a conduce, a escorta, a urma*:

  Ex. *Mai cu sila, mai cu forţa, **o conduse** afară din casă*.

- mișcarea pe verticală – *a se înălța, a urca, a se sui, a se cățăra, a se coborî, a cădea*:

  Ex. ***Se căţără** în copaci spre a găsi cuiburi*.

- pătrunderea într-un spațiu închis – *a intra, a (se) băga, a (se) vârî*:

  Ex. *Când, în sfârşit, **se vârî** în pat, Frodo nu reuşi să adoarmă o bucată de vreme*.

- părăsirea spațiului închis – *a ieși, a pleca, a părăsi, a scoate*:

  Ex. *Hobbiţii şi oamenii din Bree **părăsiră** aproape toţi hanul*.

- mișcarea centrifugă – *a se răspândi, a se risipi*:

  Ex. *Urmele Călăreților **se risipiseră** în cele patru vânturi*.

- mișcarea centripetă – *a se aduna, a se grămădi, a se strânge*:

  Ex. ***Se strânseră** cu toţii cât mai aproape de stâncă*.

- mișcarea înainte – *a înainta, a avansa*:

  Ex. *Acum puteau **înainta** mai repede decât în timpul primului marş*.

- mișcarea înapoi – *a da înapoi, a se retrage*:

  Ex. *Grupul **se retrase** în partea cealaltă a încăperii*.

- raportare la poziția vorbitorului – *a veni*:

  Ex. *Câțiva elfi **veniră** la ei cu braţele încărcate de daruri*.

În ceea ce privește tiparele de lexicalizare specifice fiecărei limbi, verbele de mișcare au fost divizate în dependență de numărul componentelor semantice lexicalizate în verbe și informația semantică pe care o codifică.

După numărul componentelor semantice, verbele au fost incluse în patru grupuri:

a) Verbe care codifică doar Mișcarea;
b) Verbe care codifică Mișcarea + 1 element semantic;
c) Verbe care codifică Mișcarea + 2 elemente semantice;
d) Verbe care codifică Mișcarea + 3 elemente semantice.

După informația semantică, verbele au fost divizate, după cum urmează, în următoarele tipuri:

Pentru limba engleză –

1. **Mișcare:** *move*

Ex. *The enemy **is moving**.*

Verbul de mișcare „move” este un verb neutru sau un verb general, pentru că nu specifică nici direcția, nici modalitatea deplasării. În textul original am identificat 53 de exemple de evenimente de mișcare cu implicarea verbului *move*. Din aceste 53, doar în 15 cazuri verbul respectiv a fost însoțit de prepoziția direcțională: *The ferry-boat **moved** slowly across the water*.

2. **Mișcare+Mod**: *jump, run*

Ex. *They **run** the right way.*

În ceea ce privește lexicalizarea Mișcării și a unui element semantic, cea mai frecvent întâlnită opțiune în textul englez a fost Mișcarea+Modalitatea – modelul tipic pentru limba engleză.

3. **Mișcare + Figura**: *kick, nod*

Ex. *Pippin **nodded** and closed his eyes*.

În cazul unor astfel de verbe, precum „kick” sau „nod”, ce combină informația despre Figură și deplasare, poate fi subînțeleasă partea corpului care este implicată în procesul de mișcare.

4. **Mișcare + Teren**: *fly, hover*

Ex. *The landlord **hovered** round for a little.*

Deși verbul „hover” are sensul primar de mișcare în aer, acesta poate fi utilizat și în situații care au loc la sol, imitând, într-un fel, mișcarea păsărilor care „plutesc” în aer .

5. **Mișcare + Cauză**: *push, pull*

Ex. *They **pushed** the chairs*.

Aceste verbe descriu deplasarea figurii ca urmare a intervenției unor forțe externe.

6. **Mișcare + Rezultat**: *roll, crash*

Ex. *He slipped and **rolled** off the table*.

În acest enunț, rezultatul poate fi observat în a doua parte a evenimentului de mișcare, fiind redat prin VMm „roll”.

7. **Mișcare + Traseu**: *pass, descend*

Ex. *Black horsemen **have passed** through Bree*.

Acest model este ilustrat prin exemple ce implică verbe engleze de origine latină, împrumutate din franceză, care codifică Mișcarea și Traseul. Ele nu sunt numeroase și de obicei, aceste verbe de mișcare împrumutate de engleză apar în registre mai formale decât echivalentele lor native. În text am identificat 213 exemple cu verbe latinizate: *arrive* – 10, *ascend* – 1, cross – 45, *depart* – 13, *descend* – 6, *dismount* – 3, *enter* – 32, *escape* – 30, *mount* – 13, *return* – 60.

Lexicalizarea Mișcării și a două elemente semantice poate fi ilustrată prin următoarele exemple:

8. **Mișcare + Traseu + Modalitate**: *plunge, dive*

Ex. *The Hobbits **plunged** into the thick trees below.*

Verbele lexicalizate după acest model codifică mișcarea, traiectoria mișcării și felul în care această mișcare se realizează.

9. **Mișcare + Modalitate + Teren**: *swim, wade*

Ex. *They **waded** the stream*.

Verbele lexicalizate după acest model îmbină informația despre mișcare, terenul în raport cu care se deplasează un anumit subiect și felul în care mișcarea are loc.

10. **Mișcare+Figură+ Modalitate**: *step, stamp*

Ex. *Old Odo Proudfoot removed his feet from the table and **stamped**.*

Acest model este similar modelului de codificare a mișcării și a figurii și implică verbe ce descriu felul în care figura se deplasează sau se mișcă o parte a acesteia.

11. **Mișcare+Figură+Figură**: *escort, lead*

Ex. *He **escorted** her firmly off the premises*.

Verbele ce implică aceste componente, descriu mișcarea (inclusiv, mișcarea forțată) unei figuri, alături de o altă figură.

12. **Mișcare + Cauză + Modalitatea**: *roll, blow*

Ex. *Frodo stripped the blankets from Pippin and **rolled** him over*.

Deoarece acest tip de verbe codifică simultan cauza și modalitatea mișcării, traseul trebuie să fie redat printr-un element periferic.

13. **Mișcare + Cauză +Traseu**: *topple, lift*

*He **lifted** Pippin gently and carried him back to his bed.*

În acest enunț, verbul englez „lift” redă mișcarea pe axa verticală realizată cu un anumit scop de către agentul acțiunii, Gandalf („he”).

Verbele din ultimul grup codifică trei elemente semantice alături de mișcare.

14. Mișcare + Cauză + Traseu + Modalitate: *flee*

Ex. *All the others **fled.***

Verbul „flee” denotă o mișcare rapidă a unor subiecți, care au fost forțați să părăsească un anumit loc din cauza unui potențial pericol.

Pentru limba română –

1. Mișcarea:

*Ex. Povesteşte-mi despre aceste limanuri cât **mergem**.*

Verbul de mișcare „a merge” descrie deplasarea dintr-un loc în altul, însă, fără a specifica tipul traseului sau modul în care are loc acest proces.

În ceea ce privește lexicalizarea Mișcării și a unui element semantic, tiparul clasic pentru limba română este Mișcarea+Traseul.

2. Mișcare+Traseu:

Ex. *Am **urcat** până la Izvorul Brumat şi **am trecut** prin Pârloagele Etten.*

3. Mișcare + Teren:

Ex. *Poteca îngustă **şerpuia** la piciorul unui perete vertical al stâncilor.*

4. Mișcare + Modalitate:

Ex. *Sam **se prăbuşi** pe o treaptă în întunericul deplin.*

5. Mișcare + Cauză:

Ex. *Strigând cuvinte de rămas-bun,elfii din Lorien **îi împinseră** cu ajutorul unor prăjini lungi.*

Tiparul de lexicalizare a Modalității, dar și cel cu lexicalizarea Cauzei (exemplele 4 și 5) reprezintă o excepție în limba română, totuși, în textul narativ tradus am identificat exemple cu Modalitate și Cauză exprimate prin verb.

Următoarele verbe sunt printre exemplele selectate din LOTR (versiunea română) care redau atât componenta Modalitate, cât și Cauză: *a aburca, a se agăța, a (se) agita, a alerga, a aluneca, a apăsa, a apuca, a (se) arunca, a (se) azvârli, a bate, a bâjbâi, a bântui, a cădea, a călări, a cârmi, a ciocăni, a (se) clătina, a (se) clinti, a cotrobăi, a crăpa, a culege, a curge, a (se) cutremura, a dansa, a dănțui, a dărâma, a dârdâi, a doborî, a fâlfâi, a (se) fâțâi, a se foi, a flutura, a forța, a frânge, a freca,a (se) fugări, a fugi, a (se) furișa, a galopa, a gâdila, a (se) ghemui, a goni, a (se) grăbi, a (se) gudura, a hăcui, a hăitui, a hălădui, a hoinări, a (se) izbi, a izgoni, a îmboldi, a îmbrânci, a îmbulzi, a (se) împiedica, a (se) împinge, a (se) împletici, a împroșca, a (se) încleșta, a încolăci, a îndesa, a înfige, a înhăța, a înjunghia, a înota, a înşfăca,*

a întinde, a învolbura, a jupoi, a lărgi,a (se) legăna, a lipăi, a lovi, a mărşălui, a mătrăşi, a mâna, a mângâia, a năvăli, a orbecăi, a pălmui, a pescui, a petrece, a pipăi, a plescăi, a plesni, a pluti, a pocni, a (se) prăbuşi, a (se) prăvăli, a prinde, a (se) pripi, a răscoli, a răsturna, a (se) răsuci, a răzbi, a (se) repezi, a reteza, a (se) rostogoli, a sălta, a sări, a scărmăna, a (se) scărpina, a scormoni, a scotoci,a (se) scufunda, a (se) scurge, a (se) scutura, a secera, a sfâşia, a sfredeli, a smulge, a smunci, a spârcui, a spinteca, a străpunge, a strânge, a (se) strecura, a strivi, a stropi, a struni, a şchiopăta, a şfichiui, a (se) tăvăli, a (se) târî, a târşâi, a tescui, a trage, a (se) trânti, a tremura, a tresări, a tropăi, a trosni, a ţâşni, a ţopăi, a vâsli, a vântura, a viermui, a (se) zbate, a zvâcni, a (se) zvârcoli, a zvârli, a (se) zbengui, a zbughi, a zbura, a zburda, a zdrenţui, a zdrobi, a zgâlţâi, a se zgârci, a zgârâia, a zgudui, a zori.

6. Mişcare + Rezultat:

Ex. *Frodo **se prăvăli** pe un scaun din hol.*

7. Mişcare + Figură:

Ex. *Frodo se simţi cuprins de smerenie şi teamă şi **se chirci** pe fundul bărcii.*

Lexicalizarea Mișcării și a două elemente semantice poate fi ilustrată prin următoarele exemple:

8. Mişcare + Traseu + Modalitate:

Ex. *Am izbutit să scap şi **am fugit** spre miazănoapte.*

9. Mişcare+Figură+ Modalitate:

Ex. *Boromir **se trânti** încă o dată în uşă, închizând-o cu putere.*

10. Mişcare + Modalitate + Cauză:

Ex. *Iar eu am auzit că ea l-**a împins** în apă şi el **a tras**-o după sine, spuse Roşcovanul*.

În versiunea română am identificat exemple în care verbele de mișcare combină aceste elemente semantice și acestea reflectă tiparul utilizat în textul original.

Lexicalizarea Mișcării și a trei elemente semantice poate fi ilustrată prin următoarele exemple:

11. Mişcare + Traseu + Teren + Modalitate:

Ex. *Din cerul întunecat **se prăvăliră** înaripatele umbre, nazgûlii.*

Verbul „a se prăvăli” denotă o mișcare instantanee, direcționată (pe verticală, în jos), ce implică viteză, efort și un anumit grad de violență.

Ceea ce am observat ca urmare a analizei exemplelor este frecvența cazurilor de codificare a unui singur element semantic în verb, atât în engleză, cât și în română. Pe lângă cele două tipare majore de lexicalizare, ambele limbi dispun de micro-tipare prin care majoritatea elementelor semantice ale unui eveniment de mișcare sunt codificate.

2.6 Concluzii la Capitolul 2

1. În prezentul capitol, noțiunea de conceptualizare a servit drept element operațional-cheie pentru analiza tipologică și lexico-semantică a verbelor de mișcare și pentru stabilirea unor tipare tipice de lexicalizare cu implicații tipologice.
2. Propunându-ne să stabilim caracterul tipologic al limbii române în raport cu limba engleză sub aspectul conceptualizării mișcării, am recurs la tipologia propusă de L. Talmy. În baza modelelor de lexicalizare a mișcării, L. Talmy a introdus distincția tipologică dintre așa-zisele limbi verbale/LV și satelitare/LS (engl. *verb framed languages* vs. *satellite framed languages*) după capacitatea acestor limbi de a include în tema verbului sau a lăsa ca satelit elementul de ordin primar (cu caracter ontologic) Traseul.
3. Noțiunea de eveniment de mișcare și elemente constituente ale acestuia a permis identificarea unor îmbinări preferențiale a acestor elemente în lexeme verbale în cadrul fiecărei limbi, drept caracteristică tipologică relevantă.
4. Apartenența la un tip de limbă nu reprezintă o constantă în timp și nu înseamnă că limbile nu recunosc și alte modalități de lexicalizare a elementelor semantice în tema verbului (a se vedea VMm în limba română și verbele traseu în limba engleză și alte posibile clasificări de îmbinări pe care le propunem în acest capitol).
5. Tipologia binară, bazată pe includerea sau neincluderea Traseului în tema verbului, a fost revizuită și completată prin includerea criteriului secundar, Modalitatea mișcării, reieșind din studiile lui D.I. Slobin referitor la gradul de sensibilitate al limbilor la acest criteriu, mai exact la aranjarea limbilor conform creșterii graduale de la limbi sărace la limbi bogate în VMm.
6. La conjugarea celor două criterii (propuse de L. Talmy și de D. I. Slobin), am ajuns la concluzia că limba română este de tip VL (dominanță verbală), deoarece Traseul, principala componentă semantică, este tipic codificat în tema verbului, însă cu prezență semnificativă a VMm, marcate stilistic, reprezentând tiparul tipologic opus, satelitar (tipar secundar).
7. Când vorbitorii unei limbi doresc să descrie un eveniment de mișcare, aceștia sunt constrânși să utilizeze resursele disponibile, în special reieșind din tiparele de lexicalizare specifice acelei limbi. Deși toate limbile oferă suficiente resurse pentru conceptualizarea mișcării, în cadrul comunicării interculturale, distincțiile tipologice pot crea dificultăți mai mari sau mai mici în funcție de tipul discursului și parametrii pragmatici ai discursului.

3. DIFERENȚE TIPOLOGICE ENGLEZE-ROMÂNE LA TRADUCEREA TEXTULUI NARATIV (STUDIU DE CAZ)

3.1 Corpusul și metodologia studiului de caz

În prezentul capitol al tezei de doctorat, am abordat într-o manieră comparativă specificul limbii engleze (LS) și al românei (LV) din perspectiva traducerii textului narativ, deoarece textul tradus poate servi drept resursă importantă pentru investigarea tipologică a evenimentelor de mișcare. D. I. Slobin [209], [210] a observat că diferențele de lexicalizare sunt reflectate direct asupra stilului și caracterului unui discurs (de exemplu, asupra gradului de dinamicitate) sau a unei narațiuni care descrie evenimentele de mișcare și lingvistul a subliniat că este foarte important de a se ține cont de acest fapt, în special în procesul de traducere, deoarece în acest caz, este necesară ajustarea stilului textului țintă la cel al textului sursă.

Aspectul practic al studiului a constat în identificarea diferențelor tipologice dictate de diferențele calitative și cantitative (subiective și obiective) ale clasei de verbe de mișcare de care dispun vorbitorii celor două limbi. Pentru a verifica modul în care se reflectă diferențele tipologice în plan interlingvistic, din punct de vedere al comunicării interlingvistice, textul narativ a fost luat ca sursă. Analizând cele două narațiuni, ne-am centrat pe mecanismele compensatorii pentru distincțiile reprezentate de cele două tablouri ale lumii redate în cele două versiuni ale romanului, comparând dacă universul narativ al originalului a fost redat cu același grad de detaliere ca și în textul sursă și dacă cititorii traducerii au „vizualizat” aceleași evenimente de mișcare precum cele descrise de textul sursă.

Reieșind din faptul că limba engleză și limba română sunt două limbi diferite ca structură și origine genetică și bazându-ne pe cele menționate de L. Talmy în privința apartenenței limbii române la tipologie, dar, de asemenea, ținând cont de faptul că studiile comparative ce au urmat după cercetările de pionierat ale lui L. Talmy au demonstrat că nu există tipuri pure și că în limbile de același tip se atestă o diversitate (indusă și prin contactul cu o limbă ce are un alt profil tipologic), am presupus că prezentul studiu contrastiv va dezvălui diferențele legate de ce elemente semantice codifică aceste două limbi, ce mijloace utilizează și cât de frecvent și care este impactul acestor codificări asupra procesului de traducere a unui text narativ. Astfel, accentul a fost pus pe felul în care se manifestă verbele de mișcare de mod în textul narativ, valoarea acestora în narațiune (stilistica textului), mijloacele lingvistice de care dispune limba română pentru a transpune aceste verbe, dificultățile de traducere a verbelor de mod în limba română, numărul acestora – toate aceste aspecte afectând structura, percepția și dinamica textului.

Studiul de caz s-a făcut doar în baza romanului „Stăpânul Inelelor” de J.R.R. Tolkien (în engl. ***The Lord of the Rings*** sau ***LOTR***), versiunea engleză și a unei singure traduceri în limba română, materialul tradus servind drept un fundament pentru a confirma sau infirma cele expuse de L. Talmy în raport cu LV din care face parte, *a priori*, limba română. Dacă ar fi existat mai multe versiuni, acest fapt ar fi oferit oportunitatea de a investiga strategiile de traducere utilizate de diferiți traducători. Totuși, pentru a urmări anumite tendințe, pentru a înțelege care sunt limitele limbii române sau cât de sensibilă este aceasta la redarea nuanțelor subiective și obiective ale componentelor semantice ale unei situații de mișcare din engleză, a fost suficientă doar o singură traducere.

Alegerea romanului, considerat a fi un fenomen cultural major, a fost dictată de caracterul dinamic al acțiunii, de presupunerea că textul va conține lexic ce ar aparține diferitor registre de limbă, de anticiparea situațiilor de mișcare, de existența traducerii în limba română, dar și de faptul că ipotezele teoretice legate de diferențele tipologice privind modul în care vorbitorii tipic descriu un eveniment de mișcare au fost anterior testate în cadrul studiilor interlingvistice în rândul populațiilor de adulți și de copii pe baza conversațiilor, desenelor animate (*Pantera roz*), filmelor, imaginilor (*Broscuțo, unde ești?*) și a textelor narative (ca de exemplu, *Alice în Țara Minunilor*, *Hobbit-ul*, *Alchimistul*, *Harry Potter*).

Deși pentru analiză au fost culese **2482** de exemple de evenimente de mișcare din versiunea engleză a lucrării, doar cele mai pertinente exemple au fost supuse studiului comparativ cu cele din română. Fiecare eveniment de mișcare din versiunea engleză a fost echivalat cu o singură propoziție ce codifică o situație în care are loc mișcarea conceptualizată și în care sunt utilizate verbe de mișcare. Evenimentele de mișcare selectate descriu deplasarea hobbiților, oamenilor, elfilor, piticilor, orcilor, călăreților negri, cailor, poneilor, lupilor, păsărilor.

Fiind conștienți de faptul că volumul materialului avea să fie unul extins, am decis să abordăm detaliat doar exemplele care au fost extrase din primul volum al lucrării lui Tolkien, „Frăția Inelului”. Am decis să ne axăm în profunzime acest volum, deoarece:

- acest volum conține cel mai mare număr de verbe de mișcare (*3060*), comparativ cu volumele 2 și 3 (*2240* de verbe și *2040* de verbe respectiv);
- majoritatea articolelor publicate în cadrul studiilor de doctorat s-au axat pe exemplele colectate din această parte;
- situațiile sunt identice în toate cele trei volume, deși, volumul 3 conține și lexeme ce desemnează mișcarea pe câmp de luptă și anumite acțiuni specifice unui astfel de mediu;

- din volumele 2 și 3 am cules doar cele mai ilustrative exemple de verbe și de evenimente de mișcare pentru a compensa lipsa exemplelor din primul volum în cazul în care era necesar a ilustra anumite fenomene.

Toate exemplele colectate (evenimentele de mișcare) au fost divizate pe segmente (reieșind din recomandările propuse de Ş. Özçalışkan [187]), observând cum a fost distribuită informația despre mișcare la nivel de componente ale propoziției, care sunt limitările limbii române la împachetarea informației (reieșind din tiparul de lexicalizare) și ce construcții sintactice are aceasta la dispoziție.

În ambele limbi, fiecare segment conține un verb de mișcare. Exemplele cu Parcurs exprimat în verb și Modalitate a realizării mișcării exprimată în element subordonator (*a intra alergând*) au fost considerate ca reprezentând un segment, deoarece aceasta este regula canonică de exprimare a modalității și a parcursului în română și chiar dacă în textul englez am identificat construcții care conțineau un verb general (sau un verb ce exprima Traseul/Modalitatea realizării mișcării) urmat de un participiu - *go tramping*, *pass running*, *enter creeping*, acestea oricum au fost considerate ca un singur eveniment. Însă, acesta nu este un model utilizat frecvent în engleză.

Astfel, în versiunea engleză a textului, am identificat evenimente care conțineau –

- 1 segment (reprezintă majoritatea exemplelor):

a. *The prostrate hobbits **leaped** to their feet.*
b. *Hobbiţii prosternaţi **săriră** în picioare*.

- 2 segmente:

a. *He **picked up** his bag and **moved** to the door.*
b. ***Apucă** sacul şi **se îndreptă** spre uşă.*

- 3 segmente:

a. *He **came** and **sat curled** up at Frodo's feet, where at last he **nodded** and closed his eyes.*
b. *El **se apropie** de Frodo, se **încovrigă** la picioarele lui şi, **dând din cap**, închise în sfârşit ochii.*

- 4 segmente:

a. *He **wandered** in loneliness, weeping a little for the hardness of the world, and he **journeyed** up the River, till he **came** to a stream that flowed down from the mountains, and he **went** that way.*
b. *El **a pornit** pe drumuri singur-singurel, plângând puțin din pricina vitregiei vieții, **a luat-o** în sus pe Râu, până când **a ajuns** la un izvor care țâșnea din munți și **a apucat-o** de-a lungul lui.*

- 5 segmente:

a. Ex. *Many **had gone** east and south; and some of these **had crossed** the Mountains and **entered** Mirkwood, while others **had climbed** the pass at the source of the Gladden River, and **had come** down into Wilderland and over the Gladden Fields.*
b. *Mulți **o apucaseră** spre sud-est; câțiva dintre aceștia **au trecut** de partea cealaltă a Munților și **au intrat** în Codrul Întunecat, în vreme ce alți câțiva **urcase** trecătoarea până la izvoarele Pârâului Vesel, **coborâseră** în Țara Pustietății și **străbătuseră** Câmpiile Vesele.*

Majoritatea evenimentelor sunt construcții coordonate, ca de exemplu: *It **wandered** off southwards and **passed** out of the Wood-elves' ken*, deși, am identificat și construcții subordonate: *They **had** just **dismounted** to **lead** their ponies up the last steep slope*.

Ceea ce ne-a interesat în studiu sunt preponderent evenimentele de mișcare reală, deși examinăm și evenimentele de mișcare fictivă. Studiul a exclus evenimentele ce redau mișcarea metaforică.

Studiul de caz a fost realizat în baza constatărilor lui L. Talmy privitor la tipologie, utilizând în egală măsură perspectiva lui D. I. Slobin privitor la textul narativ și traducere și a lui J. Zlatev și P. Yanklang [267], care au propus o serie de parametri ce generează diferențe dintre LV și LS:

Tabel 3.1 Parametri specifici limbilor

Parametru	LV	LS
Prezența Traseului	*în verb*	*în satelit*
Co-evenimentul (Modalitatea sau Cauza)	*element periferic; excepție – în verb*	*în verb; excepție – element periferic*
Traversarea limitei (boundary-crossing)	*este permisă cu verbele Traseu; este permisă cu verbele de Mod cu anumite excepții*	*este permisă necondiționat*
Mai multe segmente de Traseu într-o propoziție	*deloc sau rar*	*Frecvent*
Utilizarea VMm	*Redusă*	*frecventă*
Descrierea detaliată a Terenului	*Redusă*	*frecventă*
Granularitatea evenimentului de mișcare	*Redusă*	*frecventă*

Descrierea scenei	*Prezentă*	*Rară*

I. Ibarretxe-Antuñano [120, p. 321] de asemenea contribuie la aceste constatări, specificând domeniile în care pot fi depistate diferențele tipologice dintre limbi. De exemplu, limbile satelitare dispun de un lexic bogat, care le permite să exprime cele mai subtile nuanțe ale modului/modalității în care are loc mișcarea. De asemenea, limbile care aparțin acestui tip acordă atenție detaliilor legate de teren, așa precum sursa, mediul în care are loc deplasarea sau unde este localizat un subiect/obiect și ținta, destinația Figurii aflate în mișcare. Adițional, numărul scenelor cu mișcare dinamică este predominant, comparativ cu numărul scenelor statice.

La decodificarea evenimentelor de mișcare, am ținut cont și de ceea ce propus D. I. Slobin [217, p. 117-118] în raport cu sub-elementele pentru fiecare dintre categoriile semantice.

Astfel, la baza analizei elementelor frame-ului au stat următoarele criterii :

Figura –

- numărul (una sau mai multe)
- tipul (ființă umană, animal, pasăre, obiect),
- postura adoptată (schimbarea posturii la începutul sau la sfârșitul traseului).

Parcursul –

- direcția mișcării,
- componente deictice implicate,
- conturul mișcării (mișcare curbată, în zigzag, etc.).

Extinderea –

- cadrul spațial al mișcării,
- cadrul temporal,
- durata mișcării sau corelația dintre mișcare și punctele spațiale.

Modalitatea –

- forța,
- dinamicitatea,
- frecvența,
- mijloacele de redare a mișcării.

Terenul –

- sursa (localizare inițială, traversarea unei frontiere sau nu),
- ținta (localizare finală, traversarea unei frontiere sau nu),
- punctele de referință,
- substratul linear: drum, pod,

- mediu (aerian, terestru, acvatic).

Atunci când s-a analizat textul englez și traducerea acestuia, a-a ținut cont de aceste categorii.

3.2 Traducerea ca proces de codificare și recodificare a evenimentelor de mișcare

În ultimele două decenii, au fost publicate o serie de cercetări care promovează aplicarea rezultatelor din lingvistica cognitivă în domeniul traducerii. Studiile date pun accent asupra faptului că transferul de sens nu implică doar o corespondență sintactică și lexicală dintre textul sursă și textul țintă – este o utopie, spunea R. Correia, de a considera că traducerea este un proces de căutare a identității textuale [68, p. 38].

Din punctul de vedere al lingvisticii cognitive, traducerea poate fi percepută drept o reconceptualizare a mesajului textului sursă, mediat de cunoștințele lingvistice și enciclopedice, preferințele și așteptările vorbitorului [165]. Această reconceptualizare reflectă un proces ce constă din mai multe cicluri mentale care depind de limba traducătorului, de context și de principiile cognitive ce organizează conceptualizarea realității: în primul rând traducătorul absoarbe mesajul textului sursă și apoi, îl reconceptualizează în textul țintă [256].

Reconceptualizarea se produce inevitabil în procesul de traducere, deoarece acest fapt este dictat de parametrii din limba țintă, de un alt context (autor – traducător – public) și de preferințele subiective ale traducătorului atunci când alege anumite mijloace lingvistice. Prin urmare, mesajul tradus este reconstruit, deși se aseamănă cu mesajul original, iar rolul traducătorului este de a înțelege mesajul autorului care reflectă intenția acestuia în conceptualizarea unei situații, pentru a evita denaturarea situației originale.

Adițional, traducătorul trebuie să țină cont de diferitele tipare de lexicalizare care sunt fixate în limba sursă și să păstreze construalul original, reieșind din resursele limbii sale. Traducătorul nu se poate abate de la sensul textului, nu poate face abstracţie de stil, dar trebuie să modeleze textul după particularităţile limbii în care traduce şi îl poate finisa cu tuşele pe care le aplică. Aici intervine nota personală, distinctă, a fiecărui traducător [16].

Traducerea, este mai mult decât transferul unui text dintr-o limbă în alta, aceasta este un exemplu de comunicare interculturală, ce depășește rigorile lingvistice, care, fără îndoială, sunt esențiale pentru a asigura calitatea traducerii, însă, textul tradus trebuie adaptat cultural cititorului țintă. Astfel, traducătorul este pus în situația de a găsi un echilibru între a fi fidel textului original și a produce un text care să fie acceptat și ușor de înțeles de către cititorii limbii țintă, asigurându-se că nu se pierde farmecul textului sursă, dar și că traducerea în limba țintă nu sună straniu.

Traducătorul, credem noi, trebuie „să sclipească” până la ultima pagină, să redea lumea autorului, creând un text pe care cititorul îl va înțelege, reieșind din propriul său tablou al lumii.

Traducerea este percepută și ca proces, și ca produs al acestui proces. Procesul de traducere, din punctul de vedere al I. Horea, traducătoarei „Stăpânului Inelelor”, este fundamental acelaşi, indiferent de gen: „trebuie să-ţi însuşeşti textul ca şi când l-ai fi născocit tu, să-l pătrunzi în toate fibrele sale, să intri în pielea fiecărui personaj şi să vorbeşti cu glasul lui, să gândeşti cu mintea lui, să vezi lumea prin ochii lui. Cu alte cuvinte, să intuieşti şi să-ţi apropriezi în totalitate ceea ce a gândit şi a văzut autorul când a scris textul respectiv” [16].

Examinarea procesului traducerii rămâne un aspect ce implică unele provocări, deoarece este necesar de a avea acces la procesele cognitive care au loc în timpul realizării traducerii. Ceea ce este disponibil e chiar produsul acestui proces – textul țintă și prin urmare, metoda cea mai des aplicată în cercetarea traducerilor este analiza textului tradus [87, p. 31]. De exemplu, „Stăpânul Inelelor” reprezintă un univers lingvistic ce constituie o provocare pentru traducătorul acestei capodopere și dacă acest univers nu ar fi fost înțeles, practic, ar fi fost imposibilă realizarea unei traduceri bune.

Punctul de plecare în procesul de analiză a exemplelor din acest capitol a fost divizarea evenimentelor de mișcare pe categorii, în dependență de aspectul cercetat, așa precum perspectiva narativă, stilul și registrul narațiunii.

A. Perspectiva narativă

În această parte a subcapitolului, am urmărit scopul de a înțelege al cui punct de vedere este prezentat și tradus, cine evaluează situația în care este implicat un personaj.

Lumea lui J.R.R Tolkien poate fi percepută drept o lume a parcursurilor sau a mișcărilor în exterior, dar și o călătorie spre interior. Pe lângă obiectivul central de cercetare a spațiului, conceptul de mișcare ne permite să observăm și alte aspecte, precum lumea interioară a subiectului/subiectelor acțiunii.

Lucrarea „Stăpânul Inelelor” are o perspectivă fixă și un narator omniscient, care nu este unul dintre personaje, în pofida faptului că pe parcursul narațiunii, în cadrul dialogurilor, apar istorii descrise din perspectiva diferitor personaje. Prin urmare, naratorul vede și cunoaște orice detaliu, dar și abordează lucrurile într-un anumit mod, de exemplu, adoptă o atitudine ironică sau empatică față de personaje, acest lucru fiind redat prin verbele de mișcare.

(1) a. *Frodo and Bilbo followed the wizard quickly along the winding path back to the house; behind them, uninvited and for the moment forgotten,* ***trotted*** *Sam.*

b. *Frodo şi Bilbo îl urmară în grabă pe vrăjitor de-a lungul aleii întortocheate ce ducea spre casă; în urma lor, nepoftit şi uitat,* ***tropăia*** *Sam.*

(2) a. *He **knelt** for a while, **bent** with weeping, still **clasping** Boromir's hand.*

b. ***Rămase** o vreme **în genunchi**, hohotind **aplecat**, cu mâna lui Boromir **încleştată** într-a sa.*

(3) a. *Aragorn **smote** to the ground the captain that stood in his path, and the rest **fled** in terror of his wrath.*

b. *Dintr-o lovitură Aragorn **doborî** căpetenia gărzilor ce i se pusese în cale şi ceilalţi orci **o zbughiră** care-ncotro îngroziţi de furia lui.*

Toate verbele de mișcare din aceste exemple sunt expresive, unele redând emoțiile trăite de personaje în anumite situații. Totuși, am putut observa, atunci când am decodificat evenimentele de mișcare, anumite diferențe în felul în care aceste mișcări au fost exprimate de ambele limbi, dar și de percepțiile pe care le induc asupra cititorului.

În (1), de exemplu, verbul englez 'trot', care codifică mișcarea și mmodul/modalitatea în care are loc mișcarea (mai exact, viteza) a fost tradus în română prin verbul onomatopeic 'a tropăi', care codifică mișcarea și zgomotul produs de picioare. Reieșind din aceasta, putem presupune că imaginea creată în mintea cititorului de limbă română ușor diferă de cea generată de textul englez, din cauza „zgomotului": în engleză, cel care „aude" mișcarea lui Sam este doar naratorul, pentru că celelate două personajele erau prea ocupate ca să îl „*urmeze în grabă pe vrăjitor*" și au uitat (adică, nu l-au auzit) de „nepoftitul" Sam. Sau, am putea presupune că traducătorul a insinuat că Sam era supărat și de aceea mergea apăsat, sau, poate, a făcut referire la greutatea lui? J.R.R. Tolkien nu îl descrie direct pe Sam ca fiind obez, însă în volumul II, unul dintre personajele lucrării îl percepe drept un hobbit „*sturdy* (masiv, robust, puternic, solid (n.tr.). În versiunea română a romanului, această caracteristică a fost omisă), mototol şi tâmpit". Oricare ar fi fost motivul alegerii acestui verb, presupunem că traducătorul a optat pentru un verb care descrie un anumit tipar al mișcării umane, din gama limitată de verbe de mișcare de mod disponibilă în limba română.

Verbele de mișcare ne permit să evaluăm starea internă a persoanei. Printre verbele identificate în textul tradus care reflectă starea interioară a personajului, enumerăm: *a se smunci, a tremura, a se chirci, a țopăi, a dănțui, a se azvârli, a se năpusti, a o șterge, a se foi, a o lua la sănătoasa, a țâșni*. Astfel, evenimentul de mișcare (2) este un exemplu când mișcarea, dar și emoțiile sunt redate printr-o combinație dintre postură sau poziție statică (*în genunchi, aplecat*) și gesturi (*încleșta*). Însă, imaginea creată în mintea cititorului de limbă română diferă din cauza felului în care a fost tradus verbul *clasp*: în limba română acțiunea a fost inversată prin schimbare de diateză (*clasp* – diateză activă versus *încleștată* – diateză pasivă) astfel încât, cititorul ar putea crede că Boromir îl strânge pe Aragorn de mână și nu invers.

În ceea ce privește exemplul (3), au fost remarcate diferențe semantice, dar și de registru, între verbul englez ’flee’ și cel românesc ’a zbughi’. Primul lexicalizează atât sursa, cât și ținta (deși nu sunt expres redate), componentele intensitate și intenție și descrie o mișcare de durată care implică fuga de pericol, părăsirea locului actual și propria salvare, în timp ce verbul românesc redă o mișcare rapidă, neașteptată și dinamică, care în plus, este haotică, răzlețită: *care-ncotro*.

Am observat că naratorul permite cititorilor să „fie parte” a lumii narate în interiorul textului, să urmărească în de aproape scenele și personajele prin obiectivul camerei sale, de parcă ar fi în spatele acesteia și este empatic la emoțiile lor.

(4) a. *Frodo **ran along** the path crying help! help! help!*

b. *Frodo **o rupse la fugă** pe cărare, strigând ajutor! ajutor! ajutor!*

În opinia noastră, expresia din (4b) pare să redea o scenă mai dramatică decât cea din (4a). Aceasta este marcată stilistic, codifică un tipar al mișcării umane, denotă caracterul incoativ al mișcării și redă starea lăuntrică a personajului (frică, disperare).

(5) a. *The River **thunders** down from Nen Hithoel.*

b. *Râul **se prăvale** în jos din Nen Hithoel*.

Verbul din (5b) exprimă modul/modalitatea în care are loc mișcarea, însă nu induce în mintea cititorilor aceeași imagine pe care o creează verbul ’thunder’: astfel, râul este perceput de cititorul român doar ca fiind rapid, în timp ce cititorul de limbă engleză poate să își imagineze râul care se prăvale și care este zgomotos.

În privința acestei construcții, am dori să subliniem importanța contextului în care aceasta este plantată. Privat de context, acest eveniment ar fi putea induce unele diferențe de percepție legate de locul unde ar putea să se poziționeze cititorul în momentul „vizualizării” scenei: acesta ar putea să se afle pe malul lacului *Nen Hithoel*, imediat în fața cascadei, pe lac, înainte de cascadă sau, în josul râului, după cascadă. Însă, contextual, poziția cititorului este dictată de verbul *come* din segmentul ce precede scena cu cascada: *You **will come** to the rapids of Sarn Gebir, and maybe at last to the great falls of Rauros where the River thunders down from Nen Hithoel* și de o altă propoziție anterioară: *I will furnish your Company with <u>boats</u>*. Prin urmare, cititorul poate conceptualiza mai multe bărci aflate pe mijlocul lacului, care se vor îndrepta spre cascadă și în josul apei. Deși verbul cu componenta ce redă modul în care are loc mișcarea ’a se prăvăli’ codifică orientarea mișcării, traducătorul a adăugat adverbul ’în jos’. Credem că această opțiune reiese din logica propoziției: în cazul absenței adverbului, *se prăvăli din Nen Hithoel* ar fi afectat geometria spațială a situației din engleză.

În unele cazuri, traducătorul de limbă română omite anumite nuanțe ale VMm din textul englez, ca de exemplu, în (6b), care de asemenea, afectează percepția scenei:

(6) a. *The black figures **fled** from the house*.

b. *Siluetele negre **părăsiră** casa în goană*.

Presupunem că intenția autorului nu a fost doar de a reda viteza cu care se mișcă personajele, dar și emoția mișcării: verbul 'flee', implică „fuga de pericol". Dimpotrivă, în evenimentul tradus, s-a utilizat un verb neutru, incoativ însoțit de adverbul 'în goană' care doar parțial compensează sensul verbului din (6a).

În textul examinat am identificat și exemple cu verbe care nu sunt tipic utilizate pentru a descrie mișcarea umană, însă, prin extrapolare, pot fi atribuite mișcărilor personajelor. Astfel de verbe pot constitui exemple de hiperbole realizate prin metaforă:

(7) a. *He **can't fly** across rivers, and he can't jump waterfalls*.

b. *Nu poate **zbura** peste râuri şi nu poate sări peste cascade*.

B. Stilul și registrul narațiunii

În procesul de analiză a stilului retoric și al registrului narațiunii, am reieșit din cele propuse de D. I. Slobin [209], [210], [211], [212], [213] referitor la diferențele tipologice între limbi cu tipare diferite de lexicalizare. Diferențele date au o importanță majoră pentru traducător, acesta având rolul de a ajusta stilul retoric al limbii sursă la cel al limbii țintă. În acest proces de ajustare se pierde sau se achiziționează informații specifice despre Traseu și Mod, ceea ce duce într-un final, la apariția discrepanțelor dintre limbi.

Ca urmare a studierii exemplelor, am observat că versiunea engleză a narațiunii cuprinde mai multe pasaje descriptive ale traseului și se axează pe dinamica mișcării, în timp ce textul tradus conține mai puține detalii despre traseu și mai multe descrieri ale scenelor în care are loc acțiunea (descrieri ale locului în care se află personajele sau anumite obiecte). Acest aspect este tipic pentru LV și încetinește descrierea cursivă a deplasării:

(7) a. *There, choosing a gap between the watchers, he **passed** like an evil shadow <u>out into</u> the night, <u>down</u> the slope and <u>away westward towards</u> the river that flowed <u>out of</u> the forest*.

b. *Acolo căută o spărtură printre străjeri şi **trecu**, ca o umbră în noapte, pe povârniş şi mai departe, spre apus, unde râul **ieşea** la liziera pădurii*.

(8) a. *I **went** <u>down to</u> West-gate, and then <u>back up towards</u> South-gate*.

b. ***M-am dus** la Poarta de la Apus, apoi **m-am întors să merg** la Poarta de la Răsărit*.

(9) a. *They **went** <u>down</u> the slope, and <u>across</u> the stream where it **dived** <u>under</u> the road, and <u>up</u> the next slope, and <u>up</u> and <u>down</u> another shoulder of the hills*.

b. ***Coborâră** panta, **trecură** pârâul acolo unde acesta se ascundea sub drum, **urcară** povârnişul următor şi apoi **coborâră** iarăşi şi **urcară** la loc un alt colnic*.

Acest lucru se datorează faptului că limba română redă diferite segmente ale traseului prin verbe separate, contrar englezei, care lexicalizează aceste segmente în sateliți, ceea ce permite o descriere mai detaliată a traseelor complexe. Astfel, cititorul de limbă română poate să impliciteze Traseul redat de sateliți din context:

(10) a. *The other two **ran** quickly to the left and down into a little hollow not far from the road.*

b. *Ceilalţi doi **alergară** iute spre stânga şi **se pitiră** într-o scobitură, nu departe de drum.*

De asemenea, am putut evidenția și faptul că versiunea engleză conține mai multe detalii privitor la modul în care are loc mișcarea decât versiunea în limba română. Suntem de acord, în acest caz, cu opinia autorilor R. Berman și D. I. Slobin [33], conform căreia, modul/modalitatea realizării mișcării este specificată într-o măsură mai mare de limbile satelit, probabil din cauza gamei variate de verbe care codifică modalitatea și schimbarea locului.

Utilizarea expresiilor idiomatice în versiunea română este un alt aspect pe care l-am cercetat în cadrul studiului nostru. Expresiile, alături de locuţiuni, după cum notează V. Ilincan [12, p.5], ocupă o pondere importantă în structura oricărei limbi atât la nivel popular, cât şi la nivel literar. Asemenea construcţii stabile s-au constituit de-a lungul secolelor, ele s-au schimbat ori au ieşit din uz şi reprezintă mărturii ale modului de a gândi şi de a se exprima al vorbitorilor unei comunităţi etnice şi care, datorită îmbinărilor, de cele mai multe ori inedite, sunt capabile să plasticizeze ideile exprimate şi să imprime comunicării, în general, o notă aparte.

Analiza exemplelor selectate ne impune observaţia că aceste construcții sunt caracterizate printr-o expresivitate deosebită. Emotivitatea și expresivitatea sunt printre caracteristicile principale ale acestor exemple. Astfel, am putut observa o gamă variată de emoții care au fost exprimate de expresiile utilizate în versiunea română.

În textul englez, majoritatea acestor expresii sunt echivalente verbelor de mișcare, după cum poate fi observat din exemplele colectate, cu unele excepții, când și textul sursă face uz de locuțiuni. Presupunerea noastră este că, în încercarea de a păstra sensul și dimensiunile stilistice şi expresive ale textului original, traducătorul a simțit nevoia de a prezenta bogăţia limbii române, utilizând în acest scop, expresiile:

A o șterge

a. ***Şterge-o** dacă pui preţ pe blana ta scârboasă!*

b. ***Fly**, if you value your foul skin!*

În română, s-a utilizat un verb la imperativ ce redă actul de „alungare”: personajului i se cere să părăsească locul aflării sale. Ordinul este exprimat cu agresivitate.

A fugi mâncând pământul

a. *Frodo **fugea mâncând pământul** şi orbeşte pe potecă în sus*.

b. *Frodo **was leaping** blindly up the path to the hill-top*.

Deși limba română dispune de verbe ce descriu viteza și frecvența mișcrării, așa precum „a goni", „a fugi", „a alerga", totuși, traducătorul a utilizat expresia „a fugi mâncând pământul", conferind enunțului un caracter dramatic și dinamic. În textul sursă, autorul a utilizat un verb de mișcare („leap") ce descrie o deplasare în sus, rapidă, realizată cu efort, prin săritură. Reieșind din aceasta, am putea sublinia diferențe fine dintre cele două enunțuri, din punctul de vedere al vitezei, efortului și al tipului de deplasare.

A da bir cu fugiții

a. *Arcaşii orci traseră sălbatic, apoi **dădură bir cu fugiții***.

b. *The orc-archers shot wildly and then **fled***.

Verbul englez „flee" a fost transpus în limba română printr-o expresie veche, care își are originea în epoca fanariotă și care face referire la oamenii care încălcau legea sau nu doreau să plătească birul, refugiindu-se în Balta Brateșului. Verbul *to flee* este un verb ce face parte din categoria *borderline*, după cum îl califică J. Huber [123], deoarece îmbină atât informația despre Traseu (mișcare dinspre, mișcare în direcția opusă, într-o parte), cât și cea legată de Modalitatea desfășurării acțiunii (viteză, pericol, frică), dar și expresia românească denotă fuga de pericol și implicit, Traseul parcurs de orci. Deși sursa și nu este menționată nici în engleză, nici în enunțul românesc, aceasta este cunoscută din context.

A face o tumbă

a. *Dragonul trecu ca un fulger şi **făcu o tumbă***.

b. *The dragon passed like an express train and **turned a somersault***.

Următoarele exemple de expresii le-am identificate în versiunea română a LOTR:

A da bir cu fugiții, a da buzna, a da din cap, a da din coate, a da fuga, a da năvală, a da o raită, a da pinteni, a da târcoale, a da zor, a domoli goana, a duce de dârlog, a face o tumbă, a face un salt, a face stânga-mprejur, a fi pus pe fugă, a fugi mâncând pământul, a grăbi pasul, a iuți pasul, a învineți cu ghionturi, a lua în cârcă, a lua picioarele în spinare, a lua tălpășița, a lua zborul, a lua-o la fugă, a lua-o la goană, a lua-o mai sănătos, a o întinde, a o lua cătinel, a o lua hurducat, a o lua iute, a o lua la sănătoasa de sfârâie călcâiele, a o lua mai ușor, a o lua repede, a o lua sălbatec, a o lua valvârtej, a o lua voinicește, a merge cu ochii în patru, a o porni ca săgeata, a porni ca din pușcă, a porni cu pas întins, a porni în fugă, a porni în galop, a porni în salturi, a pune pe fugă, a o rupe la fugă, a o rupe la sănătoasa, a rupe-o de fugă, a scârțâi din picioare, a o șterge, a o șterge cu coada între vine, a o șterpeli, a trage o fugă, a trage un șut, a veni ață, a veni cu tăvălugul, a urma în goană, a zbughi ca un iepure.

În procesul de studiere a surselor lexicografice românești, am identificat și alte expresii care redau deplasarea, dar care nu au fost identificate în textul narativ studiat: *a călca (a merge, a umbla) ca pe ace* – a călca cu grijă; *a spăla putina* – a fugi, a pleca precipitat; *a nu atinge pământul* – a dansa grațios și sprinten; *a umbla în bobote* – a umbla fără rost; *a se târî pe brânci* – a se târî pe mâini și picioare; *a merge buziș* – a merge într-o parte; *a-și îndrepta cărările* – a apuca într-o anumită direcție; *a o cârpi de fugă* – a fugi; *a o lua de-a chioara* – a merge orbește; *a o croi la fugă* – a merge foarte repede.

Aceste locuțiuni expresive și cu valoare stilistică ale limbii române „sunt fapte de limbă înzestrate cu o zonă expresivă, dar nu a unui individ, ci a poporului întreg", spunea T. Vianu și „ele nu exprimă pe autorul lor anonim, ci tot poporul care şi le-a însuşit, desigur pentru motivul că au corespuns fanteziei şi sensibilităţii lui" [24].

În ceea ce privește discursul narativ, am putut observa că traducătorul român l-a construit în așa mod, încât acesta, în anumite cazuri, capătă caracteristici ale poveștii. Prezentăm, în continuare, unele exemple care ilustrează acest caracter:

a) Utilizarea verbelor populare, regionale și arhaizante –

Presupunem că utilizând aceste lexeme, traducătorul a avut drept scop producerea unui efect stilistic, crearea unei atmosfere specifice sau, generarea unui text expresiv. În textul original, au fost utilizate verbe ce nu au un caracter similar.

A purcede

a. *Cei trei încropiră o gustare modestă şi* ***purceseră*** *mai departe.*
b. *They ate a very frugal supper, and then* ***went*** *on again.*

A se preumbla

a. *Într-una din seri, Frodo şi Sam* ***se preumblau*** *agale în aerul răcoros al amurgului.*
b. *One evening Frodo and Sam* ***were walking*** *together in the cool twilight.*

A zvârli

a. *Gandalf* ***îşi zvârli*** *desaga mică pe umăr, iar apoi sări în spinarea lui Iute ca Gândul.*
b. ***Slinging*** *the small bag across his shoulders, the wizard leapt upon the horse's back.*

A dănţui

a. *Începu* ***să dănţuiască*** *pe masă.*
b. *He* ***capered*** *about on the table.*

A cotrobăi

a. *Înălţă capacul şi* ***cotrobăi*** *înăuntru.*
b. *He lifted the lid and* ***fumbled*** *inside.*

A aburca

a. ***Îşi aburcară*** *raniţele în spate.*

b. *They* ***shouldered*** *their packs.*

b) Utilizarea interjecțiilor și a onomatopeelor (formulare familiară) –

În text, interjecţiile și onomatopeele sunt utilizate pentru a marca plasticitatea și expresivitatea textului, dar și pentru a reda diverse emoţii și sentimente, dorințe și îndemnuri și zgomote. De asemenea, am putut observa rolul acestora în descrierea unor situații nostime, ironice:

a. ***Haida****, luați-o din loc.*

b. *Run away now!*

a. *Veneau repede*, ***troca-poc, troca-poc, troca-poc****.*

b. *They were going fast, with a light* ***clippety-clippety-clip****.*

a. *Tot mai clar şi mai aproape răsunau acum clinchetul clopoţeilor şi tropăitul copitelor,* ***troca-poc, troca-poc****.*

b. *Clearer and nearer now the bells jingled, and* ***clippety-clip*** *came the quick trotting feet.*

a. *There was a terrific splash, and a shout of* ***whoa****! from Frodo.*

b. *Se auzi o plescăitura puternică şi un strigăt de* ***văleu****! din partea lui Frodo.*

a. *He* ***snapped*** *his fingers under Frodo's nose and* ***stumped*** *off.*

b. ***Pocnind*** *din degete sub nasul lui Frodo, părăsi încăperea.*

a. *[…] there came into view a man […],* ***stumping*** *along with great yellow boots.*

b. *[…] în faţa ochilor celor doi hobbiţi […] apăru un om* ***tropăind*** *cu cizmele lui galbene şi uriaşe.*

c) Utilizarea repetiției –

Rolul repetiției, după cum a menționat M. Gogjar [10], este de natură organizatorică (din punct de vedere al simetriei textului), oferind, astfel textului, armonie și echilibru. Repetiția trebuie să urmărească un scop artistic, evitându-se situațiile când aceasta apare întâmplător și devine deranjantă.

În evenimentele de mișcare analizate, am observat următoarele cazuri de utilizare a repetițiilor:

- Prin reluarea verbului (redarea unei acţiuni de durată, ce se desfăşoară o perioadă lungă de timp) și inserarea pronumelui relativ „ce”:

a. ***Merseră*** *ce* ***merseră*** *şi nimeriră pe o cărare tăiată adânc.*

b. *<u>After a while</u> they plunged into a deeply cloven track.*

a. *Hobbiţii* ***alergară*** *ce* ***alergară*** *prin iarbă, după cum le spusese Tom.*

b. *The hobbits* ***ran*** *about for a while on the grass, as he told them.*

- Prin adverb exprimat prin interjecție verbală:

a. *Ei îl urmară* ***şontâc-şontâc****.*

b. *They* ***stumbled*** *after him as quickly as they could.*

- Prin utilizarea particulei ’ba’ repetată în frază, dar cu funcție enumerativă:

a. *O pasăre foarte mare, sus de tot şi în depărtare, care* ***ba se rotea****,* ***ba zbura*** *încet spre sud.*

b. *A great bird high and far off,* ***now wheeling****,* ***now flying*** *on slowly southwards.*

d) <u>Utilizarea elementelor de argou</u> –

În versiunea românească am identificat doar un singur exemplu element de argou, însă, am remarcat dorința traducătorului de a conferi umor și familiaritate fragmentului:

a. *Dacă ceea ce-am văzut se dovedeşte a fi adevărat până la urmă, cineva* ***o s-o ia pe coajă****.*

b. *If what I’ve seen turns out true, somebody’s going* ***to catch it hot****!*

e) <u>Utilizarea unor timpuri verbale</u> –

Dintre categoriile gramaticale ale verbului, după cum specifică Cr. Herțeg [11], aceea a timpului oferă cea mai mare nuanţare stilistico-semantică şi marchează cel mai intens textul din punct de vedere stilistic la nivelul fonetic, semantic, lexical şi sintactic. Preferinţa autorilor pentru anumite timpuri verbale este dictată de contextul în care scrie un autor.

În continuare, propunem câteva exemple demne de semnalat:

- Exprimarea viitorului colocvial

a. ***Om alerga*** *noi mai mult din pricina scurtăturilor, dar din pricina hanurilor alergam şi mai mult.*

b. *Short cuts make delays, but inns make longer ones.*

Valoarea expresivă a acestuia reiese din conotația dubitativă și accentul pus pe durata acțiunii. Utilizarea acestuia marchează registrul popular.

- Exprimarea viitorului anterior

a. *Dar pregăteşte-te să scrii o continuare, după ce* ***se vor fi întors*** *ei.*

b. *But get ready to write a sequel, when they **come back**.*

Viitorul anterior conferă propoziției un caracter livresc și de vechime. Reieșind din context, putem deslușI o incertitudine în discursul personajului („*după ce se vor fi întors*”), legată de acțiunea de a scrie, deoarece acesta cunoaște despre pericolul la care se expun cei ce pleacă.

- Exprimarea imperativului

a. ***Ride** forward! **Ride**! cried Glorfindel to Frodo.*

b. ***Ia-o** înainte! **Dă-i pinteni**! îi strigă Glorfindel lui Frodo.*

a. ***'Fly!'** he called. **'Fly!** The enemy is upon us!'*

b. ***Fugiţi**! urlă el. **Fugiţi**! Duşmanul e asupra voastră!*

Folosirea la imperativul afirmativ a verbului „*a o lua*” și expresiei „*a da pinteni*” în primul enunț din versiunea română, reflectă o stare de spaimă în faţa unui pericol iminent. Această stare de tensiune determină concentrarea întregii energii de articulare pe verb. Fără pronume, imperativul „*Fugiți!*” asigură, din punctul de vedere al subiectului vorbitor, o mai rapidă reacţie din partea destinatarului în sensul urmărit de emiţător [14, p.87].

3.3 Traseele complexe, boundary-crossing și telicitatea ca criterii tipologice relevante

Studiile tipologice anterioare au demonstrat că atunci când vor să exprime mișcarea, limbile au anumite preferințe sintactice și semantice de codificare a acestui concept. Descrierea detaliată a acestor preferințe ale limbilor constituie un exercițiu interesant, deoarece contribuie la o „analiză tipologică a discursului”, așa cum a fost specificat de către J. Myhill [120, p. 319].

Astfel, la redarea mișcării, elementele semantice, Modalitatea și Traseul, sunt repartizate pe structuri care variază de la o limbă la alta, în dependență de frecvența utilizării și caracterul lor mai mult sau mai puțin prototipic [275, p. 157], [234], [29], [286].

Deoarece Traseul este un element obligatoriu al evenimentelor de mișcare, limbile nu pot fi comparate nici din perspectiva acestuia și nici a accesibilității vorbitorilor la componenta dată, pentru că în absența Traseului, fie acesta exprimat prin verb sau satelit, nu putem vorbi despre un eveniment de mișcare, deoarece nu există mișcare. Ceea ce face limbile diferite este capacitatea de segmentare sau descriere detaliată a Traseului și ușurința cu care limbile creează așa-numitele ***Complex Path Constructions*** [215, p. 238] – evenimente de mișcare, numite de D. I. Slobin „journeys”, în care mai multe segmente de traseu (și teren) sunt atașate unui singur verb. Potrivit autorului, aceste structuri complexe sunt rar întâlnite în limbile verbale, comparativ cu limbile satelitare ce pot utiliza un singur verb însoțit de mai mulți sateliți în evenimentele de mișcare:

(1) *He **walked** home under the early stars **through** Hobbiton and **up** the Hill.*

Într-un studiu ce a cuprins 18 limbi, Bohnemeyer et al. [34] au investigat modul în care evenimentele complexe de mișcare sunt construite în diferite limbi. De exemplu, engleza are posibilitatea, datorită mijloacelor sale lingvistice, să exprime Traseul într-o singură clauză. Româna nu are această capacitate de a se baza pe mijloacele economicoase de redare a evenimentelor complexe similar englezei, care în astfel de situații, poate utiliza un verb alături de o pleiadă de sateliți direcționali:

(2) *The ancient East-West Road* ***ran through*** *the Shire* ***to*** *its end.*

(3) *He* ***thrust*** *a long arm* ***out*** *and* ***downwards****.*

(4) *He* ***was dragged out*** *and* ***down into*** *the water,* ***to*** *the bottom.*

Această diferență tipologică privitor la numărul de segmente care pot fi atașate unui verb dintr-un eveniment de mișcare are un impact considerabil asupra procesului de traducere a textelor narative dintr-o LS (engleză, de exemplu) în LV (română, de exemplu).

Există situații când traducătorul dorește să păstreze întreaga informație din textul original, însă, totul depinde de „ponderea narativă" ('narrative weight' [211, p. 213]) pe care o atribuie traducătorul fiecărei componente semantice a evenimentului de mișcare, inclusiv, Traseului.

Cel mai des, informația despre Traseu din construcțiile complexe din engleză se omite în traducere, deoarece nu este relevantă, nu este importantă pentru descrierea scenei sau este subînțeleasă din context.

Din cauza imposibilității LV de a atașa mai multe componente ale traseului la un singur verb, două tehnici au fost evidențiate pentru a aborda aceste cazuri:

1. Omiterea unui segment de informație care se referă la traseu:

(5) a. *He* ***sprang down*** *the steps and* ***away****, leaping down the path.*

b. ***Ţâşni*** *de pe scări şi făcu un salt pe cărăruie*.

2. Păstrarea informației despre traseu, inclusiv, prin introducerea unui nou verb de mișcare ce redă traseul (se va ține cont de aspectele lexicale și morfosintactice ale limbii):

(6) a. ***Down*** *again* ***the path went****, and then* ***up again****,* ***up*** *a long smooth hillside of turf,* ***towards*** *the light*.

b. *Cărarea* ***o lua*** *încă o dată la vale, şi iar la deal, pe panta lină, acoperită cu iarbă scurtă, spre lumini.*

(7) a. *They* ***trudged along*** *as fast as they could,* ***over*** *patches of grass, and* ***through*** *thick drifts of old leaves.*

b. *Hobbiții* ***se târau*** *cât de iute îi țineau puterile,* ***împiedicați*** *de petice de iarbă, de mormane de frunze moarte.*

Din cele observate ca urmare a analizei a peste **150** de exemple din LOTR, atunci când o propoziție engleză cu un verb cu Traseu complex este tradusă în română, aceasta este divizată în mai multe clauze, fiecare având propriul verb și prepoziții afiliate acestuia, fapt ce afectează caracterul dinamic al scenei (tempoul) din limba țintă:

(8) a. *He **walked** **down to** the gate **at** the bottom of the path, and then **on** a short way **down** the Hill Road.*

b. *Frodo **coborî** spre poarta de la capătul potecii și de acolo **merse** puțin pe drumul măgurii la vale.*

Deoarece abundă în verbe și prepoziții, evenimentul de mișcare tradus ar putea crea anumite dificultăți de percepție cititorului de limba română – la un moment dat, presupunem că ar fi necesară o relecturare a fragmentului, pentru a evita „pierderea în labirintul textual":

(9) a. *Their way **wound** **along** the floor of the hollow, and **round** the green feet of a steep hill **into** another deeper and broader valley, and then **over** the shoulders of further hills, and **down** their long limbs, and **up** their smooth sides again, **up** on to new hill-tops and **down into** new valleys*.

b. *Drumul lor **şerpuia** pe fundul văioagei, **înconjurând** poala verde a unui deal râpos, ca **să ajungă** într-o vale mai adâncă şi mai largă, de unde **urca** pintenul unui lanţ de coline mai depărtate, **coborî** clinele lungi, apoi **urcă** încă o dată pantele domoale, sus pe alte culmi de dealuri, şi iar în jos, în alte văi.*

(10) a. *They **went** **down** the slope, and **across** the stream where it dived under the road, and **up** the next slope, and **up** and **down** another shoulder of the hills.*

b. ***Coborâră** panta, **trecură** pârâul acolo unde acesta se ascundea sub drum, **urcară** povârnişul următor şi apoi **coborâră** iarăşi şi **urcară** la loc un alt colnic.*

Această segmentare se întâmplă deoarece româna, fiind o LV, solicită ca fiece schimbare de traseu să fie exprimată printr-un verb atunci când schimbarea este telică [28] sau, când este descris un eveniment de mișcare cu traversarea unei limite (*boundary-crossing*). B-C este o categorie conceptuală care se referă la codificarea lingvistică a evenimentelor de mișcare ce implică una sau mai multe frontiere ce urmează a fi traversate de Figura aflată în mișcare. Aceasta apare atunci când există o schimbare vădită a configurației spațiale și reprezintă situația care permite observarea diferențelor tipologice dintre LV și LS.

În ceea ce privește caracterul „telic" – acesta se referă la telicitate – o categorie semantică ce implică sensul de telic și atelic și care reprezintă un element de aspectualitate care este important pentru procesul de lexicalizare. Acest parametru specifică faptul că mișcarea redată de verb are un

punct final, dincolo de care nu mai este posibilă realizarea acesteia. Verbele telice denotă părăsirea sursei (*Bilbo had run out of Bag End*), traversarea unei limite sau frontiere (*The hobbits now left the tunnel-gate and rode across the wide hollow*) și implică existența unui punct final inerent sau țintit (*At the end of an hour they had descended many flights of stairs*), în timp ce verbele atelice nu fac referire la aceasta. În acest sens, și suprafața terenului are impact asupra determinării telicității verbelor de mișcare. Dacă spațiul este extins, verbele au un caracter atelic, iar atunci când spațiul este mic, verbele sunt considerate a fi telice: *He ran into the sea* vs. *He ran into the house*. Ambele evenimente de mișcare redau deplasarea dintr-un loc în altul, cu traversarea limitei (de pe mal în apă), totuși, primul este atelic, iar al doilea - telic. Unele verbe precum 'fly' (*a zbura*), 'walk' (*a merge*), 'run' (*a alerga*), 'ride' (*a călări, a călători*) sunt atelice și nu fact referire la vreun punct final decât atunci când sunt delimitate de prepoziții:

Ex. *He **rode**.*

*He **rode** through the gate and up the lane.*

În cazul evenimentelor de mișcare, telicitatea este de regulă corelată cu fenomenul de boundary-crossing. În 1989, pentru prima dată, J. Aske a atras atenția asupra faptului că limbile verbale sunt limitate în utilizarea tiparului tipic limbilor satelitare cu evenimente de mișcare telice (*He **sprang** over the stone*). Mai târziu, această limitare a fost numită 'boundary-crossing constraint' de către D.I. Slobin [212], însă ea nu este valabilă și în cazul evenimentelor atelice [248].

Evenimentele de mișcare care descriu o traversare de facto a unei limite spațiale sunt percepute a fi ilustrative în elucidarea diferențelor dintre diferite tipuri de limbi și pot servi drept instrument de testare a clasei tipologice a unei limbi. În versiunea română, de exemplu, se utilizează verbe traseu pentru a marca schimbarea locației ce implică traversarea unei limite, fiind omisă informația despre modalitate, care din punct de vedere lingvistic, este un aspect mai puțin salient de fi codificat atunci când evenimentul descrie trecerea peste frontierele spațiale:

(11) a. ***Întinse*** [VMt] *mâna afară şi o **îndreptă*** [VMt] *în jos.*

b. *He **thrust*** [VMm] *a long arm out and downwards.*

(12) a. *Râul Salcia **ieşea** din Pădure.*

b. *The Withywindle **flowed** out of the Forest.*

(13) a. *They **jumped** over the low place in the hedge.*

b. ***Trecură** gardul viu pe la pârleaz.*

(14) a. *After a while they **plunged** into a deeply cloven track between trees.*

b. *Merseră ce merseră şi **nimeriră** pe o cărare tăiată adânc printre copaci.*

În textul englez, se utilizează predominant VMm în cazul descrierii modalității mișcării în scenele ce implică traversarea unei limite:

(15) a. *Suddenly he **hopped through** the door.*

b. *Pe neaşteptate, **se repezi spre** uşă.*

Trebuie de precizat că în textul sursă, codificarea Modalității și a Mișcării are loc în situații cu și fără traversarea unei limite, în timp ce limba româna, după cum am observat, permite codificarea Modalității doar în evenimentele de mișcare fără traversare, precum este ilustrat în exemplul (15b). În acest exemplu, verbul *a se repezi* este un VMm, însă, acțiunea este nefinalizată și nu are loc trecerea dintr-un spațiu în altul (două spații separate de ușă) – propoziția fiind în acest caz, atelică. De fapt, contextual, schimbarea de spațiu a avut loc în exemplul din limba română, însă, aceasta este implicită și nu directă (este necesară o altă propoziție care ar descrie personajul în spațiul de după ușă). În engleză, este posibil de a ilustra trecerea dintr-un spațiu în altul printr-o singură propoziție, datorită caractrului telic al prepozițiilor ce însoțesc verbele de mișcare.

Remarcăm faptul că într-un studiu realizat de D.I. Slobin [215], autorul a subliniat că în limbile romanice, există VMm ce pot fi utilizate în situații ce implică traversarea limitelor spațiale, însă, ca excepție. Unica condiție pentru a accepta aceste verbe este ca ele să denote acțiuni punctuale, rapide, instantanee, verticale. Așa se explică existența unor exemple de acest fel în versiunea română:

(16) a. *El **se prăvăli** în apă.*

b. *He **plunged into** the water.*

(17) a. *Suddenly he **sprang** over the stone.*

b. *Pe neaşteptate **sări** peste piatră.*

(18) a. *It **slipped** through windows to find cradles.*

b. ***Se strecura** prin ferestre în căutarea leagănelor.*

(19) a. *He **can't fly** across rivers.*

b. ***Nu** poate **zbura** peste râuri.*

O altă regulă valabilă doar pentru limbile romanice, inclusiv, limba română, este faptul că traversarea limitei spațiale nu este redată niciodată în prepoziții. În cazul când este vorba de verbele-excepție, la fel ca și în cazul limbii engleze, traversarea este redată prin sateliți: *creep **into**, jump **over**, cut **across**, drive **out of***, *zbură peste*, *se prăvli înăuntru*, *sări peste,* etc.) .

În evenimentele de mișcare analizate (au fost identificate 165 de exemple cu B-C în textul englez), am observat că ambele limbi utilizează preponderent, cu unele excepții, propoziții cu 1

segment de traseu pentru a descrie același eveniment de traversare a frontierei, ceea ce constituie metoda clasică, condensată, de codificare a Modalității sau a Traseului.

O bună parte din evenimentele din engleză au fost calificate ca aparținând tiparului de lexicalizare specific LS:

- ✓ VMm + Traseu (satelit):

(20) *He **rode** <u>through</u> the gate*.

Exemplele de tipul opus nu sunt numeroase și acestea utilizează verbele latinizate, care exprimă inerent Traseul, similar verbelor de mișcare din română: Mișcare + Traseu:

(21) *Long ago Gorhendad Oldbuck **had crossed** the river*.

- ✓ VMm + Traseu Complex (serie de sateliți):

Exemple de trasee complexe și *boundary-crossing* sunt puține în textul original:

(22) *He was **bustling** <u>out of</u> one door and <u>in through</u> another*.

Iar în anumite construcții cu *boundary-crossing*, acțiunea de traversare reprezintă doar unul din segmentele frazei, celelalte segmente redând o deplasare fără traversarea de limite:

(23) *He **walked** home <u>through</u> Hobbiton and <u>up</u> the hill.*

La fel, am identificat și un exemplu de traseu complex de tip opus (Verb Traseu + serie de sateliți):

(24) *The Riders **passed** <u>back</u> <u>through</u> the South-gate in secret*.

Rezumând tipurile de componente lexicale utilizate în ambele versiuni, în ceea ce privește traversarea frontierei, am putea enumera:

a) Situații când Figura se mișcă dintr-un spațiu închis spre unul deschis:

Ex. *He **slipped out** of the pavilion*.

***Se furişă** afară din pavilion*.

b) Situații când Figura se mișcă dintr-un spațiu deschis spre unul închis:

Ex. *Gandalf **came** quickly **in.***

*Gandalf **intră** repede în încăpere.*

c) Situații când Figura se mișcă dintr-un spațiu închis spre unul închis:

Ex. *They **went** out into the hall*.

***Ieșiră** în hol*.

d) Situații când Figura traversează un spațiu linear:

Ex. *The ferry-boat **moved** slowly **across** the water*.

*Podul plutitor **alunecă** încet pe suprafața apei*.

e) Situații când Figura se mișcă dintr-un mediu în altul:

Ex. *And I heard she **pushed** him **in**, and he **pulled** her **in** after him*.

*Iar eu am auzit că ea l-**a împins** în apă şi el **a tras**-o după sine*.

f) Situații când Figura se mișcă într-o anumită perioadă de timp:

Ex. *They are **sailing, sailing, sailing** over the Sea*.

***Se duc** departe, departe pe Mare*.

g) Situații când Figura se mișcă instantaneu, rapid:

Ex. *He **leaped into** the waters*.

*El **a sărit** în apă*.

Putem conclude că efectul tipologic a fost observat în descrierea evenimentelor de mișcare ce implicau trasee complexe: în textul englez, incidența utilizării unei serii de segmente cu un singur verb de mișcare a fost mai înaltă comparativ cu limba română.

3.4 Strategii de traducere a evenimentelor de mișcare din engleză în română

În acest subcapitol, descriem strategiile care pot fi utilizate în procesul de traducere a evenimentelor de mișcare, așa precum omiterea, inserarea sau substituirea unor elemente ale evenimentului de mișcare și analizăm evenimentele de mișcare în traducere din perspectiva cognitivă, urmărind felul în care traducătorul a ajustat textul original la trăsăturile tipologice și stilistice ale limbii țintă. Toate strategiile au fost divizate în două grupuri, în dependență de componenta semantică implicată (Traseul sau Modalitatea desfășurării acțiunii).

a) Traducerea componentei Traseu

În continuare, vom prezenta nouă strategii legate de traducerea componentei Traseu. Scopul a fost nu doar de a compara tehnicile de traducere a unui text dintr-o LS în LV, dar și de a observa care sunt diferențele și similitudinile, ținând cont de faptul că D. I. Slobin [211] menționează trei dificultăți legate de transpunerea informației cu privire la Traseu din LS în LV: a) prezența unor multiple terenuri în LS; b) imposibilitatea de a reda în LV o serie de traiectorii ce însoțesc un singur verb; c) descrierea preferențială a scenelor dinamice în LS:

<u>Strategia 1. Omiterea unor aspecte ale traseului</u>

a. *He **turned** left and **sped** <u>across</u> the smooth floor of the hall.*
b. ***O luă** la stânga şi **porni** în fugă pe podeaua netedă.*
a. *Frodo **turned** and **walked** quickly back to Bag End.*
b. *Frodo **făcu** repede **cale întoarsă** spre Fundătură.*
a. *They **went** down the hill.*

b. ***Se urniră*** *din loc.*

Strategia 2. Includerea unui verb adițional, de regulă, verb traseu

a. *They **went** down the slope, and across the stream.*
b. ***Coborâră** panta, **trecură** pârâul.*

Strategia 3. Redarea informației complete despre Traseu în traducere

a. *They **crossed** the bridge and **wound** slowly up the long steep paths that led out of the cloven vale of Rivendell.*
b. ***Trecură** un pod şi începură **să urce** încet, şerpuit, cărările abrupte care-i scoteau din valea îngustă a Vâlcelei Despicate.*

Strategia 4. Înlocuirea unui verb traseu cu un verb ce redă modalitatea

a. *A forest of silver spears **came down** again **into** the Water.*
b. *O pădure de sulițe argintii **se prăvăli** apoi în apă.*
a. *Some **went** to and fro bearing cups and pouring drink.*
b. *Câţiva **se agitau** încolo şi-ncoace, aducând ceşti şi turnând de băut.*
a. *The Riders must **have passed** back through the South-gate in secret.*
b. *Călăreţii **s-or fi strecurat** în taină prin Poarta de la Răsărit.*

Strategia 5. Omiterea verbului traseu în textul tradus

a. *An old man was **driving** it all alone.*
b. *De data asta, pe capră se afla un singur căruţaş bătrân.*
a. *Beyond that they **came** again to a belt of trees.*
b. *Acolo se găsea o altă centură de copaci.*

Strategia 6. Includerea verbului traseu doar în textul tradus

a. *Dwarves had always used it on their way to their mines in the Blue Mountains*
b. *Gnomii îl folosiseră întotdeauna când **se îndreptau** spre minele din Munţii Albaştri.*

Strategia 7. Înlocuirea unui verb traseu cu un verb care nu este de mișcare

a. *Round the corner **came** a black horse.*
b. *De după cotul drumului se ivi un cal negru.*
a. *He **went** to the farmer's side.*
b. *Sam se alătură fermierului.*

Strategia 8. Includerea unei informații noi despre traseu

a. *A green ride **wound** away back up the wooded slopes on to the top of a shoulder of the hills that stood out into the lower land of the river-valley.*

b. ***Apucară*** *pe o potecă înierbată,* ***întorcându-se*** *puţin înapoi şi* ***urcând*** *mult, pe coasta împădurită ce* ***ducea*** *în vârful câtorva măguri care* ***înaintau*** *până spre albia râului.*

Strategia 9. Înlocuirea unui verb de mișcare cu un substantiv (transpoziție)

a. *I have known […] before Bilbo* ***went*** *away.*

b. *Am ştiut […] înainte de plecarea lui Bilbo.*

a. *The path* ***turned*** *and* ***twisted****.*

b. *Poteca putea fi urmată cu toate şerpuirile ei.*

b) Traducerea componentei periferice Modalitate

Componenta Modalitate reprezintă una dintre dificultățile cu care se confruntă traducătorii de LV, din cauza prezenței numerice reduse a VMm în limbile verbale. În consecință, traducătorii trebuie să caute soluții alternative.

În cadrul prezentului studiu, am identificat opt strategii pentru traducerea elementului semantic Modalitate:

Strategia 1. Omiterea informației despre Modalitate în textul țintă

a. *An old man was* ***driving*** *it all alone.*

b. *De data asta, pe capră se afla un singur căruţaş bătrân.*

a. *There was a road paved with white stone* ***running*** *on the outer brink of the fosse.*

b. *De-a lungul malului exterior al şanţului* ***înainta*** *un drum pavat cu pietre albe.*

Strategia 2. Traducerea întregii informații despre Modalitate (în verb sau într-un element periferic)

a. *Frodo* ***sprang*** *out of the waggon to greet him*

b. *Frodo* ***sări*** *din căruţă ca să-l salute.*

a. *Small hobbit-children* ***ran*** *after the cart.*

b. *Copilandrii hobbiţi* ***se luară alergând*** *după căruţă.*

Strategia 3. Traducerea parțială a informației despre Modalitate (în verb sau într-un element periferic)

a. *They* ***stumbled*** *wearily down the slope.*

b. ***Începură coborâşul*** *istovitor.*

Strategia 4. Traducerea altui tip de Modalitate

a. *They* ***scrambled*** *in a barren country of red stones.*

b. *Ei* ***orbecăiau*** *pe întinderea aceea pustie, presărată cu pietre roşii.*

a. *They **had been jogging** along again for an hour or more when Sam stopped a moment as if listening*.

b. ***Mărşăluiau** de mai bine de o oră, când Sam se opri deodată, parcă în ascultare.*

Strategia 5. Substituirea verbului ce redă modalitatea cu un verb Traseu

a. *He **whizzed** three times over the heads of the crowd*.

b. *Dragonul **se roti** de trei ori peste capetele mulţimii*.

Strategia 6. Substituirea verbului ce redă modalitatea cu un verb de mișcare de alt tip

a. *They **jumped** over the low place in the hedge at the bottom.*

b. *La capătul de jos al acesteia, **trecură** gardul viu pe la pârleaz*.

Strategia 7. Substituirea verbului ce redă modalitatea cu orice verb

a. *An old man was **driving** it all alone.*

b. *De data asta, pe capră se afla un singur căruţaş bătrân*.

Strategia 8. Substituirea verbului ce redă modalitatea cu un verb impersonal

a. *When they **had walked** for abouth three hours they rested*.

b. *După aproape trei ore de mers, făcură un popas*.

Din cele peste două mii de exemple de evenimente de mișcare identificate, am selectat doar o parte din acestea pentru a le analiza și am stabilit următoarele opțiuni de codificare:

A. Cele legate de codificarea **Modalității** în engleză și codificarea **Traseului** sau a **Modalității** în română:

I. *En.* VM [Modalitate][1] + Satelit [Traseu] - *Ro.* VM [Traseu]

Reieșind din cele relatate de L. Talmy, limba engleza (LS) și limba româna (LV) afișează tipare diferite de redare a Traseului, inclusiv în cadrul textelor narative. Engleza exprimă traseul în satelit, contrar românei, care îl redă prin verb. În următoarele exemple, se ilustrează acest fapt. Propozițiile din română nu conțin componenta Modalitate. Presupunem că aceasta a fost omisă în aceste cazuri deoarece traducătorul nu a considerat-o relevantă contextului. Soluția l-a care a recurs traducătorul de limba română i-a permis să economisească din spațiul textual al versiunii române însă faptul dat a redus din ponderea stilistică a narațiunii:

(1) a. *The dogs **walked*** [verb de mod] *away* [satelit direcțional]

b. *Câinii **se îndepărtară*** [verb traseu]

[1] În paranteze au fost incluse elementele semantice care sunt codificate de verbele de mișcare (VM)

(2) a. *Their ponies **plodded** along*.

b. *Poneii **înaintau***.

(3) a. *They **rode** down the bank*.

b. ***Coborâră** râpa*.

(4) a. *The path **ran** on over a level strip under the face of a low cliff*.

b. *Poteca **mergea** înainte, pe o bârnă orizontală, sub peretele unei stânci puţin înalte.*

II. *En.* VM [Modalitate] + Satelit [Traseu] - *Ro.* VM [Traseu] + [Modalitate]

(5) a. *They **hastened*** [verb de mod] *up* [satelit direcțional] *the last slope.*

b. *Hobbiţii **urcară*** [verb traseu] *în grabă* [mod, adverb] *acel ultim povârniş*.

(6) a. *They were climbing as their road **wound up** into the hills.*

b. ***Urmau şerpuit** costişele dealurilor în sus.*

(7) a. *He was **slumping** along with great yellow boots on his thick legs.*

b. ***Venea** tropăind cu cizmele lui galbene şi uriaşe, trase pe nişte picioare butucănoase.*

(8) a. *They **rode** down the slope*.

b. ***Coborâră** panta în galop*.

(9) a. *They all **ducked***.

b. *Toţi **se aplecară ferindu-se***.

(10) a. *Frodo **paddled**[2] away from the shore*.

b. *Vâslind, Frodo **se depărtă** de ţărm*.

Frecvența sporită a unor astfel de modele exemplificate anterior, care evidențiază tiparul dominant de lexicalizare a verbelor de mișcare în engleză și română este datorată unei caracteristici specifice limbii engleze și anume, deschiderea față de crearea noilor VMm prin conversie și schimbări semantice care au la bază metafora. Limba română nu poate forma cuvinte prin conversie în mod similar limbii engleze și prin urmare, este necesară explicarea situațiilor din engleză prin utilizarea altor mijloace lingvistice disponibile în română.

III. *En.* VM [Modalitate] + [Traseu/Teren] - *Ro.* VM [Modalitate] + [Traseu/Teren]

(11) a. *They **hammered*** [VMm] *joyously on the tables*.

b. *Oaspeţii **bătură** voioşi în tăbliile meselor*.

[2] În română verbul englez *paddle* are trei echivalente – *a vâsli, a canota* și *a lopăta*; dintre acestea, *a vâsli* este neutru și utilizat cel mai frecvent.

(12) a. *He **wormed** his way like a maggot*.

b. *Ca un vierme **şi-a sfredelit** drumul*.

(13) a. *The hobbits **scrambled** down a steep green bank*.

b. *Hobbiţii mai mult **se rostogoliră** la vale pe o pantă înierbată abruptă*.

Deși la prima vedere aceste exemple par similare, totuși, nu implică o echivalență absolută. Evenimentele din limba română denotă alte nuanțe ale componentei Modalitate comparativ cu cele din limba engleză și această lipsă de echivalență exactă induce în mintea cititorilor de limba română o imagine mentală ușor diferită de cea a cititorilor englezi.

B. Cele legate de codificarea **Traseului** în engleză și codificarea **Traseului** sau a **Modalității** în română:

IV. *En.* VM [Traseu (1-3)] - *Ro.* VM [Traseu]

Acest model este ilustrat prin exemple ce implică verbe engleze de origine latină, care codifică Mișcarea și Traseul, similar celor din română. De obicei, aceste verbe de mișcare împrumutate de engleză apar în registre mai formale decât echivalentele lor native: *cross, traverse – go across; ascend – go up*. Din cele observate, în română acestea se traduc prin verbe neutre.

(14) a. *Your friends **crossed*** [verb traseu] *after the flood **had passed*** [verb traseu].

b. *Prietenii tăi **au trecut** prin Vad după ce **s-a scurs** puhoiul.*

(15) a. *They would have **to pass** through the marshes*.

b. *Erau nevoiţi **să traverseze** mlaştinile*.

(16) a. *Elrond **entered** and **went** towards the seat prepared for him*.

b. *Elrond **se îndreptă** spre jilţul pregătit anume pentru el*.

(17) a. *He **went forward** and **climbed down** the deep-cloven bank and **stepped** into the stream.*

b. ***Înaintă, coborî** malul abrupt şi **păşi** în apă*.

V. *En.* MV [Traseu] - *Ro.* MV [Modalitate] + [Traseu/Teren] sau [Modalitate +Traseu]

În cazuri mai rare, engleza face uz de tiparul specific limbii române, exemplele din corpus arătând că engleza codifică traseul în verb, în timp ce româna codifică componenta Modalitate în verb. Există situații, când exemplele din română denotă o schimbare de registru și de stil.

(18) a. *Rangers **passed*** [verb traseu] *at times beyond the hills.*

b. *Pribegii mai **hălăduiau*** [modalitate + traseu] *din timp în timp pe acele meleaguri*.

(19) a. *Tom **was moving** about the room whistling like a starling.*

b. *Tom **se fâţâia** prin cameră fluierând ca un graur.*

(20) a. *Silver spears **came** down into the water.*

b. *Suliţe argintii **se prăvăleau** înapoi în apă.*

C. Cele legate de codificarea **Cauzei** în engleză și codificarea **Cauzei** în română:

V. *En.* VM [Cauză] – *Ro.* VM [Cauză]

(21) a. *Immediately their leader **urged** his horse forward into the water.*

b. *În clipa următoare cel ce se afla în frunte **îşi îmboldi** calul s-o ia prin apă.*

(22) a. *He **threw** a long knife on the floor.*

b. ***Aruncă** pe podea un cuţit cu lama lungă.*

Exemplul (21) se axează pe mișcarea care este posibilă ca urmare a eliminării unor obstacole sau bariere sau datorită permisiunii de a iniția/realiza acțiunea și scoate în evidență Sursa și Ținta mișcării. În (21a), conform teoriei actelor vorbirii, cauzatorul non-imediat a efectuat o acțiune redată printr-un verb de tip directiv pentru a influența mișcarea calului, care este un tip de sub-agent. Verbul englez 'urge' este un verb ce denotă mișcarea forțată, rapidă și într-o anumită direcție, aceasta din urmă fiind specificată în contextul enunțului: 'forward into' ('înainte în…'). În mod similar, în română, verbul 'a îmboldi' descrie acțiunea inițiatorului care îndeamnă calul să meargă, deoarece urmărește realizarea unui anumit scop. Deși în astfel de situații animalele execută ordinile, acestea o fac fără să conștientizeze care este scopul acestora.

În ceea ce privește verbul englez utilizat în (22a), acesta este cunoscut drept un verb al cărui acțiune implică „cauzarea instantanee a mișcării balistice" [168, p. 147]. În exemplul (22), personajul (agentul) face ca cuțitul să traverseze spațiul pentru a atinge Ținta, cu intenția de a imobiliza inamicul (deci, intenția agentului (trimițătorului) nu este doar de a pune în mișcare cuțitul, dar și de a ajunge la receptor). Mai mult ca atât, cuțitul trece de un segment al traseului fiind însoțit de mâna acestuia (atunci când a lansat cuțitul, înainte ca să-l lase din mâini), ceea ce, de fapt, determină direcția Figurii (cuțitului), parcurgând porțiunea rămasă a Traseului de unul singur.

D. Cele legate de sateliți și de Trasee complexe

V. *En.* VM [Modalitate /Cauză] + [Traseu 1, 2, 3] + Teren – *Ro.* VM [Modalitate/Cauză] + [Traseu 1, 2, 3] + Teren

(23) a. *He was **dragged*** [VMm] *out and down into* [trasee] *the water, to the bottom.*

b. *Peştele l-a **tras** din barcă până-n adânc, pe fundul apei.*

(24) a. *The old hobbit **pulled** out from under his bed a wooden box.*

b. *Bilbo **trase** de sub pat o ladă de lemn.*

Exemplele date sunt o ilustrare tipică de conceptualizare a traseelor complexe în engleză, care implică o serie de sateliți ce redau Traseul și care, uneori, datorită gradului de independență, nu au nevoie de a fi însoțiți de complemente care se referă la Teren sau Sursă, contrar prepozițiilor din limba română: *dragged out – l-a tras din **barcă*** (23b). În (24b) s-a păstrat același model ca și în (24a).

VI. *En.* VM [Modalitate] + [Traseu 1]+ [Traseu 2] – *Ro.* VM1 [Traseu 1]+ VM2[Traseu 2]

(25) a. *He **thrust** a long arm out and downwards*.

b. ***Întinse** mâna afară şi o **îndreptă** în jos*.

(26) a. *The road **ran** from south-west to North-east.*

b. *Drumul **venea** de la nord-est și **se îndrepta** spre sud-vest*.

Felul în care un anumit eveniment de mișcare este conceptualizat are un impact major asupra rezultatului procesului de traducere, fiind afectată stilistica textului, perspectiva narativă și tempoul narațiunii. Acest lucru l-am observat în raport cu exemplele din engleză (25a, 26a) și cele din română (25b, 26b), între care există o diferența esențială, care se referă la gradul de detaliere a traseului complex. De regulă, LV și LS diferă în dependență de numărul de clauze sau segmente de traseu care sunt atașate verbului de mișcare din cadrul unui eveniment de mișcare. Prin urmare, am constat că traducătorul a avut nevoie de un verb adițional în (25b) și în (26b) – *îndreptă* și *se îndreptă*, legate de diferite trasee – pentru a reda evenimentul descris în versiunea originală (în care s-au utilizat doi sateliți, *out/downwards/from/to*, alături de un singur verb, *thrust/run*), ceea ce a dus, într-un final, la pierderea dinamismului narativ. Totuși, *a întinde* și *a îndrepta* (25b) nu implică aceeași forță a mișcării ca și verbul englez *thrust*, deși redau direcționalitatea, la fel ca și *thrust*, iar *a veni* și *a se îndrepta* sunt verbe deictice.

E. Varia

VII. *En.* MV [Modalitate]; [Traseu] – *Ro.* VM [Traseu]; [Modalitate (excepție)]

Fenomenul numit *boundary-crossing* (B-C) este unul dintre aspectele ce stă la baza testării tipologiei limbilor, deoarece se consideră că doar LS pot utiliza verbe de mișcare care exprimă modalitatea în situații de B-C, comparativ cu LV (exemplele (27b) și (28b)). Totuși, un studiu realizat de D. I. Slobin în 2004 a dezvăluit că verbele de mișcare din LV care redau o acțiune instantanee, rapidă și punctuală reprezintă o excepție de la regula privind B-C (exemplele din română, 29-32) și pot apărea în situații de B-C.

(27) a. *He **walked*** [VMm] *right into my room without a knock.*

b. ***A intrat*** [verb traseu] *la mine în cameră fără să bată la uşă.*

(28) a. . *Suddenly he **hopped through** the door.*

b. *Pe neaşteptate, **se repezi spre** uşă.*

(29) a. *He **plunged*** [VMm] *into the water*.

b. *El **se prăvăli*** [VMm] *în apă*.

(30) a. *He **jumped over** a low place in the hedge.*

b. ***Sări** gardul viu din partea de jos a grădinii*.

(31) a. *Sam **dragged** him **from under** the root.*

b. *Sam îl **trase** de sub rădăcină*.

(32) a. *Long time I **fell***.

b. ***M-am prăbuşit** într-un hău nesfârşit*.

VIII. *En.* VM [Cauză + Modalitate] + [Traseu] +[Teren] - *Ro.* VM [Traseu] + [Modalitate] +[Teren]

(33) a. *They **galloped** their ponies over the last furlongs.*

b. *Ultimele câteva sute de metri le **străbătură** în galop.*

Evenimentul de mișcare reprezentat în (33a) are loc în limitele unui teritoriu bornat (E. *the last furlongs* – Ro. *ultimele câteva sute de metri*). Prin urmare, traducătorul a ales verbul *a străbate,* cu sensul de „a trece pe o suprafață în diferite sensuri, pe toată întinderea ei, de la un capăt la altul (Țintă)", ce corespunde traseului englez descris de *over.* Însă, imaginea creată în mintea cititorului român ar putea fi diferită de cea care se desprinde din universul narativ al cititorului englez. Din cauza verbului cauzativ din engleză, care impune o dublă agentivitate (călărețiișiponeii), situația este construită din perspectiva călăreților (primul agent în poziție de subiect), accentul fiind pus pe acțiunea de a îndemna ponei (agent secundar) să galopeze (aceasta acțiune implică utilizarea biciului sau a pintenilor și întreaga informație derivă din experiența și cunoștințele cititorului). În versiunea română, accentul s-a pus doar pe mișcarea primului agent (călărețiii), care se află în poziție de subiect, deși, indirect, se face referire la ponei, prin locuțiunea adverbială *în galop.*

IX. *En.* VM [Modalitate]+[Traseu] – *Ro.* {V incoativ+VM [Modalitate]} +[Traseu]/[Teren]

(34) a. *The Black Rider was actually **crawling** towards us*.

b. *Călăreţul ăla Negru **se apucase să se târască** spre noi*.

(35) a. *They **tramped** off*.

b. *Se aşternură la drum*.

(36) a. *Through the trees he* ***sped.***

b. ***O luă*** *val-vârtej printre arbori*.

În aceste exemple, verbul de mod englez a fost exprimat prin expresii incoative în limba română (acțiune incipientă) care conțin verbele *a apuca* și *a lua,* care au dobândit statut de verb de mișcare prin asociere cu verbul a *se târî* (34b) sau adverbul *val-vârtej* (36b). În română, expresia *a se așterne la drum* (35b) înseamnă „a porni *la drum* lung", însă, eșuează să denote aceeași forță și același dinamism ca și VMm *tramp* („a merge greoi"). Totuși, cititorul român ar putea să impliciteze unele nuanțe ale manierei deplasării din expresia incoativă: „drumul lung" poate să însemne o deplasare anevoioasă și îndelungată.

X. *En.* VM [Modalitate] + [Traseu] – *Ro.* VM sunt implicitate

Omiterea verbului de mișcare în traducere este o situație frecventă în română.

(37) a. *An old man was* ***driving*** *it all alone*.

b. *De data asta, pe capră se afla un singur căruţaş bătrân.*

(38) a. *Gimli was grumbling as he* ***trudged***.

b. *Gimli gemea la fiecare pas*.

(39) a. *Nothing* ***was moving*** *on it*.

b. *Cât cuprindeai cu ochii, nici o mişcare*.

(40) a. *I have known […] before Bilbo* ***went*** *away*.

b. *Am ştiut […] înainte de plecarea lui Bilbo*.

XI. *En.*: VM implicitat – *Ro.* VM [Modalitate]

Există cazuri, precum cel din (41a), când engleza nu implică nici un verb, în timp ce româna utilizează verbe de mișcare ce descriu modalitatea (41b).

(41) a. *The waggon seemed slower than a snail to Frodo.*

b. *Lui Frodo i se părea că* ***se târau*** *mai încet decât melcul*.

XII. *En.*: VM faptică [Modalitate]+[Traseu] – *Ro.* MV fictivă[Traseu] +[Teren]+ [Mod]

(42) a. *They were still* ***climbing*** *gently*.

b. *Drumul continua* ***să urce*** *în pantă domoală*

Mișcarea reală din textul englez poate fi redată prin mișcare fictivă în textul român. De exemplu, (42a) descrie o mișcare reală a unor figuri multiple (*They*), iar în (42b), aceasta este înlocuită cu o construcție ce descrie mișcare imaginară: o situație statică este conceptualizată ca fiind dinamică.

3.5 Specificul traducerii evenimentelor de mișcare fictivă din engleză în română

În prezentul studiu de caz, am identificat situații care sunt statice, însă, descrise printr-un limbaj care este specific mișcării reale (se utilizează, în mod similar, verbe de mișcare) ca fiind dinamice. Prin urmare, am decis să examinăm și astfel de evenimente de mișcare pentru a urmări dacă acestea respectă aceleași legități precum evenimentele care descriu mișcare reală.

Aceste evenimente au început a fi discutate în cadrul lingvisticii cognitive după publicarea în 1983 a lucrării lui L. Talmy, „How Language Structures Space", în care menționa despre structurile cu obiecte fixe, care erau „*conceptualized as having a leading edge that is in virtual motion, or as being scanned along its length by one's focus of attention – as is generally indicated by verbs that suggest movement*" [229, p. 236].

Studiile lui L. Talmy, care fac distincție între mișcarea reală, mișcarea fictivă (descrierea unei situații în care nu are loc nici o mișcare, dar aceasta este concepută ca fiind reală) și mișcarea metaforică (descrierea unei situații când este implicată o entitate care nu este fizică și care creează iluzia mișcării – *The smell **came** into the room*) [234], [80], au constituit un punct de plecare pentru cercetarea mișcării fictive (termenul „fictiv" propus de L.Talmy nu se referă la ceva ireal, ci la capacitatea ființei umane de a imagina anumite lucruri [232]) și de către alți lingviști. De exemplu, R. Langacker [150, p. 464–466] a denumit acest fenomen „mișcare subiectivă", subliniind că mișcarea are loc în mintea conceptualizatorului, iar J. Blomberg și J. Zlatev au propus conceptul de *non-actual motion* [38].

În mod similar, R. Caballero și I. Ibarretxe-Antuñano explică diferența dintre mișcarea fictivă și cea metaforică, subliniind că în cazul mișcării fictive, are loc o acțiune dinamică cu implicarea unor entități fizice statice, așa precum drumurile sau cablurile: *The road **climbs** over the hill*, iar în cazul mișcării metaforice, au loc acțiuni care implică entități abstracte, așa precum emoțiile: *Jealousy **snaked** its way into our relationship* [52].

În pofida faptului că implică entități inanimate într-un context dinamic, mișcarea fictivă, este similară cu mișcarea reală. Indiferent de natura evenimentelor de mișcare (fictive sau reale), ele urmează aceeași structură (implică aceleași componente semantice) și tipare de lexicalizare (tipare de conceptualizare).

În cazul mișcării fictive, se pune accent asupra caracterului subiectiv[3] al mișcării fictive – cititorul (vorbitorul unei limbi) devine el însuși actantul mișcării în absența unui agent animat

[3] „*Objective physical motion by the trajector is converted under subjectification to abstract subjective motion by the conceptualizer*" [152, p. 217-218].

explicit [172]; [170]. Pe lângă aceasta, este necesar un anumit interval de timp pentru a parcurge imaginar de la un punct în spațiu către altul – simularea mentală a mișcării este însoțită de mișcarea ochilor noștri: mișcarea fictivă este posibilă deoarece mecanismele noastre de percepție ne oferă impresia falsă că mișcarea are loc – noi mișcăm ochii dintr-un punct în altul și interpretăm scenele statice drept dinamice, precizează R. Dirven și F.R. Ibañez [80, p.18].

Atât în cadrul mișcării reale, cât și în cazul celei fictive, noi conceptualizăm mișcarea prin scanarea parcursului fizic al actantului de-a lungul unui traseu, diferența reieșind din faptul că omologul actantului care se mișcă este o entitate statică, așa precum un drum sau un gard și atunci, cel care conceptualizează, scanează mintal traseul pentru a stabili configurarea spațială a acestei entități [155, p.529].

În exemplul: *The road **runs along** the coast*, deși este clar că nu este comunicată nici o mișcare directă – doar drumurile nu aleargă – noi putem să înțelegem această propoziție implicit, adică, după cum menționează L. Talmy [232], reieșind din unele impresii imaginare că ar avea loc mișcarea.

În cadrul unui studiu experimental realizat de T. Matlock în 2004, participanților li s-a propus să citească istorii despre personaje care călătoreau prin anumite regiuni și aceștia interpretau semnificația propozițiilor ce conțineau o mișcare fictivă prin aceea că „reproduceau în minte mișcarea", reconstruind o scenă mentală a mișcării implicite din propoziție. În ceea ce privește timpul de lectură, acesta devenea mai dinamic atunci când propozițiile descriau distanțe mai scurte, spații deschise și mișcare mai rapidă [171].

Imitând termenul folosit de L. Talmy, B. Dancygier propune conceptul de *viziune fictivă* sau *perception as conceptualization* [75, p. 103-104]. Un exemplu de viziune fictivă în limba engleză propus de autoare ar fi: *The cops are huge. They make the room tiny, filling it with black* pe care îl consideră similar mișcării fictive prin faptul că „simularea vizuală sau constructul vizual este utilizat pentru a fortifica conceptualizarea". În opinia autoarei, părere pe care o împărtășim, percepția vizuală este sursa noastră cognitivă primară de conceptualizare a lumii și noi ne bizuim în mod firesc pe exprimarea percepției vizuale atunci când vorbim despre procesele mentale, stabilind o punte de legătură dintre ceea ce vedem, cunoaștem și înțelegem.

Frecvent, propozițiile ce redau acest tip de mișcare, includ cuvinte sau sintagme care comunică despre mișcarea fizică (durata mișcării sau direcția mișcării):

(1) *The highway **ran** for 10 minutes*;

(2) *There were a few steps **running** down into a narrow valley between tall mountains.*

Și verbele utilizate în astfel de propoziții descriu viteza mișcării (rapidă sau lentă) sau fac referire la întreaga scenă dintr-un anumit context, în special când sunt însoțite de prepozițiile direcționale:

(3) *The road **ran** through the Shire to its end*;

(4) *The path **climbed** away from the main road and wound over to the skirts of the Green Hills, towards Woody End.*

Există mai multe clasificări ale construcțiilor ce descriu mișcarea fictivă.

De exemplu, L. Talmy [233], menționează că în cadrul mișcării fictive pot fi desprinse mai multe categorii, așa precum:

- ***Emanation paths*** – implică emiterea unor lucruri intangibile de către un obiect și anume entitatea intangibilă este implicată în mișcarea fictivă –

(5) *The setting sun **threw** long shadows across the lawn*.

Se consideră că obiectul mai activ și mai determinant este conceptualizat drept sursă de emanare și în acest caz, acesta este soarele care emană umbra.

- ***Pattern paths*** – Reprezintă conceptualizarea fictivă a mișcării unui construct imaginar în spațiu.

Pentru ca efectul de mișcare fictivă să existe, este necesară o anumită schimbare –

(6) *My wet hair **left** a trail of water spots <u>on</u> the floor.*

- ***Frame - relative motion*** – Este o situație în care există un observator staționar care se mișcă în raport cu un teren conceptualizat ca fiind în mișcare:

(7) *I sat in the car and watched the scenery **rush** <u>past</u> me*.

- ***Advent paths*** – Desemnează o descriere a localizării unui obiect static, din perspectiva locului pe care îl ocupă sau a locului în care a ajuns:

(8) *The palm trees **clustered** together <u>around</u> the oasis*.

În privința acestui exemplu, L. Talmy menționează că este vorba de o descriere a unei „strămutări" fictive a palmierilor din mai multe locuri într-un singur loc adică, în oază, unde ele au devenit „vecine".

- ***Access paths*** – trasee care pot fi urmărite atât fizic, cât și mental prin mișcarea capului, corpului sau a ochilor:

(9) *The bakery **is across** the street from the bank.*

Astfel, traseul fictiv pornește de la bancă și se sfârșește la brutărie. O persoană poate să urmărească acest itinerar cu ochii, imaginar proiectând calea și fizic, traversând strada pentru a ajunge la țintă;

- ***Coverage paths*** – Situație când mișcarea este atribuită traseului parcurs de entitate:

(10) *The road goes from New York City to Los Angeles*.

- ***Guide Paths*** – situații de direcționare sau ghidare a entității care se mișcă de-a lungul traseului:

(11) *There was a path that **led** towards his goal.*

- ***Coextension paths* –** În acest caz, este vorba de reprezentarea unui obiect ca fiind staționar, în absența oricărei entități care ar parcurge un traseu, ca în acest exemplu în care mișcarea fictivă ar putea fi percepută de un observator:

(12) *The fence **descends** from the plateau to the valley*.

Sau, este vorba de descrierea unei entități inanimate și incapabile de a se mișca:

(13) *A spear **passed** through him*.

Referindu-se la acest tip de traseu în cadrul unui studiu comparativ dintre engleză și japoneză, Y. Matsumoto [172] a făcut distincție între:

- *travelable paths* – trasee care de regulă sunt parcurse de oameni – drumuri, cărări – și sunt utilizate pentru a descrie mișcarea fictivă (14) și
- *non-travelable paths* – obiecte, care de regulă, nu sunt utilizate drept mijloace de realizare a mișcării umane – pereți, garduri – și sunt utilizate pentru a descrie mișcarea fictivă (15):

(14) *The ancient East-West Road **ran through** the Shire to its end* [325]

(15) *This wire fence **goes** all the way **down to** the wall at the other end* [256, p. 87].

Y. Matsumoto [172, p. 213–217] precizează că engleza este printre limbile care are capacitatea de a exprima ambele tipuri.

A doua clasificare este cea propusă de N. Jimenez, care a divizat construcțiile de acest tip în două categorii [134, p. 568], în dependență de elementele care sunt incluse. Astfel, prima categorie cuprinde:

- evenimente de mișcare fictivă în care există Traiectoria, verbul de mișcare și un alt element, de exemplu, Terenul (15) și
- evenimente de mișcare fictivă care includ Traiectoria, verbul de mișcare și mai multe elemente, de exemplu, Terenul, Sursa, Ținta (16):

(16) *A path **goes through** a forest*.

(17) *The fence **zigzags from** the plateau **to** the valley along the property line*.

În cadrul prezentului studiu, am identificat un număr total de **159** de exemple de construcții cu verbe ce exprimă mișcarea fictivă în engleză. Exemplele au fost selectate reieșind din prezența verbului de mișcare, dar și a substantivelor care reprezintă entitățile statice care sunt descrise ca fiind în mișcare. Aceste exemple de evenimente de mișcare fictivă din engleză au fost comparate cu cele din română, pentru a putea elucida similarități și diferențe de codificare a mișcării fictive.

Entitățile spațiale (substantivele care indică traseele) din aceste exemple erau reprezentate de terenuri, pământuri, drumuri, cărări, căi, poteci, alei, râuri, pârâiașe, terenuri, câmpii, pajiști, văi, râpe, maluri, păduri, dealuri, munți, coaste, lacuri, urme, tuneluri, coridoare, holuri, pereți. Ele au servit drept reper pentru selectarea evenimentelor ce redau mișcarea fictivă.

Din construcțiile cu mișcare fictivă (din sursa engleză) am extras verbele de mișcare care demonstrează o diversitate: astfel, am colectat verbe care redau forma traseului (*round, curve*), verbe care descriu modul în care s-a produs mișcarea (*run, roll, wander*) și care sunt însoțite de sateliții direcționali, verbe neutre (*go, come*), verbe de mișcare inerentă, sensul cărora specifică direcția, inclusiv, ținta (*climb, cross, rise, plunge, fall*), cauzative (*lead*), verbe care redau mișcarea fără deplasare (*bend, twist*) și verbe din alte clase (*shot*).

În total, au fost identificate **49** de verbe ce redau mișcarea fictivă (*approach, bend, branch, bring, cast, change, climb, cling, come, crawl, cross, curl, curve, cut, descend, dip, dive, draw, fall, go, head, hold on, hug, jut, lay, lead, lean, leave, make, march, move, pass, pierce, plunge, rise, roll, round, run, shot, sink, slant, slope, strech, sweep, take a bend, turn, twist, veer, wander, wind*) însă, doar acele verbe care au fost utilizate mai frecvent au fost incluse în diagrama 3.1.

Verbele precum *climb, come, cross, descend, leave, plunge, return, rise* reprezintă verbe ce redau mișcarea direcționată, în timp ce astfel de verbe precum *crawl, lead, roll, run, twist, wander, wind* nu redau direcția mișcării, ci exprimă diferite modalități ale mișcării.

Tabel 3.2 Exemple de tipuri de verbe de MF (engleză)

Tip de verb de mișcare			**Exemplu**
TRASEU	Verbe direcționale	Redau ținta	*come, head, lead*
		Redau sursa	*Leave*
		Redau mișcarea pe verticală	*descend, climb, fall*
		Redau mișcarea pe orizontală	*cross, march, pass*
		Redau schimbarea direcției	*bend, turn, veer*
MODALITATE	Redau forma complexă a traseului		*curl, hug, wind*
	Redau forma nedeterminată a traseului		*run, sweep, wander*

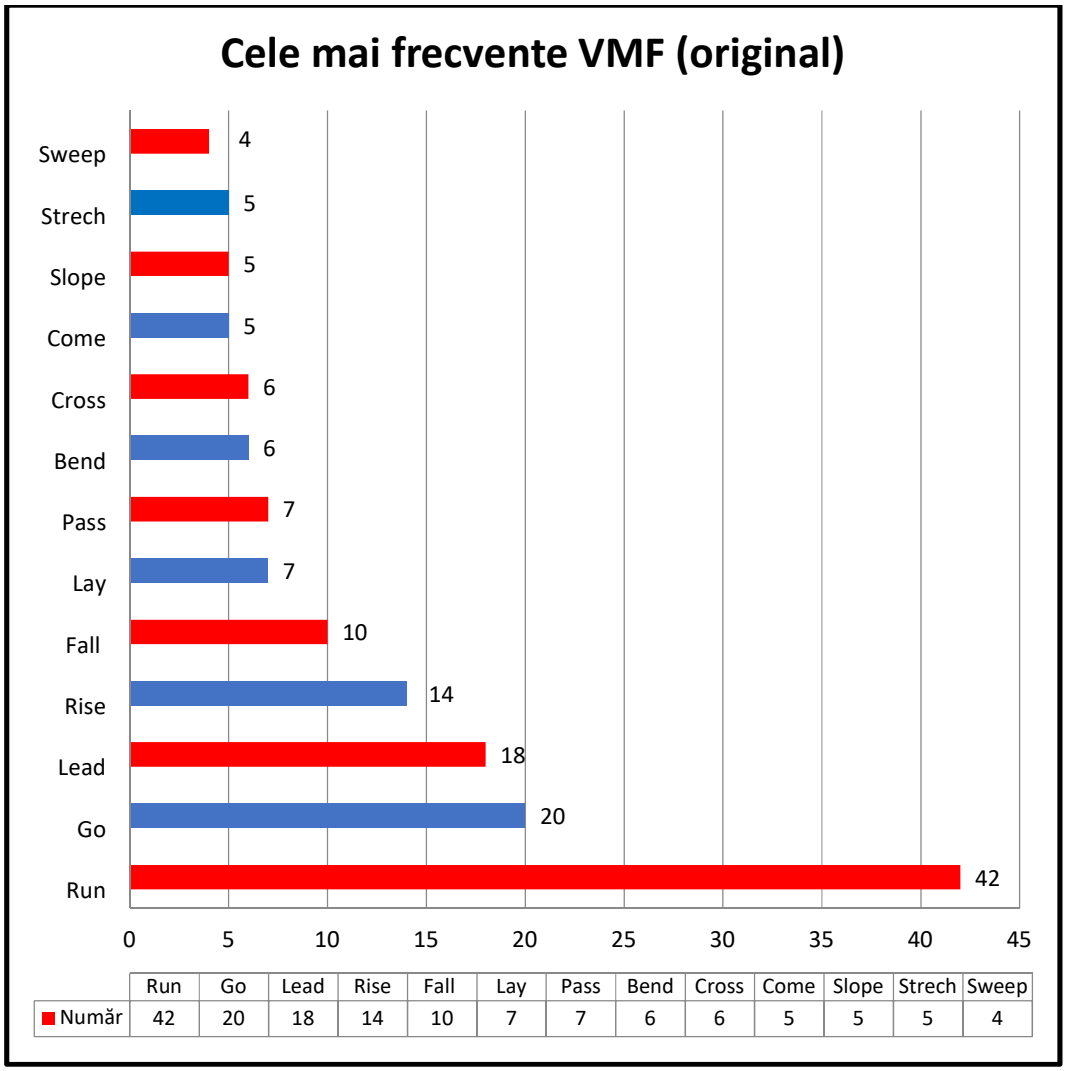

Diagrama 3.1 Frecvența verbelor de mișcare utilizate în evenimente de mișcare fictivă (engleză)

După cum se poate observa din diagramă, *run, go, lead, rise* și *fall* sunt cele mai des întâlnite verbe de mișcare utilizate în evenimentele de MF. Caracterul rapid și precipitat al mișcării este redat de *run*, în timp ce *fall* codifică viteza mișcării, orientarea figurii pe axa spațială verticală și mișcarea asociată gravitației. *Lead* și *go* sunt două verbe ce redau mișcarea orientată spre țintă, iar *rise* descrie mișcarea în sus, pe verticală.

În ceea ce privește versiunea română, au fost identificate **40** de verbe ce redau mișcarea fictivă: *a coborî, a continua, a coti, a cufunda, a da ocol, a duce, a face un cot, a ieși, a intra, a înainta, a înconjura, a îndrepta, a întreține, a merge, a o apuca, a o lua, a ocoli, a părăsi, a porni, a ridica, a se adânci, a se cocoșa, a se desprinde, a se îndrepta, a se îngusta, a se întinde, a se mișca, a se prăvăli, a se strecura, a străpunge, a șerpui, a se târî, a traversa, a trece, a țâșni, a undui, a urca, a urma, a veni*.

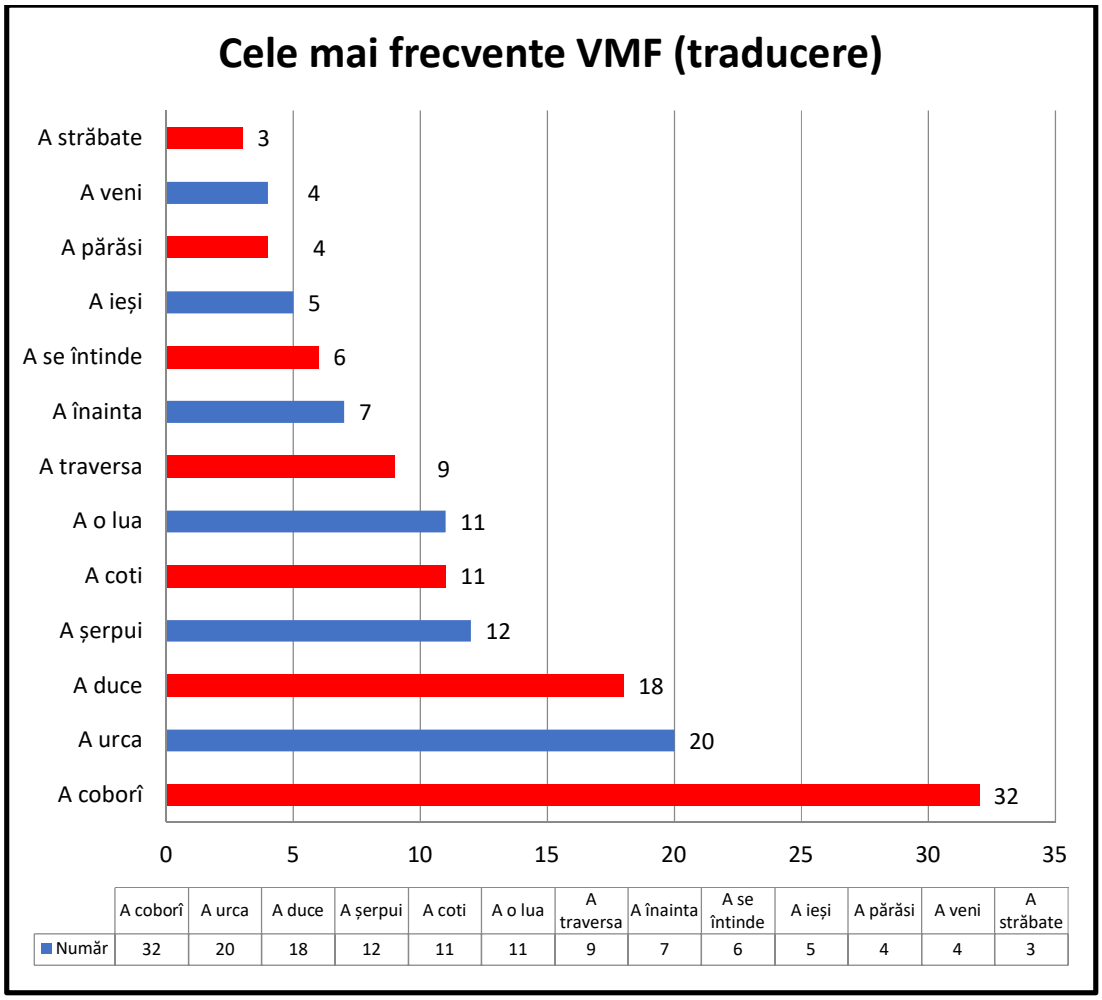

Diagrama 3.2 Frecvența verbelor de mișcare utilizate în evenimente de mișcare fictivă (română)

În versiunea română, cele mai frecvente verbe de MF sunt: *a coborî, a urca, a duce, a șerpui, a coti, a o lua*. Comparând aceste verbe cu cele utilizate în textul sursă, putem observa similitudini parțiale doar în privința a trei verbe: *rise/a urca*, *lead/a duce*; *go/a o lua*.

Cu excepția VMm *a se prăvăli* (verbul dat include și componenta Traseu: mișcare în jos, pe axa verticală), *a se strecura* și *a țâșni*, restul verbelor utilizate în evenimentele de mișcare fictivă din limba română sunt verbe care redau traseul.

Ca urmare a analizei comparate a exemplelor din cele două texte, am constatat că modalitatea în care se desfășoară mișcarea este redată prin adverbe, fraze nominale, gerunzii sau, este omisă:

(1) a. *The passage they had chosen* ***wound*** *steadily upwards*.

b. *Galeria aleasă de ei* ***urca*** *întruna în curbă*.

(2) a. *The road began* ***to run*** *swiftly downwards*.

b. *Drumul **cobora** cu repeziciune.*

(3) a. *The road **wound** away before them like a piece of string.*

b. *Drumeagul **şerpuia** înainte, ca o bucată de sfoară.*

(4) a. *A green lawn **ran** down to the water.*

b. *O pajişte verde **cobora** până la apă.*

(5) a. *The lane **branched** right **winding** through a wood.*

b. *La dreapta se făcea un drumeag ce **intra şerpuind** într-un codru.*

De asemenea, putem afirma că sunt cazuri când în engleză se utilizează adjective, prepoziții, substantive, verbul fiind omis, iar versiunea română utilizează verbe de mișcare:

(6) a. *The twisting and climbing road* [...].

b. *Poteca **urca** și **șerpuia*** [...].

(7) a. *He jogged slowly down the gentle slope behind the hill.*

b. *Porni la trap pe cărăruia ce **cobora** blând de partea cealaltă a dealului.*

(8) a. *The Road is our only way to the Ford.*

b. *Drumul este singurul ce **ne** poate **duce** spre Vad.*

(9) a. *Frodo and Bilbo followed the wizard quickly along the winding path back to the house.*

b. *Frodo şi Bilbo îl urmară în grabă pe vrăjitor de-a lungul aleii întortocheate ce **ducea** spre casă.*

A fost observată și situația inversă, când în versiunea română verbul de mișcare a fost înlocuit cu substantiv:

(10) a. *The path was easy to follow, as it **turned** and **twisted**.*

b. *Poteca putea fi urmată cu uşurinţă, cu toate şerpuirile ei.*

Am remarcat și cazurile când unul din texte utilizează exemple cu mișcare reală, în timp ce celălalt – cu mișcare fictivă:

(11) a. *They **were** still **climbing** gently.*

b. *Drumul continua **să urce** în pantă domoală.*

(12) a. *The path **was bending** steadily to the right.*

b. *Îşi dădură seama că o **ţineau pe dreapta**.*

În anumite situații, verbele de mișcare fictivă au fost omise sau, adăugate ca informație suplimentară:

(13) a. *Trees **marched** away westward along the curving shores of the lake.*

b. *Mai mulţi copaci creşteau spre vest, de-a lungul malurilor şerpuite ale lacului.*

(14) a. *They hastily crossed the great road from the Brandywine Bridge.*

b. *Traversară iute marele drum ce **venea** dinspre Podul Viniac.*

Putem presupune că traducătorul a optat pentru varianta de traducere din (13b) pentru a respecta logica sau sensul frazei românești – copacii nu merg/mărșăluiesc, ci, după cum este firesc, cresc; mai mult decât atât, dacă ar fi fost utilizat acest verb, sensul propoziției era unul metaforic și diferit de cel al propoziției engleze.

În legătură cu propoziția (14b), opțiunea traducătorului ar fi fost influențată, considerăm noi, de faptul că limba română nu are capacitatea de a utiliza prepozițiile independent, similar limbii engleze (14a), utilizarea verbului „venea" în limba română fiind necesară din punct de vedere stilistic, semantic și sintactic.

Ținem să menționăm că toate construcțiile cu mișcare fictivă apar, în majoritatea cazurilor, în pasajele descriptive ce se referă la spațiile deschise și închise și nu fac altceva decât animează sau dinamizează aceste fragmente, apropiindu-le de cele narative (o intercalare iscusită a modurilor de expunere), iar lexicul verbal servește cititorului drept punct de reper pentru a identifica punctul de vedere al unei persoane care se deplasează sau care urmărește static, dintr-o parte, lumea înconjurătoare. În esență, construcțiile date declanșează în mintea cititorului imagini ale spațialității, care trec dintr-o stare fixă în una dinamică. Și în acest sens, I. Milică [17, p. 108] sublinia că lumea trebuie să îi apară cititorului așa cum o simte şi o vede cel ce o construieşte şi o povesteşte.

În 1996, Y. Matsumoto [172, p. 194] a introdus două condiții care sunt specifice doar pentru mișcarea fictivă, nu și pentru mișcarea reală: cea legată de traseu și cea legată de mod (în engl. ***path condition/manner condition***), menționând că în cadrul construcțiilor cu mișcare fictivă, „trebuie exprimate unele trăsături ale traseului și ale modalității în care se desfășoară mișcarea" care vor fi codificate în verb sau în adverb/locuțiuni adverbiale sau locuțiuni prepoziționale. Astfel, exemple de tipul „The road began to run" nu constituie mișcare fictivă [239, p.153].

În exemplele (15), (16), (17), verbul de mișcare (*run*) nu descrie nici o trăsătură specifică traseului, însă, acest aspect este redat de adverbe și prepoziții, iar în (18) și (19) verbele *descend* și respectiv, *plunge* descriu implicit caracterul reliefului:

(15) *The Road **runs** along the edge of the hills for many miles.*

(16) *The path **ran** steeply down a slope.*

(17) *A green lawn **ran** down to the water from the feet of Amon Hen.*

(18) *The path began to **descend** rapidly.*

(19) *The road **plunged** into a deep cutting with steep moist walls of red stone.*

Geometria traseului este redată și în următorul exemplu (20), alături de felul în care are loc mișcarea imaginară. În versiunea română, s-a utilizat un singur verb de mișcare ce descrie direcția

traseului (*a coborî*) și adițional, s-a descris scena prin utilizarea sintagmelor *tipsie rotundă, în pantă uşoară*:

(20) a. *There was a wide treeless space before them,* ***running*** *in a great circle and* ***bending*** *away on either hand.*

b. *În faţa lor, o întindere fără copaci, ca o tipsie rotundă, uriaşă, ce* ***cobora*** *în pantă uşoară de o parte şi de alta.*

În ceea ce privește exemplul (21), prima parte a construcției engleze utilizează un verb de mod (*run*), pe care traducătorul român îl înlocuiește cu un verb ce redă traseul (*a înainta*). Cu referire la verbul *climb*, P. Kiparsky [138, p. 490] menționa că acesta lexicalizează fie direcția, fie modalitatea desfășurării acțiunii, deși conceptul dat implică simultan și noțiunea de direcție, și noțiunea de modalitate. Inițial, B. Levin l-a clasificat drept un verb inerent direcțional [160, p. 100; 263], deși ulterior, autoarea sugerează [161] că acest verb este polisemantic, indicând în anumite contexte și modul în care are loc mișcarea. În varianta română, s-a optat pentru un verb traseu care descrie doar direcția și anume, mișcarea pe verticală:

(21) a. *There was a road paved with white stone* ***running*** *on the outer brink of the fosse. Along this they went westward, with the city ever* ***climbing*** *up like a green cloud upon their left.*

b. *De-a lungul malului exterior al şanţului* ***înainta*** *un drum pavat cu pietre albe. Pe acesta îl urmară, îndreptându-se spre vest, şi oraşul se afla la stânga,* ***înălţându-se*** *deasupra lor ca un nor verde.*

Un alt exemplu (22) demonstrează o scenă dinamică care ar putea induce în mintea cititorului o imagine mentală de co-participare la acțiunea descrisă, alături de personajele narațiunii. Toate verbele din engleză codifică mișcarea în verb, lăsând traseul sateliților. Verbul român „a duce”, devine verb de mișcare contextual, din cauza prepoziției direcționale „spre”. Contrar autorului, care a inclus patru verbe în propoziția engleză – *go, pass, wind, lead*, traducătorul a făcut uz doar de două verbe „a duce” și „a şerpui”, al doilea apărând ca element subordonator pentru primul, care codifică mișcarea și traseul.

(22) a. *Then they turned away from the paved thicket of mallorn-trees, and* ***passed*** *on road and took a path that* ***went*** *off into a deep* ***winding*** *through rolling woodlands of silver shadow,* ***leading*** *them ever down, southwards and eastwards towards the shores of the River.*

b. *Apoi se abătură de la drumul pietruit şi o luară pe o potecă ce* ***ducea*** *spre un desiş de copaci-mallorn, şi de acolo mai departe* ***şerpuind*** *printre măguri împădurite, cufundate în umbre argintii, tot mai la vale, spre sud şi spre est, către malurile Râului.*

Construcția redată prin exemplul (23a) diferă de cea redată de (23b), deoarece implică o conceptualizare diferită a traiectoriei și a mișcării simulate imaginar de-a lungul acelei traiectorii.

Verbul englez, care codifică modul în care are loc mișcarea fictivă, conferă dinamism reprezentării statice, în timp ce acest tablou vivace se pierde în traducere, din cauza verbului ce exprimă schimbarea stării, *a îngusta*:

(23) a. *The lawn **ran** out into a narrow tongue between bright margins.*

b. *Pajiştea **se îngusta** într-o limbă de pământ cuprinsă între două margini luminoase.*

Iar privitor la exemplul (24), informația redată de verb se referă la suprafața acoperită cu păduri. Propoziția din română nu utilizează nici un verb de mișcare, axându-se pe verbul 'a continua' – un verb durativ, care a devenit verb de localizare datorită prepoziției direcționale, redând extinderea mișcării imaginare în spațiu:

(24) a. *On the further shores the woodlands still **marched** on southwards as far as the eye could see.*

b. *Pe malurile îndepărtate, pădurile **se continuau** spre miazăzi cât cuprindeai cu ochii.*

În evenimentul de mișcare (25), verbele de mișcare induc sentimentul de mișcare reală, în pofida faptului că mișcarea este iluzorie. Atenția cititorului de limba engleză este captată nu doar de loc (sursă, teren), dar și de modul în care are loc deplasarea. Verbul 'run' nu implică o mișcare pe verticală în jos, însă, din cauza prepoziției direcționale 'into', dar și a sintagmei „leaves the cliff" acesta capătă sensul de mișcare în coborâre. În română, verbul 'a părăsi' descrie punctul inițial de plecare, ce continuă imediat în verbul direcțional 'a coborî'.

(25) a. *Only a little higher, if I remember rightly, this path **leaves** the cliff and **runs** into a wide shallow trough at the bottom of a long hard slope*.

b. *Din câte-mi amintesc, puţin mai sus into poteca **părăseşte** stânca şi **coboară** într-o adâncă, la poala unei pante lungi şi abrupte.*

Textul englez utilizează și în următorul exemplu verbul de mișcare 'dive', care se comportă similar cu verbul 'climb'. Acesta denotă o acțiune momentană, lineară, pe axa verticală, dar, înglobează și maniera mișcării și anume, viteza. În versiunea română a fost utilizat un verb de stare.

(26) a. *The stream **dived** under the road.*

b. *Pârâul **se ascundea** sub drum.*

S-a observat că atât în textul original, cât și în cel tradus, evenimentele de mișcare fictivă apar alături de cele care redau mișcarea reală:

(27) a. *They **came** to a point where the Road **bent** right and **ran** down towards the bottom of the valley, now **making** straight for the Bruinen.*

b. ***Ajunse** la un loc unde drumul **o cotea** spre dreapta şi **urma** fundul unei văi, ceea ce însemna că **se îndreptau** spre Vadul Urşilor.*

(28) a. *The Road **was still running** steadily downhill, and there was now in places much grass at either side, in which the hobbits **walked** when they could, to ease their tired feet.*

b. *Drumul **îşi continua** coborâşul pe deal la vale, doar că acum, din loc în loc, de-o parte şi de alta, creşteau petice mari de iarbă, prin care hobbiţii alegeau **să meargă** ori de câte ori puteau, pentru a-şi mai alina tălpile obosite.*

Toate construcțiile cu mișcare fictivă identificate au fost divizate în două categorii, reieșind din numărul elementelor incluse în eveniment. Astfel, prima categorie are o astfel de structură:

a) Subiectul + verbul de mișcare + un element semantic, așa precum Terenul.
   Iar cea de-a doua – următoarea structură:
b) Subiectul + verbul de mișcare + câteva elemente semantice, așa precum Sursa, Ținta sau Terenul.

Tabelul 3.3 prezintă unele exemple de mișcare fictivă și mișcare reală, pentru comparație. Ambele evenimente fac uz de aceleași tipuri de verbe de mișcare pe care le includ în structuri similare, diferența fiind faptul că construcțiile cu mișcare fictivă nu implică nici o deplasare reală, iar construcțiile cu mișcare reală din limba română permit utilizarea verbelor de mod în anumite circumstanțe. De asemenea, tabelul face referință la cele 2 categorii enunțate anterior. Construcția *The path **goes** through Mirkwood* cuprinde doar un element semantic – Terenul – și descrie o porțiune din Traseu, în timp ce *It **ran** all the way from Brandywine Bridge, in a big loop, **curving** away from the river, to Haysend* cuprinde mai multe elemente și descrie întregul parcurs, de la sursă până la țintă.

Tabel 3.3 Mișcare reală vs. fictivă

Tipul Traseului	**Exemple**			
	Mișcare reală		Mișcare fictivă	
	Engleză	*Română*	*Engleză*	*Română*
Traseu limitat	Frodo **ran** to the hill-top.	Frodo **s-a avântat** pe deal, în sus.	The road **ran** through the Shire to its end.	Drumul **traversa** Comitatul până la capătul acestuia.
Traseu ciclic	Travellers (mostly dwarves) still **journeyed** on the East Road,	Călătorii (gnomi, cel mai adesea) **călătoreau** încă pe Drumul de	The road swept to the right to **go round** the foot of the hill.	Drumul **o lua** la dreapta, **înconjurând** poala dealului.

	to and from the Mountains.	Răsărit, spre şi dinspre Munți		
Traseu direcțional	They **hobbled** forward at the best pace they could manage.	-	The Road **ran** down towards the bottom of the valley.	Drumul **urma** fundul unei văi.
Traseu traversat	He **ran** through the garden, and over the fields.	-	The path **goes** through Mirkwood.	Drumul **străbate** Codrul Întunecat.
Traseu extins	They **walked** round the corner to the west side of Bag End.	**Dădură colţul** spre latura de apus a vizuinii Fundăturii.	They went off along a path that **wound** away from behind the house.	O luară pe-o poteca ce **şerpuia** din spatele casei.

În ceea ce privește Traseul Complex, în cazul mișcării fictive, engleza combină mai multe verbe într-o propoziție pentru a-l reda:

- - *The path grew plainer and broader. Suddenly **coming** out of a belt of fir-trees it **ran** steeply down a slope, and **turned** sharply to the left round the corner of a rocky shoulder of the hill.*
  - *Poteca se contura mai clar şi se lăţea ca dintr-o dată, **ieşind** dintr-o centură de brazi, ca **să coboare** o pantă abruptă şi **să cotească** brusc la stânga, în jurul unui şold stâncos.*
- - *The Road **bent** right and **ran** down towards the bottom of the valley, now **making** straight **for** the Bruinen.*
  - *Drumul **o cotea** spre dreapta şi **urma** fundul unei văi, ceea ce însemna că se îndreptau spre Vadul Urşilor.*

În aceste exemple, traducerea română adoptă același model, însă, traducătorul este mai puțin precis decât autorul în privința unui segment de parcurs: verbul englez *ran*, care exprimă viteza mișcării, a fost tradus în limba română prin verbele de mișcare direcționale *a coborî* (primul exemplu) și *a urma* (al doilea exemplu) ce nu specifică velocitatea. Acest fapt ar putea avea impact

asupra atenției pe care o acordă cititorii de limba engleză și limba română acestei scene și în consecință, asupra vitezei de lecturare: atunci când verbul implică o viteză de deplasare mai mare (*ran*), cititorul are impresia că ajunge mai rapid la punctul final al traseului, comparativ cu cazul în care verbul redă o mișcare mai lentă (*coborî, urma*). În plus, există o schimbare de perspectivă în legătură cu ultimul segment de Traseu: în versiunea engleză, avem o construcție ce redă mișcarea fictivă, în timp ce în cea română, ultimul segment al frazei redă deplasarea personajelor.

În narațiune, însă, am identificat și exemple de redare compactă a Traseului complex, similar situațiilor ce descriu mișcarea reală, când se utiliza un singur verb de mișcare însoțit de sateliți succesivi pentru a descrie diferite segmente sau porțiuni ale traseului. Totuși, numărul unor astfel de evenimente este mult mai mic comparativ cu evenimentele cu *Complex Path* ce descriu mișcarea reală:

-

- *Their way **wound** along the floor of the hollow, and round the green feet of a steep hill into another deeper and broader valley, and then over the shoulders of further hills, and down their long limbs, and up their smooth sides again, up on to new hill-tops and down into new valleys*.
- *Drumul lor **şerpuia** pe fundul văioagei, **înconjurând** poala verde a unui deal râpos, **ca să ajungă** într-o vale mai adâncă şi mai largă, de unde **urca** pintenul unui lanţ de coline mai depărtate, **coborî** clinele lungi, apoi **urcă** încă o dată pantele domoale, sus pe alte culmi de dealuri, şi iar în jos, în alte văi*.

Acest exemplu este unul clasic de redare economicoasă a Traseului complex în engleză. Traducătorul român este la fel de exact ca autorul, doar că utilizează alte mecanisme pentru a descrie scena din textul sursă: acesta a inserat mai multe verbe de mișcare pentru fiece segment de Traseu.

3.6 Concluzii la Capitolul 3

1. Studiul de caz întreprins în acest capitol a confirmat ipoteza conform căreia distincțiile tipologice cele mai pronunțate dintre limbile verbale și cele satelitare se manifestă în contextul traducerii narative, ca tip de comunicare interculturală, reieșind din faptul că multe elemente asociate cu modalitatea de mișcare sunt de natură evaluativă și subiectivă, iar discursul narativ este marcat de subiectivitate și nu este neutru în raport cu agentul narativ și agenția narațiunii.
2. Tipologia propusă de L. Talmy oferă informații valoroase privitor la tiparele de lexicalizare a mișcării, care au influență asupra narațiunii și stilului retoric. Analiza corpusului paralel, constituit din VMm și evenimente de mișcare, a arătat impactul diferențelor tipologice asupra structurării discursului în cele două limbi, în raport cu astfel de dimensiuni precum: stil, registru, tiparul uzual care este utilizat, structura microtextului, tempoul și dinamica narațiunii, efortul de procesare a textului, imaginea mentală invocată, implicitare, explicitare.
3. S-a observat că în textul englez se acordă o atenție sporită dinamicii mișcării, se utilizează o gamă extinsă de verbe de mișcare de mod însoțite de sateliți pentru a descrie traseele complexe, în timp ce în textul tradus, se acordă atenție deosebită scenelor statice. Pe lângă aceste distincții tipologice, au fost observate și unele aspecte ce țin de factorii cognitivi (capacitatea de procesare a textului, influențată de utilizarea construcțiilor subordonate, de exemplu sau, de redarea concisă) sau culturali (de exemplu, redarea detaliată a Traseului), care la fel, joacă un rol esențial în procesul de redare lingvistică a mișcării. Presupunem că factorii culturali au la bază specificul mentalității psiho-socio-culturale a comunității.
4. Engleza, fiind bogată în VMm, le utilizează pe larg și gradul de expresivitate al acestor verbe este mult mai mare decât cel al verbelor românești. Din cele observate, chiar dacă la traducerea în limba română a VMm englezești nu se pierde din caracterul general al narațiunii, deseori se pierde, totuși, din expresivitate și din volumul informațional.
5. Reieșind din faptul că sateliții englezi au căpătat un grad de independență și pot fi utilizați cu un singur verb pentru a reda un Traseu complex format din mai multe segmente, acțiunea descrisă în versiunea engleză a textului narativ devine mai dinamică, în timp ce în limba română, fiecare schimbare a direcției sau traversare a frontierei spațiale este redată printr-un alt verb, ceea ce conduce la schimbarea ritmului narațiunii și la „îngreunarea frazei”.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Ca urmare a realizării obiectivelor propuse în cadrul prezentei teze de doctorat privind specificul conceptualizării mișcării în limbile engleză și română în baza textului narativ, am formulat următoarele:

Concluzii

1. În contextul noilor abordări din paradigma cognitivă, care a succedat paradigmei structuraliste, devine tot mai evident interesul față de diferențele de reprezentare în diferite limbi a unor concepte, în special celor cu caracter universal, ontologic, precum este conceptul de mișcare, care determină diferitele *imagini/tablouri lingvistice ale lumii.*
2. Noțiunea de *conceptualizare*, centrală pentru lingvistica cognitivă, care face legătura dintre construcțiile mentale (de ex. *frame-ul evenimentului de mișcare*) și mijloacele din continuumul lexico-gramatical din limbă, a servit drept bază pentru analiza diferențelor tipologice dintre limbile română și engleză, atât sub aspectul tendințelor de fixare în vocabular a frame-ului respectiv (tipare de lexicalizare), cât și sub aspectul proceselor de de-codificare/re-codificare care au loc la traducerea situațiilor de mișcare din textele narative, determinate de aceste distincții tipologice.
3. În cadrul actualei investigații am optat pentru o variantă de sinteză a instrumentarului analitic aplicat la structura evenimentului de mișcare (urmând lucrările autorilor Ch. Fillmore, G. Lakoff, R. Langacker, L. Talmy), bazându-ne preponderent pe modelul propus de cel din urmă autor (cu elementele Mișcare, Figură, Traseu, Teren, Modalitate, Cauză etc.). Diferențele de conceptualizare a evenimentului de mișcare dintre limbi se datorează felului în care fiecare limbă structurează și îmbină în mod specific elementele evenimentului de mișcare.
4. Propunându-ne să stabilim caracterul tipologic al limbii române în raport cu limba engleză sub aspectul conceptualizării mișcării, am aplicat tipologia lui L. Talmy, bazată pe modelele de lexicalizare a mișcării, care face distincția tipologică dintre așa-zisele limbi verbale/LV și satelitare/LS (engl. *verb-framed languages* vs. *satellite-framed languages*) după capacitatea acestor limbi de a include în tema verbului sau a lăsa ca satelit elementul de ordin primar (cu caracter ontologic), Traseul. Din această perspectivă, limbile română și engleză aparțin tipurilor opuse. Însă, am constat că aici, ca și în cazul oricărei tipologii, realitatea lingvistică este mult prea diversă și complexă pentru a găsi tipuri pure. De aceea nu miră că apartenența la un tip de limbă nu exclude manifestarea tipului opus – verbe cu incorporarea Traseului/VMt

în tipul LS (de ex., 20 de verbe în corpusul englez, în comparație cu peste 100 în cel român) sau verbe cu incorporarea Modalității/VMm în tipul LV – nici nu reprezintă o constantă în timp. Fenomenul trecerii limbii de la un tip la altul este ilustrat de latina clasică, care era de tip LS, care a dat naștere limbilor romanice, ce aparțin tipului VL. Factorii geografici, culturali și sociali sunt printre acei care contribuie la migrarea dintr-un tip în altul.

5. Locul eliberat de Traseu în tema verbelor de mișcare în limbile satelitare este ocupat de Modalitate (componenta ce redă modul în care are loc mișcarea), considerată element secundar al evenimentului de mișcare. Acest fapt le permite LS să producă un număr remarcabil de VMm, ceea ce nu-și pot permite limbile verbale. Corpusul de verbe colectate din dicționarele engleze-române, alcătuit în baza stabilirii echivalenței în română pentru multitudinea de VMm/c engleze, a demonstrat că limba engleză dispune de un arsenal extins de verbe de mișcare expresive, care permit redarea nuanțelor de evaluare și descriere subiectivă (aspectul calitativ al modalității în care are loc mișcarea), cu atenție la detaliile despre felul cum se mișcă Figura, atitudinii pe care o are aceasta sau stării în care se află Figura aflată în mișcare. Engleza este un exemplu prototipic, în acest sens, în special datorită posibilităților deosebite de a crea prin conversiune un grup de verbe metaforice de mișcare cu caracter deschis, inovator și creativ.
6. Limba română, cu dominanță tipologică comună cu alte limbi romanice, nu are posibilitatea de a genera un număr atât de impresionant de VMm ca engleza și, în majoritatea situațiilor, Modalitatea desfășurării acțiunii este fie omisă, fie exprimată în elemente subordonatoare, așa precum gerunzii și adverbe. Totuși, româna dispune de un grup considerabil de VMm, comparativ cu alte limbi romanice (parțial grație contactelor cu alte limbi din Sprachbundul balcanic). Acesta include verbe în care elementul Modalitate are un caracter obiectiv – ține de mediul fizic în care are loc mișcarea (pământ, apă, aer) sau de unele caracteristici ale mișcării precum velocitatea. Pentru a exprima nuanțe subiectiv-evaluative, româna utilizează o serie de VMm/c împrumutate din limbi precum slava, bulgara, albaneza, maghiara, sârbo-croata, latina și chiar engleza (de ex. verbe cu grad diferit de adaptare în limba română). De asemenea, româna înregistrează o serie de VMm onomatopeice, care deseori aparțin unui registru funcțional marcat (de ex. colocvial), contrar VMm engleze, ceea ce are o mare relevanță la traducere.
7. Recunoscând caracterul tipologic determinant al elementului Traseu, care are și o serie de importante implicații structural-discursive, inclusiv un efect major asupra structurii sintactice a frazei ca rezultat al *granulării* situației de mișcare, actuala cercetare a inclus elementul Modalitate drept a doua trăsătură tipologică, secundară, pentru o mai bună interpretare a

variabilității inter- și intra-tipologice a limbilor pe aceste două dimensiuni. Astfel, statutul tipologic al limbii române sub aspectul conceptualizării mișcării poate fi definit prin apartenența ei la tipul LV (de rând cu alte limbi romanice), dar cu un nivel relativ ridicat de manifestare a verbalizării Modalității de mișcare. În plus, cercetarea a relevat faptul că, demonstrând o predilecție pentru un tip dominant și unul secundar, limbile dispun de o gamă variată de mijloace lingvistice de lexicalizare a evenimentului de mișcare, cu impact tipologic mai puțin pronunțat.

8. Studiul de caz a confirmat ipoteza la baza cercetării, precum că distincțiile tipologice cele mai pronunțate dintre limbile verbale și limbile satelitare se manifestă în contextul traducerii narative, ca tip de comunicare interculturală, reieșind din faptul că multe elemente asociate cu Modalitatea realizării mișcării sunt de natură evaluativă și subiectivă, iar discursul narativ este marcat de subiectivitate și nu este neutru în raport cu agentul narativ și agenția narațiunii, fiind de asemenea susceptibil la o serie de alți parametri ai evenimentului de mișcare (prezența Traseului sau a co-evenimentului, traversarea limitei (*boundary-crossing*), redarea mai multor segmente de Traseu într-o propoziție sau frază, utilizarea VMm, descrierea detaliată a Terenului sau a scenei și granularitatea evenimentului de mișcare, stilul narativ).
9. Analiza paralelă a textelor narative original și tradus (corpusul studiului de caz alcătuit din 3060 (en) și 3423 (ro) de verbe de mișcare și 2482 de exemple de evenimente de mișcare (en), dintre care, doar cele mai pertinente exemple au fost supuse studiului comparativ cu cele din română) a semnalat dificultățile cu care se confruntă traducătorul, generate de distincțiile tipologice ce țin de conceptualizarea mișcării în cele două limbi:

   - sateliții verbelor de mișcare engleze au dobândit un grad mai mare de independență și pot reda Țintele implicit, din context, fără a implica elemente adiționale, contrar limbii române, care trebuie să utilizeze locuțiuni adverbiale pentru a reda Ținta.
   - o diferență tipologică esențială cu impact major asupra traducerii este nivelul diferit de granularitate a evenimentului de mișcare la redarea traseelor complexe în cele două limbi. În astfel de cazuri, engleză descrie flexibil și compact traseele complexe, utilizând un singur verb de mișcare asociat cu o multitudine de sateliți direcționali, în timp ce română utilizează un alt mecanism, redând fiecare segment de traseu printr-un alt verb. Aceasta are impact asupra dinamicii textului tradus, dar și asupra efortului de procesare a textului.
   - un alt exemplu de necorespondență rezultă din utilizarea VMm onomatopeice românești pentru a reda evenimentele de mișcare dinamice și spontane din textul englez. Deși acestea au fost utilizate ca mijloc compensatoriu în procesul de traducere, s-a observat că ele au

produs modificări la nivel de stilistica traducerii în raport cu stilistica textului narativ original.

- un aspect important și relevant din punct de vedere tipologic este cel ce ține de fenomenul de *boundary-crossing*. Când se descriu evenimente de mișcare cu traversarea oricăror tipuri de frontiere, limba română utilizează VMt, iar atunci când frontiera nu este traversată, româna face apel la VMt și VMm. Cu titlu de excepție, VMm pot fi utilizate în cazul evenimentelor cu *boundary-crossing*, dar numai când acestea descriu mișcare rapidă, instantanee sau verticală. Limba engleză, contrar limbii române, nu se confruntă cu astfel de limitări.

10. Adițional, studiul de caz ne-a permis să identificăm și o serie de mijloace compensatorii utilizate la redarea elementului Modalitate în limba română în procesul de traducere.

Recomandări

Ca urmare a desfășurării prezentului studiu, formulăm următoarele recomandări privitor la cercetările de perspectivă:

1. Pentru studiile ulterioare ar fi oportună cercetarea detaliată a altor aspecte ale modalității desfășurării mișcării, așa precum specificul mișcării în mediul acvatic, în vederea comparării bogăției lexicului specific acestui domeniu în limbi care fac parte din grupul LV și LS.

2. Ținând cont de faptul că componenta Traseu a fost mai puțin studiată decât componenta Modalitate, considerăm necesară cercetarea felului în care verbele din limbile LV și LS lexicalizează diferite tipuri de Traseu.

3. Ca perspectivă, ar fi interesantă realizarea unui studiu care se va axa pe cercetarea legăturii dintre mișcare și emoție, având la bază verbele de mișcare, pentru a putea observa felul în care emoțiile sunt conceptualizate interlingvistic.

4. Rezultatele prezentei cercetări ar putea fi utilizate în studii experimentale interlingvistice, cu implicarea unui anumit număr de participanți, legate de însușirea clasei verbelor de mișcare din limba engleză ca limba a doua, cu scopul de a determina gradul de influență a tiparului de lexicalizare al limbii materne asupra tiparului achiziționat (limba străină).

5. O altă propunere este legată de realizarea unui studiu interdisciplinar prospectiv, care ar urmări însușirea și utilizarea verbelor de mișcare de către copii.

6. Deoarece felul în care mișcarea este redată diferă de la o limbă la alta și prezintă una dintre dificultățile majore pentru vorbitorii de limbă română care învață limba engleză ca limbă străină, ne propunem să elaborăm un material didactic ce va servi studenților drept platformă de studiere a tipologiei mișcării, în vederea îmbunătățirii competențelor lingvistice și a capacităților de înțelegere a modului de conceptualizare a situațiilor de mișcare generate de nativi.

În limba română

1. Cincilei C. Conceptualizarea mișcării: între subiectivism și determinism lingvistic. În: Probleme de lingvistică generală și romanică. Actele Colocviului științific cu participare internațională in memoriam G. Cincilei, vol. III, Chișinău, 2012, p. 106-110.

2. Chiper Gr. Conceptul de schimbare paradigmatică în literatura română. Revista Akademos, ediția 1 (20) 2011, p.139-143. ISSN 1857-0461.

3. Chivu Iu. Despre *fiind*-ul românesc. III. Conceptualizarea. Revista Portal-Măiastra, anul VII, nr. 4 (29), 2011, p.14. ISSN: 1841-0642.

4. Condrea I. Curs de stilistică. Chișinău: CEP USM, 2008, 197p.

5. Coşeriu E. *Prelegeri şi conferinţe (1992–1993)*. [Supliment la „Anuar de lingvistică şi istorie literară", 1992–1993, t. XXXIII/1992–1993], Iaşi, 1994b.

6. Coșeriu E. Omul și limbajul său. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2009, 465p.

7. Evseev I. Semantica verbului: categoriile de acțiune, devenire și stare. Facla, 1974, 181 p.

8. Faur E. Semantica cognitivă și teoria metaforei conceptuale. O abordare din perspectivă integrală. Limba română, LXIII (3), p. 340. București: Editura Academiei, 2014. http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A10136/pdf/

9. Fînaru D. Universaliile limbajului. Meridian Critic 1, vol. 22, 2014, p.159-171. http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A8394/pdf (vizitat 10.04.2017).

10. Gogjar M. Stilul literar religios. București: Mica Valahie, 2017.

11. Herțeg Cr. Valori semantico-stilistice ale verbului. În: Annales Universitatis Apulensis

12. Ilincan V. Dicționar de expresii românești în contexte. Universitatea Babeș-Bolyai: Presa Universitară Clujeană, 2015.

13. Ionescu T. Abordarea „embodied cognition" şi studiul dezvoltării cognitive. În: Revista de Psihologie. Bucureşti, 2011, vol. 57, nr. 4, p. 326–339. http://www.devpsychology.ro/wp-content/uploads/art-04-Ionescu.pdf (vizitat 19.04.2017).

14. Irimia D. Introducere în stilistică. Iași: Editura Polirom,1999.

15. Kuhn T. Structura revoluţiilor ştiinţifice. Bucureşti: Humanitas, 2008. 278p.

16. Lăsconi E. „Trebuie să-ţi însuşeşti textul ca şi când l-ai fi născocit tu". Interviu cu I. Horea. Revista România literară, nr.1-2, 2015.

17. Milică I. Teoria cadrelor semantice: aspecte teoretice, implicaţii metodologice şi potenţial de aplicare. (2012). http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A6485/pdf

18. Munteanu E. Introducere în lingvistică. Iași: Polirom. 2005. 352p.

19. Oglindă E. Aspecte ale analizei contrastive din perspectiva lingvisticii cognitive și funcționale. În: Limba Română, nr. 9-12 (222), 2013, p.105-113 (vizitat la 15.05.2018).

20. Papahagi Cr. Când lucrurile nu sunt puse la locul lor: construcții locative rezultative în română. http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V673/pdf

21. Popa Gh. Viziunea lingvală asupra lumii din perspectivă coşeriană. În: Anuar de lingvistică şi istorie literară. Lucrările Colocviului Internaţional Eugeniu Coşeriu – 90 de ani de la naştere. 2011. p. 305-322. http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A1239/pdf (vizitat 07.09.2013).

22. Sălăvăstru C. Mic tratat de oratorie. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2010.

23. Trinca L. „Femeia" în mentalul românesc (în baza experimentului asociativ). Artă şi educaţie artistică: rev. de cultură, şt. şi practică educaţională. 2012. Nr 2. p. 32-36. http://libruniv.usarb.md/publicatie/arta/arta20/Lilia%20Trinca-2.pdf (vizitat 10.10.2013).

24. Vatamanu C. Stil și expresivitate. Revista Academiei Forțelor Terestre. Anul XI, nr. 3 (43) Trimestrul III – 2006, http://www.armyacademy.ro/reviste/3_2006_ro/a14.pdf

25. Zdrenghea M., Lingvistica cognitivă şi categorizarea lingvistică. În: Înspre şi dinspre Cluj. Contribuţii lingvistice. Omagiu profesorului G. G. Neamţu la 70 de ani. Coordonator: Ionuţ Pomian. Editor: Nicolae Mocanu. Cluj-Napoca: Editurile Argonaut şi Scriptor, 2015, 800 p. http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V693/pdf

În limba engleză

26. Adam H. Verb and Noun Production in Aphasia: Evidence from Palestinian Arabic. În: International Journal of Brain and Cognitive Sciences 3(1). 2014, p. 1-5. http://article.sapub.org/10.5923.j.ijbcs.20140301.01.html (vizitat 15.05.2017).

27. Asher N., Sablayrolles P. A typology and discourse semantics for motion verbs and spatial pps in French. Journal of Semantics. 1995.

28. Aske J. Path predicates in English and Spanish: A closer look. Proceedings of the Fifteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, 1989, p. 1-14.

29. Aurnague M. How motion verbs are spatial: the spatial foundations of intransitive motion verbs in French. Lingvisticae Investigationes 34:1, 2011, p. 1-34.

30. Bartmiński J. Linguistic Worldview as a Problem of Cognitive Ethnolinguistics. The Slavic Cognitive Linguistics Conference of the Slavic Cognitive Linguistics Association. Book of

Abstracts. Prague, 2009. p. 18-20. http://old.ucjtk.ff.cuni.cz/sclc/SCLC09abstracts.pdf (vizitat 07.09.2013).

31. Beavers J., Levin B., Tham S. W. The typology of motion expression revisited. Journal of Linguistics 46 (2), 2010, p. 331-377.

32. Bedny M., Caramazza A. Perception, action, and word meanings in the human brain: the case from action verbs, Annals of NY Academy of Sciences. 1224 (2011), p. 81-95. http://saxelab.mit.edu/resources/papers/Annals%20of%20the%20New%20York%20Academy%20of%20Sciences%202011%20Bedny.pdf (vizitat 15.05.2017).

33. Berman R. A., Slobin D. I. Relating events in narrative: A crosslinguistic developmental study. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1994. 748p.

34. Bernardez E. Social cognition: Variation, language, and culture in a cognitive linguistic typology. În: Cognitive Linguistics: Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction. F. J.Ruiz de Mendoza Ibáñez, M. S. Peña Cervel (ed.). Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2005. 432 p.

35. Berthele R. Disentangling Manner and Path: Evidence from Varieties of German and Romance. Variation and Change in the Coding of Motion Events. Goschler, Juliana, Anatol Stefanowitsch (eds.). Amsterdam: John Benjamin's, 2013, p. 55-75.

36. Berthele R. The typology of motion and posture verbs: a variationist account. În: B. Kortmann (ed.): Dialectology meets typology. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2004, p. 93-126.

37. Blomberg J. Motion in Language and Experience: Actual and Non-actual motion in Swedish, French and Thai. Travaux de l'Institut de Linguistique de Lund, 53. The Faculties of Humanities and Theology. Dissertation. Printed in Sweden by Media-Tryck, Lund University Lund. 2014.

38. Blomberg J., Zlatev J. Non-actual motion: phenomenological analysis and linguistic evidence. În: Cognitive Processing, Vol. 16, Suppl. 1, 2015, p. 153-157.

39. Bodean-Vozian O. Narrative Perspective Mediated by Manner of Motion Verbs. În: Studia Universitatis Moldaviae, Chișinău, Nr. 4 (94), 2016, p. 53-58.

40. Bohnemeyer, J. *et al.* Principles of event representation in language: the case of motion events. Language 83(3), 2007, p. 495–532.

41. Borges E. Paradigm shift in language teaching and language teacher education. The ESpecialist, Vol. 35, no. 1 (42-59), 2014.

42. Boroditsky L. How Language Shapes Thought. Scientific American, 2011, p. 63-65. http://www.gwashingtonhs.org/ourpages/auto/2013/10/23/68598699/sci-am-2011.pdf (vizitat 16.06.2013).

43. Boroditsky L., Lost in Translation. The Wall Street Journal. New York, 2010. http://lera.ucsd.edu/papers/wsj.pdf (vizitat 16.06.2013).

44. Bower, B. The brain's word act: Reading verbs revs up motor cortex areas. Science News 165 (6) 84. 2004. https://www.sciencenews.org/article/brains-word-act-reading-verbs-revs-motor-cortex-areas (vizitat 15.05.2017).

45. Bowerman M. et al. Verbs, particles, and spatial semantics: Learning to talk about spatial actions in typologically different languages. În: E. V. Clark (ed.), Proceedings of the Twenty-seventh Annual Child Language Research Forum. Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information. 1995, p. 101-110.

46. Bowerman M. From universal to language-specific in early grammatical development. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences, 346, p. 34-45.

47. Brala-Vulkanovic M., Memisevic A. English path verbs: A comparative-contrastive English-Croatian analysis, Jezikoslovlje 15(2), 2014, p. 173-197.

48. Brinton L., Traugott E. Lexicalization and Language Change. Cambridge & New York: Cambridge University Press. 2005.

49. Brown A., Gullberg M. Bidirectional cross-linguistic influence in event conceptualization? Expressions of Path among Japanese learners of English. Bilingualism: Language and Cognition, 14, 2011, p. 79-94.

50. Buja E. Event Conflation in Child Romanian. În: Marinela Burada, Oana Tatu, Raluca Sinu (eds.), 11th Conference on British and American Studies. Embracing Multitudes of Meaning. Cambridge Scholars Publishing, 2015, p. 165-174.

51. Burton S. J. et al. Laban Movement Analysis and Affective Movement Generation for Robots and Other Near-Living Creatures. În: Dance Notations and Robot Motion. Springer, 2016, Vol. 111, p. 25-48.

52. Caballero R., Ibarretxe-Antuñano I. From physical to metaphorical motion: A cross-genre approach. În: Vito Pirrelli, Claudia Marzi, Marcello Ferro (eds.): Word Structure and Word Usage. Proceedings of the NetWordS Final Conference, Pisa, 2015. http://ceur-ws.org/Vol-1347/paper35.pdf (vizitat 14.12.2017).

53. Cadierno T., Ruiz L. Motion events in Spanish L2 acquisition. În: Annual Review of Cognitive Linguistics, Vol. 4, 2006, p. 183-216.

54. Cappelle B. English is less rich in manner-of-motion verbs when translated from French. În: Across Languages and Cultures 13(2), 2012. p. 173-195.

https://www.academia.edu/1434454/English_is_less_rich_in_manner-of-motion_verbs_when_translated_from_French (vizitat 25.02.2015).

55. Cappelle B., Declerck R. Spatial and temporal boundedness in English motion events. Journal of Pragmatics 37, 6, 2005, p. 889-917 (vizitat 24.03.2013).

56. Carroll M., von Stutterheim C., Nüse R. The language and thought debate: A psycholinguistic approach. În: C. Habel, T. Pechmann (ed.). Multidisciplinary approaches to language production. Berlin: De Gruyter, 2004. p. 183-218.

57. Carroll M., von Stutterheim Cr. Event representation, time event relations, and clause structure: A crosslinguistic study of English and German. În: Language, culture and cognition. J. Bohnemeyer, E. Pederson (ed.). Cambridge University Press, 2011. 298p.

58. Caselli M. C. et al. A cross-linguistic study of early lexical development. Cognitive Development, 10(2), 1995, p. 159–199.

59. Cehan A. The Semantic Field of the English Motion Verbs. Bucureşti: Matrix Rom, 2000. 258 p.

60. Chilton P. "The people" in populist discourse: using neuro-cognitive linguistics to understand political meanings. 2017. https://www.researchgate.net/publication/316088962_The_people_in_populist_discourse_using_neuro-cognitive_linguistics_to_understand_political_meanings (vizitat 19.04.2017).

61. Choi S., Bowerman M. Learning to express motion events in English and Korean: The influence of language-specific lexicalization patterns. Cognition. 41, 1991, p. 83-121.

62. Chomsky N. On Nature and Language. Cambridge University Press, 2002, 218p.

63. Chu C. Event Conceptualization and Grammatical Realization. The Case of Motion Events in Mandarine Chinese. PhD. 2004, 232p.

64. Cifuentes Férez P. Motion in English and Spanish: A Perspective From Cognitive Linguistics, Typology and Psycholinguistics. PhD Thesis. Universidad de Murcia. 2008.

65. Cifuentes Ferez P. The semantics of the English and the Spanish motion verb lexicons. Review of Cognitive Linguistics 8(2), 2010, p. 233-271.

66. Cifuentes-Ferez P., Gentner D. Naming motion events in Spanish and English. Cognitive Linguistics, 17, 2006, 443–462.

67. Comrie B. Language Universals and Linguistic Typology. Oxford: Blackwell, 1989. 275p.

68. Correia R. Translation of EU Legal Texts in Crossing Barriers and Bridging Cultures. A. Tosi (ed). Clevendon-Buffalo-Torronto-Sydney: Multilingual Matters Ltd, 2003.

69. Creissels D. Syntaxe générale, une introduction typologique. Paris: Hermès. 2 vol., 2006, 412 p.

70. Croft W. et al. Revising Talmy's typological classification of complex events. În: Constrastive Construction Grammar, ed. H. Boas, Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, 2010, p. 201-235.

71. Croft W. Radical Construction Grammar. Oxford University Press, 2001. 448p.

72. Croft W. Relativity, linguistic variation and language universals. Cognitextes, vol.4, 2010. https://cognitextes.revues.org/303 (vizitat 27.04.2017).

73. Crystal D. (2000) Language Death. Cambridge: Cambridge University Press.

74. Danaher D. An Introduction to Cognitive Grammar [Úvod do kognitivní gramatiky (KG)]. În: Reader in Cognitive Linguistics II [Čítanka textůz kognitivní lingvistiky II]. Ed. L. Saicová Římalová. Praha: Charles University in Prague, Faculty of Arts, 2007. p. 89–103. http://cokdybysme.net/pdfs/cgenglish.pdf (vizitat 07.02.2017).

75. Dancygier B. The language of stories. A cognitive approach. Cambridge University Press. 2012, 228p.

76. Declerck R. Boundedness and the Structure of Situations. Leuvense Bijdragen 78, 1989, p. 275-308.

77. Depraetere I. On the necessity of distinguishing between (un)boundedness and (a)telicity, Linguistics and Philosophy 18, 1-19. 1995, p.3.

78. Descartes R. The Principles of Philosophy: Translated with Explanatory Notes, p. II, Kluwer Academic Publishers, 1982, XXVIII, 328p.

79. Deutscher G. Through the Language Glass. New York, 2010, 304p.

80. Dirven R., Mendoza Ibanez, F.J. Looking back at thirty years of Cognitive Linguistics. În: Cognitive Linguistics in Action. Ezbieta Tabakowska et al. (ed.). Berlin, New York: De Gruyter Mouton, 2010. 411p.

81. Dirven R., Verspoor M. H. Cognitive Exploration of Language and Linguistics. Amsterdam: John Benjamins Publishers, 2004. 277 p.

82. Divjak D., Lemmens M. Lexical Conflation Patterns in Dutch Aquamotion Verbs. Глаголы движения в воде: Лексическая Типология. Редакторы Т.А. Майсак, Е.В. Рахилина. Москва: «Индрик», 2007. 752 с.

83. Dolgova-Jacobsen N. Applying Cognitive Linguistics and Task-Supported Language Teaching to Instruction of English Conditional Phrases. Dissertation. Washington DC, 2012.

84. Domaradzki N. Cognitive Critique of Generative Grammar. Lingua ac Communitas., vol. 17, 2007. http://www.lingua.amu.edu.pl/Lingua_17/lin-4.pdf (vizitat 07.02.2017).

85. Drake S. Galileo at work. His scientific bibliography. Mineola, New York, 1978, 536p.

86. Dravida S. et al., People can understand descriptions of motion without activating visual

motion brain regions. 2014. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2013.00537/full

87. Drzazga G. The Puzzle of Grammatical Gender. PhD Thesis. McMaster University, 2013. (vizitat 15.10.2017).

88. Dyer Ch. A Bibliographic Essay on Cognitive Linguistics for Law Librarians and Legal Researchers. 2010, p.15 http://www.charlesrdyer.com/PDFs/Dyer,Cognitive_Linguistics_for_Law_Librarian_%20and_Legal_Researchers,Jun2010.pdf (vizitat 20.02.2017).

89. Eifring H., Theil R. Linguistics for Students of Asian and African Languages. Institutt for Østeuropeiske og orientalske studier, 2004.187 p.

90. Einspieler C., Prechtl H.F. Prechtl's assessment of general movements: a diagnostic tool for the functional assessment of the young nervous system. Ment. Retard. Dev. Disabil. Res. Review 11(1), 2005, p. 61-67.

91. Evans N. Semantic Typology. În: The Oxford Handbook of Linguistic Typology. J. J. Song (ed.). Oxford/ New York: Oxford University Press, 2010. 776p.

92. Evans V., Green M. Cognitive linguistics: an introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, 830p.

93. Faber P., Mairal Usón R. *Constructing a Lexicon of English Verbs.* Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.1999.

94. Fanego T. Motion Events in English: The Emergence and Diachrony of Manner Salience from Old English to Late Modern English. În: Folia Linguistica Historica 33, 2012, p. 29–85.

95. Filipovic L. Talking about Motion. A crosslinguistic investigation of lexicalization patterns. Amsterdam /Philadelphia: John Benjamins Publishing.

96. Filipovic L., Ibarretxe-Antunano I. Motion. În: Ewa Dąbrowska, Dagmar Divjak (eds.), Handbook of Cognitive Linguistics. Berlin: Mouton De Gruyter, 2015, p. 526-545.Company, 2007.182p.

97. Fintel K, Matthewson L. The Linguistic Review 25, 2008. 139–201. http://web.mit.edu/fintel/fintel-matthewson-2008-universals.pdf (vizitat 17.05.2017).

98. Flecken, M. Event conceptualization in language production of early bilinguals. PhD Thesis, Heidelberg University and Radboud University Nijmegen, 2010. 256 p.

99. Frawley W. Linguistic Semantics. New York; London: Routledge, 2009, 544p.

100. Frith Cr. Making up the mind: how the brain creates our mental world. Blackwell Publishing, 2007, 234 p.

101. Fulga A. Language and the perception of Space, Motion and Time. Concordia Working Papers in Applied Linguistics, 3, 2012, p. 26-37.

102. Goschler J., Stefanowitsch A. Beyond typology: The encoding of motion events across time and varieties. În: J. Goschler & A. Stefanowitsch (eds.), Variation and change in the encoding of motion events. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2013a, p. 1–14.

103. Green A. Creativity in Public Relations. Kogan Page. London, Philadelphia, 2007. 244p.

104. Grossman, E., Blake, R. Brain Areas Active during Visual Perception of Biological Motion. În: Neuron, 35(6). 2002, p. 1157-1165.
http://www.cell.com/neuron/pdf/S0896-6273(02)00897-8.pdf (vizitat 15.05.2017).

105. Gruber J. Studies in lexical relations. Massachusetts Institute of Technology, doctoral dissertation, 1965, 301 p.

106. Gullberg M. Language-specific encoding of placement events in gestures. În: E. Pederson, J. Bohnemeyer (ed.). Event representations in language and cognition. New York: Cambridge University Press, 2011. 296p. [p. 166-188].

107. Gullberg M. Methodological reflections on gesture analysis in second language acquisition and bilingualism research. Second Language Research, 26(1), 2010, p. 75-102.

108. Habel C., Tappe H. Processes of segmentation and linearization in describing events, În: Representations and Processes in Language Production, C. von Stutterheim and R. Klabunde (eds.), 1999. p. 43–66.

109. Hadley P.A. et al. (2016). Toddlers Verb Lexicon Diversity and Grammatical Outcomes. Language, Speech, and Hearing Services in Schools, 47, 2016, p. 44-58.

110. Hasegawa D. et al. A Method for Acquiring Body Movement Verbs for a Humanoid Robot through Physical Interaction with Humans. Fifth Artificial Intelligence for Interactive Digital Entertainment Conference.
http://arakilab.media.eng.hokudai.ac.jp/~araki/2009(e)/2009-A-19.pdf (vizitat 13.06.2017).

111. Hickmann M. Linguistic relativity in language acquisition. În: M. Kail & M. Hickmann (eds.), Language acquisition across linguistic and cognitive systems. Amsterdam: John Benjamins, 2010.

112. Hickmann M., Hendriks M., Gullberg, M. Developmental perspectives on the expression of motion in speech and gesture. A comparison of French and English. Language, Interaction and Acquisition, 2(1), 2011, 129-156.

113. Hickmann, M. Language and cognition in development: old questions, new directions. Pragmatics 11:2. 2001, p. 105-126.

114. Hsu N., et al. Diversity matters: Parent input predicts toddler verb production. Journal of Child Language (1), 2015, 1-24 (publicat online).

115. Huber J. Motion and the English Verb. Oxford University Press, 2017.

116. Hussain M. Cross linguistic variation in the gestures accompanying manner of motion event descriptions by native speakers of English and Urdu Balochistan. Journal of Linguistics. 2014.

117. Iacobini C. The number and use of manner verbs as a cue for typological change in the strategies of motion events encoding. În: G. Marotta, A. Lenci, L. Meini, F. Rovai (eds.), Space in Language, Pisa: Edizione ETS, 2010, p. 495-514.

118. Iacobini C., Masini F. The emergence of verb-particle constructions in Italian: locative and actional meanings. Morphology 16(2), 2007, p. 155−188.

119. Ibarretxe-Antuñano I. Going beyond motion events typology: the case of Basque as a verb-framed language, Folia Lingvistica, vol. 49, 2015.

120. Ibarretxe-Antuñano I. Language typologies in our language use: the case of Basque motion events in adult oral narratives. Cognitive Linguistics 15–3, 2004, p. 317–349.

121. Ibarretxe-Antuñano I. Leonard Talmy. A windowing to conceptual structure and language: Part 1: Lexicalisation and typology. Journal Annual review of cognitive linguistics, Vol. 3, John Benjamins Publishing Company, 2005, p. 325-347.

122. Ibarretxe-Antuñano I. Path salience in motion events. În: J. Guo, E. Lieven, N. Budwig, S. Ervin-Tripp, K. Nakamura, S . Őzçalişkan (eds.), Crosslinguistic Approaches to the Psychology of Language: Research in the Tradition of Dan Isaac Slobin, New York: Psychology Press, 2009, p. 403-414.

123. Ibarretxe-Antuñano I. What translation tells us about motion: A contrastive study of typologically different languages. International Journal of English Studies, vol.3, issue 2, 2003. p. 151-175.

124. Ibarretxe-Antuñano I., Hijazo-Gascon A. Variation in Motion Events. Theory and Applications. Chapter 15. În: Space and Time in Languages and Cultures. Linguistic Diversity. L. Filipovic, K. Jaszczolt (eds.). John Benjamins Publishing Company, 2012, p. 349-371.

125. Ikegami Y. 'Source' vs. 'goal': A case of linguistic dissymmetry. În: R. Dirven & G. Radden (eds.), Concepts of Case. Tübingen: Narr.1987, p. 122–146.

126. Ikegami Y. The semological structure of the English verbs of motion, Sanseido, Tokyo, 1970.

127. Imai M. et al. Sound symbolism facilitates early verb learning. Cognition 109, 2008, p. 54–65.

128. Imbert C. Path: Ways Typology has Walked Through it. Language and Linguistics Compass 6/4. 2012, p. 236–258 (vizitat 27.08.2016).

129. Imre A. Space in Cognitive Linguistics, Acta Universitatis Sapientiae, Philologica, 4, 2 2012, p.247-260.

130. Jackendoff R. Semantic Interpretation in Generative Grammar. Cambridge: Mass., MIT Press, 1972, 400 p.

131. Jackendoff R. Semantics and Cognition. Cambridge, MA: MIT Press. 1983, p. 283.

132. Jaszczołt K. Linguistics: Accumulation or Revolutions? Folia Linguistica 21. Acta Universitatis Lodziensis. 1989, p. 89-111.
cejsh.icm.edu.pl/.../86_Acta_Universitatis_Lodziensis._Folia_Linguistica_21._1989.pdf (vizitat 15.05.2017).

133. Jessen M. The Expression of Motion in L2 Danish by Turkish and German learners – the role of inter- and intratypological differences. PhD Thesis. University of Southern Denmark. 2014, 190p.

134. Jiménez Martínez-Losa N. Towards a Typology of Fictive Motion Events: Review of existing proposals and presentation of new proposals. Interlinguistica, 2007, p. 562–569.

135. Johnson M. The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 233 p.

136. Kanero, J. et al., How Sound Symbolism is processed in the Brain: A Study on Japanese Mimetic Words. PLOS ONE. Vol. 9(5). 2014.

137. Kemmerer D. Visual and Motor Features of the Meanings of Action Verbs: A Cognitive Neuroscience Perspective. În: Cognitive science perspectives on verb representation and processing. R. Almeida, Cr. Manouilidou (ed.). Springer International Publishing, 2015. Chapter 9, p. 189-212.

138. Kiparsky P. Remarks on Denominal Verbs. În: Alex Alsina, Joan Bresnan, and Peter Sells, eds., Complex Predicates, CSLI Publications, Stanford University, Stanford, CA, 1997, p. 473-499.

139. Kita S., Özyürek A. What does cross-linguistic variation in semantic coordination of speech and gesture reveal?: Evidence for an interface representation of spatial thinking and speaking. Journal of Memory and Language, 2003, 48, p. 16-32.

140. Kollar T. Grounding Verbs of Motion in Natural Language Commands to Robots. În: Experimental Robotics. Springer, 2014, Vol. 79, p. 31-47.

141. Kollar T. și al. Toward understanding natural language directions. În: Proc. ACM/IEEE Int'l Conf. on Human-Robot Interaction (HRI), 2010, p. 259–266.

142. Kopecka A. The semantic structure of motion verbs in French: Typological perspectives. În: Space in Languages: Linguistic Systems and Cognitive Categories. Maya Hickmann, Stéphane Robert (Eds.). Amsterdam: John Benjamins. 2006, p. 83-101.

143. Koptjevskaja-Tamm M. et al. The Semantics of Lexical Typology. În: The Routledge Handbook of Semantics. N. Riemer (ed.). New York, 2016, 534 p.

144. Kory Westlund J. et al. Flat vs. Expressive Storytelling: Young Children's Learning and Retention of a Social Robot's Narrative. În: Frontiers in Human Neuroscience. 2017. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnhum.2017.00295/full (vizitat 16.10.2017).

145. Kosman L. Aristotle's Definition of Motion, Phronesis, 14 (1), 1969, p. 40-62. http://www.jstor.org/stable/4181824?seq=1#page_scan_tab_contents (vizitat 20.02.2014).

146. Kramsch C. Language, Thought, and Culture. În: The Handbook of Applied Linguistics. A. Davies and C. Elder (ed.), Blackwell Publishing Ltd, Oxford, UK, 2004. 888p.

147. Kremer-Marietti A. Le paradigme scientifique : cadres théoriques, perception, mutation. În: F. Lartillot, A. Hellhaus (ed.), Années vingt-années soixante, réseaux du sens-réseaux des sens, quels paradigmes pour une analyse de l'histoire culturelle dans les pays de langue allemande. P. Lang, Berne, 2009. p.77-96.

148. Lakoff G. The Political Mind: A Cognitive Scientist's Guide to Your Brain and Its Politics. Penguin Books, 2009. 320p.

149. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind. Chicago: University Of Chicago Press, 1987. 632p.

150. Langacker R. Abstract motion. În: V. Nikiforidou, M. VanClay, M. Niepokuj, D. Feder (eds.), Proceedings of the Twelfth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. Berkeley: University of California, Berkeley Linguistics Society, 1986, p. 455–471.

151. Langacker R. The Foundations of Cognitive Grammar. Vol. I. Standford: Standford University Press, 1987 (1999). 529p.

152. Langacker R. The Foundations of Cognitive Grammar. Vol. II. Standford: Standford University Press, 1991. 628p. 155. Langacker R. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford University Press, 2008. 584p.

153. Langacker R. Grammar and Conceptualization. Mouton de Gruyter, Berlin, New York, 2000, 427p.

154. Langacker R. Introduction to Concept, Image and Symbol. În: Cognitive Linguistics: Basic Readings. D. Geeraerts (ed.). Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2006. 485p.

155. Langacker R. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford University Press, 2008. 584p.

156. Lee V. Linguistic paradigm as the term and as category of the historiography of science about language. În: International Research Journal, no.1 (43). Ekaterinburg, 2016, p.69-71. http://research-journal.org/wp-content/uploads/2011/10/1-4-43.pdf#page=69 (vizitat 19.04.2017).

157. Lehrer A. A theory of vocabulary structure: Retrospectives and prospectives. În: Pütz, Manfred, ed., 1992. Thirty years of linguistic evolution. Studies in honour of René Dirven on the occasion of his sixtieth birthday. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1992. 690p.

158. Leisman G. et al. Thinking, Walking, Talking: Integratory Motor and Cognitive Brain Function, Frontiers in Public Health, 2016, vol. 4. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2016.00094/full

159. Levelt W. Speaking from intention to articulation. MIT, 1989 (1993), 584p.

160. Levin B. English verb classes and alternations: A Preliminary Investigation., University of Chicago Press, Chicago, Chicago and London, 1993.

161. Levin B. Rappaport-Hovav M. Lexicalized Meaning and Manner/Result Complementarity. 2011. https://web.stanford.edu/~bclevin/barcel11rev.pdf

162. Levin B. Semantics and Pragmatics of Argument Alternations, *Annual Review of Linguistics* 1, 2015, p. 63-83.

163. Levin B., Rappaport M. The Lexical Semantics of Verbs of Motion: The Perspective from Unaccusativity, În: I.M. Roca (ed.), Thematic Structure: its Role in Grammar, Foris, Berlin, 1992, p. 247-269.

164. Levinson S.C. Space in Language and Cognition: Explorations in Cognitive Diversity, Cambridge University Press, 2003.

165. Lewandowska-Tomaszczyk B. Re-conceptualization and the Emergence of Discourse Meaning as a Theory of Translation. În: Meaning in Translation, Barbara Lewandowska-Tomaszczyk & Marcel Thelen (eds.). Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010, p. 105-148.

166. Lewandowski W. Deictic verbs: typology, thinking for speaking and SLA. SKY Journal of Linguistics 27, 2014, p. 43-65.

167. Li P., Gleitman L. Turning the tables: Language and spatial reasoning. Cognition 83, 2002, p. 265–294.

168. Maguire și al. A developmental shift from similar to language-specific strategies in verb acquisition: A comparison of English, Spanish and Japanese. *Cognition* 114, 2010, p.299–319.

169. Masini F. Binomial constructions: inheritance, specification and subregularities, Lingue e Linguaggio V (2), 2006, p. 207-232.

170. Matlock T. Depicting fictive motion in drawings. În: J. Luchenbroers, (ed.), Cognitive

Linguistics: Investigations across languages, fields, and philosophical boundaries. Amsterdam: John H. Benjamins. 2006.

171. Matlock T. Fictive motion as cognitive simulation. Memory & Cognition, Vol. 32 (8), 2004, p.1389–1400.

172. Matsumoto Y. Subjective motion and English and Japanese verbs. Cognitive Linguistics, 7(2), 1996, p. 183–226.

173. Matsumoto Y. Typologies of lexicalization patterns and event integration: Clarifications and reformulations. În: S. Chiba, et al. (eds.), Empirical and theoretical investigations into language: A Festschrift for Masaru Kajita, Kaitakusha, Tokyo, 2003, p. 403-418.

174. McNeill D., Duncan S. Growth points in thinking-for-speaking. În: David McNeill (ed.), Language and Gesture. Cambridge: Cambridge Unversity Press, 2000.

175. Meteyard, L. et al., Motion detection and motion verbs: language affects low-level visual perception. În: Psychological Science 18(11). 2007, p. 1007-1013. https://www.researchgate.net/publication/5886525_Motion_Detection_and_Motion_Verbs_Language_Affects_Low-Level_Visual_Perception (vizitat 15.05.2017).

176. Miller G. A. English verbs of motion: a case study in semantics and lexical memory, in A.W. Melton and E. Martin (eds.) Coding Processes in Human Memory, Winston, Washington, D.C., 1972.

177. Miller G. A., Johnson-Laird Ph. N. Language and perception. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1976, 760p.

178. Montero-Melis G. et al. Satellite- vs. Verb-Framing Underpredicts Nonverbal Motion Categorization: Insights from a Large Language Sample and Simulations. Cognitive Semantics, Vol. 3 (1), Brill, 2017. https://www.researchgate.net/publication/315302257_Satellite-_vs_Verb-Framing_Underpredicts_Nonverbal_Motion_Categorization_Insights_from_a_Large_Language_Sample_and_Simulations (vizitat 15.07.2016).

179. Moseley R.L., Pulvemuller F. Nouns, verbs, objects, actions, and abstractions: local fMRI activity indexes semantics, not lexical categories. În: Brain and Language, vol. 132. 2014, p.28-42. http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0093934X1400039X (vizitat 15.05.2017).

180. Narasimhan B. Motion Events and the Lexicon: The Case of Hindi. În: Lingua, vol. 113, issue 2, 2003, p.123-160.

181. Narasimhan B., Cablitz G. Granularity in the crosslinguistic encoding of motion and location. 3rd Annual Workshop on Language and Space, University of Bielefeld, 2002.

182. Nutall L. Personal and social factors in construal: a cognitive grammatical approach to mind style. University of Nottingham. 2013. În: *Online Proceedings of the Annual Conference of the Poetics and Linguistics Association (PALA).*
http://www.pala.ac.uk/uploads/2/5/1/0/25105678/nuttall2013.pdf (ultima vizită 16.10.2017).

183. O' Grady W., Dobrovolsky M., Katamba F. Contemporary Linguistics. London: Longman, 1996. 710p.

184. Olohan M. Investigating Domain Conceptualisation and Scene Construal in Trainee Translators. Les Presses de l'Université de Montréal. Volume 45, numéro 4, 2000. p. 593-608. https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2000-v45-n4-meta161/003763ar/ (vizitat 29.05.2017).

185. Özçalişkan et al. Do iconic gestures pave the way for children's early verbs? Applied Psycholinguistics, 35, 2014, p. 1143-1162.

186. Özçalışkan S. On learning to draw the distinction between physical and metaphorical motion: is metaphor an early emerging cognitive and linguistic capacity? Journal of Child Language, vol. 32 (2), 2005 b, p. 291-318.

187. Özçalışkan S. Typological variation in encoding the manner, path, and ground components of a metaphorical motion event. Annual Review of Cognitive Linguistics. John Benjamins Publishing Company. Volume 2, issue 1, 2004, p. 73-102.

188. Özçalişkan S., Slobin D.I. Climb up vs. ascend climbing: Lexicalization choices in expressing motion events with manner and path components. În: S. Catherine-Howell, S. A. Fish, & T. K. Lucas (eds.), Proceedings of the 24th Annual Boston University Conference on Language Development, Vol. 2. Somerville, MA: Cascadilla Press, 2000a, p. 558-570.

189. Özçalişkan S., Slobin D.I. Manner of Movement in monolingual aand bilingual adult narratives: Turkish vs English. În: Studies on Turkish and Turkik Languages. Wiesbaden. 2000.

190. Özçalişkan S., Slobin D.I. Codability effects on the expression of manner of motion in Turkish and English. In A. S. Özsoy, D. Akar, M. Nakipoğlu-Demiralp, E. Erguvanlı-Taylan, & A. Aksu-Koç (Eds.). Studies in Turkish linguistics. Istanbul: Boğaziçi University Press. 2003, p. 259-270.

191. Özyürek A., Özçalişkan S. How do children learn to conflate manner and path in their speech and gestures? În: E. V. Clark (ed.), Proceedings of the 30th Stanford Child Language Research Forum, 2000, p. 77-85.

192. Pajdzińska A. The Linguistic Worldview and Literature. În: The Linguistic Worldview: Ethnolinguistics, Cognition, and Culture. A. Glaz, D. Danaher, P. Lozowski (ed.). London: Versita, 2013. 494p.

193. Papafragou A. et al. When English proposes what Greek presupposes: The cross-linguistic encoding of motion events. Cognition, 98, B75–B87. 2006.

194. Pavlenko A. Verbs of motion in L1 Russian of Russian-English bilinguals. Bilingualism: Language and Cognition, 13, 1, 2010, p. 49-62.

195. Pavlović V. Cognitive Linguistics and English Language Teaching at English Departments. Series: Linguistics and Literature Vol. 8, No 1, 2010. p. 79 – 90. http://facta.junis.ni.ac.rs/lal/lal201001/lal201001-07.pdf (vizitat 08.02.2017).

196. Radden G. The concept of motion. În: Werner Hüllen and Rainer Schulze (eds). *Understanding the Lexicon: Meaning, Sense and World Knowledge in Lexical Semantics*. Tübingen: Max Niemeyer, 1988, p. 380-394.

197. Ramscar M. et al. Running down the clock: The role of expectation in our understanding of time and motion, Language and Cognitive Processes 25 (5), 2009, p. 589-615.

198. Rizzolatti G. et al., Premotor cortex and the recognition of motor actions. În: Cognitive Brain Research. 1996, Vol. 3 (2), p.131-141.

199. Rosch E., Lloyd B. Principles of categorization. În: Cognition and Categorization. NJ: Lawrence Elbaum Associates, 1978, p. 27-48.

200. Rotgé W. Model/Models in linguistics. La revue du Geras, 35-36, 2002, p. 5-22. https://asp.revues.org/1574 (vizitat 20.04.2017).

201. Rudzka-Ostyn B. Introduction. În: Conceptualizations and Mental Processing in Language. Richard A. Geiger, Brygida Rudzka-Ostyn (eds.). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.1993. p. 1-2. 825p.

202. Sablayrolles P. The Semantics of Motion. În: Proc. 7th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics, 1995, p. 281-283.

203. Sachs A. Motion Events in Seri: Applying Talmy's Typologies. MA Thesis. 2010.

204. Saenz F. Halliday's Grammatical Metaphor. Conceptualization and Linguistic Construal. EPOS, XVI (2000), p. 497-511.

205. Sapir E. The Status of Linguistics as a Science. Language, Vol. 5, No. 4, 1929. p. 207-214. http://www.jstor.org/stable/409588 (vizitat 10.01.2016).

206. Schneider S., Thompson C. Verb production in agrammatic aphasia: The influence of semantic class and argument structure properties on generalization. Aphasiology, 2013, 17(3), p. 213–241. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3035008/pdf/nihms264027.pdf (vizitat 10.10.2017).

207. Siroka D. A linguistic picture of the world and expression of emotions through the prism of expressive lexis. The Journal of Education, Culture and Society nr. 2, 2013. p. 297-308.

http://nowadays.home.pl/JECS/data/documents/JECS=202=282013=29=20297-308.pdf (vizitat 07.09.2013).

208. Slobin D.I. Proceedings of the Thirteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, 1987, p. 435-445.

209. Slobin D. I. Learning to think for speaking: native language, cognition, and rhetorical style. Pragmatics, 1, 1991. p. 7-26.
http://journals.linguisticsociety.org/elanguage/pragmatics/article/download/330/330-616-1-PB.pdf (vizitat 22.08.2013).

210. Slobin D. I. From "thought and language" to "thinking for speaking." În: J. J. Gumperz & S. C. Levinson (ed.). Rethinking linguistic relativity. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1996a, p.70-96.
https://www.researchgate.net/publication/243770191_From_thought_and_language_to_thinking_for_speaking (vizitat 27.08.2013).

211. Slobin D. I. Two ways to travel: Verbs of motion in English and Spanish. În: M. Shibatani & S. A. Thompson (Eds.), Grammatical constructions: Their form and meaning. Oxford: Oxford University Press.1996b, p. 195-217.

212. Slobin D. I. Mind, code, and text. În: J. Bybee et al. (eds.), Essays on Language Function and Language Type. Dedicated to T. Givón. John Benjamins Publishing Company, 1997, p.437-467.

213. Slobin D. I. Verbalized Events. A Dynamic Approach to Linguistic Relativity and Determinism. În: Niemeier, Susanne/Dirven, René (eds.): Evidence for Linguistic Relativity. Amsterdam, 2000. p. 107–138.

214. Slobin D. I. Language and Thought Online: Cognitive Consequences of Linguistic Relativity. În: D. Gentnerund S. Goldin-Meadow (Hgg.): Language in Mind: Advances in the Study of Language and Thought. Cambridge, MA: MIT Press, 2003, p. 157-192.

215. Slobin D. I. The many ways to search for a frog: Linguistic typology and the expression of motion events. În: S. Strömqvist & L. Verhoeven (Eds.). Relating events in narrative: Typological and contextual perspectives. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2004, p. 219-257.

216. Slobin D.I. How people move: Discourse effects of linguistic typology. În: Carol Lynn Moder & Aida Martinovic-Zic (eds.), Discourse across languages and cultures, Amsterdam: John Benjamins 2004a, p. 195–210.

217. Slobin D. I. Relating Narrative Events in Translation. În: Perspectives on Language and Language Development, 2005, p.115-129.

218. Slobin D. I. What Makes Manner of Motion Salient? Explorations in Linguistic Typology, Discourse, and Cognition. În: Hickmann, Maya/Robert, Stéphane (eds.): Space in Languages. Linguistic Systems and Cognitive Categories. Amsterdam, 2006, p. 59–81. journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/BLS/article/download/.../ (vizitat 10.02.2017).

219. Soroli E., et al, Spatial encoding in English and French: Typological constraints on second language acquisition and aphasia. Language, Interaction and Acquisition Journal. 2012. http://archive.sfl.cnrs.fr/sites/sfl/IMG/pdf/LIA_paper_Soroli_et_al_submitted.pdf

220. Spitzer L. *Linguistics and Literary History.* Princeton: Princeton University Press, 1948. 244 p.

221. Stolova N. Cognitive Linguistics and Lexical Change Motion Verbs from Latin to Romance. Colgate University. John Benjamins Publishing Company, 2015, viii, 261 pp.

222. Stutterheim C. și al. Experimental Approaches to Arabic and other Understudied Languages. Conference Poster. 2016. http://www.hulclab.eu/site/assets/files/1114/exala4.pdf (vizitat 8.06.2017).

223. Szczeniak K. Review of J. Goschler and A. Stefanowitsch (eds.): Variation and Change in the Encoding of Motion Events, 2014.

224. Tai J. Conceptual Structure and Conceptualization in Chinese. Language and Linguistics. 2005. p.539-574. http://www.ling.sinica.edu.tw/files/publication/j2005_4_03_3830.pdf (vizitat 04.03.2017).

225. Talmy L. The Basis for a Crosslinguistic Typology of Motion/Location: Part II. Working Papers on Language Universals 11, Stanford University, 1973, 63 p.

226. Talmy L. Figure and Ground in Complex Sentences. Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, 1975, p. 419-430.

227. Talmy L. Semantics and syntax of motion. În: John Kimball (Ed.), Syntax and Semantics, vol. IV. New York: Academic Press. 1975, p.181–238.

228. Talmy L. Figure and Ground in Complex Sentences. În: J. Greenberg et al. (eds), Universals of Human Language, vol. 4. Stanford: Stanford University Press. 1978, p. 627-649.

229. Talmy L. How language structures space. În: H. Pick și L. Acredolo (ed.), Spatial orientation: Theory, research, and application. New York: Plenum Press, 1983. p. 225-282.

230. Talmy L. Lexicalization Patterns: Semantic Structure in Lexical Forms. În Language Typology and Syntactic Description 3: Grammatical Categories and the Lexicon. T. Shopen (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 1985. p. 57-149.

231. Talmy L. Path to realization: A typology of event conflation. Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. 1991, p. 480-519.

232. Talmy L. Fictive motion in language and 'ception'. În: P. Bloom, M. Peterson, L. Nadel & M. Garrett (eds.), Language and Space, Cambridge, MA: MIT-press, 1996, p. 211-276.

233. Talmy L. The windowing of attention in language. În: Shibatani, Masayoshi and Sandra A. Thompson (eds.) Grammatical Construction: Their Form and Meaning. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 235-287.

234. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics, Vol. I: Concept Structuring Systems. Cambridge, Mass.: The MIT Press, 2000.

235. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics, Volume 2, Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000b, 504 p.

236. Talmy L. Lexical Typologies. În: Shopen, T. Language Etypology and Syntactic Universals. (2nd edition). Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

237. Talmy L. Main Verb Properties and Equipollent Framing. În: J. Guo, E. Lieven, N. Budwig, S. Ervin-Tripp, K. Nakamura, and S. ̈Özçalişkan (eds.), Crosslinguistic Approaches to the Psychology of Language: Research in the Tradition of Dan Isaac Slobin, Psychology Press, New York, 2009, p.389-402.

238. Tamori I., Schourup L. Onomatope: keitai to imi [Onomatopoeia: form and meaning]. Tokyo: Kuroshio,1999.

239. Taremaa P. Fictive and actual motion in Estonian: Encoding space. SKY Journal of Linguistics, 26, 2013, p. 151-183.

240. Taylor J. Cognitive Grammar. OUP, Oxford, 2002, 621p.

241. Tenny C. How motion verbs are special: the interaction of linguistic and pragmatic information in aspectual verb meanings. Pragmatics and Cognition 3-1, 1995, p. 31-73.

242. Tenny C., Pustejovsky J. Events as grammatical objects: the converging perspectives of lexical semantics and syntax. Stanford, CA: CSLI, 1999.

243. Tomko M., Winter S. Recursive construction of granular route directions, Journal of Spatial Science 51(1), 2005. p. 101–115.
https://www.researchgate.net/publication/228616844_Recursive_construction_of_granular_route_directions (vizitat 13.06.2017).

244. Troyer M. et al. Action verbs are processed differently in metaphorical and literal sentences depending on the semantic match of visual primes. 2014.
http://journal.frontiersin.org/article/10.3389/fnhum.2014.00982/full (vizitat 15.05.2017).

245. Ungerer F., Schmid H.J. An Introduction to Cognitive Linguistics. Harlow: Longman, 1996, 306 p.

246. Van Dijk T. Discourse semantics and ideology. În: Discourse & Society, 1995, vol. 6, (2), Pompeu Fabra University. p. 243-289. http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.452.6531&rep=rep1&type=pdf (ultima vizită 16.10.2017).

247. Van Valin, R.D. Some universals of verb semantics. În: Linguistic Universals. R. Mairal, J. Gil (ed.), Cambridge University Press, 2006. 230p.

248. Verkerk A.M. The correlation between motion event encoding and path verb lexicon size in the Indo-European language family. Folia Linguistica Historica 35 (2014), p. 307–358.

249. Verspoor K., Dirven R., Radden G. Putting concepts toegther: Syntax. În: Cognitive Exploration into Language and Linguistics R. Dirven&M. Verspoor (eds.). Amsterdam, Philadelphia: Benjamins, 1999, p. 87-115.

250. Viberg A. Polysemy and Differentiation in the Lexicon. În: J. Allwood et al. (ed.), Cognitive Semantics. Meaning and Cognition, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1998, p. 87-129.

251. Von Stutterheim C., Klein W. Quaestio and L-perspectivation. În: C. F. Graumann & W. Kallmeyer (ed.), Perspective and Perspectivation in Discourse. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2002. p. 59-88. https://www.researchgate.net/publication/27269378_Quaestio_and_L-perspectivation [vizitat în 2014].

252. Von Stutterheim C., Nüse R. Processes of conceptualization in language production: language-specific perspectives and event construal. Linguistics 41–5, 2003, p. 851–881. https://www.researchgate.net/profile/Christiane_Stutterheim/publication/228919192_Processes_of_conceptualization_in_language_production_Language-specific_perspectives_and_event_construal/links/02e7e515b3c971792e000000.pdf (vizitat 04.03.2013).

253. Von Stutterheim C., Nüse R., Murcia-Serra J. Cross-linguistic differences in the conceptualisation of events. În: H. Hasselgård, S. Johansson, B. Behrens & C. Fabricius–Hansen (eds.), Information structure in a cross-linguistic perspective, Amsterdam: Rodopi, 2002. p. 179–198.

254. Von Stutterheim Cr. Linguistic structures and information organisation: The case of very advanced learners. EUROSLA Yearbook 3. S. Foster-Cohen (ed.). Amsterdam: Benjamins, 2003. p. 183-206.

255. Wälchli B. A typology of displacement (with special reference to Latvian). Sprachtypologie und Universalienforschung 54/3, 2001, p.298–323.

256. Walinski J. T. Application of conceptual conditions for translation of fictive motion Constructing Translation Competence. 2015, p. 75–92.

257. Wallentin, et al., Motion verb sentences activate left posterior middle temporal cortex despite static context. În: Neuroreport, 16(6). 2005, p. 649-652. http://journals.lww.com/neuroreport/Abstract/2005/04250/Motion_verb_sentences_activate_left_posterior.27.aspx (vizitat 15.05.2017).

258. Whorf B. Language, Thought, and Reality. Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology, 1956. 290p.

259. Wienold Lexical and Conceptual Stuctures in Expressions for Movement and Space: With Reference to Japanese, Korean, Thai, and Indonesian as Compared to English and German. În: U. Egli, P.E. Pause, C. Schwarze, A. Von Stechow, G. Wienold, (eds.), Lexical Knowledge in the Organization of Language, John Benjamins, Amsterdam, 1995, p. 301-340.

260. Wierzbicka A. Semantics, culture and cognition: Universal human concepts in culture-specific configurations. New York: Oxford University Press,1992.

261. Willems R. et al. Body-specific representations of action verbs: neural evidence from right- and left-handers. În: Psychological Science 21(1). 2010, p. 67–74.

http://pubman.mpdl.mpg.de/pubman/item/escidoc:101968:14/component/escidoc:196889/Willems_Body_specific_Psyc_Scie_2010.pdf (vizitat 15.05.2017).

262. Wu D. et al. Neural substrates of processing path and manner information of a moving event. Neuropsychologia, 46(2), 2008, p 704–713.

263. Wutte M. Understanding space by moving through it: Neural networks of motion- and space processing in humans. Ludwig-Maximilians-Universität, München. Dissertation. https://edoc.ub.uni-muenchen.de/14306/

264. Zenner E., Kristiansen G., Janda L., Verhagen, A. Introduction. Change of paradigms – New paradoxes. Recontextualizing language and linguistics. În: Change of paradigms – New paradoxes. Recontextualizing language and linguistics. Daems J. și al. (ed.), De Gruyter Mouton, 2015, 387 p.

265. Zinken J. Linguistic pictures of the world or language in the world? Metaphors and methods in ethnolinguistic research. Etnolingwistyka, 20, 2008. p. 51-62. http://eprints.port.ac.uk/4231/1/Zinken_(2008)_Language_in_the_world_.pdf (vizitat 07.09.2013).

266. Zlatev J. Situated Embodiment. Studies in the Emergence of Spatial Meaning. Stockholm: Gotab Press, 1997.

267. Zlatev J., Yangklang P. A third way to travel: The place of Thai in motion-event typology. În: Strömqvist & Verhoeven (eds.), 2004, p. 159–190.

În limba franceză:

268. Bally Ch. Traité de stylistique française. Seconde édition. Paris: Klincksieck.1951.

269. Bergh L. Moyens d'exprimer en français l'idée de direction: étude fondée sur une comparaison avec les langues germaniques, en particulier le suédois. These de doctorat. Göteborg: Rundqvists Boktryckeri, 1948.

270. Boons J.P. La notion sémantique de déplacement dans une classification syntaxique des verbes locatifs. Langue française 76, Dec: 5-40, 1987.

271. Borillo A. L'espace et son expression en français. Ophrys, 1998, 170 p.

272. Cummins S. Le mouvement directionnel dans une perspective d'analyse monosemique. Langues et Linguistique 24, 1998, p. 47-66. (vizitat 18.09.2016).

273. Delbecque N. Linguistique cognitive: Comprendre comment fonctionne le langage. N. Delbecque (ed.). Bruxelles: De Boeck, 2006. 384p.

274. Guillet A. Une classification des verbes transitifs locatifs. These de Doctorat. Universite Paris 7, Paris, 1990.

275. Iakovleva T. Acquisition des langues étrangères et représentation de l'espace: l'expression du mouvement par des locuteurs russophones apprenant l'anglais ou le français. Thèse de doctorat. Paris, 2012. 481p.

276. Kopecka A. Étude typologique de l'expression de l'espace: Localisation et déplacement en français et en polonaise. Thèse de doctorat. Sciences du Langage. Université Lumière Lyon 2, Lyon, 2004.

277. Kremer-Marietti A. Le paradigme scientifique : cadres théoriques, perception, mutation. În: F. Lartillot, A. Hellhaus (ed.), Années vingt-années soixante, réseaux du sens-réseaux des sens, quels paradigmes pour une analyse de l'histoire culturelle dans les pays de langue allemande. P. Lang, Berne, 2009. p.77-96.

278. Lamiroy B. Les verbes de mouvement en français et en espagnol: étude comparée de leurs infinitives. Linguisticae investigationes. Supplementa, vol.11 Benjamins (Amsterdam), 1983.

279. Malblanc A. Stylistique comparée du français et de l'allemand. Alfred Malblanc –Editeur: Didier, 1961.

280. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction. Bibliothèque des Idées, Éditions Gallimard, Paris 1963. XII, 296 p.

281. Papahagi Cr. La place du roumain dans la typologie motion event de Talmy. Esquisse de description. În: Limba română: abordări tradiționale și moderne, G.G. Neamțu et al. (ed.), Cluj, Presa universitară clujeană, 2009, p. 397-408.

282. Puckica J. Les Grammaires de Construction. English Linguistics, 11 (22), 2007, p.69-80.

283. Rey A. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française de Paul Robert, IV, 2001.

284. Sarda L. Contribution à l'étude de la sémantique de l'espace et du temps: analyse des verbes de déplacement transitifs directs du français. These de doctorat, Université de Toulouse-Le Mirail, 1999. https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00067804/

285. Stosic D. Le sens de manière comme critère de définition d'un paradigme. În: F. Hrubaru & E. Moline (eds.), La Construction d'un paradigme, Actes du XVIIe Séminaire de Didactique Universitaire. Recherches ACLIF: Echinox. 2011, p. 117–142.

286. Stosic D. Par et a travers dans l'expression des relation spatiales: comparaison entre le francais et le serbo-croate. These de doctorat. Toulouse: Universite de Toulouse – Le Mirail. 2002.

287. Vandeloise C. La préposition à et le principe d 'antipation. Langue française 73. https://corela.revues.org/1755

288. Vinay J.-P., Darbelnet J. Stylistique Comparée du Français et de l'Anglais, 1958, Editions Didier, 1958, 331p.

În limba italiană:

289. Schwarze C. Uscire e andare fuori: struttura sintattica e semantica lessicale. Società di Linguistica Italiana, 24, 1985, p. 355-371.

În limba spaniolă:

290. Rodríguez-García L. Corpus Lexemático-Funcional de los verbos de movimiento en inglés. Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba.1997.

În limba germană:

291. Frauendienst M. Der Ausdruck von Richtungsangaben in losem Zusammenhang mit dem Verb im Deutschen und im Französischen, in Neuphilologische Monatsschrift 6, 1935, p. 26-37.

În limba rusă:

292. Аникина А. Б., Калинина И. К. Современный русский язык: Морфология. М., 1983.

293. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания Вопросы Языкознания. Москва: Наука, 1995. p. 37-67. http://issuesinlinguistics.ru/pubfiles/1995-1_37-67.pdf (vizitat 04.08.2013).

294. Всеволодова М.В., Мадаени А.А. Система русских приставочных глаголов движения (в зеркале персидского языка). Москва: Диалог, МГУ, 1998.

295. Гак В. Беседы о французском слове: из сравнительной лексикологии французского и русского языков, 1966, УРСС, 334 стр.

296. Гак В.Г. Русская динамическая языковая картина мира / В.Г. Гак // Русский язык сегодня. Вып.1. М., 2000. 276 с.

297. Двинина С. Игра движения как связь пространства и времени и художественном дискурсе постмодернизма. Филология и Искусствоведение. Челябинский гуманитарий N. 3 (24). 2013, с. 31-36.

298. Карасик В.И. Категориальный оценочный концепт «Подлинность». În: Концептуальные сферы «МИР» и «ЧЕЛОВЕК»: Коллективная монография / Отв. ред. М.В. Пименова. – Кемерово: ИПК «Графика», 2005, 313 с.

299. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. Москва: Наука, 1990. 107 с.

300. Кубрякова Е.С. и др. Краткий словарь когнитивных терминов. М.: МГУ, 1996. 245 с.

301. Майсак Т. Типология грамматикализации конструкций с глаголами движения и глаголами позиции. Диссертация. МГУ, 2002.

302. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Тетра Системс, 2004. 256 с.

303. Мигранова Л. Ш. Метафора как фрагмент ценностной картины мира Л. Н. Толстого (на материале романа «Анна Каренина»). Вестник Башкирского университета, 4. 2008. 967-970 с. https://cyberleninka.ru/article/n/metafora-kak-fragment-tsennostnoy-kartiny-mira-l-n-tolstogo-na-materiale-romana-anna-karenina (vizitat 09.08.2016).

304. Норденген К. Мозг всемогущий. Спб.: Питер, 2018. 272 с.

305. Павилёнис Р.И. Проблема смысла: современный логико-философский анализ языка. М.: Мысль, 1983. 286 с.

306. Пинчукова Н. В. Лингвоконцептологическое описание концепта ‘Old Europe’ (на материале печатных СМИ США). Вестник Челябинского государственного университета. 2010. № 32 (213). Филология. Искусствоведение. Вып. 48. С.105–110.

307. Самойлова Г. С. Проблемы языковой картины мира в научных исследованиях студентов Нижегородского государственного педагогического университета. În: Проблемы картины мира на современном этапе: Сборник статей по материалам Всероссийской научной конференции молодых ученых. Вып. 6. Нижний Новгород: Изд-во НГПУ, 2007. с. 281-286.

308. Трофимова С. Введение в языкознание. Учеб. пособие. Улан-Удэ. Издательство Бурятского Госуниверситета, 2004. 120с.

309. Фаткуллина Ф.Г. О множественности картин мира. VI Международная научно-практическая Интернет-конференция «Альянс Наук: Ученый – Ученому» 25-26.02.2011. http://www.confcontact.com/20110225/fl4_fatkul.php (vizitat 05.08.2013).

310. Флаксман М. Диахроническое развитие звукоизобразительной лексики английского языка: Диссертация кандидата филологических наук, Санкт-Петербург, 2015, 357 с.

311. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления: Пер. с нем. М.: Республика, 1993, 447 с.

312. Хомутова Т.Н. Научные парадигмы в лингвистике. În: Вестник Челябинского государственного университета. 2009. № 35 (173). Филология. Искусствоведение. Вып. 37. С.142–151. http://www.lib.csu.ru/vch/173/028.pdf (vizitat 20.10.2013).

313. Хренова А. Современная когнитивная лингвистика за рубежом. Основные единицы исследования. Вестник Кемеровского государственного университета, 2014. 1(1). с. 156-161. http://vestnik.kemsu.ru/jour/article/view/674/670 (vizitat 07.02.2017).

314. Чарыкова О.Н. Роль глагола в репрезентации индивидуально-авторской модели мира в художественном тексте. Воронеж: Истоки, 2000. 192 с.

315. Черниговская Т. Чеширская улыбка кота шрёдингера: язык и сознание. Москва, 2013, 448 с.

316. Чернышев А. Предлоги движения и языковая картина мира: сопоставительный анализ семантики английского предлога «to» и русского предлога «до». А. Грённ и О. Клонова (ред.) Русский язык в контрастивном аспекте. Oslo Studies in Language 2(3), 2010. p. 553–566. https://www.journals.uio.no (vizitat 10.01.2016).

Surse electronice:

317. DG Trad. Terminology Coordination – http://termcoord.eu/termania/neologisms-3/

318. Dicționar explicativ al limbii române – https://dexonline.ro/definitie/paradigm%C4%83

319. How 'The Gruffalo' Helped Academics Boost Youngsters' Motor Skills and Language Ability – http://neurosciencenews.com/movement-language-gruffalo-6996/

320. Internet Encyclopedia of Philosophy – http://www.iep.utm.edu/aris-mot/

321. Patterns of Brain Activity Direct Specific Body Movements – http://neurosciencenews.com/movement-pattern-activity-7138/ (vizitat 23.10. 2017).

322. Stanford Encyclopedia of Philosophy – https://plato.stanford.edu/entries/events/#TypEve

323. The Ethnologue: Languages of the World (2017) – https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

324.The International Cognitive Linguistics Association – http://www.cognitivelinguistics.org/en/about-cognitive-linguistics

325. The Linguist List, International Linguistics Community Online – https://www.linguistlist.org/issues/13/13-899.html / (vizitat 11.08.2011).

Surse:

Literatură artistică

326. Horea I., Horea I., Nedelea G. Stăpânul inelelor. București: Adevărul Holding, 2010.

327. Tolkien J. R.R. The Lord of the Rings. London: Allen and Unwin, 1954-1955.

Dicționare

328. Ciorănescu A. Dicționarul etimologic al limbii române, 2007.

329. Collins English Dictionary – https://www.collinsdictionary.com

330. Dicționarul explicativ al limbii române – www.dexonline.ro

331. FrameNet – https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/

332. Merriam-Webster's Dictionary – https://www.merriam-webster.com

333. Oxford English Dictionary – www.oed.com

334. The Visual Thesaurus – visualthesaurus.com

335. Unified Verb Index – https://verbs.colorado.edu/verb-index

336. VerbNet – http://verbs.colorado.edu/~mpalmer/projects/verbnet.html
337. Visuwords Online Graphical Dictionary – visuwords.com
338. WordNet – https://wordnet.princeton.edu

Anexa 1

GLOSAR DE TERMENI

Afazie – tulburare a vorbirii care afectează exprimarea sau înțelegerea limbajului vorbit sau scris în absența oricărei modificări senzoriale sau a unui deficit al aparatului fonator, rezultând în urma unor leziuni dobândite ale creierului.

Agent – Cauza directă a producerii unui eveniment.

Autor – Facilitatorul sau cauza indirectă a evenimentului.

Boundary-crossing – traversarea unei frontiere spațiale în cadrul unui eveniment de mișcare

Cadru (frame) – o structură de date prin care se prezintă o situație stereotipică; un fragment al lumii lingvistice care structurează un anumit domeniul noțional; o schematizare a experienței, care este reprezentată la nivel conceptual și păstrată în memoria de lungă durată și care unește elementele și entitățile asociate unei anumite scene, situații sau eveniment din experiența umană.

Cadrarea atenției – proces cognitiv implicat în reliefarea traseului (cadrare inițială, mediană și finală).

Categorie – noțiune introdusă de E. Rosch în 1973. Este un ansamblu de obiecte considerate ca fiind echivalente şi de obicei desemnate printr-un substantiv. Categoriile se prezintă într-o organizare ierarhică cu mai multe niveluri, mergând de la cele generice şi ajungând la cele specifice. În lingvistica cognitivă, categoria este utilizată pentru a face referire la categorizarea cognitivă a experienței noastre despre lume.

Categorie conceptuală – un construct mintal abstract; un element al sensului exprimat printr-o variație sistematică a formei. De exemplu, timpul trecut este o categorie conceptuală în engleză, deoarece vorbitorii se așteaptă ca fiecare verb să aibă p formă specifică pentru a reda timpul trecut.

Categorie lingvistică – categorie conceptuală care a fost transpusă în semne lingvistice

Categorie lexicală – membrul cel mai reprezentativ este prototipul – ceea ce ne vine în minte în primul rând.

Categorie gramaticală – cadrul structural pentru categoriile lexicale.

Categorizarea este un proces care se produce în mintea ființei umane prin care obiecte și evenimente independente sunt tratate echivalent, iar categoriile care rezultă din acest proces

pot fi identificate unor concepte depozitate în minte. Toate acestea formează așa-numitul lexicon mintal.

Co-eveniment – eveniment subordonat sau asociat al evenimentului de mișcare. Acesta oferă detalii adiționale ce țin de un eveniment de mișcare, în termeni de Cauză și Mod.

Concept – un construct ştiinţific, prin care se caracterizează resursele mentale sau psihologice ale conştiinţei noastre, acea sursă de informaţii care reflectă cunoştinţele şi experienţa omului.

Conceptualizarea – procesul de construire sau formare a sensului. Aceasta este subiectivă deoarece depinde de modul în care conceptualizatorul prezintă o anumită situație.

Conceptualizator – subiectul ce concepe o acțiune imaginară.

Cogniția – facultatea de a cunoaște, este un proces sau un fenomen, dar și un produs al activității umane.

Cogniție întrupată – se referă la faptul că sistemul cognitiv este scufundat în mediul înconjurător (fizic şi/sau social).

Construal – termen care denotă diferite modalități de percepere a unei anumite situații.

Eveniment – Potrivit lui L. Talmy, un eveniment este un fragment din realitate, delimitat de mintea umană. Un eveniment este format dintr-un eveniment principal (*eveniment-cadru*) și unul subordonat (*co-eveniment*).

Eveniment-cadru – evenimentul de mișcare (schema spațială de bază) – o situație care face referință la mișcarea sau localizarea unui subiect sau obiect. Un eveniment de mișcare poate fi descompus în componente semantice interne și externe (Figura, Terenul, Traseul, Mișcarea).

Figură – într-un eveniment de mișcare, Figura este un obiect/subiect ce se mișcă sau este conceptualizat ca mișcându-se sau ce este amplasat în raport cu Terenul (obiect de referință).

Granularitate – nivelul de detaliere, specificare a Traseului.

Imaginea lingvistică a lumii (tabloul lingvistic al lumii) – este o interpretare, dar nu o reflectare a realității prin intermediul limbii, care poate fi exprimat prin declarații despre lume, oameni, obiecte, lucruri și evenimente.

Îmbinare (conflation) – concept-cheie al teoriei propuse de L. Talmy, potrivit căruia, limbile au anumite preferințe sistematice în felul în care acestea combină unități de sens (mișcare, mod, direcție).

Lexicalizare – proces prin care diferite elemente semantice sunt îmbinate sau lexicalizate într-un anumit item lexical.

Mod/Modalitate a desfășurării acțiunii – element semantic al evenimentului de mișcare ce redă felul în care se deplasează/se mișcă Figura.

Mișcare metaforică – mișcarea dinamică a entităților abstracte, așa precum emoțiile: *Părea că teama își întindea o mână uriașă* (Tolkien).

Mișcare fictivă – mișcarea dinamică a entităților fizice statice, așa precum drumuri, cabluri: *Un drum îngust urca și cobora* (Tolkien).

Pacient – subiectul acțiunii cauzate.

Paradigmă – model de cercetare cu teorii şi legi formulate, un sistem unitar de standarde recunoscute de comunitatea științifică, care are menirea de a direcționa perspectivele de investigare.

Prototip – reprezentare mentală, un punct de referință cognitiv.

Realitatea proiectată – construirea realității de către om, reieșind din specificul mecanismelor și proceselor cognitive, neurologice și perceptuale ale ființei umane**.**

Schematizare – este un proces cognitiv de bază; perceperea anumitor lucruri prin intermediul unei categorii comprehensive; reprezintă un fenomen al atenției: triunghi (numărul laturilor este specificat) vs. poligon (numărul laturilor este vag).

Sistem conceptual – „depozitul" conceptelor disponibile ființelor umane.

Structură conceptuală – ține de reprezentarea cunoștințelor, structura și organizarea conceptelor în cadrul sistemului conceptual.

Sursa – punctul de plecare al Figurii.

Tabloul lumii – un model sau o anumită idee despre lume, apărute în rezultatul interacțiunii dintre om și mediul înconjurător.

Telicitate – proprietate semantică ce indică dacă un eveniment are sau nu un punct final inerent.

Teren – element semantic al evenimentului de mișcare ce joacă rol de reper pentru Figura în mișcare.

Traseu – într-un eveniment de mișcare, Traseul este urmat sau ocupat de Figură, în raport cu Terenul.

Ținta – punctul final al unui eveniment de mișcare.

Vantage point – concept propus de R. Langacker drept subtip al punctului de vedere, ce denotă o anumită localizare în spațiu.

Universalii – tipare ce se întâlnesc în toate limbile naturale.

Anexa 2

Numărul verbelor de mișcare din LOTR (engleză și română)
ce exprimă modalitatea și cauza desfășurării acțiunii

Cartea 1, Frăția Inelului (Volumul I)

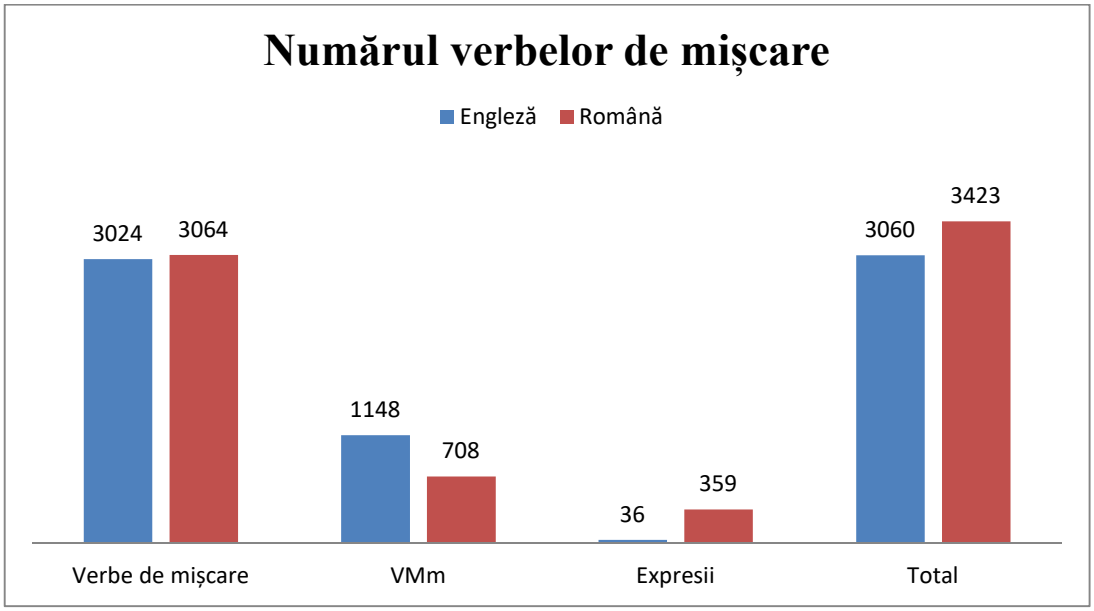
Engleza:		**Româna:**	
Verbe de mișcare		Verbe de mișcare	
1527		1580	
VMm/c	627	VMm/c	360
Expresii (locuțiuni) ce redau modalitatea și cauza	30	Expresii (locuțiuni) ce redau modalitatea și cauza	207
Total verbe + expresii			
1557		**1787**	

Cartea 2, Frăția Inelului (Volumul II)

Engleza:		**Româna:**	
Verbe de mișcare		Verbe de mișcare	
1497		1484	
VMm/c	521	VMm/c	348
Expresii (locuțiuni) ce redau modalitatea și cauza	6	Expresii (locuțiuni) ce redau modalitatea și cauza	152
Total verbe + expresii			
1503		**1636**	

Total verbe + expresii (engleză) – 3060 (din care, 1148 – redau modalitatea)

Total verbe + expresii (română) – 3423 (din care, 708 – redau modalitatea)

Anexa 3

Verbe de mișcare utilizate în LOTR (engleză)

Verb de mișcare	**Tip de mișcare**		**Componenta semantică**		
	Mișcare cu deplasare	Mișcare fără deplasare	Traseu	Mod	Mod+Traseu Cauză+Traseu
Back	+		+		
Bend		+		+	
Boat	+			+	
Bow		+			+
Branch	+		+		
Burrow	+		+		
Climb	+		+		
Clutch		+		+	
Collapse		+			+
Come	+		+		
Crawl	+			+	
Creep	+			+	
Cringe		+		+	
Cross	+		+		
Curl		+		+	
Cut along	+				
Dash	+			+	
Depart	+		+		
Dive	+			+	
Do a step	+		+		
Drive	+			+	
Draw		+		+	
Drop	+				+
Duck		+			+
Enter	+		+		
Escort	+				+
Evict	+				
Fall	+		+		+
Fidget		+		+	
Finger		+		+	
Float	+			+	
Fly	+			+	
Follow	+				
Get off	+		+		
Get out	+		+		
Get up		+			
Go	+		+		
Grope		+			
Hurry	+			+	
Jerk		+		+	
Jog	+			+	

Journey	+				
Jump		+		+	
Kick		+		+	+
Knock		+		+	
Lag	+				
Lay		+			
Leap	+			+	
Leave	+				
Lift		+			
Make for	+		+		
March	+			+	
Move	+				
Nod		+		+	
Order off	+				+
Pass	+				
Pick up		+			
Pull		+		+	+
Push		+		+	+
Put		+			
Remove		+			
Retreat	+				
Return	+				
Roam	+			+	
Roll	+			+	
Rub		+		+	
Run	+			+	
Sail	+			+	
Scramble	+			+	
Seize		+		+	
Set out	+		+		
Sit up		+			
Shake		+		+	
Shoulder		+		+	
Shrug		+		+	
Slip	+			+	
Slope	+			+	
Slump	+			+	
Snap		+		+	
Splutter		+		+	
Spring	+			+	
Start	+				
Step	+				
Stoop		+		+	
Straighten		+		+	
Stretch		+		+	
Stride	+			+	
Strip		+		+	
Stumble	+			+	
Sway		+		+	
Swim	+			+	

Swing	+			+	
Take	+	+	+		
Take a step	+				
Take to	+				
Throw	+	+		+	
Thrust	+			+	
Toil	+			+	
Tramp	+			+	
Tremble		+		+	
Trot	+			+	
Trudge	+			+	
Tunnel	+			+	
Turn	+		+		
Twist	+			+	
Walk	+			+	
Wade	+			+	
Wander	+			+	
Wave		+		+	
Whizz	+			+	
Wind	+		+		
Worm	+			+	

Anexa 4

Verbe de mișcare utilizate în LOTR (română)

Verb de mișcare	**Tip de mișcare**		**Componenta semantică**		
	Mișcare cu deplasare	Mișcare fără deplasare	Traseu	Mod	Mod+Traseu Cauză+Traseu
A alerga	+			+	
A ataca	+			+	+
A bate		+		+	+
A călări	+			+	
A coborî	+		+		
A dansa		+		+	
A fugi	+			+	
A goni	+			+	
A ieși	+		+		+
A împinge	+	+		+	+
A mărșălui	+		+	+	
A mâna	+			+	+
A merge	+		+		
A orbecăi	+			+	
A pălmui		+		+	+
A părăsi	+		+		
A pleca	+		+		+
A pocni		+		+	+
A porni	+		+		
A sări	+	+	+	+	
A se apleca		+	+		
A se apropia	+		+		
A se clătina		+		+	
A se duce	+		+		
A se feri		+		+	
A se furișa	+			+	
A se îndepărta	+		+		
A se întoarce	+		+		
A se plimba	+			+	
A se prăvăli	+		+	+	
A se răsuci		+	+		
A se rostogoli	+			+	
A se scufunda	+		+	+	
A se trânti		+		+	
A străbate	+		+		
A trage	+	+		+	+
A trece	+		+		
A tropăi	+	+		+	
A țâșni	+			+	
A țopăi		+		+	
A urca	+		+		
A veni	+		+		
A zbura	+			+	

Anexa 5

Verbe ce exprimă mișcarea realizată de părțile corpului

ENGLEZĂ		**PARTE**	**ROMÂNĂ**	
Dicționar	*Stăpânul Inelelor*		*Dicționar*	*Stăpânul Inelelor*
Amble	-	**Picior**	A merge agale	-
Bounce	-	**Picior**	A sălta	-
Climb	Climb	**Mână+picior**	A se cățăra	A urca, a se cățăra
Creep	Creep	**Corp**	A se furișa	A se furișa
Crawl	Crawl	**Corp**	A se târî	A se târî
Cut	Cut	**Mână**	A tăia	A tăia
Dance	Dance	**Mână+picior / corp**	A dansa	A dansa, a țopăi
Dart	-	**Picior**	A se repezi	-
Dribble	-	**Picior**	A dribla	-
Dodge	Dodge	**Picior**	A se feri	A se feri
Drop	Drop	**Mână**	A cădea, a arunca	A arunca
Fall	Fall	**Corp**	A cădea	A cădea
Finger	Finger	**Mână**	A pipăi, a atinge cu degetele	A pipăi
Fish	Fish	**Mână**	A pescui, a prinde	A pescui
Grab	Grab	**Mână**	A înhăța	A se prinde
Grasp	Grasp	**Mână**	A apuca	A apuca
Grip	Grip	**Mână**	A apuca	A prinde
Hobble	Hobble	**Picior**	A șchiopăta	A merge
Hop	Hop	**Picior**	A țopăi	A se repezi
Hopscotch	-	**Picior**	A juca șotron	-
Jerk	Jerk	**Mână**	A smunci	A smunci
Jump	Jump	**Picior**	A sări, a sălta	A sări
Kick	Kick	**Picior**	A lovi cu piciorul	A lovi
Knock	Knock	**Mână**	A bate, a ciocăni	A ciocăni
Leap	Leap	**Picior**	A sări, a sălta	A sări
Limp	-	**Picior**	A șchiopăta	-
March	March	**Picior**	A defila, a merge, a mărșălui	A mărșălui
Move	Move	**Mână**	A se mișca, a avansa, a merge	A se mișca
Nod	Nod	**Cap**	A da din cap, a picura	A lăsa capul pe piept
Paddle	Paddle	**Mână**	A vâsli	A vâsli

Pat	-	**Mână**	A bate	-
Pull	Pull	**Mână**	A trage	A trage
Push	Push	**Mână**	A împinge, a apăsa	A împinge
Roll	Roll	**Cap / corp**	A roti, a se legăna, a se rostogoli	A se rostogoli
Rotate	-	**Mână / corp**	A se învârti	-
Run	Run	**Picior**	A alerga	A alerga
Scramble	Scramble	**Mână+picior**	A se cățăra, a se agăța	A orbecăi
Seize	Seize	**Mână**	A apuca	A apuca
Shake	Shake	**Corp**	A agita, a se cutremura, a tremura	A tremura
Skate	-	**Picior**	A patina	-
Skip	-	**Picior**	A sări	-
Slap	Slap	**Mână**	A pălmui, a plesni	A trage o palmă
Snap	Snap	**Mână**	A plesni, a ciocni, a se sparge	A pocni
Snatch	-	**Mână**	A înșfăca	-
Squat	-	**Corp**	A se așeza, a se ghemui	-
Strike	Strike	**Mână**	A atinge, a bate, a mângâia	A mângâia
Stroll	-	**Picior**	A se plimba, a rătăci	-
Stumble	Stumble	**Picior**	A se poticni	A se repezi
Throw	Throw	**Mână**	A arunca	A arunca
Tilt	-	**Cap**	A apleca	-
Trample	Trample	**Picior**	A zdrobi sub tălpi	A umbla
Trudge	Trudge	**Picior**	A înainta cu greu	A înainta cu greu
Twirl	-	**Mână**	A se răsuci	-
Walk	Walk	**Picior**	A merge, a se plimba	A se plimba
Wave	Wave	**Mână**	A flutura	A flutura

Anexa 6

Verbe de mișcare onomatopeice (limba engleză)

#	VERB	DEFINIȚIE
1.	Bang	To hit forcefully and successfully.
2.	Beat	To strike repeatedly and violently.
3.	Boom	To hit or kick forcefully.
4.	Bump	To knock or run into someone or something with a jolt.
5.	Buzz	To move quickly or busily.
6.	Chug	To move or go with or as if with chugs.
7.	Clap	To strike the palms, to slap (someone) encouragingly on the back or shoulder.
8.	Clash	To meet and come into violent conflict.
9.	Clatter	To fall or move with a clatter.
10.	Crash	To move or cause to move with force, speed, and sudden loud noise.
11.	Flog	To beat (someone) with a whip or stick as a punishment
12.	Knock	1. strike a surface noisily to attract attention, especially when waiting to be let in through a door. 2. collide with (someone or something), giving them a hard blow.
13.	Patter	To make a repeated light tapping sound.
14.	Plonk	To set down heavily or carelessly.
15.	Plunk	To hit (someone) abruptly.
16.	Pop	1. To make or cause to make a light explosive sound. 2. To go somewhere for a short time, often without notice.
17.	Puff	To move with short, noisy breaths or bursts of air or steam
18.	Roll	To move in a particular direction by turning over and over on an axis and producing a specific sound.
19.	Rumble	To move or travel with a continuous sound, as thunder.
20.	Shuffle	To walk by dragging one's feet along or without lifting them fully from the ground (with sound).
21.	Snap	To move or alter with a brisk movement and typically a sharp sound.
22.	Splash	To fall upon something as a liquid does.
23.	Strike	To move with a hissing or rushing sound.
24.	Thud	To move, fall, or strike something with a dull, heavy sound.
25.	Thunder	To strike powerfully.
26.	Whoosh	To move quickly or suddenly with a rushing sound.
27.	Zing	To move rapidly, making a high-pitched ringing or whining noise.

Anexa 7

Verbe de mișcare onomatopeice (limba română)

#	VERB	DEFINIȚIE
1.	Bălăbăni	A (se) deplasa într-o parte și într-alta, adesea cu mișcări legănate, șovăitoare.
2.	Bălălăi	A se mișca, a se legăna, a se clătina într-o parte și într-alta ca un om nesigur pe pasul său, ori ca un obiect spânzurat, în bătaia vântului.
3.	Bănănăi	A se mișca într-o parte și într-alta, a se clătina, a se legăna; (mai ales părțile corpului).
4.	Bâjbâi	A orbecăi.
5.	Bâțâi	A tremura, a mișca nervos și repede din mâini, din picioare sau din cap.
6.	Bufni	A da buzna, a se năpusti, a izbi cu putere.
7.	Bocăni	A lovi în repetate rânduri.
8.	Bocni	A izbi cu putere.
9.	Ciocăni	A bate repetat, ușor.
10.	Clămpăni	A produce zgomotul papucilor în mers.
11.	Clănțăni	A apăsa repetat, cu zgomot și forță.
12.	Dârdâi	A tremura.
13.	Fâlfâi	A mișca mâna; a se agita.
14.	Fâștica	A se furișa.
15.	Fâțâi	A se mișca încoace și încolo, fără astâmpăr sau fără rost.
16.	Fleșcăi	A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi, prin apă.
17.	Fojgăi	A se mișca grăbit și haotic fără întrerupere; a umbla iute încolo și încoace.
18.	Forfăi	A umbla de colo până colo grăbit, iute.
19.	Forfoti	*Idem*
20.	Foșni	A mișuna, a foi.
21.	Hăți (reg.)	A zgâlțâi, a smuci pe cineva. Tragere în direcție opusă.
22.	Hârșâi	A se mișca prin frecarea pașilor.
23.	Hâșâi	A alunga o pasăre cu strigătul „hâș”.
24.	Hâțâi (reg.)	A (se) mișca încoace și încolo; a (se) legăna, a (se) balansa.
25.	Hâțâna (pop.)	A (se) scutura puternic; a (se) zgâlțâi; a (se) hâțâi. A se mișca încoace și încolo.
26.	Hopăi	A sălta; mișcare cu dificultate, obstacole.
27.	Huița (reg.)	A se da în leagăn, în scrânciob.
28.	Hurduca (-ăi)	A se mișca încoace și încolo cu putere, a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgâlțâi, a (se) zdruncina.
29.	Huța (reg.)	A oscila, a balansa.
30.	Huțuța (reg.)	A legăna un copil.
31.	Jnăpăi	A bate, a lovi cu varga sau cu mâna.
32.	Înhăța	A apuca (pe cineva sau ceva) cu violență, repede și pe neașteptate.
33.	Lipăi	A merge desculț cu zgomot.
34.	Măhăi	A da din mâini.
35.	Plescăi	A se lovi sau a fi lovit de sau cu un corp tare, producând un zgomot (mediu lichid).
36.	Pocni	A se izbi, a se trânti cu putere și cu zgomot.

37.	Scârțâi	A merge, a înainta cu greu, făcând un zgomot strident.
38.	Sfârâi	A se mișca, a se deplasa cu repeziciune/(Despre păsări) A zbura cu bătăi de aripi repezi/zgomot produs de mișcare.
39.	Smicui	A biciui.
40.	Șfichiui	A atinge cu șfichiul, a lovi scurt; *p. ext.* a biciui, a plesni.
41.	Șișăi	A se mișca grăbit și haotic. A foșni.
42.	Șovâlcăi (pop.)	A merge cu dificultate (și făcând mișcări nefirești) din cauza infirmității unui picior; a șontâcăi; a șchiopăta.
43.	Tropăi (fam.)	A se mișca în ritm de dans; a face zgomot cu picioarele; a juca; a dansa.
44.	Tropoti	*Idem*.
45.	Tropși	A zdrobi, a sfărâma călcând în picioare.
46.	Țâșni	A porni brusc, a se repezi, a se năpusti, a sări.
47.	Țopăi/ Țupăi	A sălta de pe-un picior pe altul, a se mișca sărind (dezordonat) și aruncând picioarele.
48.	Țuști	A arunca cu repeziciune.
49.	Vâjâi	(Despre corpuri în mișcare) A produce un zgomot șuierător, prelung, caracteristic (cauzat de aerul pus în mișcare cu forță.
50.	Zbughi	A sări, a o lua din loc, brusc.
51.	Zdupăi (pop.)	A călca greu, cu zgomot; a tropăi.
52.	Zgâlțâi	A (se) scutura, a (se) clătina cu putere; a (se) zgudui; a (se) zgâlțâna; a (se) cutremura.
53.	Zupăi	A-și mișca repede picioarele; a da din picioare. A tropăi.
54.	Zvâcâi	A azvârli.
55.	Zvâcni	A sări brusc în picioare. A sări, a țâșni, a se repezi pe neașteptate.
56.	Zvârli	A arunca ceva (printr-o mișcare bruscă). A se repezi, a se precipita, a porni cu mare avânt. A se arunca, a sări.

Anexa 8

Verbe de mișcare extrase din DEX (1998)

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
A				
Abate – *lat.*	+ schimbare de direcție			
Aborda – *fr.*	+			
Aburca – *traco-dacic*		+		
Accede – *lat.*	+			
Accelera – *fr.*		+ mișcare iute, urgentă	+	
Acoperi – *lat.*	+			
Acționa – *fr.*			+	
Acosta – *fr.*	+	+ mișcare lină, fără forță		
Acufunda /Afunda – *fr.*	+	+ mișcare violentă, viguroasă și cu viteză	+	
Adânci – *lat.*	+	+ mișcare momentană		
Aduna – *lat.*	+		+	
Agăța – *fr.*		+	+	
Agita – *fr.*	+			
Aglomera – *fr.*			+	
Ajunge – *lat.*	+			
Alătura – *lat./ital.*		+	+	
Alerga – *lat.*		+		
Alinia – *fr.*	+			
Alipi – *sl.*	+		+	
Aluneca – *lat.*		+ mișcare fără rezistență		
Alunga – *lat.*			+	
Ambala – *fr.*		+ mișcare în fugă tare		
Apăsa – *lat.*		+ intensitate	+	
Aplauda – *fr./lat.*		+ mișcare puternică, repetată a mâinilor		
Apleca – *lat.*	+			
Apropia – *lat.*	+			
Apuca – *lat.*		+		
Arcui – *lat.*	+			
Arunca – *lat.*		+ mișcare balistică	+	
Asalta – *it.*		+		
Ataca – *fr.*		+ mișcare violentă		
Atârna – *lat.*			+	
Avansa – *fr.*	+ (spre țintă)			
Azvârli – autohton		+ mișcare rapidă și violentă	+	+

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
		B		
Balansa – *fr*.	+ schimbare de direcție	+ mișcare repetată, viguroasă	+	
Bascula – *fr*.	+ mișcare în jurul axei			
Bate – *lat.*		+ mișcare repetată, violentă, agresivă, ritmică, cu intensitate sporită, cu viteză	+	
Băga	+ schimbarea locului		+	
Bălăbăni/Bălălăi/ Bălăngăi/Bănănăi		+ mișcare legănată, șovăitoare		+
Bălăcări – *bg*.		+ mișcare zglobie, distractivă în mediul acvatic		
Bălăci – *bg*.		+ mișcare în mediu acvatic		
Bâjbâi		+		+
Bântui – *magh.*		+		
Bâțâi		+ mișcare rapidă, nervoasă, neliniștită		+
Biciui – *sl*.		+		
Bleotocări		+ mișcare cu picioarele în mediu acvatic		
Bocăni		+		+
Brânci – *gr*.			+	
Brodi – *sl*.		+ mișcare în mediul acvatic		
Buchisi – *sl.*		+ mișcare violentă	+	
Bucși	+ direcțional	+		
Bufni		+ mișcare bruscă, cu putere	+	+
Bujdi – *magh.*		+ mișcare bruscă, rapidă (zbughi, țâșni)		
Bulgări		+ mișcare balistică, cu mâna, forță	+	
Buluci – *tc.*		+ mișcare în masă		
Bumbăci – *lat.*		+ mișcare repetată, cu utilizarea părților corpului (lovituri puternice)	+	
Buzdugăni – *tc.*		+ Mișcare balistică	+	
Buzni – *magh.*		+		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
C				
Cadența – *fr*.		+ exprimă mișcare repetată, ritmică		
Canota – *fr*.		+ (sport)		
Catapulta – *fr*.		+	+	
Cădea – *lat.*	+	+		
Călări – *lat*.		+		
Călători – *lat.*	+			
Călăuzi – *tc.*	+			
Călca – *lat*.		+		
Căptuși – *germ*.		+		
Căra – *lat*.	+	+		
Cărăbăni – *tc.*		+		
Căzni – *sl.*		+		
Cârpi – *sl*.		+		
Centra – *fr.*	+			
Centrifuga – *fr*.		+		
Cepăi – *magh.*		+		
Cercui – *lat*.	+			
Chirci		+		
Ciocăni – *sl.*	+	+ mișcare repetată, cu diferite intensități	+	+
Ciocârti	+	+ mișcare repetată, cu mâna	+	
Ciocni – *bg.*	+	+ mișcare violentă	+	+
Ciomăgi – *tc.*	+	+ mișcare violentă	+	
Ciopli – *bg*.	+ direcție	+ instrument, repetarea mișcării, caracter balistic al mișcării	+	
Circula – *fr*.		+ mișcare neîntreruptă, regulată, liberă	+	
Clămpăni		+ mișcare repetată		+
Clătina – *sl*.		+ mișcare ezitantă, nesigură		
Clănțăni/clențăni		+ mișcare repetată, violentă, cu mâna		+
Clinti	+			
Coborî	+			
Cocoța	+			
Colcăi	+ A umbla de acolo până acolo			
Colinda – *lat.*	+			
Conduce – *lat.*	+	+ mișcare în transport		
Coti/ Cotigi – *fr.*	+			
Cotili – *sârbă*	+	+	+	
Cotonogi – *ua*.		+	+	
Cotrobăi		+		
Cravașa – *fr.*		+ lovitura (calului)	+ (îndemn)	
Crăpa – *fr.*		+	+	
Cufunda – *fr.*			+	
Cuibări – *lat*.		+		

Cuprinde – *lat*.		+		
Curge – *lat.*		+ mișcare necontenită		
Cutreiera – *lat.*		+ mișcare fără scop		
Cutremura – *lat.*		+ mișcare bruscă, puternică	+	

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
D				
Dansa – *fr.*		+ Mișcări ușoare, necontenite		
Dârdâi		+		+
Debarca – *fr.*	+			
Decala – *fr.*	+			
Decola – *fr.*	+			
Defila – *fr.*		+ A trece în pas cadențat în coloană		
Demara – *fr.*	+	+ A-și lua avânt, a porni în viteză		
Depăna - *lat.*		+ mișcare rapidă		
Depărta - *lat.*	+			
Deplasa– *fr.*	+			
Deraia – *fr.*	+		+	
Derapa – *fr.*	+			
Deriva – *fr.*	+			
Descăleca – *lat*.	+			
Descărca – *lat*.		+		
Dezlănțui – *fr.*		+ A porni cu violență	a face să pornească cu violență	
Dispersa – *fr.*	+ deictic		+	
Distanța – *fr.*	+			
Doborî – *sl.*		+ forță		
Dribla – *engl.*		+ mișcarea lentă, unduitoare,	+ propulsie	
Drumui – *sl.*	+			
Duce – *lat*.				
Dupăi		+ A călca îndesat, apăsat, cu zgomot; a tropăi (regionalism)		+
Durăi – *lat*.		+ mișcare prin rostogolire		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
		E		
Elansa – *fr.*		+ A se avânta, a se repezi (livresc)		
Escalada – *fr.*	+	+ Trecere peste obstacol, cățărare		
Eschiva – *fr.*		+ Mișcare pe ascuns. A se retrage pe furiș		
Escorta – *fr.*	+		+	
Evada – *fr.*		+ intenție		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
		F		
Face – *lat.*	+			
Fanda – *fr.*	+ pas înainte (sport)			
Fâlfâi		+		+
Fâștica (reg.)		+ mișcare ascunsă		+
Fâţâi		+ mișcare rapidă; A se mișca încoace și încolo, fără astâmpăr sau fără rost		+
Fenta – *fr.*		+ mișcare rapidă		
Fleşcăi		+ mișcare prin noroi, cu producere de zgomot		+
Flutura – *lat.*		+ Mediu		
Fofila– *fr.*		+ Mișcare pe ascuns, pe furiș		
Foi – *lat.*		+ Mișcare permanentă (întruna); a mișuna; a umbla încoace și încolo		
Fojgăi – *lat.*		+		+
Forfăi /Forfoti		+ A umbla de colo până colo grăbit, iute		+
Foşni		+		+
Frământa – *lat.*		+ A lovi îndelung și repetat (cu pumnii sau cu picioarele) o persoană trântită la pământ. A (se) mișca puternic. A umbla încolo și încoace.		
Freca – *lat.*		+ mișcare repetată, prin presiune	+	
Fugi – *lat.*		+ mișcare rapidă		
Furişa – *lat.*		+ mișcare lentă, ascunsă		
Furnica – *lat.*		+ A umbla încoace și încolo în număr		

		mare, a se mișca în toate părțile ca furnicile		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
G				
Galopa – *fr.*		+		
Glisa – *fr.*		+ Mediu (suprafața apei), viteză		
Gondola – *fr.*		+ A se mișca unduindu-se		
Goni – *sl.*		+	+	
Grăbi – *bg*.		+ viteză/ exprimă mișcare rapidă	+	
Grămădi – *sl.*			+	

VERB	TRASEU	MODAALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
H				
Hăitui – *magh.*		+		
Hăți		+		+
Hăţui			+	+
Hârâi		+		+
Hârșâi		+		+
Hâșâi		+	+	+
Hâțâi	+	+ mișcare repetată		+
Hâţâna	+	+ mișcare repetată		+
Hidroplana – *fr.*		+ mediu, viteză		
Hoinări – *tc.*		+ mișcare fără rost, îndelungă		
Hopăi		+ săritură peste obstacol		+
Hurduca		+ mișcare cu putere		+
Hurducăi		+ mișcare cu putere		+
Huța		+		+
Huţuţa		+		+

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
I				
Ieși – *lat.*	+ cu sau fără sursă/țintă			
Imerge/imersa – *fr.*		+ Mediu		
Impulsiona – *fr.*		+ Mișcare bruscă, forțată	+	
Induce – *lat.*			+	
Iuți – *sl.*		+ viteză mare		
Izbi – *sl.*		+ violență, putere		
Izbucni – *bg.*		+ cu putere, brusc, subit		
Izgoni – *sl.*	cu/fără direcție	+ verb de mișcare în tandem	+	

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
Î				
Îmbarca – *fr.*	+			
Îmbrânci – *lat.*		+ (violentă, bruscă)	+	
Îmbulzi – *alb.*		+	+	
Împiedica (a se) – *lat*.		+ mișcare obstrucționată		
Împinge – *lat*.		+ forță	+	
Împrăștia – *sl.*		+	+	
Înaripa – *lat*.		+		
Înhăţa		+ mișcarea fizică a mâinii		+
Înainta – *lat.*	+			
Înota – *lat.*		+		
Întâmpina – *sl.*	+			
Întinde – *lat*.		+ Mișcare controlată; mișcare cu utilizarea propriei energii		
Întoarce (a se) – *lat.*	+ Mișcare în jurul axei; schimbarea direcției			
Întrece – *lat.*	+			
Înturna – *lat.*	+			
Învălura – *sl.*		+		
Învârteji – *bg.*	+ Mișcare în jurul axei;	+ viteză		
Învârti – *sl.*	+ Mișcare în cerc;	+ mișcare fără scop		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
J				
Jnăpăi		+ mișcare rapidă		+
Jongla – *fr.*		+	+	

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
L				
Lansa – *fr.*	+		+	
Lăsa – *fr.*	+			
Legăna – *lat*.	+	+ (mișcare oscilantă)	+	
Lopăta *sl.*		+		
Lovi – *sl.*		+ mișcare violentă		
Lua – *lat*.		+		
Luneca – *lat*.		+ mișcare cu ușurință		
Lungi – *lat*.		+		
Luntri – *lat*.		+		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
M				
Mărșălui – *fr.;* - *germ.*		+		
Mătura – *lat*.; - *sl*.		+	+ Figurativ, a goni, alunga	
Mâna – *lat*.			+	
Merge – *lat.*	+			
Migra – *fr.*	+			
Mișca – *autohton*	+		+	
Mișuna – *lat.*	+			
Moșcondi – *turcă*	+	+ descrie acțiune înceată, lentă		
Muta – *lat.*	+			

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
N				
Naviga – *lat.;* - *it.,* - *fr.*		+		
Năboi (reg.) – *srb.-cr.*		+ viteza		
Năpădi – *sl.*		+brusc, violent		
Năpusti – *sl.*		+ intenție, viteză, mișcare violentă		
Nărui		+		
Năvăli – *sl.*		+		
Nimici – *lat.*		+		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
O				
Oblica (rar) – *fr.*	+			
Ocoli – *bg.*	+	+		
Ondula – *fr.*	+			
Opinti – *sl.*		+ efort		
Orienta – *fr.*	+ (direcție)			

Oscila – *fr.*	+ (direcție)			
Otânji (reg.)		+ lovitură puternică, efort		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
P				
Paraşuta – *fr.*	+	+		
Parcurge – *fr.*				
Pasa – *fr.*			+	
Patina – *fr.*		+		
Patrula – *fr.*	+ /traseu terestru, aerian sau acvatic/	+ Vehicul. Tip de mișcare	+	
Păli – *sl.*		+	+	
Pălmui – *lat.*		+	+	
Părăsi – *sl.*	+ mișcare orizontală			
Părui – *lat.*		+		
Păși – *fr.*	+			
Păşli – *rusă*		+		
Pătrunde – *lat.*	+ B-C			
Pătuli – *lat.*		+		
Pendula – *fr.*		+ mișcare iterativă		
Perinda – *sl.*	+			
Pica	+			
Picni (pop.)		+ intenție		
Picura	+			
Pilota – *fr.*		+ vehicul / mediu		
Pipăi – *sl.*		+ mișcare repetată		
Pironi – *sl.*			+	
Pişca		+	+	
Plana – *fr.*	+			
Pleca – *lat.*	+			
Plescăi		+		+
Plimba – *lat.*	+			
Pluti – *bg.*		+ mișcare lină /Mediu – apă/aer		
Pocni		+ mișcare bruscă, violentă		+
Pogorî (arhaizat)	+			
Pompa – *fr.*	+ mișcare sus-jos	+ mișcare cu forță, instrument		
Porni – *sl.*	+			
Poticni – *sl.*		+		
Prăbuși – *bg.*	+	+ mișcare bruscă	+	
Prăvăli – *bg.*	+	+	+	
Precipita – *fr.*		+ mișcare în grabă		
Pribegi – *sl.*	+ mișcare din loc în loc			
Prigoni – *sl.*		+	+	
Propulsa –*fr.*	+ direcțională	+ mișcare violentă	+	
Pulsa – *lat.*		+ mișcare ritmică		

Purcede – *lat.*	+			

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
		R		
Rabata – *fr.*	+		+	
Rade – *lat.*		+		
Răbufni		+		+
Râma – *lat.*	+	+		
Răpăi		+		+
Răpune – *lat.*			+	
Răspândi – *sl.*	+		+	
Răsturna – *lat.*		+	+	
Răsuci – *sl.*	+			
Răşchira – *sl.*	+			
Răşlui		+	+	
Rătăci – *lat.*	+	+		
Răzbate – *lat.*				
Răzbi – *sl.*	+			
Răzleţi – *lat.*	+		+	
Răzmeri – *bg.*			+	
Râcâi		+ instrument		+
Râuri – *lat.*	+			
Reveni – *fr.*	+			
Ricoşa – *fr.*	+	+	+	
Ridica – *lat.*	+	+	+ /cu forța brațelor și a spatelui/	
Risipi – *bg.*	+ /mișcare în toate direcțiile/			
Roi – *bg.*	+	+		
Rostogoli			+	
Roti – *lat./*	+			
Rotocoli – *lat.*	+ /mișcare circulară/			
Rula – *fr.*	+ /cale fixă/		+	

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
S				
Săgeta – *lat.*	+	+	+	
Sălta – *lat.*		+		
Sări – *lat.*	+	+		
Sâcâi – *tc.*		+		
Scăpa – *lat.*		+		
Scârțâi		+		+
Scufunda – *lat.*		+		
Scurge – *lat.*	+ (la vale)		+	
Scurta – *lat.*	+			
Scutura – *lat.*	+	+ forță	+	
Sfârâi – *lat.*		+ viteză		+
Sfârcui		+ (instrument)		
Smotoci – *srb. -cr.*		+		
Smuci/smâci – *sl.*		+		
Smulge – *lat.*		+		
Snopi – *sl.*		+		
Sosi – *neogr.*				
Spăla – *lat.*	+			
Sprinta – *fr.*		+ viteză		
Spulbera – *lat.*		+		
Străbate – *lat.*	+			
Străfulgera – *lat.*		+		
Străpunge – *lat.*		+		
Strânge – *lat.*		+		
Strecura – *lat.*		+		
Stropși – *bg.*		+		
Submina – *fr.*		+		
Suci – *sl.*		+		
Sui – *lat.*	+			+

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
Ș				
Șănțui – *pl.*		Instrument		
Șchiopăta – *lat.*		+		
Șerpui – *lat.*	+			
Șfichiui		+		+
Șiroi		+		
Șișăi		+		+
Șoltică/Șontâcăi - *magh.*		+		
Șovăi		+		
Șovâlcăi/șovălcăi		+		+
Șparli (fam.)		+		
Șterge – *lat.*		+		
Șterpeli (fam.)		+		
Știobâlcăi		+		+
Șupuri (reg.)		+		
Șuta		+	+	

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
T				
Tamburina – *fr.*		+		
Tampona – *fr.*		+		
Tapota – *fr.*		+		
Tăbăci – *tc.*		+ mișcare violentă, repetată	+	
Tăbărî – *sl.*		+		
Tăia – *lat.*	+	+ (instrument)		
Tăpălăi – *magh.*		+		
Tărăgăna – *lat.*		+		
Tăvăli – *sl.*		+		
Târâi – *sl.*		+		
Târșâi –*sl.*		+		
Tocăni		+ Instrument		+
Trage – *lat.*			+	
Traversa – *fr.*	+			
Trăsni – *sl.*		+		
Trânti – *bg.*	+	+		
Trece – *lat.*	+			
Tremura – *lat.*		+		
Tresări – *fr.*		+		
Trimite – *lat.*	+	+ Intenție		
Troncăni		+		+
Trosni – *sl.*				
Tropăi		+		+
Tropși				
Tuli – *bg.*		+		
Tunde – *lat.*		+		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
Ț				
Țopăi		+		+
Țocăi		+		+
Țâșni		+		+

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
U				
Umbla – *lat.*	+			
Undui – *sl.*		+		
Urca – *tr.-d*	+	+		
Urma – *lat.*	+			
Urmări – *lat.*	+	+		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
V				
Vagabonda – *fr.*	+			
Vântura – *lat.*	+			

Vâsli – *sl.*	+	+		
Viermui – *lat.*	+	+		

VERB	TRASEU	MODALITATE	CAUZA	ONOMATOPEE
Z				
1. Zbate – *lat.*		+		
2. Zbughi		+		+
3. Zbura – *lat.*		+		
4. Zburda - *autohton*		+		
5. Zdrobi – *sl.*		+		
6. Zdruncina		+		
7. Zdrumica – *lat.; - sl.*		+ mișcare violentă		
8. Zgâlțâi		+		+
9. Zgudui		+		
10. Zori – *tc.*		+	+	
11. Zupăi		+ A-și mișca repede picioarele		+
12. Zvăpăia – *alb.*		+ mișcare agitată, zglobie		
13. Zvâcni		+		+
14. Zvârcoli		+		
15. Zvârli – *srb.-cr.*		+		

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Olesea Bodean-Vozian Semnătura:_____

Data:_____

CURRICULUM VITAE

Numele şi prenumele: Olesea Bodean-Vozian

Data naşterii: 09.10.1981

Locul naşterii: Republica Moldova, raionul Dubăsari, satul Holercani

Cetăţenia: Republica Moldova

Studii:

- **2012-2016** – studii de doctorat, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea de Stat din Moldova;
  Specialitatea: Teoria textului, analiza discursului, stilistică (621.06).
  Teza de doctorat: „*Specificul conceptualizării mișcării în limbile engleză și română: paralele tipologice și discursive (în baza textului narativ)*".
  Conducător științific: Cornelia Cincilei, dr. conf.
- **2005-2009** – studii de licență, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova;
  Specialitatea: Drept.
  Teza de licență: „*Securitatea colectivă în lumea contemporană*".
  Conducător științific: Olga Dorul, dr. conf.
- **2004-2005** – studii de masterat, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea de Stat din Moldova;
  Specialitatea: Limbi moderne aplicate.
  Teza de master: „*Dificultăți de traducere a numelor de personaje mitice*".
  Conducător științific: Ludmila Zbanț, dr. hab., prof.
- **1999-2004** – studii de licență, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea de Stat din Moldova;
  Specialitatea: Limbi moderne și clasice (limba engleză-limba franceză).
  Teza de licență: „*The Descriptive Language in Mary Shelley's Frankenstein* ".
  Conducător științific: Ecaterina Albu, mag., lect. univ.

- **1988-1999** – studii generale, Școala Medie din satul Holercani (actualmente, Liceul Teoretic Holercani, Dubăsari).

Experienţa profesională:

- *2001-Prezent:* **Traducător și interpret de conferințe**. Traducere consecutivă și simultană.
- *2003-2007*: **Operator, traducător**. Centrul Medical „Acasamedica".
- *2004-Prezent*: **Lector universitar**. Departamentul Traducere, Interpretare şi Lingvistică Aplicată, Facultatea Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea de Stat din Moldova. Implicare în activităţile curriculare şi extra-curriculare, elaborare a cursurilor şi a curriculum-urilor universitare; participare la conferinţele naţionale şi internaţionale; elaborare a articolelor ştiinţifice, membru al Comisiilor de Licenţă, al juriului în cadrul Conferinţelor Ştiinţifice studenţeşti, conducător de teze de an și de licență. Cursuri predate – lexicologie, stilistică și traducere, semiotică, hermeneutică, lingvistica textului, traducere scrisă, traducere consecutivă, interculturalitate, traductologie, etica traducătorului, civilizația și geografia Marii Britanii.
- *2005*: **Asistent, traducător**. Medecins du Monde Moldova.
- *2006-2007*: **Asistent de proiect**. Comitetul Helsinki din Moldova.
- *2007-2008*: **Interpret**. Centrul Internațional de Expoziții „Moldexpo".
- *2010 – Prezent*: **Traducător/interpret autorizat**. Ministerul Justiției al Republicii Moldova.
- *2010 – Prezent*: **Formator.** Școala Traducătorului Profesionist. Asociația Traducătorilor Profesioniști din Moldova.
- *2014 – Prezent*: **Evaluator/examinator**. Centrul de Examinare Cambridge. Alianța Franceză din Moldova.

Stagii/formări:

- **2018**: Curs de instruire – *Educația incluzivă*, Ambasada SUA în Moldova (Chișinău).
- **2018**: Mentor's masterclass. Atelier organizat de Yep!Moldova (Chișinău).
- **2013-2014**: Cursuri de instruire ESOL, Alianța Franceză în Moldova (Chișinău).
- **2011**: Curs de instruire – Jewish Studies and Gender Studies. *Testimonies and Teaching: New Sources and Methodologies for Jewish Studies*. Universitatea Central Europeană (Budapesta, Ungaria).
- **2008**: Curs de instruire – *European Voices through Speech*. Action 3 Youth in the world, 3.1 Cooperation with Neighbouring Countries (Baku, Azerbaidjan).

- **2007**: Curs de instruire – Formation en-ligne *Transfer*. Agence Universitaire de la Francophonie
- **2007**: Curs de instruire – Consecutive and simultaneous translations, Cimettil.
- **2007**: Școală de vară – *EU and the Black Sea Region*. CIFE, Moldova European Movement, Institut Europeen des Hautes Etudes Internationales (Vadul-lui-Vodă).
- **2007**: Atelier de lucru – Elements of terminology applied in the translation practice. Cimettil.
- **2007-2006**: Atelier teatral – *Français par le theatre* (I/II).

Domeniile de interes ştiinţific:

- istoria limbii, lingvistica cognitivă, traducere, studierea limbajului.

Participări la foruri ştiinţifice naţionale şi internaţionale:

- **2002 – Prezent:** Participări la 55 de evenimente: conferințe, ateliere de lucru, seminare, școli de vară organizate la nivel național și internațional.

Afilieri

- **2010 – Prezent** – Membru, Uniunea Traducătorilor Autorizați din Moldova.
- **2007 – Prezent** – Membru, Asociația Traducătorilor Profesioniști din Moldova.

Proiecte/colaborări internaţionale:

- **Lector responsabil** de cursul virtual „*Global Understanding*", organizat de Universitatea Carolina de Est în parteneriat cu Universitatea de Stat din Moldova și Universitățile din Peru, India și Algeria (2006-2008).
- **Participant** în Proiectul DILING (*Dimensions of Linguistic Otherness - Prospects of Maintenance and Revitalization of Minority Languages within the New Europe*), din cadrul celui de-al 6-lea Program Cadru al Comisiei Europene. Proiectul a fost implementat de Academia Ungară de Ştiinţe. În cadrul proiectului au participat opt ţări din Europa Centrală şi de Est, inclusiv Republica Moldova (2006-2008).
  http://www.nytud.hu/diling/
- **Expert** în cadrul unui grup internațional de evaluare a programelor de studiu în traducere și interpretare ale Universității din Tartu, Universității din Tallinn și Euroacademy (EKKA, Estonia, 2015).
  http://ekka.archimedes.ee/en/universities/quality-assessment-study-programme-group/assessment-committes/

Lucrări ştiinţifice şi ştiinţifico-metodice publicate:

- 35 de articole ştiinţifice (dintre care 18 la tema tezei de doctorat).
- Co-autor al manualului pentru studenţi „Consecutive Translator's Handbook", CEP, Chişinău, 2011, 161 p.

Alte publicaţii:

- O serie de poezii personale în revista de cultură „Plumb" (România), nr. 58. 2012, p.14.
- *Une Francophone en Moldavie*, în revista „Courrier de Moldavie", Chişinău, 2003.

Distincţii:

- Medalia Universităţii de Stat din Moldova acordată în 2006, cu ocazia celei de-a 60-ea aniversări de la fondarea Universităţii de Stat din Moldova.
- Diplomă de excelenţă în predare acordată de către Universitatea Carolina de Est în 2008.
- Diplomă acordată de Universitatea de Stat din Moldova în 2011 pentru contribuţia în domeniul educaţiei şi a traducerii.
- *The Coin of the 60th Troop Command of North Carolina Army National Guard for Excellence, Skill and Courage*, acordată în 2014 pentru cooperare prin traducere.
- *The Coin of the Defense Institute of International Legal Studies*, acordată în 2015 pentru cooperare prin traducere.
- *The Coin of the Defense Institute of International Legal Studies*, acordată în 2018 pentru cooperare prin traducere.

Cunoaşterea limbilor:

- limba română – limba maternă;
- limbile engleză, rusă, franceză – utilizator experimentat (C2).

Varia:

- Membru al Comitetului organizatoric şi moderator al sesiunii în cadru Conferinţei naţionale cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare", Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău.
- Membru al trupei de teatru de limbă franceză „Theatre des Voix" (2000-2004). Participare în cadrul a 2 Festivaluri Internaţionale de Teatru Francofon (2001, Suceava, România; 2003, Nancy, Franţa).

Date de contact:

- Tel. mob. 069562250
- Email: oleseabodean@gmail.com